

2641
ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ ΕΝ ΤΩ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΩ ΚΟΛΛΕΓΙΩ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΜΗΔΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ Β' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΟΚΤΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
ΚΑΙ ΠΕΝΤΑΤΑΞΙΩΝ ΠΡΟΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1938

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ ΤΩΝ

Εἰσαγωγή.

Ἡ περίοδος τῆς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν θὰ ἀρχίσωμεν νὰ σπουδάζωμεν εἰς τὸ βιβλίον μας τοῦτο, εἶναι ἡ περισσότερον ἔνδοξος ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας περιόδους τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους μας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν καὶ ἐνίκησαν ἓνα πολὺ ἰσχυρὸν λαὸν τῆς Ἀνατολῆς, ὁ ὁποῖος ἠπείλησε τότε τὴν ἐλευθερίαν των, τοὺς Πέρσας.

Ἡ περίοδος αὕτῃ τῆς ἱστορίας μας εἶναι καὶ δι' ἓνα ἄλλον λόγον ἡ λαμπροτέρα ὄλων.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ πρόγονοί μας ἔκαμαν μεγάλας προόδους εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὰ γράμματα. Εἰς τὸ νέον μας λοιπὸν βιβλίον θὰ σπουδάζωμεν ἐπίσης τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς ἀκμῆς του κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους μας.

Ἐὰν οἱ Πέρσαι κατὰ τὸν πόλεμον τότε ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος κατάρθωνον νὰ ὑποδουλώσουν τὴν ἀρχαίαν μας πατρίδα, ὁ κόσμος σήμερον θὰ ἦτο πολὺ διαφορετικὸς. Οἱ ἄνθρωποι δὲν

θά εἶχον τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὅποιον ἐδημιούργησαν οἱ μεγάλοι μας πρόγονοι.

1. Αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν

Οἱ Ἕλληνες, ὅπως ἐμάθομεν, μὲ τὰς ἀποικίας, τὰς ὁποίας ἵδρυσαν εἰς πολλὰ μέρη τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ μὲ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἔγιναν πολὺ σπουδαῖος λαός.

Εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν ὑπῆρχον πλούσιαι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.

Ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες ἄποικοι ἔζων ἐλεύθεροι καὶ ἔκαμνον μεγάλας προόδους εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὰ γράμματα. Αἱ περισσότερον προωδευμένοι ἀποικίαι ἦσαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου αἱ πόλεις **Φώκαια**, **Ἐφεσος**, **Μίλητος** καὶ **Σμύρνη** ἔγιναν περίφημοι.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Λυδίας **Κροῖσος**, ὁ ὅποιος, ὅπως γνωρίζομεν, εἶχε κατακτήσει τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐθαύμαζε τὴν πρόοδον τῶν πόλεων αὐτῶν καὶ ἤθελε
560 π. Χ. τὴν φιλίαν τῶν. Διὰ τοῦτο ἐσεβάσθη πολὺ τὴν ἐλευθερίαν τῶν καὶ ἀπήλλαξεν αὐτὰς ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ στέλλουν εἰς αὐτόν, ὅπως αἱ ἄλλαι πόλεις τοῦ κράτους του, στρατόν.

Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ἄποικοι εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν δὲν ἔπαυσαν νὰ ζοῦν εὐτυχεῖς καὶ μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν εἰς τὸν Κροῖσον. Εἰς τὸν βασιλέα αὐτὸν εἶδον πραγματικῶς ἐκεῖνοι ἕνα ὑπερασπιστὴν τῆς ἐλευθερίας τῶν.

Ἀλλὰ μία μεγάλη κρίσις παρουσιάσθη τότε εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Αἱ πολιτεῖαι τῶν, τὸ ἐμπόριόν τῶν καὶ ὁ ὠραῖος πολιτισμός, τὸν ὅποιον εἶχον δημιουργήσει, διέτρεξαν μεγάλον κίνδυνον νὰ καταστραφοῦν.

Τοῦτο ἔγινεν ἀφορμὴ, ὥστε ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ πολεμήσουν ἐναντίον ἐνὸς ἰσχυροῦ λαοῦ τῆς Ἀσίας. Ἀπὸ τὸν πόλεμον αὐτὸν θὰ ἐκρίνετο τότε ἡ τύχη τῆς ἀρχαίας μας πατρίδος· ἐὰν δηλαδὴ αὕτη θὰ ἔσωζε τὴν ἐλευθερίαν τῆς καὶ τὸν

πολιτισμόν της, ἢ ἔὰν θὰ ἐγίνετο δούλη εἰς ξένους δεσπότης.

Ὁ λαὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἠπείλησε τότε τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων, ἦσαν οἱ Πέρσαι, τὴν ἱστορίαν τῶν ὁποίων θὰ μάθωμεν τώρα.

2. ΜΗΔΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΣΑΙ

Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι ἦσαν δύο λαοὶ πολὺ συγγενεῖς. Ἀπὸ πολὺ παλαιοὺς χρόνους ἦλθον εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀφοῦ ἐπέρασαν τὸ ὄρος Καύκασον καὶ ἐγκατεστάθησαν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ, εἰς τὸ ὁροπέδιον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται μετὰ τὴς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου.

Καὶ οἱ δύο συγγενεῖς αὐτοὶ λαοὶ ἀνήκον εἰς τὴν Ἰνδο-ευρωπαϊκὴν οἰκογένειαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καταγόμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες.

Οἱ Μῆδοι κατῴκουν τὰ βόρεια μέρη· εἶχον δὲ ὑποταχθῆ, ὅπως γνωρίζομεν, εἰς τὸ κράτος τῶν Ἀσσυρίων.

Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ 7ου αἰῶνος, ὅτε κατεστράφη τὸ κράτος τῶν Ἀσσυρίων, οἱ Μῆδοι ἔγιναν κράτος ἀνεξάρτητον καὶ ἰσχυρόν. Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐκυρίευσαν ὅλας τὰς χώρας πρὸς βορρᾶν, τὰς ὁποίας ἄλλοτε κατεῖχον οἱ 600 π. Χ. Ἀσσύριοι καὶ ἔφθασαν μέχρι τοῦ Ἄλυσ ποταμοῦ. Ἐγιναν δηλαδὴ γείτονες μὲ τὸ Κράτος τοῦ Κροίσου.

3. ΚΥΡΟΣ, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ

Οἱ Πέρσαι κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους κατῴκουν εἰς μίαν μικρὰν χώραν, ἣ ὁποία εὐρίσκετο πλησίον τοῦ περσικοῦ κόλπου καὶ ἦσαν ὑπήκοοι τῶν Μήδων.

Οἱ Πέρσαι ἦσαν λαὸς, ὁ ὁποῖος ἔζη ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν γεωργίαν· δὲν ἐγνώριζον τέχνας καὶ δὲν ἤξευρον γράμματα. Ἦσαν ὅμως γενναῖοι ἄνδρες καὶ πρὸ πάντων καλοὶ ἵππεῖς.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος ἄνθρωπος σπουδαῖος παρουσιάσθη μετὰ τὸν λαὸν τῶν Περσῶν. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὠνομάζετο **Κῦρος**.

Πολλὰ θαυμάσια ἔλεγον οἱ Πέρσαι διὰ τὴν γέννησιν 550 π. Χ. καὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τοῦ ἥρωος αὐτοῦ βασιλέως

των. Μία από τās πολλές ιστορίας λέγει, ότι όταν ο Κῦρος ἦτο ἀκόμη νήπιον, ἐκινδύνευσε νὰ θανατωθῇ. Κάποιος βοσκὸς τὸν ἔσωσε καὶ τὸν ἀνέθρεψεν ὡς ἰδικόν του παιδίον.

Ὅταν ὁ Κῦρος ἐμεγάλωσεν, ἐγένεν ἀρχηγὸς τῶν Περσῶν καὶ ἔκαμε τὸν λαόν του ἓνα πολὺ πολεμικὸν λαόν. Κατόπιν ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Μήδων, ἤρπασε τὸν θρόνον καὶ ἐγένε κύριος τοῦ μηδικοῦ κράτους. Τώρα οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι, οἱ δύο συγγενεῖς αὐτοὶ λαοί, ἐνώνονται εἰς ἓν κράτος ἰσχυρόν, τὸ π ε ρ σ ι κ ὸ ν κ ρ ᾶ τ ο ς. Ὁ παντοδύναμος βασιλεὺς του, ὁ Κῦρος, μὲ τὸ δίκαιόν του ἤθελε νὰ λέγεται «*Βασιλεὺς τῶν βασιλείων ἢ Βασιλεὺς τοῦ κόσμου*».

Ἐντὸς πέντε ἐτῶν ὁ δραστήριος αὐτὸς βασιλεὺς ἐξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ περσικοῦ κράτους μέχρι τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Τὸ πλούσιον κράτος τῶν Λυδῶν ἐγένε τότε καὶ αὐτὸ τμῆμα τοῦ περσικοῦ κράτους.

4. ΤΟ ΑΧΑΝΕΣ ΚΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ

Ὁ Κῦρος μὲ τὴν κατάκτησιν τοῦ κράτους τῆς Λυδίας ἐγένε κύριος καὶ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Τώρα τὸ κράτος τοῦ Κύρου ἔχει τεραστίαν ἑκτασιν. Ἀπὸ τὰ σύνορα τῶν Ἰνδιῶν φθάνει μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τῆς παραλίας τῆς Συρίας. Δηλαδὴ τὸ κράτος του περιλαμβάνει τās ἐξῆς χώρας: τὸ Ἰράν, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ὁ Κῦρος τώρα εἶναι πολὺ ἰσχυρὸς βασιλεὺς καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ φοβοῦνται τὴν δύναμίν του.

Τὴν ἐξακουσμένην πόλιν Βαβυλῶνα ὁ Κῦρος κατέλαβε μὲ πανουργίαν, ὅπως μανθάνομεν ἀπὸ μίαν παλαιάν πλάκα ἀπὸ πηλόν, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι χαραγμένα γράμματα. 539 π. Χ. Ἡ πλάξ αὕτῃ λέγει: *Χωρὶς πόλεμον καὶ χωρὶς καμμίαν μάχην ὁ Μαρδοῦχ (ὁ θεὸς τῆς Βαβυλῶνος) ἐπέτρεψεν, ὥστε ὁ Κῦρος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Ὁ Κῦρος ἐλυπήθη τὴν δυστυχίαν τῶν Βαβυλωνίων καὶ ὁ Μαρβόνιδος, ὁ βασι-*

λεὺς τῆς Βαβυλῶνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐφοβεῖτο τὸν Κύρον, παρεδόθη εἰς τὰς χεῖρας του».

Ὁ τάφος τοῦ Κύρου ἀκόμη διατηρεῖται εἰς τὴν πρωτεύουσιν τοῦ μεγάλου του βασιλείου, τὴν **Περσέεπολιν**. φέρει δὲ τὴν ἐπιγραφήν: «ἐγὼ ὁ Κύρος ὁ Ἀρχαϊμεΐδης βασιλεὺς».

5. ΚΑΜΒΥΣΗΣ — ΔΑΡΕΙΟΣ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου εἰς τὸν περσικὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ Καμβύσης, ὁ ὁποῖος προσέθεσεν εἰς τὸ κράτος του τὴν **Αἴγυπτον**. Ὅταν ὁ Καμβύσης εὕρισκετο εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔμαθεν, ὅτι εἰς τὴν πρωτεύουσιν τοῦ κράτους του ἔγινεν ἐπαναστασις. Ἔσπευσε λοιπὸν νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἀλλὰ ἀπέθανεν εἰς τὸν δρόμον.

Τώρα εἰς τὸ ἀχανὲς περσικὸν κράτος βασιλεύει ὁ Δαρεῖος, ἔξυπνος καὶ δίκαιος βασιλεὺς. Ἡ εὐσέβειά του πρὸς τὸν μεγαλύτερον θεὸν τῶν Περσῶν, τὸν Ἥλιον, εἶναι μεγάλη. Ὁ θεὸς αὐτὸς τῶν Περσῶν εἶναι θεὸς τῆς καθαρότητος καὶ τῆς ἀληθείας. Μέσα εἰς τὸν ναὸν του καίει πάντοτε τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον εἶναι σημεῖον τῆς καθαρότητος. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἦτο καθαρὸς καὶ ἔλεγε πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, αὐτὸς ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τὸν θεόν.

Ὁ Δαρεῖος ἐπροστάτευσε τὴν γεωργίαν, ἐφύτευσε δένδρα καὶ ἔκαμε τὴν χώραν του πολὺ πλουσίαν.

Διὰ νὰ διοικῇ εὐκολώτερον τὸ κράτος του, τὸ ὁποῖον εἶχε τόσον μεγάλην ἔκτασιν, τὸ ἐμοίρασεν εἰς εἴκοσιν ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο σατραπείαι καὶ διοικοῦντο ἀπὸ ἑνα σατράπην.

Ὁ σατράπης ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ συναθροίζῃ τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους ἐπλήρωνον οἱ πολῖται διὰ τὸν βασιλέα καὶ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἑτοιμον στρατόν, ὅταν ἐζήτει ὁ βασιλεὺς.

Αἱ πόλεις, αἱ ὁποῖαι εὕρισκοντο εἰς τὰ παράλια τοῦ κρά-

Ὁ Δαρεῖος.

Παλιὸν περσικὸν ἀνάγλυφον.

τους του Δαρείου, ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἑτοιμον ὠρισμένον ἀριθμὸν πλοίων.

Ὁ μέγας βασιλεὺς εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του πολὺ ἰσχυρὸν στόλον ἀπὸ φοινικικά, αἰγυπτιακὰ καὶ ἑλληνικὰ πλοῖα.

Ὁ Δαρεῖος κατεσκεύασε μεγάλους στρατιωτικοὺς δρόμους, οἱ ὅποιοι ἦνωνον τὰς σατραπείας τοῦ κράτους. Ὁ μεγαλύτερος δρόμος ἦτο ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἦνωνε τὴν πρωτεύουσιν τοῦ κράτους, τὰ Σοῦσα, μὲ τὰς Σάρδεις, τὴν πρωτεύουσιν τῆς Λυδίας.

Οἱ δρόμοι ἦσαν διηρημένοι εἰς ὠρισμένα τμήματα, τὰ ὅποια ἐλέγοντο σταθμοί. Εἰς ἕκαστον δὲ σταθμὸν ὑπῆρχον πάντοτε ἑτοιμοὶ ἵπποι καὶ ταχυδρόμοι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μία διαταγὴ τοῦ βασιλέως ἠδύνατο νὰ φθάσῃ συντόμως ἀπὸ τὸ ἓν μέρος εἰς τὸ ἄλλο.

Εἰς τὴν Περσίαν ἐχρησιμοποιοῦν νομίσματα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ. Σπουδαῖα νομίσματα ἦσαν οἱ δαρεϊκοί, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Δαρείου. Τὰ νομίσματα αὐτὰ διηυκόλυνον πολὺ τοὺς Πέρσας ἐμποροῦς.

Ποτὲ δὲν εἶχε φανῇ εἰς τὸν κόσμον ἕως τότε κράτος μὲ τόσον καλὴν ὀργάνωσιν, μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ ναυτικόν, ὅπως τὸ κράτος τοῦ Δαρείου.

Οἱ νόμοι, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὀρίσει ὁ Δαρεῖος εἰς τοὺς ὑπηκόους του, ἦσαν πολὺ δίκαιοι. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσιζεν ὁ βασιλεὺς, ἦτο νόμος καὶ οἱ ὑπηκοοὶ του ἔπρεπε νὰ σέβωνται τὸν νόμον. Ὁ λαὸς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ

Ἡ εἰκὼν δεικνύει μίαν γωνίαν τοῦ ἀνακτόρου τοῦ βασιλέως εἰς τὴν πρωτεύουσιν τοῦ βασιλείου του, τὰ Σοῦσα. Ἡμποροῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν, μὲ πόσῃ λαμπρότητι ἔζη ἐκεῖ ὁ Δαρεῖος καὶ οἱ ἄλλοι βασιλεῖς.

εἴπη τὴν γνώμην του. Μόνον ὁ βασιλεὺς δὲν περιωρίζετο ἀπὸ κανένα νόμον. Τοῦτο λέγεται δεσποτισμός.

Μεγάλην δύναμιν καὶ δόξαν εἶχε τὸ κράτος τῆς Περσίας εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῶν 37 ἐτῶν, κατὰ τὰ 522-485 π. Χ. ὁποῖα ἔζησεν ὁ Δαρεῖος. Δι' αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὠνόμαζον τὸν Δαρεῖον Μέγαν Βασιλέα.

6. Αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Περσῶν

Οἱ Ἕλληνες τῶν Ἰωνικῶν πόλεων, ὅταν ἡ Λυδία ἔγινεν ἐπαρχία τοῦ περσικοῦ κράτους, ἔγιναν καὶ αὐτοί, ὅπως εἶδομεν, ὑπήκοοι τοῦ μεγάλου βασιλέως τῶν Περσῶν.

Ἀλλὰ ἐνῶ μὲ τὴν διοίκησιν τοῦ Κροίσου αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις εἶχον τὴν ἐλευθερίαν των, τώρα μὲ τοὺς νέους κατακτητάς, τοὺς Πέρσας, ἔβλεπον, ὅτι ἔχανον τὰ πάντα. Ποτὲ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις δὲν εἶχον ἴδει τόσον φοβερὸν καὶ καλὰ ὠπλισμένον στρατόν, ὅπως ἦτο ὁ περσικὸς στρατὸς τοῦ Κύρου.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τότε τῶν Ἰωνικῶν πόλεων ἔδειξαν εὐγενῆ ἀγάπην πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἀπεφάσισαν νὰ ἀφήσουν τὴν πατρίδα των καὶ νὰ ζητήσουν ἄλλου ἐλευθέραν γῆν, διὰ νὰ μὴ γίνουν δοῦλοι εἰς τὸν νέον κατακτητὴν.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Τέω ἔφυγον μὲ τὰ πλοῖα των καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Θράκην. Ἐκεῖ ἵδρυσαν μίαν ἀποικίαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Ἀβδηρα. Οἱ κάτοικοι τῆς Φωκαίας ἔκαμαν ἀνακωχὴν διὰ μερικὰς ἡμέρας μὲ τὸν περσικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἐπολιόρκει τὴν πόλιν. Εὗρον τότε τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα των μαζὶ μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των καὶ νὰ ἀναχωρήσουν μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀγαπημένην των πατρίδα. Ὅταν δὲ ὁ περσικὸς στρατὸς κατέλαβε τὴν πόλιν, εὗρεν αὐτὴν ἐντελῶς ἔρημον.

Ἀπὸ τοὺς Φωκαεῖς ἄλλοι ἔπαθον νοσταλγίαν καὶ ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τὴν ποθητὴν των πατρίδα. Ἄλλοι μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις, ἐπῆγαν εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ ἔκτισαν μίαν νέαν ἀποικίαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Ἑλέαν.

Ὅταν ὁ Δαρεῖος ἔγινε βασιλεὺς τῆς Περσίας καὶ διήρесе

τὸ κράτος του εἰς ἐπαρχίας, τὰς σατραπείας, αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις μαζί με τὴν Λυδίαν ἔγιναν μία σατραπεία. Πρωτεύουσα τῆς σατραπείας αὐτῆς ἦσαν αἱ Σάρδεις.

Αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις, ὅπως ὅλαι αἱ ἐπαρχίαι τοῦ περσικοῦ κράτους, ἔπρεπε νὰ πληρώνουν καὶ αὐταὶ τὸν φόρον, ὅπως εἶχεν ὀρίσει ὁ μέγας βασιλεὺς. Ἐπίσης ἔπρεπε νὰ δίδουν ὠρισμένον στρατὸν καὶ πλοῖα ἐν καιρῷ πολέμου εἰς τὸν βασιλέα.

Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον ἐδυσκόλευε πολὺ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἦτο ὅτι δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦν σύμφωνα με τοὺς ἰδικούς των νόμους. Εἶχον δηλαδὴ χάσει τὴν αὐτονομίαν των. Ἐνῶ δὲ αἱ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις εἶχον καταλύσει τοὺς τυράννους καὶ εἶχον ἐλευθερίαν, εἰς αὐτὰς ὁ μέγας βασιλεὺς εἶχε τοποθετήσει εἰς κάθε πόλιν ἓνα τύραννον ὡς διοικητὴν των. Ὁ τύραννος αὐτὸς ἦ δεσπότης ἦτο ἀντιπρόσωπος τῆς περσικῆς κυβερνήσεως. Ἡ προσπάθειά του ἦτο νὰ διοικῇ τὴν πόλιν, ὄχι πρὸς τὸ συμφέρον τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ ὅπως συνέφερεν εἰς τὸν βασιλέα καὶ τὸν σατράπην του. Τὸ ἐμπόριον ἐπίσης τῶν Ἰωνικῶν πόλεων ἦτο τότε πολὺ περιορισμένον.

Πέρσαι στρατιῶται,

οἱ ὅποιοι φρουροῦν τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως. Κρατοῦν μακρὰ δόρατα, ἀλλ' εἶναι καὶ τοξόται, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν ὅπλισμόν των, τὸν ὁποῖον φέρουν ὀπίσω.

(Ἀνάγλυφον ἀπὸ τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν ἀνακτόρων εἰς τὰ Σοῦσα).

"Ολα αὐτὰ ἔκαμνον τοὺς κατοίκους τῶν Ἰωνικῶν πόλεων νὰ εἶναι πολὺ δυσηρεστημένοι μετὰ τοὺς Πέρσας καὶ νὰ αἰσθάνωνται νοσταλγίαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἄλλοτε.

Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Περσῶν καὶ ἐκήρυξαν ἐπανάστασιν. Ἐξεδίωξαν τοὺς τυράννους τῶν καὶ ἥλλαξαν τὸ πολίτευμα.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔστειλαν πρέσβεις καὶ ἐζήτησαν βοήθειαν. Οἱ Σπαρτιᾶται ἀπήντησαν, ὅτι δὲν ἤμποροῦν νὰ λάβουν μέρος εἰς ἕνα πόλεμον τόσον ἀβέβαιον καὶ δὲν ἔδωσαν βοήθειαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως ἔστειλαν εἴκοσι πλοῖα εἰς τοὺς φίλους τῶν Ἰωνῶν. Ἄλλα πέντε ἔστειλαν οἱ κάτοικοι τῆς Ἐρετρίας.

Τὸ ἔτος 498 π. Χ. στρατὸς Ἰωνικὸς μετὰ Ἀθηναίους καὶ Ἐρετριεῖς στρατιώτας ἐβάδισεν ἐναντίον τῆς πρωτευούσης τῆς σατραπείας τῶν Σάρδεων. Ὁ στρατὸς αὐτὸς τῶν Ἰωνῶν
498 π. Χ. δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Σάρδεων. Ἐλεηλάτησεν ὅμως τὴν πόλιν καὶ ἔβαλεν εἰς τὸ τέλος πῦρ καὶ τὴν ἔκαυσεν.

"Όταν οἱ στρατιῶται ἐπανήρχοντο εἰς τὴν Ἐφεσον, συνηγήθησαν μετὰ στρατὸν περσικόν. Ἐκεῖ ἐγίνετο μάχη καὶ ἐνίκηθησαν οἱ Ἕλληνες. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἥλλαξαν γνώμην καὶ διέταξαν τὸν στόλον, τὸν ὁποῖον εἶχον στείλει, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας.

"Όταν αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔμαθον, ὅτι αἱ Σάρδεις ἐκάησαν, τότε καὶ αὐταὶ ἐπανεστᾶτησαν καὶ ἠθέλησαν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Περσῶν.

"Όλοι αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἕως τὸν Ἑλλήσποντον πρὸς βορρᾶν, ἕως τὴν νῆσον Κύπρον πρὸς νότον, ἐκήρυξαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν. Τὸ περσικὸν κράτος τώρα συνήθροισεν ὅλας τοὺς στρατιωτικὰς δυνάμεις πρὸς δυσμὰς διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν.

Μολοντί αἱ δυνάμεις τῶν Περσῶν ἦσαν πολὺ ἀνώτεραι ἀπὸ ὅσας οἱ ἐπαναστάται διέθετον, ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μετὰ πολλὴν ἀνδρείαν. Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ἀντε-
494 π. Χ. στάθησαν, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ἐνίκηθησαν.

Τρομερὸν ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς ἐνδόξου πόλεως Μιλήτου! Οἱ Πέρσαι τὴν ἐπολιόρκησαν ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν

θάλασσαν. Ἰσχυρὸς δὲ στόλος ἀπὸ φοινικικά πλοῖα προσέβαλε τὸν λιμένα της. Ἡ πόλις ἐπὶ τέλους ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Οἱ ἄνδρες ἐφονεύθησαν, αἱ γυναῖκες δὲ καὶ τὰ παιδιά ἤχμαλωτίσθησαν.

Ἡ Μίλητος λοιπὸν, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ περισσότερον ἔνδοξος ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διὰ τὸ ἐμπόριόν της, διὰ τὰς ἀποικίας της, διὰ τοὺς σπουδαίους της φιλοσόφους, κατεστράφη τότε ἀπὸ τοὺς Πέρσας.

Ἡ Μίλητος ἕως τότε ἦτο τὸ κέντρον ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Μετὰ τὴν καταστροφὴν της τὴν θέσιν της ἔλαβον αἱ Ἀθῆναι.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν ὁ ποιητὴς Φρόνιχος ἔγραψεν ἓν δράμα, τὴν «ἄλωσιν τῆς Μιλήτου», τὸ ὅποιον, ὅταν ἐπαίχθη εἰς τὰς Ἀθῆνας, ἔκαμε τοὺς Ἀθηναίους τόσοσιν πολὺ νὰ συγκινηθοῦν, ὥστε ἔκλαιον ὅλοι κατὰ τὴν παράστασιν.

Ἴσως οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μεγάλην συγκίνησιν, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς τὸ δράμα, νὰ ἡσθάνθησαν καὶ τύψιν, διότι δὲν ἐβοήθησαν ὅπως ἔπρεπε τοὺς συγγενεῖς των Μιλησίους, ὅταν ἐπανεστάτησαν.

8. Ο ΜΑΡΔΟΝΙΟΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΥΕΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ μέγας βασιλεὺς ὠργίσθη πολὺ, διότι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἑρετριεῖς ἐβοήθησαν τοὺς ἐπαναστάτας νὰ καύσουν τὰς Σάρδεϊς. Ἐλαβε λοιπὸν τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἑρετριεῖς, οἱ ὅποιοι ἐτόλμησαν νὰ ἔλθουν καὶ νὰ πολεμήσουν εἰς τὸ βασιλείον του. Λέγουσιν μάλιστα, ὅτι ὁ Δαρεῖος ἔδωκε διαταγὴν εἰς ἓνα δοῦλον του νὰ λέγῃ τρεῖς φορὰς κάθε πρωτῶν αὐτὰ τὰ λόγια: «*Δέσποτα, ἐνθυμοῦ τοὺς Ἀθηναίους*».

Καὶ πράγματι μόλις ἐτελείωσεν ἡ ἐπανάστασις τῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐπανῆλθεν ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία εἰς τὴν σατραπείαν αὐτὴν τοῦ περσικοῦ κράτους, ὁ Δαρεῖος ἔστειλε τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Δύο ἔτη μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μιλήτου, ὁ Μαρδόνιος μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν καὶ ἐβάδισε πρὸς

τὸν Ἑλλήσποντον. Ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον ἐπέρασεν εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐβάδιζε κατὰ μῆκος τῆς παραλίας. Ἰσχυρὸς
492 π. Χ. στόλος περσικὸς ἔπλεε τὴν θάλασσαν τῆς Θράκης καὶ συνώδευε τὸν στρατὸν αὐτόν.

Ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Μαρδόνιος ἐπροτίμησε νὰ βαδίσῃ διὰ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ἦτο ὁ ἐξῆς :

Πρὶν ἀπὸ εἴκοσι καὶ πλέον ἔτη ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία εἶχον γίνεи χώραι ὑπήκοοι εἰς τὸν μέγα βασιλέα τῶν Περσῶν, ἦσαν δηλαδὴ ὑποτελεῖς του. Ὅταν ὅμως αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις ἐπανεστάτησαν, τότε καὶ αἱ χώραι αὐταὶ ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Τώρα ὁ Μαρδόνιος μὲ τὴν ἐκστρατεῖαν του ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, καθὼς διήρχετο ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Θράκης, ἔφερε μαζί του καὶ ἐτοποθέτει εἰς τὴν θέσιν των τοὺς Πέρσας διοικητάς, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο ὕπαρχοι. Ἡ ἐκστρατεία ὅμως αὕτῃ τοῦ Μαρδονίου δὲν ἐπέτυχεν.

Ὁ στόλος του καθὼς ἔπλεε τὴν Χερσόνησον τοῦ Ἄθω, ὅπου εἶναι τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἔπαθε τόσῃν μεγάλην καταστροφὴν ἀπὸ μίαν μεγάλην τρικυμίαν, ὥστε πολλὰ πλοῖα ἔγιναν κομμάτια ἐπάνω εἰς τοὺς ἀποκρήμνους βράχους καὶ πολλοὶ ἄνδρες ἐφονεύθησαν ἢ ἐπνίγησαν.

Ὁ Μαρδόνιος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Περσίαν, χωρὶς νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐκστρατεῖαν του εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα. Ἐν τούτοις ὅμως ἐξησφάλισε τὴν περσικὴν κυριαρχίαν καὶ εἰς τὴν Θράκην καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

9. ΟΙ ΠΕΡΣΑΙ ΦΘΑΝΟΥΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

Θὰ ἐνόμιζε κανεῖς, ὅτι ὁ Δαρεῖος μετὰ τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἔπαθεν ὁ στόλος του εἰς τὸν Ἄθων, θὰ ἐλησμόνει τὸν θυμὸν του πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἑρετριεῖς. Θὰ ἔπαυε λοιπὸν νὰ ἐτοιμάζεται διὰ νὰ ἐκδικηθῇ αὐτούς.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο μόνον ἡ ἐκδίκησις, ἡ ὁποία ἔκαμνε τὸν Δαρεῖον νὰ ἔχῃ ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλα μεγαλύτερα πράγματα ἐσκέπτετο.

Ἦθελε νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα· διότι ἐν ὅσῳ ἡ Ἑλλὰς

ἦτο ἐλευθέρα, δὲν θὰ ἔπαυον καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν νὰ ζητοῦν τὴν ἐλευθερίαν των. Ἐπειτα ἡ φιλοδοξία τοῦ τὸν ἔκαμνε νὰ θέλῃ νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ κράτος τοῦ μίαν χώραν πολιτισμένην.

Προσέτι δὲ ὁ Ἰππίας, ὁ ἄλλοτε τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκδιωχθῇ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ εἶχε καταφύγει εἰς τὴν περσικὴν αὐλήν, προέτρεπε συνεχῶς τὸν Δαρεῖον νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα· ἤλπιζε δηλαδὴ ὁ Ἰππίας, ὅτι θὰ ἀνελάμβανε νὰ διοικήσῃ καὶ πάλιν ὡς τύραννος τὰς Ἀθήνας, ὑπαρχος τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν.

Διὰ τοῦτο ὁ Δαρεῖος, ἔν ἔτος μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μαρδονίου, ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα Πέρσας κήρυκας νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὰς πόλεις τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς, γ ἦ ν καὶ ὕ δ ω ρ. Διέταξε δὲ νὰ ἐτοιμασθῇ στρατὸς καὶ στόλος διὰ τὴν νέαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν.

Πολλοὶ ἑλληνικαὶ πόλεις ἐφοβήθησαν τότε καὶ ἔδωσαν τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς, ἀλλὰ αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη μὲ ὑπερηφάνειαν ἀπεδίωξαν τοὺς Πέρσας κήρυκας. Πρὸ πάντων ἡ αὐστηρὰ διαγωγή τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ πολὺ παλαιοὺς χρόνους ἐσέβοντο τὴν ἱερότητα τοῦ κήρυκος, ἔδειξε τότε, πόσον οἱ Σπαρτιατὰι ὠργίσθησαν διὰ τὴν ἀξίωσιν αὐτὴν τοῦ Πέρσου βασιλέως.

Ἀργηγούς διὰ τὴν νέαν ἐκστρατείαν ὁ Δαρεῖος αὐτὴν τὴν φορὰν διώρισεν τὸν Δᾶτιν καὶ τὸν Ἀρταφέρνην. Ὁ δρόμος, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ τώρα ὁ περσικὸς στρατὸς, ἦτο διαφορετικὸς ἀπὸ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν ὁ Μαρδόνιος πρὶν ἀπὸ δύο ἔτη.

Μέσα εἰς 600 πλοῖα εἰσῆλθον πολυάριθμοι Πέρσαι στρατιῶται καὶ ἱππεῖς, μὲ τοὺς δύο ἀρχηγούς των καὶ μὲ τὸν Ἰππίαν ὡς ὁδηγόν των.

Διὰ μέσου τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὁ περσικὸς στόλος ἐβάδισε πρὸς τὴν Εὐβοίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἐρέτριαν.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἐρετρίας μὲ πολλὴν γενναιότητα ἀντεστάθησαν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως των.

Ἡ ἀντίστασις αὐτὴ διήρκεσεν ἐπὶ ἑξ ἡμέρας. Τὴν ἑβδόμην ὁμως ἡμέραν οἱ Πέρσαι ἔγιναν κύριοι τῆς πόλεως. Φοβερά

ὑπῆρξε τότε ἡ ἐκδίκησις τῶν Περσῶν. Ἡ πόλις ἐληλατήθη καὶ κατεκάη, οἱ δὲ Ἑρετριεῖς συνελήφθησαν καὶ ἐστάλησαν μὲ πλοῖα εἰς τὸν Δαρεῖον, διὰ νὰ γίνουν δοῦλοι του. Αὐτὴν τὴν διαταγὴν εἶχε δώσει ὁ βασιλεὺς. Ἐπειτα οἱ Πέρσαι ἐπροχώρησαν πρὸς τὰς Ἀθήνας.

Ἡ πετρώδης δυτικὴ παραλία τῆς Ἀττικῆς δὲν ἐπέτρεπεν εἰς ἓνα στόλον τόσον μεγάλον, ὅπως ὁ περσικός, νὰ ἀποβιβάσῃ τοὺς ἄνδρας καὶ τὸ ἱππικόν του εἰς τὴν ξηρὰν ἀπὸ πολλὰ σημεῖα. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόησαν, ὅτι ὁ Ἰππίας θὰ ὠδήγῃ τοὺς Πέρσας εἰς τὸν ἀνοικτὸν κόλπον τοῦ Μαραθῶνος, ὅπως καὶ πραγματικῶς ἔγινεν.

Ὁ ἐχθρὸς 25 χιλίόμετρα πλησίον τῶν Ἀθηνῶν! Ἡ τόσον προωδευμένη πόλις μὲ τοὺς σοφοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος, τοῦ Πεισιστράτου καὶ τοῦ Κλεισθένους, αἱ ὥραται Ἀθηναί, ὑπῆρχε φόβος νὰ ὑποδουλωθῇ ἀπὸ τὸν ἰσχυρὸν στρατόν, τὸν ὁποῖον ὁ Δαρεῖος ἔστειλεν ἐναντίον της.

Ἀπὸ ἓνα τόσον μεγάλον κίνδυνον ἔσωσε τὰς Ἀθήνας τότε κάποιος σπουδαῖος στρατηγός, ὁ Μιλτιάδης.

10. Ο ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

Ὁ Μιλτιάδης.

Ὁ Μιλτιάδης ἦτο ἀνεψιὸς ἐκείνου τοῦ Μιλτιάδου, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἦτο κυβερνήτης εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Πεισίστρατος, ἐπῆγεν εἰς τὴν Χερσονήσον, τὴν σημερινὴν χερσονήσον τῆς Καλλιπόλεως καὶ ἔκαμεν Ἀθηναϊκὴν ἀποικίαν.

Ὅταν ἀπέθανεν ὁ θεῖος του, ἔγινεν αὐτὸς κύριος τῆς Χερσονήσου. Τώρα ἦτο εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπειδὴ ἡ Χερσονήσος εἶχε γίνῃ περσικὴ καὶ αὐτὸς ἦτο ἐχθρὸς τῶν Περσῶν.

Ὁ Μιλτιάδης εἶχε πολλὴν ἱκανότητα καὶ μεγάλην πεῖραν εἰς τὸ νὰ διοικῇ ἐγνώριζεν ἐπίσης πολὺ καλὰ τοὺς Πέρσας. Ἦξευρε τὰς μεθόδους, τὰς ὁποίας οὗτοι ἐχρησιμοποιοῦν κατὰ τὸν πόλεμον, τὴν δύναμιν

τῶν ἀλλὰ καὶ τὰς ἀδυναμίας των.

Κανείς λοιπόν δὲν ἐγνώριζε τόσον καλά, ὅσον ὁ Μιλτιάδης, πῶς ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Περσῶν. Κανείς δὲν εἶχε τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὁ Μιλτιάδης πρὸς τοὺς Πέρσας.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξετίμησαν ὅπως ἔπρεπε τὴν ἀξίαν τοῦ Μιλτιάδου καὶ ἐξέλεξαν αὐτὸν ἓνα ἀπὸ τοὺς δέκα στρατηγούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀρχηγοὶ τῶν δέκα φυλῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν διηρημένοι τότε αἱ Ἀθῆναι.

11. ΠΟΙΟΙ ΑΝΤΙΠΑΡΕΤΑΧΘΗΣΑΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

Οἱ Ἀθηναῖοι, ὅταν ἔμαθον, ὅτι ὁ περσικὸς στρατὸς ἐξῆλθεν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος, ἔστειλαν ἐκεῖ στρατὸν ἀπὸ 9.000 ὁπλίτας. Τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἀρχηγοὶ ἦσαν οἱ δέκα στρατηγοί· δηλαδὴ ἕκαστος στρατηγὸς ἦτο ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτῶν τοῦ διαμερίσματος ἢ τῆς φυλῆς του. Ὅλοι ἦσαν ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Καλλιμάχου, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ πολέμαρχου.

Κανείς ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἑλλήνας δὲν ἔστειλε βοήθειαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Σπαρτιάται εἰς τὸν ἡμεροδρόμον Φειδιππίδην, ὁ ὁποῖος ἐστάλη ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειάν των, εἶπον, ὅτι νόμοι θρησκευτικοὶ δὲν ἐπέτρεπον νὰ ἐκστρατεύσουν, πρὶν γίνῃ πανσέληνος. Τοῦτο ἐσήμενεν, ὅτι οἱ Σπαρτιάται θὰ ἔστελλον βοήθειαν εἰς τοὺς Αθηναίους τότε, μετὰ μίαν ἐβδομάδα. Μόνον οἱ κάτοικοι τῶν Πλαταιῶν ἔστειλαν χιλίους στρατιώτας πρὸς βοήθειαν. Οἱ Ἀθηναῖοι συνεκινήθησαν πολὺ ἀπὸ τὴν διαγωγὴν αὐτὴν τῶν Πλαταιέων καὶ ποτὲ δὲν ἐλησμόνησαν τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον ἔκαμαν τότε εἰς αὐτοὺς οἱ

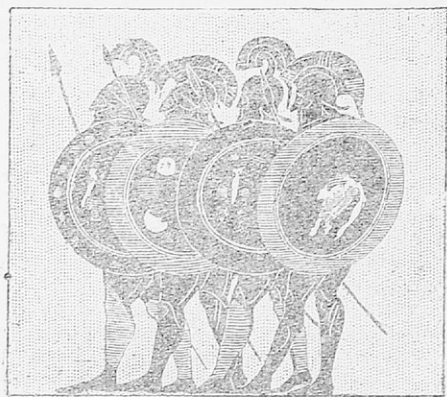

Ὅπλιτης Δωριεύς.

φέρων περικεφαλαίαν, θώρακα
κνημίδας καὶ ἀσπίδα.

Πλαταιείς, 10.000 λοιπόν Ἀθηναῖοι καὶ Πλαταιεῖς ἔλαβον θέσιν εἰς τὸν Μαραθῶνα ἀπέναντι τῶν Περσῶν. Οἱ Πέρσαι ἦσαν δέκα φορές περίπου περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Μὲ ἄλλους λόγους εἰς Ἀθηναῖος στρατιώτης ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ πρὸς

δέκα σχεδὸν Πέρσας!

Ἕλληνες ὁπλίται ἐν πορείᾳ.

(Εἰκὼν ἐπὶ ἀγγείου)

Οἱ Πέρσαι ἂν καὶ εἶναι πολλοί, εἶναι ὅμως κατώτεροι ὡς στρατιῶται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Φέρουν ἀκόμη τὸν παλαιὸν ὅπλισμόν· δηλαδὴ τόξα καὶ μακρὰ δόρατα. Τάξεις δὲ ἀπὸ Πέρσας ἵππεῖς εὐρίσκονται κατὰ τὴν μάχην εἰς τὰ πλάγια τοῦ πεζικοῦ τῶν στρατοῦ, τὰς πτέρυγας.

Τῶν Ἑλλήνων ὅμως ὁ ὅπλισμός ἐστὶν τελειότερος. Ὁ Ἕλλην ὁπλί-

της κρατεῖ μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα τὸ δόρυ, μίαν μακρὰν κυλινδρικήν ράβδον ἀπὸ σκληρὸν ξύλον, ἢ ὁποῖα ἔχει εἰς τὸ ἓν ἄκρον σιδηρὰν ἢ χαλυβδίνην αἰχμήν. Ἐχει δὲ εἰς τὴν ἀριστεράν πλευράν ξίφος ἢ μάχαιραν, ἢ ὁποῖα κρέματα μὲ μίαν λωρίδα ἀπὸ τὸν δεξιὸν ὤμον. Διὰ νὰ προφυλάττῃ τὴν κεφαλὴν, φορεῖ περικεφαλαίαν μὲ λοφίον καὶ φέρει μετάλλινον θώρακα καὶ κνημίδας. Μὲ τὴν ἀριστεράν χεῖρα κρατεῖ τὴν ἀσπίδα, ἢ ὁποῖα προφυλάσσει τοὺς μηρούς καὶ τὸ σῶμα.

Ἀλλὰ καὶ δι' ἓνα ἄλλον λόγον οἱ Πέρσαι στρατιῶται εἶναι κατώτεροι εἰς τὴν μάχην ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Δὲν ἔχουν καλοὺς στρατηγοὺς νὰ παρατάσσουν αὐτοὺς ὅπως πρέπει κατὰ τὴν μάχην.

Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἐλάττωμα τῶν Περσῶν στρατιωτῶν εἶναι, ὅτι δὲν ἔχουν ὅπως οἱ Ἕλληνες τὴν γενναιότητα τῆς ψυχῆς, ἢ ὁποῖα εἶναι τόσον ἀναγκαία εἰς τὰς μάχας. Πολεμοῦν

δὲ εἰς μίαν ξένην χώραν, διότι τοῦτο διέταξεν ὁ δεσπότης των βασιλεὺς. Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες μάχονται διὰ μίαν ἀνωτέραν ἰδέαν· νὰ κρατήσουν ἐλεύθερον τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς πατρίδος.

12. Η ΝΙΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ὑπῆρχεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους μία παλαιὰ συνήθεια. Ἐκαστος ἀπὸ τοὺς δέκα στρατηγούς ἦτο ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἀρχιστράτηγος.

Οἱ ἄλλοι Ἀθηναῖοι στρατηγοί, μαζί με τοὺς ὁποίους ἦτο καὶ ὁ δίκαιος Ἀριστείδης, ἔβλεπον εἰς τὰ πολεμικὰ των συμβούλια, πόσον ὁ Μιλτιάδης ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ αὐτοὺς ὡς πρὸς τὴν στρατηγικὴν τέχνην. Διὰ τοῦτο παρεχώρησεν ὁ καθεὶς εἰς τὸν Μιλτιάδην τὴν ἡμέραν τῆς στρατηγίας του. Πρῶτος ἔδωκε τὸ καλὸν παράδειγμα ὁ Ἀριστείδης. Ὡστε ἔμεινε μόνος στρατηγὸς ὁ Μιλτιάδης νὰ διευθύνῃ ὅλον τὸν ἀγῶνα.

Ἦτο περίπου Αὐγούστος, τετρακόσια ἐνεήκοντα ἔτη πρὸ Χριστοῦ, ὅταν μίαν ἡμέραν ἠκούσθῃ τὸ πολεμικὸν ἐμβατήριον τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀντηχῇ εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος. Οἱ Ἕλληνες ὁρμοῦν με ἀλαλαγμοὺς καὶ με- **490 π. Χ.** γάλον πολεμικὸν ἐνθουσιασμὸν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν.

Ὁ καθεὶς γνωρίζει πολὺ καλὰ, διατί πολεμεῖ. Πολεμεῖ διὰ τὴν ἐλευθερίαν του· διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ σπιτιοῦ του, τῆς ἱερᾶς του ἐστίας· πολεμεῖ νὰ σώσῃ ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ τὸν θάνατον τὴν γυναῖκα του καὶ τὰ ἀγαπημένα τέκνα του. Πολεμεῖ τέλος διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ἀγαπητῆς του πατρίδος, ἡ ὁποία ἔχει ἐξασφαλίσῃ εἰς αὐτὸν ὅλα τὰ ἀγαθὰ· τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν του. Ὅλα αὐτὰ κάμνουν τοὺς Ἕλληνας γενναίους καὶ δίδουν εἰς αὐτοὺς θάρρος νὰ βαδίζουν πρὸς τὴν νίκην.

Ὁ Μιλτιάδης μετεχειρίσθη πολὺ ἔξυπνον σχέδιον εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος.

Ἐτοποθέτησεν εἰς πυκνὰς τάξεις τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς δύο πτέρυγας καὶ διέταξεν αὐτοὺς νὰ ἐπιπέσουν με πολλὴν ὀρμὴν. Τὸ κέντρον τῆς παρατάξεώς του ἦτο ὀλιγώτερον πυκνόν. Πράγματι τὰ δύο ἄκρα τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως ἔτρεψαν μετ'

ὀλίγον εἰς φυγὴν τὰς δύο ἀπέναντί των πτέρυγας τοῦ περσικοῦ στρατεύματος. Κατόπιν ἔστρεψαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἐκτύπησαν ἐκ τῶν ὀπισθεν τὸ κέντρον τοῦ περσικοῦ στρατοῦ. Αὐτὸ ἦτο πολὺ ἰσχυρόν· εἶχε δὲ προχωρήσει καὶ εἶχε καταδιώξει τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος, τὸ ὁποῖον, ὅπως εἵπομεν, δὲν εἶχε πολλοὺς στρατιώτας.

13. Η ΦΥΓΗ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Οἱ Πέρσαι ἐνίκηθησαν. Ἔτρεξαν νὰ σωθοῦν εἰς τὰ πλοῖα

Ἕλληνας ὀπλίτης καταβάλλων Πέρσην.
(Ἐξ ἀρχαίου ἀγγείου)

των. Περισσότεροι ἀπὸ ἑξ χιλιάδας δὲν ἐπρόφθασαν νὰ φθάσουν εἰς τὰ πλοῖα, ἀλλὰ ἐσκέπασαν νεκροὶ τὴν πεδιάδα. Οἱ Ἕλληνες κατέστρεψαν ἐπίσης ἑπτὰ πλοῖα τῶν Περσῶν. Μόνον ἑκατὸν ἐνενήκοντα Ἀθηναῖοι ἔπασαν γενναίως εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατεδίωξαν τοὺς Πέρσας μέχρι τῆς παραλίας.

όπου εύρίσκοντο τὰ πλοῖα των. Ἐκεῖ νέος ἀγών ἐγένεεν. Οἱ Ἀθηναῖοι στρατιῶται προσεπάθησαν νὰ ἐμποδίσουν τὰ πλοῖα τῶν ἔχθρων νὰ φύγουν καὶ νὰ τὰ πυρπολήσουν. Ἀλλ' οἱ Πέρσαι κατέβαλον ὅλας των τὰς δυνάμεις, διὰ νὰ τοὺς ἀποκρούσουν.

Κατὰ τὴν φοβερὰν αὐτὴν πάλην ἔπεσεν ὁ πολέμαρχος Καλίμαχος καὶ ἄλλος Ἀθηναῖος στρατηγός. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου Κυνέγειρος ἤρπασεν ἀπὸ τὴν πρύμνην ἐχθρικὸν πλοῖον καὶ προσεπάθησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν φυγὴν τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι εύρίσκοντο μέσα εἰς τὸ πλοῖον. Οἱ Πέρσαι ὁμως μὲ ἓνα πέλεκυν ἀποκόπτουν τὴν χεῖρα του καὶ σῶζονται.

Τὴν χαρμῶσυνον εἶδουσιν τῆς νίκης τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Μαραθῶνα ἀνήγγειλεν εἰς τὰς Ἀθήνας Μαραθωνομάχος ὀπλίτης.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν μαζευμένοι εἰς τὴν ἀγοράν, ὅτε βλέπουν νὰ ἔρχεται τροχάδην πληγωμένος στρατιώτης, κατασκοπισμένος καὶ καταιματωμένος. Εἶχε τρέξει ὅλον τὸ διάστημα ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα ἕως εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ φέρῃ εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὴν εὐχάριστον εἶδουσιν τῆς νίκης.

«Τί νέα μᾶς φέρεις, στρατιῶτα;» ἠρώτησαν οἱ ἄρχοντες· «πῶς ἐπῆγεν ἡ μάχη; ἐνίκησαμεν, ἢ οἱ Πέρσαι βαδίζουν νικηταὶ εἰς τὰς Ἀθήνας;» Ὁ στρατιώτης μὲ τὰς τελευταίας δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἔμμενον εἰς αὐτὸν ἀκόμη, ἐσήκωσε τὸ χέρι του ὑψηλὰ, ἐφώνησε «νενίκηκαμεν!» καὶ ἀμέσως ἔπεσε νεκρός.

Πρὶν ἀπὸ τεσσαράκοντα καὶ δύο ἔτη, τὸ 1896, διὰ πρώτην φορὰν ἐπανελήφθησαν μετὰ τόσους αἰῶνας οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Ὡς τόπος, ὅπου θὰ ἐγίνοντο πρώτην φορὰν οἱ ἀγῶνες, ἀπεφασίσθη νὰ εἶναι αἱ Ἀθῆναι. Εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς καὶ ἄλλα ἔθνη ἔστειλαν ἀθλητάς. Τότε μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἀγωνίσματα ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ καὶ ὁ Μαραθῶνιος δρόμος, εἰς μνήμην τοῦ γενναίου ἐκείνου Μαραθωνομάχου, ὁ ὁποῖος ἀνήγγειλε τὴν νίκην.

Κατὰ καλὴν τύχην ὁ πρῶτος δρομεύς, ὁ ὁποῖος ἐκέρδισε τὴν νίκην εἰς τὸν Μαραθῶνιον δρόμον, ἦτο Ἕλλην καὶ ὠνομάζετο Λούης.

Οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐνίκηθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα, ἐδοκίμασαν μὲ τὰ πλοῖα των νὰ καταλάβουν τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὸ Φάληρον. Ἐνόμιζον, ὅτι θὰ εύρισκον τὴν πόλιν ἀνυπεράσπιστον. Λέγουν, ὅτι ὁ Ἴππίας, ὁ ὁποῖος ἦτο μαζὶ των, συνεβούλευσεν αὐτοὺς νὰ ὑπάγουν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἄλλὰ ὁ Μιλτιάδης ἐνόησε πολὺ ἐνωρὶς τὸν σκοπὸν τῶν καὶ διέταξεν ἀμέσως οἱ στρατιῶται τοῦ νὰ βαδίσουν εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πόλιν, ἢ ὅποια ἐκινδύνευε καὶ πάλιν. Οἱ γενναῖοι Μαραθωνομάχοι, ἂν καὶ ἦσαν κατάκοποι ἀπὸ τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας, μὲ προθυμίαν ἤκουσαν τὰς διαταγὰς τῶν ἀρχηγῶν των. Μετὰ πορείαν ἐπτὰ περίπου ὥρων ἀπὸ δύσβατα μέρη ἔφθασαν τὴν νύκτα εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Περσικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος εἶχε φθάσει καὶ αὐτὸς τὴν ἰδίαν νύκτα εἰς τὸ Φάληρον, μὲ ἐκπληξίν του εἶδε τὴν ἄλλην πρωΐαν παρατεταγμένον τὸν ἀθηναϊκὸν στρατὸν εἰς τὸ Κυνόσαργες. Τὸ Κυνόσαργες ἦτο ἐν ἀπὸ τὰ μεγάλα Γυμνάσια, ὅπου ἐγυμνάζοντο τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ δὲν ἦσαν Ἀθηναῖοι.

Οἱ Πέρσαι μὲν εἶδον τοὺς Ἕλληνας στρατιώτας, ἔφυγον καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Περσίαν.

Τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔφυγον οἱ Πέρσαι, ἔφθασε καὶ ἡ βοήθεια ἀπὸ τὴν Σπάρτην. Οἱ Λακεδαιμόνιοι στρατιῶται ἔδειξαν μεγάλην προθυμίαν νὰ προφθάσουν εἰς τὴν μάχην. Ἐλυπήθησαν δὲ πολὺ, διότι δὲν εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ συμπολεμήσουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν ἑνδοξον αὐτὸν ἀγῶνα. Ἀλλὰ δὲν ἐπέστρεψαν ἀμέσως εἰς τὴν πατρίδα των. Μετέβησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸ πεδῖον τῆς μάχης· ἀφοῦ δὲ ἐπήνεσαν τοὺς Ἀθηναίους, ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πατρίδας των.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἐπίστευον, ὅτι οἱ θεοὶ ἐβοήθησαν πολὺ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Πλαταιεῖς εἰς τὸν Μαραθῶνα. Πολλοὶ ἔλεγον, ὅτι ἤκουσαν τὸν ποιμενικὸν θεὸν Πᾶνα ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ νὰ διδῇ θάρρος εἰς τοὺς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι ἐπολέμουν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ νὰ προλέγῃ τὴν νίκην των. Μερικοὶ πάλιν στρατιῶται ἔλεγον, ὅτι τὴν ὥραν τῆς μάχης εἶδον τὸν ἀρχαῖον βασιλέα τὸν Ἀθηνῶν, τὸν Θησέα, μὲ ὄλην τοὺς πανοπλίαν νὰ ὁρμᾷ ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἄλλοι πάλιν ἔλεγον, ὅτι εἶδον τὸν Ἡρακλέα νὰ καταδιώκῃ τοὺς Πέρσας στρατιώτας πρὸς τὰ πλοῖα των.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν εἰς τοὺς Δελφοὺς ἓνα ὥραϊον ναὸν καὶ τὸν ἀφιέρωσαν εἰς τὸν θεὸν

Ἐπόλλωνα. Μία ἐπιγραφὴ χαραγμένη ἐπάνω εἰς τὸν ναὸν λέγει περίπου: «οἱ Ἀθηναῖοι ἀφιερῶνουν τὸν ναὸν εἰς τὸν Ἐπόλλωνα ἀπὸ τὰ λάφυρα, τὰ ὅποια ἔλαβον ἀπὸ τοὺς Μήδους».

14. ΤΙΜΑΙ Εἰς τοὺς ΠΕΣΟΝΤΑΣ ΜΑΡΑΘΩΝΟΜΑΧΟΥΣ

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν ὅπως ἔπρεπε τοὺς νεκροὺς τοὺς πεσόντας εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ὑπῆρχε συνήθεια νὰ φέρουν εἰς τὰς Ἀθήνας τὰς πτώματα τῶν νεκρῶν, οἱ ὅποιοι ἔπιπτον εἰς τὴν μάχην καὶ νὰ τὰ θάπτουν. Ἀλλὰ τοὺς πεσόντας τότε εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος ἐτίμησαν μὲ ἄλλον τρόπον. Ἔθαψαν τοὺς πεσόντας Μαραθωνομάχους εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἔγινεν ἡ μάχη καὶ ἔστησαν ἐκεῖ μνημεῖον. Αὐτὸ ἦτο μία ἐξαιρετικὴ τιμὴ, ἡ ὁποία ἔγινε μόνον διὰ τοὺς νεκροὺς αὐτοὺς.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν ἐπίσης ὅπως ἔπρεπε τὸν Μιλτιάδην, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ αἵτιος τῆς νίκης. Τὸ ἀγαλμὰ του ἐστήθη εἰς δημοσίαν θέσιν. Παντοῦ ἐτιμᾶτο ὡς σωτὴρ καὶ ἔγινεν ὁ πλέον ἀγαπητὸς ἄνθρωπος εἰς τὰς Ἀθήνας.

Καὶ δικαίως! Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος εἶναι μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας μάχας, τὰς ὁποίας ἔκαμαν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἀλλὰ ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν Μαραθῶνα ἔχει καὶ ἄλλην πολὺ μεγάλην σημασίαν. Ἐὰν τότε εἰς τὸν Μαραθῶνα ἐνίκων οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἕλληνες ἐγίνοντο δοῦλοι εἰς τοὺς Πέρσας δεσπότας, θὰ συνέβαινε πολὺ μεγάλο κακὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Οἱ ἄνθρωποι θὰ ἔχανον ἐκεῖνα τὰ ὠραῖα πράγματα, τὰ ὅποια ἐσκέφθησαν καὶ ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐλευθερίας των· δηλαδὴ τὰς ὠραίας ιδέας των, μὲ τὰς ὁποίας ἐφώτισαν ἄλλοτε, φωτίζουν σήμερον καὶ θὰ φωτίζουν πάντοτε τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ κόσμος ἐπίσης δὲν θὰ εἶχε τὰ θαυμάσια ἔργα των, ὅπως εἶναι τὰ λαμπρά των οἰκοδομήματα, τὰ ἔξοχα ἀγάλματά των καὶ τὰ ὑπέροχα συγγράμματά των. Οἱ ἄνθρωποι θὰ θαυμάζουν καὶ θὰ ὑμνοῦν εἰς τοὺς αἰῶνας τοὺς ἐνδόξους μας προγόνους δι' ὅσα τοὺς ἐχάρισαν.

Ὁ Δαρείος ἐταράχθη πολύ, ὅταν ἔμαθεν, ὅτι ὁ στρατός του ἐνικήθη εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ἀλλὰ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Ἐσκέφθη νὰ ἐκστρατεύσῃ διὰ τρίτην φορὰν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος μὲ μεγαλύτερον στρατὸν καὶ στόλον.

Εἰς τὸ ἀχανὲς κράτος ὅμως τοῦ Μεγάλου Βασιλέως ἔγινε τότε ἐπανάστασις ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ὁ Δαρείος ἀπέθανεν, ἐνῶ προσεπάθει νὰ νικήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας.

Ὁ υἱὸς του Ξέρξης, ὁ ὁποῖος ἐκληρονόμησε τὴν βασιλείαν, κατῶρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ νὰ φέρῃ καὶ πάλιν τὴν τάξιν εἰς τὸ κράτος του. Ἀμέ-
585 π. Χ. σως κατόπιν ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζεται διὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ἐσκέπτετο νὰ κάμῃ ὁ πατὴρ του. Ἐν τῷ μεταξύ ἐπέρασαν δέκα περίπου ἔτη, μέχρις ὅτου ὁ Ξέρξης ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐκστρατείαν του εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ξέρξης ἀπεφάσισε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν ἴδιον δρόμον, τὸν ὁποῖον εἶχε κάμει ὁ Μαρδόνιος πρὶν ἀπὸ δώδεκα ἔτη. Ἀλλὰ αὕτην τὴν φορὰν ἐσκέφθη, ὅτι καὶ ὁ στρατός καὶ ὁ στόλος του ἔπρεπε νὰ εἶναι πολὺ μεγάλος.

Διὰ νὰ μὴ κινδυνεύσῃ πάλιν ὁ στόλος του, ὅταν θὰ ἔπλεε τὴν τρικυμιώδη θάλασσαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἔσκαψε τὸ βορειότερον μέρος τῆς Χερσονήσου καὶ ἔκαμε μίαν διώρυγα. Τρία ἔτη ἐχρειάσθησαν οἱ ἐργάται νὰ σκάψουν τὴν διώρυγα αὐτὴν. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ πολλὰ πλοῖα κατεσκευάζοντο εἰς τὴν Περσίαν διὰ τὴν ἐκστρατείαν· μία δὲ διπλὴ γέφυρα, καμωμένη ἀπὸ μικρὰ πλοῖα, ἐτοποθετήθη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, διὰ νὰ περάσῃ ὁ στρατός τοῦ Βασιλέως εἰς τὴν Θράκην.

Πολυάριθμος ἦτο ὁ στρατός, τὸν ὁποῖον ἠτοίμαζεν ὁ βασιλεὺς Ξέρξης ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Πολλὰ πολεμικὰ καὶ φορηγὰ πλοῖα συνηθροίζοντο εἰς διαφόρους λιμένας τοῦ κράτους του, διὰ νὰ συνοδεύσουν τὸν πεζικὸν στρατὸν, ὁ ὁποῖος θὰ ἐβάδιζε κατὰ μῆκος τῆς παραλίας.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἤξευρον πολλὰ πράγματα διὰ τὰς νέας ἐτοιμασίας τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν κίνδυνον

νον, τὸν ὅποιον ὀλίγον πρὶν διέτρεξαν, νὰ χάσουν ὅλοι εἰς τὸν Μαραθῶνα τὴν ἐλευθερίαν των καὶ νὰ γίνουν δοῦλοι, ἢ κάθε μία πόλις εἶχε συμφέρον νὰ σκέπτεται μαζί με τὴν ἄλλην, πῶς θὰ ἠμπορέσουν εἰς τὸ μέλλον, ὅταν καὶ πάλιν ἔλθουν οἱ Πέρσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ νὰ ἀποφύγουν τὴν δουλείαν.

Μερικαὶ ὅμως πόλεις ἐφοβοῦντο νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τοὺς Πέρσας. Ἄλλαι πάλιν εἶχον μεγαλύτερον μῖσος πρὸς τὰς γειτονικὰς πόλεις, παρὰ πρὸς τοὺς Πέρσας. Ὑπῆρχον καὶ μερικά, αἱ ὁποῖαι ἐνόμιζον, ὅτι οἱ Πέρσαι, ἐὰν ἤρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα, θὰ ἐτιμώρουν μόνον τοὺς Ἀθηναίους.

Μόνον δύο πόλεις ἔσωσαν τότε τὴν ἐλευθερίαν ὅλης τῆς Ἑλλάδος καὶ μαζί με αὐτὴν τὸν πολιτισμὸν ὅλης τῆς Εὐρώπης.

Ἡ μία ἦτο ἡ Σπάρτη, ἡ ὁποία ἦτο ἡ περισσότερον ἰσχυρὰ πόλις εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ εἶχε τὸν καλύτερον στρατὸν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Σπαρτιάται ἔβλεπον καλὰ, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας ἐμελέτα νὰ ὑποδουλώσῃ ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἄλλη πόλις ἦσαν αἱ Ἀθῆναι, τὰς ὁποίας ἐκυβέρνηα τότε ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας τῆς ἀρχαιότητος. Αὐτὸς ἦτο ὁ Θεμιστοκλῆς.

16. Ο ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

Ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν κατήγετο ἀπὸ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν. Ἦτο υἱὸς τοῦ Νεοκλέους καὶ ἡ μήτηρ του δὲν ἦτο Ἀθηναία. Πρὶν ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Κλεισθένους δὲν εἶχε φανῇ εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος ὁ Θεμιστοκλῆς ἔλαβε μέρος. Ἐπολέμησε μετὰ γενναιότητα καὶ παρ' ὀλίγον νὰ φονευθῇ. Ἀλλὰ ἡ φιλόδοξος ψυχὴ του δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ἡσυχάσῃ, διότι δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ στρατηγὸς εἰς τὴν μάχην. Ἡ δόξα τοῦ Μιλτιάδου ἔκαμιν εἰς αὐτὸν μεγάλην ἐντύπωσιν. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν εἰς τοὺς φίλους του· «οὐκ ἔῃ με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον». Δηλαδή· δὲν με ἀφήνει νὰ κοιμηθῶ ἡ δόξα τοῦ Μιλτιάδου.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος περισσότερον ἀπὸ

όλους συνεκινήθη, όταν ἐπαίχθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ δράμα τοῦ Φρυνίχου «*Μιλήτου ἄλωσις*»· πολὺ δὲ ἐνωρίς μὲ τὰς μεγάλας ἀρετάς, μὲ τὰς ὁποίας τὸν εἶχε προικίσει ἡ φύσις, ἐφανερώθη ὡς ὁ μεγαλύτερος ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισεν ὁ κόσμος εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε δύο σπουδαῖα χαρίσματα· ἠδύνατο ἀσφαλῆστατα νὰ ἀντιληφθῇ, τί ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ εἰς τὸ μέλλον καὶ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ εὕρισκῃ ἀμέσως καὶ ὕστερα ἀπὸ μικρὰν σκέψιν, ποῖον ἦτο ὠφέλιμον καὶ ποῖον βλαβερόν.

Ὁ μέγας ἱστορικὸς Θουκυδίδης, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ διὰ τὸν Θεμιστοκλέα, λέγει, ὅτι «*ὅσα ἐγινώριζεν ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε τὴν ἱκανότητα μὲ τὴν ὥραϊαν του ὁμιλίαν νὰ δώσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους νὰ ἐννοήσουν. Εἶχε δὲ τὴν ἐξαιρετικὴν δύναμιν νὰ εὕρισκῃ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὀρθὰ μὲ τὴν μεγάλην του ἐξυπνάδα, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις καὶ μὲ σύντομον μελέτην*».

Ὁ Θεμιστοκλῆς.

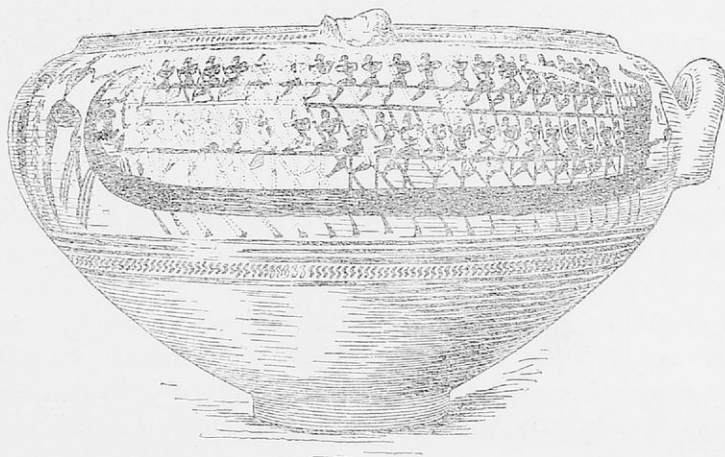
Ἕνας ἄνθρωπος ὅπως ὁ Θεμιστοκλῆς πολὺ συντόμως ἀντελήφθη, τί ἔπρεπε νὰ κάμουν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ νὰ γίνουν ἰσχυρὸν κράτος καὶ νὰ δυνηθοῦν νὰ ὑπερασπίσων τὴν ἐλευθερίαν των.

«*Οἱ Πέρσαι εἶναι ὁ ἐχθρὸς μας, ἔλεγεν· εἶναι δὲ γελοῖον προᾶγμα νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἠμποροῦμεν νὰ πολεμήσωμεν εἰς τὴν ξηρὰν διὰ πολὺν καιρὸν ἐναντίον τοῦ κολοσσιαίου στρατοῦ τῶν Περσῶν. Τὸ μέλλον μας εἶναι εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς ποῖαν ἄλλην πόλιν ἔδωσαν οἱ θεοὶ ἓνα τόσον θαυμάσιον λιμένα, ὅπως εἶναι ὁ ἰδιὸς μας Πειραιεύς; Ἐὰν κάμωμεν τὸν Πειραιᾶ κανονικὸν λιμένα, ἀντὶ τοῦ ἀνοικτοῦ λιμένος, τὸν ὁποῖον ἔχομεν τώρα, τοῦ Φαλήρου καὶ κατασκευάσωμεν πολεμικά καὶ ἐμπορικὰ πλοῖα, τότε αἱ Ἀθῆναι θὰ εἶναι ἀσφαλεῖς καὶ θὰ γίνουν ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος*».

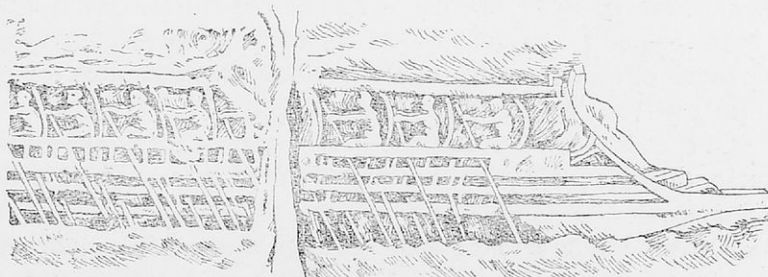
Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπείσθησαν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ὠχύρωσαν τὸν φυσικὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς.

Σήμερον εἶναι δυνατόν καλύτερον νὰ ἐννοήσωμεν, πόσον δίκαιον εἶχε τότε ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὁ Πειραιεὺς μας εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους λιμένας τῆς Μεσογείου.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατασκευάσουν

Ἀρχαῖον ἀγγεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ τεχνίτης ἔχει ζωγραφίσει τριήρη.

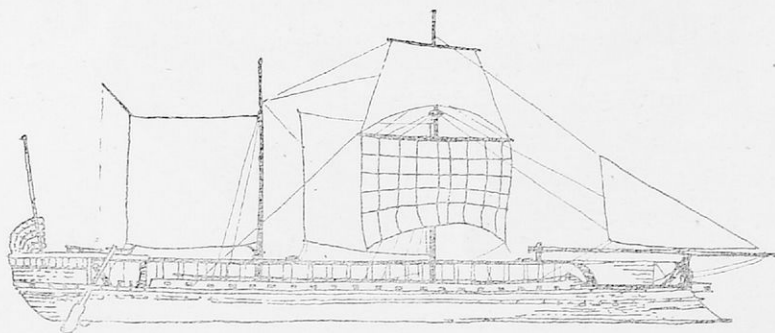
Μέρος Ἀθηναϊκῆς τριήρους.

(Ἀρχαῖον ἀνάγλυφον εὑρεθὲν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν.)

στόλον ἀπὸ 200 πλοῖα μὲ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου καὶ μὲ δωρεὰς πλουσίων Ἀθηναίων. Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἐλέγοντο τριήρεις, διότι εἶχον τρεῖς σειράς

ἀπὸ κουπιᾶ. Αἱ τριῆρεις ἦσαν τὰ τελειότερα πλοῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐπιμήκη καὶ λεπτά, ἔφερον εἰς τὰς δύο των πλευρὰς τὰ κουπιὰ εἰς τρεῖς παραλλήλους γραμμὰς. Ἡ ἐπάνω σειρὰ εἶχε καὶ τὰ περισσότερον κοντὰ κουπιὰ ἀπὸ τὰς δύο κατωτέρας σειράς. Οἱ ναῦται, οἱ ὅποιοι ἐκωπηλάτουν, ἐλέγοντο ἐρῆται καὶ ἐσχημάτιζον καὶ αὐτοί, καθὼς ἐκάθηντο, τρεῖς παραλλήλους σειράς.

Οἱ ἐρέται τῆς πρώτης σειρᾶς, ἡ ὁποία ἦτο κάτω ἀπὸ τὴν

Ἀθηναϊκὴ τριῆρης (Ἀναπαράστασις).

μῖαν πλευράν, ἦσαν 27, τῆς μέσης 29 καὶ τῆς ἐπάνω σειρᾶς ἦσαν 31. Μία τριῆρης λοιπὸν εἶχεν 174 ἐρέτας. Εἰς κάθε μίαν τριῆρη εἰσῆρχοντο οἱ ὀπλίται. Ἐχουν ὑπολογίσει, ὅτι κάθε μία τριῆρης εἶχε μαζί με τοὺς ἐρέτας 250 ἄνδρας.

Οἱ ἐρέται ἐκωπηλάτουν ὅλοι μαζί κανονικῶς. Εἰδικὸς ἀξιωματικός, ὁ ὅποιος ἐλέγετο κελευστήρ, ἐκανόνιζε μετὰ αὐτὸν τὸν χρόνον.

Ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος ἔγινεν ὁ ἰσχυρότερος ἐλληνικὸς στόλος μέσα εἰς τὸ Αἰγαῖον.

17. Ο ΔΙΚΑΙΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

Αἱ ιδέαι τοῦ Θεμιστοκλέους ἤρεσαν πολὺ εἰς τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς ἐμπόρους. Δὲν ἦσαν ὅμως σύμφωνοι μετὰ αὐτὰς οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ πλούσιοι κτηματῖαι. Αὐτοὶ εἶχον ἀρχηγόν των τὸν Ἀριστείδην.

Ὁ Ἀριστείδης ἦτο ἐναντίον τῶν σχεδίων τοῦ Θεμιστοκλέους. Εἶχε τὴν γνώμην ὅτι, ἀφοῦ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐνίκησεν ἄλλοτε εἰς τὴν ξηρὰν τοὺς Πέρσας, θὰ ἔπρεπε καὶ πάλιν μόνον εἰς τὴν ξηρὰν νὰ πολεμήσῃ καὶ ὄχι μὲ πλοῖα εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως ἔλεγεν ὁ Θεμιστοκλής.

Ὁ Ἀριστείδης ἦτο υἱὸς τοῦ Λυσισμάχου. Ὅπως ἐμάθομεν, εἶχε λάβει καὶ αὐτὸς μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος καὶ παρεχώρησε τὴν ἡμέραν τῆς στρατηγίας του εἰς τὸν Μιλτιάδην. Μὲ τὴν διαγωγὴν του αὐτὴν ὁ Ἀριστείδης ἐδίδασκεν, ὅτι τὸ νὰ ὑπακούῃ κανεὶς καὶ νὰ ἀκολουθῇ τὰς συμβουλὰς ἐκείνων, οἱ ὅποιοι σκέπτονται καλὰ καὶ ἔχουν πείραν, εἶναι τιμητικὸν πρᾶγμα καὶ σωτήριον.

Ὁ Μιλτιάδης εἰς τὸν Μαραθῶνα μετὰ τὴν νίκην του εἶχεν ἀφήσει τὸν Ἀριστείδην μὲ τοὺς στρατιώτας τῆς φυλῆς του νὰ φυλάξῃ τὰ λάφυρα. Ὁ Ἀριστείδης οὔτε ὁ ἴδιος ἐπῆρεν οὔτε κανένα ἄφησε τότε νὰ πάρῃ κάτι ἀπὸ τὸν ἄφθονον χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τὰ ἄλλα πλούσια πράγματα, τὰ ὅποια εἶχον ἀφήσει ἐκεῖ οἱ χρυσοφόροι Πέρσαι.

Κανεὶς ἄνθρωπος δὲν κατάρθωσε νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν συνείδησιν τοῦ Ἀριστείδου μὲ δῶρα. Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ τιμιότης, ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Ἀριστείδου, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ὠνόμαζον : Ἀ ρ ι σ τ ε ῖ δ η ς ὁ Δ ῖ κ α ι ο ς.

Τόσον καλὸς ἄνθρωπος, τόσον δίκαιος καὶ τόσον φιλόπατρις, ὥσάν τὸν Ἀριστείδην, ἦτο πραγματικῶς σπάνιος εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Μεγάλῃ ὁμως ἦτο ἡ ἔχθρα, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀναμεταξύ των οἱ δύο πολιτικοὶ ἄνδρες, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλής. Διὰ τοῦτο ὁ Θεμιστοκλής, ὅταν ἦτο εἰς τὴν ἀρχὴν, κατάρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐξοστρακίσουν τὸν δίκαιον Ἀριστείδην.

Διὰ τὸν ἐξοστρακισμόν τοῦ Ἀριστείδου διηγοῦνται τὸ ἀκόλουθον ἐπεισόδιον :

Ὅταν ἐγράφοντο τὰ ὄστρακα, κάποιος ἀγράμματος πολίτης ἐπῆγεν εἰς τὸν Ἀριστείδην. Χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄστρακον καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ γράψῃ ἐπάνω τὸ

ὄνομα Ἀριστείδης, διὰ νὰ τὸ δώσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς ἄρχοντας.

Ὁ Ἀριστείδης τὸν ἠρώτησε· «τί κακὸν σοῦ ἔκαμεν ὁ Ἀριστείδης;» «κανέν», εἶπεν ὁ ἄνθρωπος, «οὔτε καὶ γνωρίζω τὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ ἐνοχλοῦμαι νὰ ἀκούω νὰ τὸν λέγουν πάντοτε δίκαιον». Ὁ Ἀριστείδης δὲν εἶπε τίποτε εἰς τὸν ἄνθρωπον· ἔγραψε τὸ ὄστροκον καὶ τὸ ἔδωσεν εἰς αὐτόν.

Ὁ Ἀριστείδης χωρὶς νὰ μισήσῃ κανένα ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας του καὶ μὲ ἀγάπην εἰς τὴν καρδίαν, του, ἐγκατέλιπεν ἐξόριστος τὴν ἀγαπητὴν του πατρίδα καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Αἴγιναν. Ὅταν δὲ ἔφευγεν, ἐσήκωσε τὰς χεῖρας του εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἠυχθήθη εἰς τοὺς θεοὺς, ποτὲ ἢ πατρίς νὰ μὴ λάβῃ τὴν ἀνάγκην του.

18. Ο ΞΕΡΞΗΣ ΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ἀνοιξίς! Τετρακόσια ὀγδοήκοντα ἔτη πρὸ Χριστοῦ! Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Ξέρξης εἶναι ἕτοιμος πλέον νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖνο, τὸ ὅποῖον δὲν ἐπρό-
480 π. Χ. φθασε νὰ κάμῃ ὁ πατήρ του Δαρεῖος, ἔπρεπε νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτός.

Ὁ σκοπὸς του ἦτο νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους· νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα, νὰ τὴν κάμῃ νέαν τοῦ κράτους του σατραπείαν!

Φεύγει μὲ τὸν ἀναρίθμητον στρατὸν του, ὅμοιον τοῦ ὁποῖου δὲν εἶχεν ἴδει ἕως τότε ὁ ἀρχαῖος κόσμος. Ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος, ἀπὸ τὸν ὅποιον μανθάνομεν διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου, ἀναβιβάζει εἰς ἑκατομμύρια τὸν πεζικὸν καὶ ἱππικὸν στρατὸν τοῦ Ξέρξου καὶ τοὺς δούλους, οἱ ὅποιοι ἠκολούθουν τὴν στρατιάν.

Περισσότερον ἀπὸ 1000 πλοῖα πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ συνώδευον τὸν τεράστιον αὐτὸν στρατόν.

Πολὺ μεγάλη ἦτο ἡ ποικιλία τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ξέρξου. Ἦσαν στρατιῶται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ μεγάλου τοῦ βασιλείου. Πέρσαι στρατιῶται ἀπὸ πλουσίας οἰκογενείας τῶν εὐγενῶν τῆς Περσίας, μὲ χρυσοκεντήτους στολὰς· ἄγριοι ἀπὸ τὰς

στέππας ἵππεῖς, ὥπλισμένοι μὲ τόξα καὶ πολεμικοὺς πελέκει·
 "Αραβες μισόγυμνοι ἐπάνω εἰς ὑψηλὰς δρομάδας· μελαφοὶ ἀπὸ
 τὴν Ἀφρικὴν ἄνδρες, ντυμένοι μὲ δέρματα ἀπὸ λέοντας καὶ λεο-
 παρδάλεις, πανύψηλοι τέλος Ἴνδοι στρα-
 τιῶται.

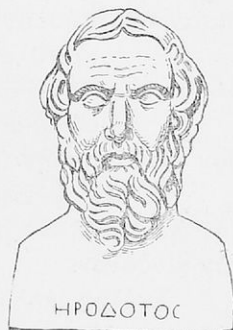
"Ολοὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται ἐξεστράτευ-
 σαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἀρχηγὸς τῆς
 μεγάλης αὐτῆς στρατιᾶς ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Μέ-
 γας Βασιλεὺς, ὁ **Ξέρξης**.

Ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν βασιλικὴν ἄμαξαν,
 ἐπάνω εἰς τὴν ὁποῖαν κάθεται ὑπερήφανος
 ὁ βασιλεὺς, πορεύεται ἱερὸν ἄρμα τοῦ θεοῦ,
 τὸ ὅποιον σύρουν ὀκτὼ λευκοὶ ἵπποι. Ὅπισω
 ἀπὸ τοὺς ἵππους ἀκολουθεῖ πεζῇ ὁ ἡνίο-
 χος καὶ κρατεῖ τοὺς χαλινούς. Κανεῖς ἄν-
 θρωπος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναβῇ ἐπάνω
 εἰς τὴν ἱερὰν αὐτὴν ἄμαξαν.

"Εφθασαν εἰς τὸν Ἑλλησποντον ἐπτὰ ἡμέρας καὶ ἐπτὰ
 νύκτας ἔκαμεν ὁ κολοσσιαῖος στρατὸς τοῦ Ξέρξου, διὰ νὰ πε-
 ράσῃ ἀπὸ τὰς δύο ἐκεῖ γεφύρας καὶ ἐπροχώρησεν.

Κανεῖς λαὸς δὲν ἐτόλμησε νὰ πολεμήσῃ τὸν φοβερὸν αὐτὸν
 βασιλέα μὲ τὰ πολυάριθμα στρατεύματά του, καθὼς διήρχετο
 ἀπὸ τὴν χώραν του. Οὔτε οἱ γενναῖοι λαοὶ τῆς Θράκης, οὔτε οἱ
 Μακεδόνες μὲ τὸν λαμπρὸν βασιλέα των, οὔτε οἱ Θεσσαλοί.

"Ολοὶ αὐτοὶ προσεκύνησαν τὸν παντοδύναμον βασιλέα καὶ
 ἔγιναν ὑπῆκοοί του. "Ολοὶ ἦσαν κατατρομαγμένοι ἀπὸ τὸν στρα-
 τὸν αὐτὸν τοῦ Πέρσου βασιλέως, τὸν ὅποιον διὰ πρώτην φορὰν
 ἔβλεπον.

Ὁ ἱστορικὸς τῶν μη-
 δικῶν πολέμων. Ὁνο-
 μάσθη «πατὴρ τῆς ἱ-
 στορίας».

19. Ο ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΝΔΟΞΟΝ ΣΤΕΝΟΝ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ

Κατὰ τὰ μέσα Αὐγούστου ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου ἐπέρασε
 τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Ὁ στόλος
 ὁ περσικὸς ἔρριψε τὰς ἀγκύρας του εἰς τὸν Παγασητικὸν κόλπον.

Οἱ Ἕλληνες αὐτὴν τὴν φορὰν ἦσαν περισσότερον ἡνωμέ-
 νοι, παρ' ὅ,τι ἦσαν, πρὶν γίνῃ ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος.

Ὁ Θεμιστοκλῆς πρὶν ἀπὸ ἓν ἔτος εἶχε πείσει τὰς ἑλληνικὰς πόλεις νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους εἰς ἓν συνέδριον, τὸ ὁποῖον ἔγινεν εἰς τὴν Κόρινθον.

Εἰς τὸ πανελλήνιον αὐτὸ συνέδριον ὅλαι αἱ πόλεις ἀπεφάσισαν νὰ ἀφήσουν κατὰ μέρος τὰς ἀτελειώτους φιλονικίας των καὶ ὅλοι ἡνωμένοι νὰ πολεμήσουν τὸν κοινὸν ἐχθρόν.

481 π. Χ. Ποτὲ ἄλλοτε ἢ Ἑλλάς δὲν παρουσιάσθη τόσον ἡνωμένη, ὅσον τότε. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐφάνη εἰς τὴν κρίσιμον τότε στιγμήν ἢ ψυχὴ ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἔμαθον, ὅτι οἱ Πέρσαι πλησιάζουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβον τὰ κατάλληλα μέτρα, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν κίνδυνον.

Στόλος ἑλληνικός, περισσότερον ἀπὸ τριακόσια πλοῖα, ἔπλευσεν εἰς τὸ βορειότερον ἀκρωτήριο τῆς Εὐβοίας, τὸ Ἀρτεμίσιον, διὰ νὰ φράξῃ τὴν εἴσοδον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον. Τριακόσιοι δὲ Σπαρτιῶται στρατιῶται, εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθησαν στρατιῶται ἀπὸ τὴν Φωκίδα, τὴν Λοκρίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐμποδίσουν τὸν στρατὸν τοῦ Ξέρξου ἀπὸ τὴν ξηράν.

Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται, ἑπτὰ περίπου χιλιάδες, μὲ ἀρχηγόν των τὸν ἥρωα βασιλέα τῆς Σπάρτης **Λεωνίδα**, ἐπῆγαν καὶ κατέλαβον ἓν στενόν, ἀπὸ ὅπου ἔπρεπε νὰ διέλθῃ ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου. Εἰς τὸ στενὸν ἐκεῖνο οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες ἐσταμάτησαν τὴν πολυάριθμον στρατιάν τοῦ Ξέρξου ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. Ἐκεῖ διὰ πρώτην φοράν ὁ Ξέρξης ἐταράχθη καὶ ἀνεπὶδρασε ἀπὸ τὸν βασιλικὸν του θρόνον, ὅταν ἐνόησε, τί θὰ εἴπῃ ἑλληνικὴ ἀνδρεία.

Ποῖον λοιπὸν ἦτο τὸ ἐνδοξον ἐκεῖνο στενόν;

Διὰ νὰ ὑπάγῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα, πρέπει νὰ περάσῃ στενὸν δρόμον μετὰ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου καὶ τοῦ ὄρους Καλλιδρόμου.

Τὸ ὄρος Καλλίδρομον τελειώνει ἀποτόμως εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἓν βαλτώδες μέρος συνεδέετο μὲ τὴν θάλασσαν· εἰς ἓν δὲ σημεῖον ὁ βάλτος αὐτὸς ἔφθανε τόσον κοντὰ εἰς τὸ βουνόν, ὥστε ὁ δρόμος ἦτο πολὺ στενὸς καὶ μόλις μία ἄμαξα ἦτο δυνατόν νὰ περάσῃ. Ἐκεῖ πλη-

σίον ὑπῆρχον θερμαὶ πηγαί. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ στενὸν μέρος ἐλέγετο Θερμοπύλαι. Ἐκεῖ ἐγένετο ἡ ἐνδοξοτέρα μάχη τῆς ἀρχαιότητος.

Τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν εἶναι ὁ μόνος δρόμος, διὰ τοῦ ὁποίου ἦτο δυνατόν νὰ συγκοινωνήσουν οἱ Λοκροί, οἱ Φωκεῖς καὶ οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι κατῴκουν εἰς τὸ νοτιώτερον μέρος τῆς Ἑλλάδος, με τοὺς κατοίκους τῆς Φθιώτιδος. Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ περάσῃ καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου.

Μόνον ἐκεῖ θὰ ἦτο δυνατόν οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες στρατιῶται νὰ κρατήσουν ἐπὶ ἀρκετὰς ἡμέρας τὴν ὁρμὴν τῆς πολυαριθμοῦ στρατιᾶς τοῦ Ξέρξου. Ὁ στόλος ὁ ἐλληνικὸς θὰ ἠμποδίζε κάθε βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ἦτο δυνατόν οἱ Πέρσαι νὰ φέρουν ἐκεῖ πλησίον ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

20. Η ΗΡΩΪΚΗ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΙΣ ΤΟΥ ΣΤΕΝΟΥ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ

Ὁ Ξέρξης ὅτε ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἶχε μάθει, ὅτι ὀλίγος στρατὸς ἐλληνικὸς κατέλαβε τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλασίν του. Ὅταν δὲ ἔφθασεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἔστειλε κατάσκοπον ἵππεά νὰ ἴδῃ, πόσοι στρατιῶται ἦσαν ἐκεῖ καὶ τί ἔκαμνον. Ὁ ἵππεὺς με ἐκπληξίν του εἶδε τοὺς ὀλίγους Σπαρτιάτας, ἄλλους νὰ γυμνάζωνται, ἄλλους νὰ κτενίζονται καὶ νὰ στεφανώνουν τὴν κεφαλὴν των με λουλούδια. Ἀφοῦ εἶδεν αὐτά, ἐπέστρεψε καὶ ἀνήγγειλεν ὅλα ὅσα εἶδεν εἰς τὸν βασιλέα.

Ὁ Ξέρξης εὐρίσκετο εἰς μεγάλην ἀπορίαν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Πέρσην κατάσκοπον.

Ἐκάλεσε τότε ἕνα Σπαρτιάτην ἐξόριστον, τὸν **Δημάρ-
τον**, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὸ στρατόπεδόν του καὶ ἠρώτησεν αὐτόν, δι' ὅσα ἔμαθε περὶ τῶν Σπαρτιατῶν.

Ὁ Δημάρτος τότε εἶπεν. «Οἱ ἄνδρες αὐτοί, βασιλεῦ, ἔχουν ἔλθει ἐδῶ νὰ πολεμήσουσι ἐναντίον μας διὰ τὸ στενὸν καὶ δι' αὐτὸ παρασκευάζονται. Ὑπάρχει δὲ συνήθεια εἰς αὐτοὺς ἡ ἐξῆς· ὅταν πρόκειται νὰ κινδυνεύουν, τότε στολίζουν τὰς κεφαλὰς των. Μάθε δέ, ὅτι ἐὰν τοῦτους καὶ τοὺς ἄλλους Σπαρτιάτας ὑποτάξῃς, τότε γὰρ ἐν ἄλλο ἔθνος ἀνθρώπων δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ ἀνισταθῇ ἐναντίον σου. Τώρα λοιπὸν πηγαίνει ἐναντίον πόλεως βασιλίδος καὶ

σπουδαιοτάτης μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ἐναντίον ἁρίστων ἀνδρῶν».

Μερικοὶ διηγοῦντο καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια συνέβησαν κατὰ τὰς ἀλησμονήτους ἐκείνας ἡμέρας μετὰ τὴν ἔνδοξον ἐκείνην μάχην. Πῶς δηλαδή, ὅταν ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ παραδώσῃ ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ στρατιῶται του τὰ ὅπλα, ὁ Λεωνίδας ἀπήντησεν εἰς αὐτόν «μολὼν λαβέ» (ἔλα νὰ τὰ πάρῃς).

Μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ περιφρόνησιν ἀπήντησεν ὁ Σπαρτιάτης **Διηνέκης** εἰς ἓνα ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν, ὅταν οὗτος εἶπε: «Τὸ πλῆθος τῶν βαρβάρων εἶναι τόσον, ὥστε τὰ βέλη, τὰ ὅποια θὰ ῥίπτουν οἱ Πέρσαι, θὰ σκιαῖζον τὸν ἥλιον».

— «**Καλύτερον**» εἶπεν ὁ γενναῖος Σπαρτιάτης «θὰ πολεμήσωμεν πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ σκιὰν καὶ ὄχι ὑπὸ τὸν ἥλιον».

Τέσσαρας ἡμέρας ἐπερίμενεν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, μήπως οἱ Ἕλληνες παραδοθοῦν μόνοι των. Τὴν πέμπτην ἡμέραν ὠργισμένος ἔστειλε Πέρσας στρατιώτας νὰ συλλάβουν, ὅπως εἶπε, τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν ἐμπρὸς τοῦ. Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ ἀπέτυχεν. Ἄλλοι στρατιῶται Πέρσαι ἐστάλησαν τὴν ἐπομένην, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἰδίαν τύχην εἶχον. Εἰς τὸ τέλος ὁ Ξέρξης ἔστειλε τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων, δηλ. τὴν βασιλικὴν του φρουράν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ, ἀφοῦ ἄφησαν πολλοὺς νεκροὺς, ὀπισθοχώρησαν, χωρὶς νὰ κατορθώσουν τίποτε.

Οἱ Πέρσαι ὅμως κατῴρθωσαν, ὅπως λέγεται, νὰ μάθουν ἀπὸ κάποιον, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο **Εφιάλτης**, ἓν στενὸν μονοπάτι, τὸ ὁποῖον ὠδήγει διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ στενοῦ. Ἀπὸ τὸ μονοπάτι αὐτὸ ὁ Πέρσης **Υδάρνης** ὠδήγησε τὴν νύκτα στρατὸν περσικόν, ἐνίκησε τοὺς χιλιούς Φωκεῖς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι ἐφύλασσαν ἐκεῖ ὡς φρουροὶ καὶ κατέλαβαν τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων.

Τὴν πρωΐαν ὁ Λεωνίδας εἶδεν, ὅτι εὕρισκετο εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν. Ἦτο περικυκλωμένος! Οἱ στρατιῶται του θὰ ἐκτυπῶντο ἀπὸ δύο μέρη. Ἀντελήφθη τότε, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐλπίς σωτηρίας.

Ἔστειλεν ἀμέσως τοὺς ἄλλους Ἕλληνας στρατιώτας, οἱ ὅποιοι ἦσαν μαζί του, εἰς τὰς πατρίδας των, αὐτὸς δὲ μὲ τοὺς

τριακοσίους Σπαρτιάτας ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνουν ἡρωϊκῶς ἐκεῖ, ὅπως ἔπρεπε εἰς Σπαρτιάτας. Μαζί μὲ τοὺς Σπαρτιάτας ἀπεφάσισαν νὰ μείνουν εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν ἐκεῖ καὶ ἑπτακόσιοι Θεσπιεῖς.

Ἦτο περίπου ἡ δεκάτη ὥρα τῆς πρωΐας. Ὁ λεοντόκαρδος Λεωνίδας ὠδήγησε τοὺς ἀνδρεῖους του εἰς τὸ μέσον τῶν τάξεων τοῦ ἐχθροῦ, διὰ νὰ ἀνταλλάξῃ τὴν ζωὴν των μὲ τὴν ζωὴν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων ἀνδρῶν τοῦ ἐχθροῦ.

Κατὰ τὸν ἄγριον αὐτὸν ἀγῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖον συνετρίβησαν τὰ δόρατα τῶν περισσοτέρων Ἑλλήνων ὀπλιτῶν, ἔπεσεν ὁ ἡρωϊκὸς Λεωνίδας. Γύρω ἀπὸ τὸν ἐνδοξον νεκρὸν του ἔγινεν ἄγριος ἀγὼν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν. Διὰ τετάρτην φορὰν οἱ ἀνδρεῖοι τοῦ Λεωνίδου ἀποκρούουν τοὺς Πέρσας καὶ λαμβάνουν τὸ πτώμα τοῦ βασιλέως των. Ἀλλοίμονον ὅμως. Οἱ Ἕλληνες κτυπῶνται τώρα καὶ ἀπὸ τὰ νῶτα των ἀπὸ τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ὑδάρνους. Ἀλλὰ δὲν χάνουν τὸ θάρρος των. Μάχονται μὲ μαχαίρας, μὲ τὰς χεῖρας των καὶ μὲ τοὺς ὀδόντας των. Τέλος πίπτουν ὁ ἕνας πλησίον εἰς τὸν ἄλλον ὡσὰν ἀδελφοὶ ἀπὸ τὰ ἀναρίθμητα βέλη, τὰ ὁποῖα ρίπτουν οἱ ἐχθροὶ ἐναντίον των.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ γενναῖοι ἔγιναν αἰῶνιον παράδειγμα εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Μὲ τὸν ἡρωϊσμόν των δὲ ἐδίδαξαν, ὅτι κανὲν πρᾶγμα δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὴν πατρίδα. Πόσον συγκινητικὸν εἶναι τὸ ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐχάραξε βραδύτερον ἐπάνω εἰς τὸ μνημεῖον των ὁ ποιητὴς Σιμωνίδης.

*«ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι».*

21. ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΑΦΗΝΟΥΝ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΤΩΝ
Ο ΞΕΡΞΗΣ ΚΑΙΕΙ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν κατῴρθωσε νὰ γίνῃ κύριος τῶν Θερμοπυλῶν, ἠδύνατο πλέον νὰ προχωρήσῃ μὲ εὐκολίαν εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Τρεῖς ἑβδομάδας μετὰ τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν ὁ Ξέρξης ἐπέρασε μὲ τὸν ἀναρίθμητον στρατὸν του τὴν Βοιωτίαν, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐβάδιζεν ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ στόλος του κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ἐπλευσε τὰ παράλια τῆς Ἀττικῆς καὶ ἔρριψε τὰς ἀγκύρας του εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Φαλήρου. Μεγάλη καταστροφή ἐπερίμενε τότε τὴν ωραίαν πόλιν τῆς Ἀθηνᾶς.

Μίαν πρωΐαν ὁ ἱερεὺς τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μὲ μεγάλην ἀπορίαν παρετήρησε κάτι περίεργον. Ἡ μελιττόπητα, τὴν ὁποίαν προσέφερεν ὁ ἱερεὺς κάθε ἡμέραν εἰς τὸν θεὸν Ἐριχθόνιον καὶ τὴν ὁποίαν, ὅπως ἐπιστεύετο, ἔτρωγεν ὁ θεός, ὁ ὁποῖος ἐφύλαττε τὸν ναόν, ἦτο ἀκεραία, ὅπως ἀκριβῶς τὴν εἶχεν ἀφήσει τὴν προηγουμένην ἡμέραν. Εἶχε λοιπὸν φύγει ὁ θεός ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας;

Αὐτὴν τὴν ἐξηγήσιν ἔδωσεν ὁ ἱερεὺς. Τὸ ἴδιον ἔπρεπεν ἴσως νὰ κάμουν καὶ ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι.

Αὐτὸ συνεβούλευσε καὶ ὁ ἀρχηγός των Θεμιστοκλῆς, ὁ ναύαρχος τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου. Ὅτι δηλαδὴ τῶν Ἀθηναίων ἡ σωτηρία ἦσαν τὰ πλοῖα. Μέσα εἰς αὐτὰ ἔπρεπεν ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι νὰ εἰσέλθουν καὶ νὰ ἀφήσουν τὴν πόλιν. Τὸ ἴδιον ἀπήντησε καὶ ἡ Πυθία εἰς τοὺς Δελφούς, ὅταν τὴν ἠρώτησαν. «*Ξύλινον τεῖχος*» εἶπεν ἡ Πυθία «*θὰ σώσῃ τὴν πόλιν*».

Μὲ πόνον εἰς τὴν καρδίαν των μίαν ἡμέραν οἱ Ἀθηναῖοι, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά μὲ τὰ κατοικίδια ζῶα μαζί των, ἄφηνον τὴν ἀγαπημένην των πόλιν καὶ κατέβαινον εἰς τὴν παραλίαν. Ὀλίγοι μόνον πτωχοὶ Ἀθηναῖοι, οἱ περισσότεροι γέροντες, δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀφήσουν ἀνυπεράσπιστον τὴν πόλιν τῶν προγόνων των. Ἐπροτίμησαν κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια της νὰ ταφοῦν. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ὀπίσω ἀπὸ ἓν ξύλινον φράγμα νὰ ὀχυρωθοῦν. Αὐτὸ ἐνόμισαν, ὅτι ἐνόει ὁ χρησμός τοῦ Μαντείου.

Εἰς τὰς πλησίον νήσους, τὴν Σαλαμῖνα, τὴν Τροιζήνα (τὸν σημερινὸν Πόρον) καὶ τὴν Αἴγιναν ἦτο δυνατόν νὰ ἴδῃ κανεὶς τότε Ἀθηναίους πρόσφυγας. Γυναῖκες Ἀθηναῖαι μὲ τὰ τέκνα των εἶχον τακτοποιηθῇ εἰς πρόχειρα ξύλινα σπίτια. Μὲ πολλὴν συγκίνησιν μανθάνομεν, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Τροιζῆνος ἐψήφισαν τότε νὰ δίδουν κάθε ἡμέραν εἰς κάθε προσφυγικὴν οἰκογένειαν μίαν βοήθειαν διὰ τὴν συντήρησίν της. Ἐπίσης ὁ δῆμος ἐφρόντισε διὰ τὰ

τέκνα τῶν νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ σχολεῖον. Κάθε προσφυγόπουλον εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ κόπτη ἐλευθέρως καρπούς ἀπὸ κάθε δένδρον.

“Ολοὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἄνδρες εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα, τὰ ὅποια εἶχον ρίψει τὰς ἀγκύρας τῶν μέσα εἰς τὴν στενὴν θάλασσαν μεταξὺ τῆς νήσου Σαλαμῖνος καὶ τῆς Ἀττικῆς.

Ἦσαν ἐκεῖ τριακόσια δέκα ἀθηναϊκὰ πλοῖα. Ναύαρχος αὐτῶν ἦτο ὁ **Θεμιστοκλῆς**. Μαζὶ τῶν ἦλθαν καὶ ἄλλα πλοῖα τῶν Πελοποννησίων. Ναύαρχος αὐτῶν ἦτο ὁ **Εὐρυβιάδης**.

Τετρακόσια ὀγδοήκοντα ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Ὁ μὴν Σεπτέμβριος δὲν εἶχεν ἀκόμη φθάσει εἰς τὸ μέσον. Ὁ Ξέρξης μὲ τὸν στρατὸν τοῦ ἔφθασεν ἔμπρος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς, ἀπὸ τὰ ὅποια **480 π. Χ.** ἐπέρασεν ὁ βάρβαρος στρατός, παντοῦ ἐσκόρπισε τὴν καταστροφὴν· φωτιά καὶ ἐρήμωσις μέσα εἰς τὴν ἄλλοτε τόσον ὠραίαν Ἀττικὴν γῆν. Τώρα ἀπὸ τὰς πλησίον νήσους οἱ Ἀθηναῖοι πρόσφυγες καὶ οἱ ἄνδρες ἀπὸ τὰ πλοῖα μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς βλέπουν τεραστίας φλόγας καὶ καπνόν. Αἱ Ἀθῆναι ἐκαίοντο.

“Οσοὶ εἶχον μείνει εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, μὲ γενναιότητα ὑπερήσπισαν τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν διὰ μερικὰς ἡμέρας. Ἀλλὰ οἱ Πέρσαι ἦσαν πολλοί. Ἀνέβησαν εἰς τὰ τεῖχη, ἐγίναν κύριοι τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἔθεσαν πῦρ. Οἱ ναοὶ τῶν θεῶν ἐπάνω εἰς τὴν ἔνδοξον Ἀκρόπολιν καίονται. Αἱ φλόγες φθάνουν ἕως τὸν οὐρανόν.

22. ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΩΝ ΝΑΥΑΡΧΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΑΛΑΜΙΝΑ

Θὰ ἐνόμιζε κανεὶς, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἔχανον τὸ θάρρος τῶν, ὅταν εἶδον νὰ καταστρέφονται αἱ Ἀθῆναι. Δὲν ἐπέρασεν ὅμως πολὺς χρόνος καὶ ἀπὸ τὰ ἔνδοξα νερὰ τῆς Σαλαμῖνος ἠκούσθη ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀκροπόλεως οἱ ναύαρχοι τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου εἰς τὴν Σαλαμῖνα ἔκαμαν συμβούλιον, διὰ νὰ ἀποφασίσουν, τί ἔπρεπε νὰ κάμουν. Ἀλλὰ ἀμέσως ἐφάνη, ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στόλου δὲν ἦσαν σύμφωνοι.

Οἱ περισσότεροὶ ὑπεστήριξαν, ὅτι ὁλος ὁ στόλος ἔπρεπε

νά υπάγη εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Ἐκεῖ θὰ εἶχε τὴν ὑποστήριξιν τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς. Ἐὰν ἐνικᾶτο ἀπὸ τὸν περσικὸν στόλον, θὰ εἶχε τὴν Πελοπόννησον ὡς καταφύγιον. Ἐὰν ὅμως ἔμενον εἰς τὴν Σαλαμῖνα καὶ ἐνικῶντο, ἔλεγον, ὅτι ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἀποκλεισθοῦν ἐντελῶς.

Μὲ τὴν γνώμην αὐτὴν δὲν ἦσαν σύμφωνοι οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Μεγαρεῖς. Αὐτοὶ ὑπεστήριζον, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπερασπίσουν τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ἀντελαμβάνετο, ὅτι ἡ ἀποχώρησις τοῦ στόλου ἀπὸ τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος θὰ ἦτο καταστρεπτικὴ. Ἐβλεπεν, ὅτι ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἐναυμάχουν μέσα εἰς τὴν στενὴν θάλασσαν μετὰ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς Ἀττικῆς, οἱ Πέρσαι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιήσουν πολλὰ πλοῖα. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀπεφάσισε μὲ κάθε τρόπον νὰ ματαιώσῃ τὴν ἀπόφασιν τῶν ἄλλων στρατηγῶν.

Ὁ κίνδυνος νὰ ὑποδουλωθῇ ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν Ἑλλήνων ναυάρχων ἦτο μέγας.

Ὁ Θεμιστοκλῆς προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Σπαρτιάτην ναύαρχον. Εἶπεν εἰς αὐτόν, ὅτι ἐὰν φύγῃ ὁ στόλος ἀπὸ τὴν Σαλαμῖνα, τότε δὲν θὰ πολεμήσουν πλέον οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν Ἑλλάδα ὅλην, ἀλλὰ τὰ πλοῖα κάθε μιᾶς πόλεως θὰ υπάγουν νὰ προστατεύσουν τὴν ἰδικὴν τῶν χώραν. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ στόλος θὰ διασκορπισθῇ καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάς θὰ καταστραφῇ.

Νέον συμβούλιον τῶν ναυάρχων καὶ πάλιν ἐγένεν. Ἡ συζήτησις κατὰ τὴν νέαν σύσκεψιν τῶν ναυάρχων ἦτο πολὺ ζωηρά. Ὁ ἱστορικὸς **Πλούταρχος** μᾶς λέγει, ὅτι κατὰ τὴν σύσκεψιν αὐτὴν ἐφιλονίκησαν ζωηρῶς ὁ Εὐρυβιάδης μὲ τὸν Θεμιστοκλέα. Εἰς μίαν στιγμὴν ὁ Εὐρυβιάδης ἐσήκωσε τὴν ράβδον, διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Θεμιστοκλέα. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως μὲ ἡρεμίαν ἐκράτησε τὴν χεῖρα τοῦ Εὐρυβιάδου καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν, «*πάϊάξον μέν, ἄκουσον δέ*». Ἄλλος πάλιν ναύαρχος, ὁ Κορίνθιος **Ἀδεύμαντος**, μὲ ζωηρόν τόνον εἶπεν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα, ὅτι δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ὁμιλῇ, ἀφοῦ δὲν ἔχει πλέον πατρίδα. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως ἠπέλησεν, ὅτι ἐὰν οἱ σύμμαχοι δὲν συμφωνήσουν, τότε αὐτὸς μὲ τὰ διακόσια ἀθηναϊκά πλοῖα καὶ μὲ τὰς οἰκογενείας τῶν Ἀθηναίων

θά ἔφευγε, διὰ νὰ ζητήσῃ νέαν πατρίδα εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν, ὅπως εἶχον κάμει ἄλλοτε οἱ κάτοικοι τῆς Φωκαίας.

Ἡ ἀπειλή τοῦ Θεμιστοκλέους ἔπεσεν ὡς κεραυνὸς εἰς τὴν συνέλευσιν. Ὅλοι ἐσιώπησαν ! Ἦτο φανερόν, ὅτι χωρὶς τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον οἱ ἄλλοι Ἕλληνες δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πολεμήσουν. Ὁ Εὐρυβιάδης ἔπαυσε τὴν συζήτησιν καὶ διέταξε νὰ μείνῃ ὁ στόλος ἐκεῖ καὶ νὰ πολεμήσῃ.

Ὁ Θεμιστοκλῆς τότε ἐσκέφθη ἓν τέχνασμα, μὲ τὸ ὁποῖον παρέσυρε τὸν Ξέρξην νὰ στείλῃ πλοῖα, νὰ καταλάβῃ τὸ δυτικὸν στόμιον τοῦ στενοῦ καὶ νὰ ναυμαχήσῃ.

Εἶναι πλέον νῦν. Οἱ ναύαρχοι εἶναι συγκεντρωμένοι πάλιν εἰς συμβούλιον καὶ συζητοῦν. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον εἰς δοῦλος πλησιάζει τὸν Θεμιστοκλέα καὶ λέγει εἰς αὐτόν, ὅτι κάποιος ζητεῖ αὐτὸν ἔξω. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξῆλθε καὶ μὲ μεγάλην ἐκπληξιν εἶδεν ἔμπρὸς τοῦ τὸν Ἀριστείδην.

Ὁ Ἀριστείδης ἔτεινε τὴν χεῖρα εἰς τὸν Θεμιστοκλέα· τὸν παρεκάλεσε νὰ λησμονήσῃ τὴν παλαιὰν ἔχθραν καὶ νὰ ἐργασθοῦν μαζί διὰ τὴν πατρίδα, ἢ ὅποια ἐκινδύνευεν. «Ἐγὼ θὰ ὑπακούω» εἶπε· «ὡς θὰ διατάσῃς. Ἐρχομαι ἀπὸ τὴν Αἴγιναν καὶ σοῦ φέρω τὴν ἀγγελίαν, ὅτι περσικὸς στόλος κατέλαβε τὴν Ψυττάλειαν. Ὅλα τὰ πλοῖα εὐρίσκονται εἰς κίνησιν καὶ πλησιάζουν εἰς τὸ στόμιον τοῦ πορθμοῦ· ἐγὼ μὲ μεγάλην δυσκολίαν κατώρθωσα νὰ διαφύγω».

Ὁ Θεμιστοκλῆς συνεκινήθη ἀπὸ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ Ἀριστείδου. Ἐξήγησεν εἰς αὐτόν, ὅτι ἀκριβῶς αὐτὸ ἤθελε καὶ αὐτὸς νὰ κάμουν οἱ Πέρσαι καὶ συνεφιλιώθη μὲ τὸν ἐξόριστον Ἀριστείδην.

23. Η ΕΝΔΟΞΟΣ ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ

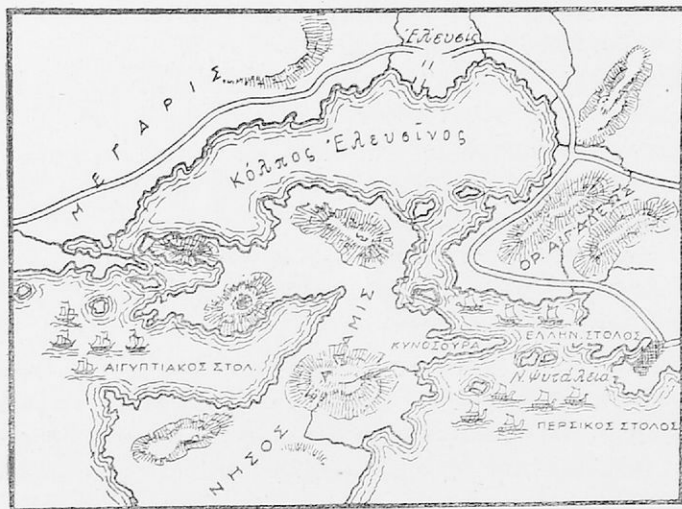
Οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ συμβούλιον, ὅταν ἔμαθον ἀπὸ τὸν Ἀριστείδην τὴν κίνησιν αὐτὴν τοῦ περσικοῦ στόλου, εἶδον, ὅτι ἦσαν ἠναγκασμένοι πλέον νὰ πολεμήσουν εἰς τὸ στενόν.

Ἡ μεγάλη ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐκρίνετο ἡ τύχη ὅλης τῆς Ἑλλάδος, εἶχεν ἀνατείλει. Τὸ σύνθημα διὰ τὴν ναυμαχίαν ἐδόθη. Αἱ σάλπιγγες ἐσήμαιναν τὴν ἔφοδον τῶν ἑλληνικῶν τριήρων καὶ ἤχησεν εἰς τὸ ἐνδοξον στενὸν ἡ προσταγή:

«ὦ παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε, ἔλευθεροῦτε πατρίδα, ἔλευθεροῦτε δὲ παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρῴων ἔδη, θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών».

Οἱ Ἕλληνες ναῦται σηκώνουν ἀμέσως τὰς ἀγκύρας τῶν πλοίων καὶ οἱ ἑρέται τραβοῦν μὲ μεγάλην ταχύτητα τὰ πολύροχθα κουπιά.

Ἐπάνω εἰς τὸ κατάστρωμα τῶν πλοίων οἱ ὀπλῖται μὲ

Χάρτης τοῦ στενοῦ τῆς Σαλαμῖνος.

σάλπιγγας καὶ μὲ πολεμικὰ τραγούδια ἀρχίζουν τὸν ἀγῶνα. Μύριοι ἀντίλαοι ἀντιβοοῦν ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς νήσου. Φόβος καταλαμβάνει τοὺς Πέρσας, οἱ ὅποιοι ἐνόμιζον, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἔτοιμοι νὰ φύγουν.

Ὡσὰν ἀστραπὴ τὰ ἐλαφρὰ ἀθηναϊκὰ πλοῖα διασχίζουν τὰ γαλανὰ νερὰ τῆς Σαλαμῖνος καὶ ἐπιτίθενται ἐναντίον τῶν περσικῶν πλοίων.

Ἀμέσως πλοῖον ἑλληνικὸν κτυπᾷ ἐν φοινικικὸν μὲ τὸ χάλκινον ἔμβολόν του. Ἄλλα πλοῖα ἑλληνικὰ ὁρμοῦν ἐπάνω εἰς ἄλλα περσικὰ πλοῖα. Τρομακτικοὶ κρότοι ἀκούονται. Κουπιὰ

ἐχθρικῶν πλοίων θραύονται. Πλοῖα περσικὰ σχίζονται. Πελώριον πολεμικὸν περσικὸν συναντᾷ τὸ ἔμβολον τῆς πρῶρας ἀθηναϊκοῦ πλοίου. Δυνατὴν κραυγὴν ἀφῆνουν οἱ Ἕλληνες ναῦται καὶ πηδοῦν μέσα εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον. Μεγάλῃ μάχῃ γίνεται ἐπάνω εἰς τὸ κατὰστρομα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ περσικοῦ πλοίου. Οἱ Ἕλληνες ἀλύπητα κτυποῦν τοὺς Πέρσας καὶ λαμβάνουν ἐκδίκησιν διὰ τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν οἱ Πέρσαι εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Τὰ φοινικικὰ πλοῖα, τὰ καλύτερα τοῦ περσικοῦ στόλου, δὲν ἤμποροῦν νὰ κάμουν καὶ αὐτὰ τίποτε. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἤμποροῦν εὐκόλως νὰ κινοῦνται καὶ οἱ Ἕλληνες ναῦται πολεμοῦν μετὰ μεγάλῃ ἀνδρείαν. Τὰ περσικὰ πλοῖα εἶναι μεγάλα καὶ μετὰ δυσκολίαν κινοῦνται μέσα εἰς τὸ στενόν. Ἀλλὰ καὶ οἱ πολεμισταὶ τῶν δὲν ἔχουν τὴν ναυτικὴν τέχνην καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων.

Δὲν περνοῦν πολλὰ ὄραι καὶ ὁ περσικὸς στόλος παθαίνει μεγάλῃν καταστροφὴν μέσα εἰς τὸ ἑνδοξον αὐτὸ στενόν. Ἡ θάλασσα εἶναι γεμάτῃ τῶρα ἀπὸ ναυάγια καὶ ἀπὸ Πέρσας νεκροῦς. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐνίκησε τὸν περσικόν.

Ὁ Θεμιστοκλῆς μετὰ τὴν στρατηγικότητά του ἔσωσε τότε εἰς τὴν Σαλαμῖνα τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔμαθον τὴν νίκην μετὰ ἑν εἶδος τηλεγράφου, τὸν ὁποῖον εἶχον τότε. Ἄνδρες ἀπὸ ὑψηλοῦς πύργους, τοποθετημένους εἰς διάφορα μέρη, οἱ φρυκτωροί, μετὰ πυρσούς ἀπὸ διάφορα σημεῖα ἀνῆγγειλαν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἑνδοξον νίκην.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος ἔγινεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἑνδοξον. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν τὸν Θεμιστοκλέα ὡς τὸν σοφώτατον τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Σπαρτιᾶται προσεκάλεσαν τὸν Θεμιστοκλέα εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἐτίμησαν αὐτὸν ὅσον κανένα ἄλλοτε. Ἔδωσαν εἰς αὐτὸν ὡς ἀριστεῖον διὰ τὴν σοφίαν τοῦ στέφανον ἀπὸ κλάδον ἐλαίας καὶ ἐδώρησαν τὸ καλύτερον ἄρμα. Ὅταν δὲ ἔφευγεν ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπὸ τὴν Σπάρτην, τριακόσιοι νέοι συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι τῶν συνόρων.

Λέγουν επίσης, ότι όταν ο Θεμιστοκλής ολίγον ύστερον έπεσκέφθη την Όλυμπιαν, όπου έγινοντο οί άγώνες και είσηλθεν εις τὸ στάδιον, ὅλοι οί θεαταί έπαυσαν νά προσέχουν τὰ άγωνίσματα· έθαύμαζον δέ και έπήνουν καθ' ὅλην τήν ήμέραν τὸν Θεμιστοκλέα.

Ό Θεμιστοκλής ήσθάνθη τότε μεγάλην εύχαρίστησιν και έλεγεν εις τούς φίλους του, ότι εκείνην τήν ήμέραν έλάμβανε τούς καρπούς τών κόπων του.

24. Ο ΞΕΡΞΗΣ ΦΕΥΓΕΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ό μέγας βασιλεύς είχε στήσει τὸν χρυσοῦν του θρόνόν· έπάνω εις έν βουνόν άπέναντι τής Σαλαμίνας, τὸν Αιγάλεων. Από τὸ μέρος εκείνο παρετήρει τὸν άγώνα. Μέγας φόβος τὸν κατέλαβεν, όταν είδε νά καταστρέφεται ὁ στόλος του εις τὸ στενόν τής Σαλαμίνας. Ακόμη μεγαλύτερον φόβον έδοκίμασεν ὁ Ξέρξης, όταν έμαθεν, ότι οί Έλληνες σκέπτονται νά μεταβοῦν εις τὸν Έλλησπόντον και νά καταστρέψουν τὰς γεφύρας.

Αλλά και κάτι άλλο έκαμε τὸν βασιλέα τών Περσών νά άνησυχήσῃ. Έσκέφθη, ότι αί έλληνικαί πόλεις τής Ίωνίας θα επαναστατήσουν, όταν μάθουν, ότι ὁ περσικός στόλος ένικήσῃ.

Αφῃσε λοιπὸν εις τήν Έλλάδα τὸν γαμβρόν του **Μαρδό- νιον** με ισχυρόν στρατόν, περίπου 200.000 άνδρας και ὁ ίδιος έσπευσε νά φύγῃ τρομαγμένος εις τήν Περσίαν με τὸν άλλον στρατόν και τὰ πλοία, ὅσα τοῦ έμειναν.

Ό πεζὸς στρατὸς έπαθε πολλά, καθὼς διήρχετο τήν Μακεδονίαν και τήν Θράκην, από τήν έλλειψιν τών τροφών και τὰς ασθενείας. Αί γεφύραι τοῦ Έλλησπόντου είχαν καταστραφῇ από σφοδράν τρικυμίαν, ὥστε ὅσοι στρατιῶται έσώθησαν, μετεκομίσθησαν με πλοία εις τήν Ασίαν. Ό ίδιος δέ ὁ Ξέρξης κατάρθωσε νά σωθῇ επίσης με πλοῖον φοινικικόν, άφοῦ έκινδύνευσεν εις τήν θάλασσαν από σφοδράν τρικυμίαν.

Τοιουτοτρόπως ὁ μέγας βασιλεύς με τὰ έλεεινά του λείψανα έπέστρεψε ταπεινωμένος εις τὰς Σάρδεις. Από τήν πόλιν αὐτήν πρὸ ὀκτώ μηνών άνεχώρει λαμπρὸς και υπερήφανος με τὰ αναρίθμητα τάγματά του, διὰ νά κατακτήσῃ τήν Εὐρώπην ὁλόκληρον!

Ὁ Μαρδόνιος ἐπέρασε τὸν χειμῶνα εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ὅλη ἡ βόρειος Ἑλλάς ἦτο ἀκόμη ὑπὸ τὴν περσικὴν κατοχὴν. Ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ὁ Μαρδόνιος ἔστειλεν ἀπεσταλμένους εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ προσεπάθησε νὰ κερδίσῃ τοὺς Ἀθηναίους μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν.

Ἐπρότεινε εἰς αὐτοὺς νὰ τοὺς κάμῃ κυρίους μεγαλυτέρας χώρας ἀπὸ αὐτὴν, τὴν ὁποίαν εἶχον προηγουμένως. Ἐπίσης ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς χρήματα, διὰ νὰ οἰκοδομήσουν τὴν κατεστραμμένην ὑπὸ τοῦ Ξέρξου πόλιν των. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, διότι δὲν ἤθελον νὰ προδώσουν τοὺς ἄλλους Ἕλληνας συμμάχους των. Εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Μαρδονίου, Μακεδόνα βασιλέα Ἀλέξανδρον, εἶπον ἐπὶ παρουσίᾳ πρέσβων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν Σπάρτην, τὰ ἑξῆς: «ἐνόσφ ὁ ἥλιος δὲν ἀλλάσσει τὸν δρόμον του, οὔτε καὶ ἡμεῖς θὰ κάμωμεν συνθήκας πρὸς τὸν Ξέρξην. Ἀλλὰ ἔχοντες πίσιν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωας, τῶν ὁποίων ἐκεῖνος ἔκαυσε τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα, θὰ ἐξακολουθήσωμεν νὰ πολεμῶμεν χάριν τῆς ἐλευθερίας μας».

Ἐυχάριστησαν τοὺς Σπαρτιάτας ἀπεσταλμένους διὰ τὴν προθυμίαν των νὰ θρέψουν αὐτοὶ καὶ οἱ σύμμαχοι τὰς οἰκογενείας τῶν Ἀθηναίων, διότι τὸ ἔτος ἐκεῖνο οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠμπούρεσαν νὰ καλλιεργήσουν τοὺς ἀγρούς των. Παρεκάλεσαν ὅμως αὐτοὺς νὰ στείλουν στρατιωτικὴν βοήθειαν, διότι ὁ Μαρδόνιος θὰ ἐξεστράτευε καὶ πάλιν ἐναντίον τῆς Ἀττικῆς.

Ὅταν ὁ Μαρδόνιος ἔμαθεν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν τοὺς ὅρους, τοὺς ὁποίους ἐπρότεινε εἰς αὐτοὺς, ἐξεστράτευσεν μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις ἐναντίον τῆς Ἀττικῆς. Δὲν εἶχον περάσει δέκα μῆνες ἀπὸ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐνίκηθη ὁ Ξέρξης εἰς τὴν Σαλαμίνα. Διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὸν μεταξὺ χρόνον εἰς τὴν πόλιν των, ἔγιναν καὶ πάλιν πρόσφυγες καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Σαλαμίνα. Οἱ Πέρσαι κατέλαβον διὰ δευτέραν φορὰν τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Μαρδόνιος ἐνόμισεν, ὅτι ἡδύνατο τώρα εὐκολώτερον νὰ κερδίσῃ τοὺς Ἀθηναίους· νέας δὲ δελεαστικὰς προτάσεις ἔστει-

λεν εἰς αὐτούς. Μόνον ὁ **Λυκίδας**, Ἀθηναῖος ἄρχων, συνεβούλευσε τότε τοὺς Ἀθηναίους νὰ δεχθοῦν τοὺς τόσον συμφέροντας διὰ τοὺς Ἀθηναίους ὄρους. Ὁ λαὸς ὅμως τόσον πολὺ ὠργίσθη, ὥστε καὶ τὸν Λυκίδαν καὶ τὴν οἰκογένειάν του ἐλιθοβόλησε.

26. Η ΝΙΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΛΑΤΑΙΑΣ. Ο ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων. Οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων, ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Σαλαμίνα, ἔφερον εὐχάριστα νέα εἰς τοὺς συμπατριώτας των.

Εἶπον εἰς αὐτούς, ὅτι μεγάλη στρατιὰ ἀπὸ Σπαρτιάτας εἰλωτας καὶ περιοίκους ἐβάδιζεν ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ Μαρδονίου. Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἦτο ὁ γενναῖος **Παυσανίας**, κηδεμὼν τότε τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως τῆς Σπάρτης Πλειστάρχου, υἱοῦ τοῦ ἡρωϊκοῦ Λεωνίδου.

Ὁ Μαρδόνιος, ὅταν ἔμαθεν, ὅτι ἔρχεται σπαρτιατικὸς στρατός, ἄφησε τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐβάδισεν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ, ὅχι μακρὰν ἀπὸ τὰς Πλαταίας, ἐστρατοπέδευσεν.

Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἀπὸ Σπαρτιάτας, Ἀθηναίους καὶ ἄλλους Ἑλλήνας, περίπου 70.000 ἄνδρες, ἔφθασεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἔλαβε θέσιν ἀπέναντι τῆς περσικῆς παρατάξεως. Τὸ δεξιὸν κέρας, τὸ ὁποῖον παρετάχθη ἀπέναντι τοῦ περισσότερον ἰσχυροῦ περσικοῦ κέρατος, εἶχον οἱ Σπαρτιάται μὲ ἀρχηγὸν τῶν τὸν Παυσανίαν. Τὸ δεξιὸν κέρας εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀριστείδην· τὸ μέσον δὲ εἶχον οἱ ἄλλοι Ἑλληνες.

Ὁ ἀγὼν ἦτο ἀμφίβολος ἐπὶ μερικὰς ἡμέρας. Οἱ Σπαρτιάται δὲν ἦσαν συνηθισμένοι νὰ πολεμοῦν μὲ τόσον πολὺν στρατόν, ὅπως ἦτο ὁ περσικὸς. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον ἐδυσκόλευσε πολὺ τοὺς Ἑλλήνας, ἦτο τὸ ἰσχυρὸν ἵππικὸν τῶν Περσῶν.

Ὁ Μαρδόνιος ἐνόμισεν, ὅτι ἐὰν προσέβαλλε μόνον τὸν δεξιὸν κέρας τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον, ὅπως εἶπομεν, εἶχον οἱ Σπαρτιάται καὶ χίλιοι πεντακόσιοι Τεγεᾶται, θὰ ἔφερε σύγχυσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦτο διέταξεν ἐπιθεῖν ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν. Τοῦτο ἦτο μέγα σφάλμα. Οἱ Πέρσαι εἰς τὰς Πλαταίας ἐπανέλαβον τὸ σφάλμα, τὸ ὁποῖον εἶχον

κάμει εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος. Ὁ Μαρδόνιος δηλαδὴ ἠθέλησε νὰ κάμῃ μάχην ἐκ τοῦ συστάδην μὲ τὸν περισσότερον τότε πειθαρχημένον στρατὸν τοῦ κόσμου.

Οἱ Πέρσαι ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ κατὰ τὴν μάχην ἐφονεύθη ὁ Μαρδόνιος καὶ ἐπῆλθε σύγχυσις εἰς τὸ στρατόπεδόν των. Οἱ στρατιῶται τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος ἐπολέμησαν μὲ τοὺς ἀπέναντι των Θηβαίους, οἱ ὅποιοι ἦσαν σύμμαχοι τῶν Περσῶν· εἶχον, ὅπως ἔλεγον, «μηδίσει».

Ἡ μάχη ἐκρίθη πλησίον εἰς τὰ τεῖχη τῶν Πλαταιῶν, ὅπου οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν ἀνδρείως. Οἱ Πέρσαι καὶ οἱ σύμμαχοι των Θηβαῖοι ἐνίκηθησαν. Πολλὰ πτώματα ἐκάλυψαν τὸ ἔδαφος καὶ πολλὰ πλούσια λάφυρα ἄφησαν οἱ Πέρσαι, καθὼς ἔφευγον. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἐσώθησαν, ἔφυγον εἰς τὰς Θήβας. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τέλος ἔλεεινοὶ καὶ ἀξιοδάκρυτοι ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀσίαν.

27. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΝΙΚΗΝ

Οἱ Ἕλληνες ἐτιμώρησαν αὐστηρῶς τοὺς Θηβαίους διὰ τὸν μηδισμόν των. Οἱ ἀρχηγοὶ των, οἱ ὅποιοι εἶχον συμβουλευσεῖν τὴν συμμαχίαν μὲ τοὺς Πέρσας, κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ ἐφονεύθησαν.

Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὸ δέκατον τῶν πλουσίων λαφύρων, τὰ ὅποια ἔλαβον κατὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, κατεσκεύασαν ἓνα χρυσοῦν τρίποδα. Ὁ χρυσοῦς αὐτὸς τρίπους ἐστηρίζετο ἐπάνω εἰς μίαν χαλκὴν στήλην, ἡ ὅποια σῴζεται ἀκόμῃ σήμερον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὴν στήλην αὐτὴν σχηματίζουν τρεῖς ὄφεις, οἱ ὅποιοι τυλίγονται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε κάμνουν σ π ε ῖ ρ α ς.

Εἰς τὴν βάσιν τοῦ χρυσοῦ αὐτοῦ τρίποδος οἱ Ἕλληνες ἔγραψαν τὰ ὀνόματα τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ ὅποια ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἑνδοξον μάχην τῶν Πλαταιῶν. Τὸν χρυσοῦν αὐτὸν τρίποδα στηριγμένον ἐπάνω εἰς τὴν χαλκίνην του βάσιν ἔστειλαν οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς Δελφοὺς, ὡς ἀφιέρωμα τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος.

Τέλος κατὰ πρότασιν τοῦ Πausανίου οἱ Ἕλληνες ἀπεφά-

σισαν νά θεωρηθῇ τὸ μέρος, ὅπου ἔγινεν ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν, ὡς τόπος ἱερός.

Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν εἶναι ἡ τελευταία μάχη, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν. Ἀπὸ τότε δὲν ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος στρατὸς περσικός.

28. Η ΜΑΧΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΥΚΑΛΗΝ

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς Πλαταιάς, ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐνίκησε τὸν περσικὸν εἰς τὴν Μυκάλην. Ἡ Μυκάλη εἶναι μία χερσόνησος ἀπέναντι τῆς νήσου Σάμου, ἔχει δὲ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν ἀπὸ τὸ ὄρος Μυκάλῃ. Εἰς αὐτὴν τὴν χερσόνησον ἔσπευσαν νὰ ἐξέλθουν οἱ Πέρσαι καὶ νὰ σύρουν τὰ πλοῖα τῶν εἰς τὴν ξηράν, ὅταν ἔμαθον, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἤρχετο ἐναντίον τῶν.

Οἱ Ἕλληνες, ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ἐξηλθον καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ξηράν καὶ ἔγινεν ἐκεῖ πεζομαχία. Εἰς τὴν πεζομαχίαν αὐτὴν οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας, ἃν καὶ οἱ Πέρσαι ἦσαν διπλάσιοι. Κατόπιν ἔθεσαν πῦρ εἰς τὰ περσικὰ πλοῖα καὶ τὰ ἔκαυσαν ὅλα.

Αἱ ἑνδοξοὶ νίκαι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν ἔδωσαν τὸ σύνθημα εἰς τὰς περισσοτέρας νήσους καὶ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Περσῶν. Ὅλαι αἱ περσικαὶ φρουραὶ, αἱ ὁποῖαι ἦσαν μέσα εἰς τὰς πόλεις αὐτάς, ἐξεδιώχθησαν καὶ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἐκήρυξαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν.

29. Αἱ ΑΘΗΝΑΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ Ἡ ΠΡΩΤΗ ΝΑΥΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΣ

Ἡ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα τῶν, δὲν εὗρον ἐκεῖ ἄλλο παρὰ λίθους καὶ στάκην. Εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως, ἐκεῖ ὕψηλά, ἐκάπνιζον ἀκόμη τὰ ἑρείπια τῆς Ἀκροπόλεως.

Τότε ακόμη περισσότερο ἐνόησαν οἱ Ἀθηναῖοι, πόσον μεγάλη ἦτο ἡ νίκη των, ἡ ὁποία ἔδωσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ καὶ μεγάλην ὑπερηφάνειαν ἠσθάνοντο οἱ Ἀθηναῖοι τότε. Ἐπίστευον, ὅτι αὐτοὶ πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας συνετέλεσαν νὰ νικηθῇ ὁ ἐχθρός. Μὲ ὅλον των τὸ δίκαιον λοιπὸν ἐνόμιζον, ὅτι ἦσαν οἱ πρῶτοι μεταξὺ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Μεγάλα τῶρα σχέδια ἔκαμνον οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὸ μέλλον. Καὶ οἱ Σπαρτιαῖται ἠδύναντο νὰ εἶναι ὑπερήφανοι διὰ τὴν ἀνδρείαν των, ἡ ὁποία ἐδοξάσθη τόσον λαμπρὰ εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ τὰς Πλαταιάς. Ἀλλὰ ἔμενον εἰς τὰς παλαιάς των συνηθείας. Ἦσαν δηλαδή περισσότερο συντηρητικοὶ καὶ δὲν εἶχον ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἄλλους.

Ὁ στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Πausanίας, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔγινε τόσον ἐνδοξος εἰς τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, εἶχε κακὸν τέλος. Ἀφοῦ μὲ τὸν στόλον του ἐκυρίευσεν τὴν σπουδαίαν πόλιν Βυζάντιον, ὑπερηφανεύθη πολὺ. Οἱ Σπαρτιαῖται εἶχον λόγους νὰ ὑποπεύωνται, ὅτι ὁ Πausanίας εἶχε συνάψει σχέσεις μὲ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν. Διὰ τοῦτο ἔστειλαν καὶ διέταξαν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν Σπάρτην ὁ Πausanίας δὲν ἔπαυσε νὰ ἐργάζεται, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ σχέδιά του. Οἱ ἔφοροι ἐπειδὴ ἔμαθον, ὅτι ἠτοίμαζεν ἐπανάστασιν τῶν εἰλώτων, κατεδίκαν αὐτὸν εἰς θάνατον.

Ὁ Πausanίας ὅταν ἔμαθε τὴν καταδίκην του, ἔσπευσε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἱερὸν ἐνὸς ναοῦ, διότι ἐκεῖ δὲν ἐπετρέπετο νὰ τὸν συλλάβουν. Οἱ ἔφοροι ὅμως ἀπεφάσισαν νὰ κτίσουν τὰς θύρας τοῦ ναοῦ, διὰ νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν πείναν. Πρῶτῃ ἡ μήτηρ του λέγουν, ὅτι ἔβαλε τὸν πρῶτον λίθον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν αἱ ἰωνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καθὼς καὶ πολλαὶ νῆσοι παρεκάλεσαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ τοὺς δεχθοῦν εἰς τὴν συμμαχίαν των. Τότε ὁ Ἀριστείδης ἐστάλη ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ καθορίσῃ, ποῖαι πόλεις θὰ προσέφερον εἰς τὰς Ἀθήνας στρατὸν ἢ 478 π. Χ. πλοῖα ἢ χρήματα διὰ τὴν συμμαχίαν. Ὁ Ἀριστείδης ἐξετέλεσε τὸ ἔργον αὐτὸ μὲ τόσον μεγάλην δικαιο-

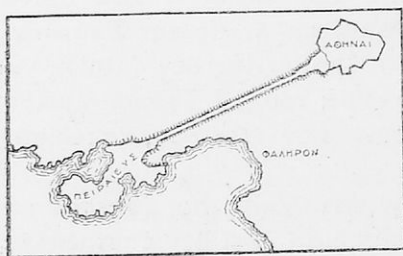
σύνην, ὥστε κανεῖς ἀπὸ τοὺς συμμάχους δὲν εἶχε παράπονον. Ἐν ἔτος λοιπὸν μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἐγένινεν ἡ πρώτη ἀθηναϊκὴ σύμμαχία.

30. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ

Μόλις ἐπέστρεψαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν πόλιν των, ἤρχισαν νὰ κτίζουν καὶ πάλιν τὰς οἰκίας των καὶ τοὺς ναοὺς των. Ἀλλὰ ὁ Θεμιστοκλῆς διόλου δὲν ἔμενεν ἡσυχος.

Μὲ τὸν ὀξὺν νοῦν του ἔβλεπεν, ὅτι ἀργὰ ἡ γρήγορα θὰ ἔλθῃ καιρὸς, κατὰ τὸν ὅποιον αἱ Ἀθηναὶ θὰ πολεμήσουν μετὰ τὴν ἀντίζηλόν των Σπάρτην.

Διὰ τοῦτο ἐσκέπτετο, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὴν ξηράν. Ἐπρότεινε λοιπὸν καὶ ἐπέτυχε νὰ ἀποφασίσουν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ ὀχυρώσουν καλῦτερον τὴν πόλιν. Νέα λοιπὸν τεῖχη κατεσκευάσθησαν γύρω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Μακρὰ τεῖχη ἀπ' Ἀθηνῶν
μέχρι Πειραιῶς.

Ὅμοια τεῖχη κατεσκευάσθησαν καὶ γύρω ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Ὁ Πειραιεὺς ἀπὸ τότε ἐγένετο πολὺ σπουδαῖος καὶ ἰσχυρὸς λιμὴν διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἀργότερον ὁ Περικλῆς ἤνωσε τὰς δύο πόλεις μετὰ δύο τεῖχη παράλληλα, τὰ ὅποια ἐφθάνον ἀπὸ τὰς Ἀθήνας μέχρι τοῦ Πειραιῶς καὶ ἐλέγοντο μακρὰ τεῖχη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ Ἀθηναὶ δὲν ἦτο δυ-

νατὸν ποτὲ νὰ ἀπομονωθοῦν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ ἠδύναντο νὰ λαμβάνουν ἀπὸ ἐκεῖ ὅ,τι ἐχρειάζοντο ἐν καιρῷ πολέμου.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἀνησύχησαν πολὺ διὰ τὴν σπουδαίαν αὐτὴν ὀχύρωσιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς. Ἐμίσησαν τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὸν ἐσυκοφάντησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Πολλοὶ εὐρέθησαν τότε εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐχθροὶ τοῦ Θεμιστοκλέους. Ὅλοι αὐτοὶ κατάρθωσαν νὰ πείσουν τοὺς Ἀθηναίους

καὶ ἐπέτυχον νὰ ἐξοστρακισθῇ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔσωσεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν βαρβάρων.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν του δὲν ἔμεινεν ἡσυχος ὁ Θεμιστοκλῆς. Οἱ ἐχθροὶ του ἤθελαν νὰ τὸν ἐξοντώσουν. Ἐπειδὴ δὲ ἐφοβεῖτο, ὅτι οἱ ἐχθροὶ του θὰ τὸν ἐφόνευον, ἠναγκάσθη νὰ ἀφήσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Περσίαν.

Ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης ἐδέχθη μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν τὸν Θεμιστοκλέα. Ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν μίαν πόλιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν **Μαγνησίαν**, ὅπου ἔζη. Εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν ἐξηκοντα τεσσάρων ἐτῶν. Ὀλίγον προηγουμένως ἀπέθανε καὶ ὁ Ἀριστείδης, τὸν ὁποῖον ἐτίμησαν μὲ σεβασμὸν οἱ πατριῶται του. Τὰς θυγατέρας του ἀνέλαβε νὰ προικίσῃ ἡ πολιτεία, διότι ὁ πατὴρ των ἦτο πολὺ πτωχὸς καὶ δὲν ἄφησεν εἰς αὐτὰς περιουσίαν.

31. Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΚΙΜΩΝ

Ἀπὸ τοὺς σπουδαίους ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν τότε, διὰ νὰ γίνουσι αἱ Ἀθηναὶ ἰσχυρὸν κράτος, ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ ἐνδόξου Μιλτιάδου, ὁ **Κίμων**.

Ὁ Κίμων ἔχασε τὸν πατέρα του πολὺ μικρὸς. Τὰ ἔτη τῆς νεότητός του ἐπέρασεν ἀσχολούμενος μὲ τὰ γράμματα, μὲ τὴν ἱππασίαν καὶ ἄλλα ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα. Ἦτο πολὺ εὐφυὲς, τολμηρὸς καὶ πολὺ φιλότιμος. Εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος ἐπολέμησε μὲ μεγάλην γενναϊότητα καὶ ἔγινε τότε πολὺ γνωστός.

Ἦτο ὁ Κίμων ὑψηλός, ὥραϊος καὶ τὴν δαφνηφόρον κεφαλὴν του ἐστόλιζον πυκνὰ καὶ κατσαρὰ μαλλιά. Εἰς ὅλην Ἀπὸ ἀρχαίων δακτυλοῖθιον.

Ὁ Κίμων.

Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν λαὸν ἦτο τόση, ὥστε τὴν μεγάλην περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἀργότερον ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ λά-

φυρα τῶν ἐχθρῶν εἰς τοὺς ἐνδόξους πολέμους του κατὰ τῶν Περσῶν, ἐξώδευε διὰ τοὺς πολίτας. Εἶχε διατάξει νὰ ἀφαιρεθοῦν οἱ φράκται ἀπὸ τοὺς ἀγρούς του, διὰ νὰ ἡμποροῦν οἱ πολῖται μὲ ἐλευθερίαν νὰ εἰσέρχωνται καὶ νὰ λαμβάνουν ἀπὸ ἐκεῖ ὅ,τι εἶχον ἀνάγκην. Ὅταν ἐξήρχετο εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, ἡκολούθουν αὐτὸν δοῦλοι, οἱ ὅποιοι ἐμοίραζον εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐνδύματα καὶ χρήματα.

Ὁ δίκαιος Ἀριστείδης πολὺ ἐνωρὶς ἀντελήφθη τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ νέου καὶ ἔκαμεν αὐτὸν φίλον καὶ συνεργάτην του.

Εἰς ὀλίγον χρόνον ὁ Κίμων ἔλαβε τὸ ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ διεδέχθη τὸν Ἀριστείδην εἰς τὴν στρατηγίαν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου. Ὁ ἔξοχος αὐτὸς στρατηγὸς ἐστάλη νὰ ἐλευθερώσῃ τὰς πόλεις ἐκείνας, αἱ ὅποιοι ἦσαν ἀκόμη ὑπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν.

Ὁ Κίμων ἐκέρδισε σπουδαίας νίκας εἰς τὴν Θράκην καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· ἐπίσης καὶ εἰς τὰς νήσους. Χάρις εἰς αὐτὸν νέαι πόλεις ἔγιναν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. Ὁ περσικὸς στόλος ἐξεδιώχθη ἐντελῶς ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ αἱ Ἀθῆναι ἔγιναν ἡ πρώτη ναυτικὴ δύναμις τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ἐφαίνετο, ὅτι ἤρχιζε. Τὸ ὄνειρον τοῦ Θεμιστοκλέους ἤρχιζε νὰ πραγματοποιηῇται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ο ΧΡΥΣΟΥΣ ΑΙΩΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

32. Ο ΠΕΡΙΚΛΗΣ

Τεσσαράκοντα ἔτη ἐπέρασαν ἀπὸ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγένινεν ἡ ναυμαχία εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Αἱ Ἀθηναὶ εἶχον γίνεи τῶρα ὥραία πόλις. Καὶ μάλιστα ἀκόμη ὥραιότερα ἀπὸ ὅ,τι ἦτο, πρὶν καταστραφῇ ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Ὡραῖαι οἰκοδομαὶ εἶχον κτισθῇ. Ὡραῖοι ναοὶ ἐστέκοντο μεγαλοπρεπέστατοι ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος εἶχε τότε 160,000 κατοίκους. Ἀπὸ τούτους 55 000 ἦσαν ἄνδρες ἀπὸ 18 ἐτῶν καὶ ἄνω. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ ξένοι, οἱ μέτοικοι, 40.000 περίπου. Ὅλος λοιπὸν ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀττικῆς μαζί με τοὺς μετοίκους ἦσαν 200.000 κάτοικοι. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς ὑπῆρχον καὶ δοῦλοι Σκύθαι, Θράκες, Ἰλλυριοὶ καὶ Ἀσιᾶται. Ὅλοι οἱ δοῦλοι εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔχουν ὑπολογισθῇ εἰς 100.000 περίπου τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Πόσον εἶχον ἀλλάξει τὰ πράγματα τῶρα! Ὅλοι οἱ πολῖται ἦσαν ἴσοι ἐντελῶς μεταξὺ των. Ὁ καθεὶς ἠδύνατο, ἐὰν ἦτο ἄξιος, νὰ ἐκλεγῇ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἄρχων τῆς πόλεως καὶ στρατηγός. Ἐπίσης ἦτο δυνατόν νὰ ἐκλεγῇ δικαστὴς εἰς τὸν Ἀρειὸν Πάγον, εἰς ὁποιανδήποτε τάξιν καὶ ἂν ἀνῆκε.

Τῶρα οἱ Ἀθηναῖοι ἔχουν ἓνα μέγαν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος

τούς κυβερνᾷ. Αὐτὸς εἶναι ὁ **Περικλῆς**, ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίππου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ εἴκοσιν ἡδὴ ἐτῶν διευθύνει τὴν **461 π. Χ.** πολιτικὴν ζωὴν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἀγαποῦν πολὺ καὶ τὸν ἐκλέγουν κατ' ἔτος ἄρχοντα στρατηγόν.

Ὁ Περικλῆς ἦτο ὁ μεγαλύτερος πολιτικὸς ἀνὴρ, τὸν ὁποῖον ἀπέκτησαν αἱ Ἀθῆναι τότε. Ὅταν ἦτο μικρὸς, ἦτο δειλὸς καὶ δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ ὁμιλῇ ἐμπρὸς εἰς ἄλλους. Ὅταν ὅμως ἐμεγάλωσε καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον, κανεὶς δὲν ἔδειξε τόσῃ ἀνδρείαν, ὅσον αὐτός.

Ὁ Περικλῆς.

Οἱ γονεῖς του, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εὐγενεῖς, ἐφρόντισαν νὰ δώσουν εἰς τὸν Περικλέα τὴν καλυτέραν μόρφωσιν. Μουσικὴ καὶ φιλοσοφία ἦσαν τὰ ἀγαπημένα του μαθήματα. Ἀλλὰ περισσότερο ὁ Περικλῆς ἠγάπα τὴν ρητορείαν. Τοῦ ἤρесе δηλαδὴ πολὺ νὰ ὁμιλῇ ἐμπρὸς εἰς τὸ πλῆθος. Ὡμίλει δὲ μὲ τόσῃ δύναμιν καὶ μὲ τόσῃ μεγάλῃ εὐγλωττίᾳ, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἔλεγον, ὅτι, ὅταν ὁ Περικλῆς ὁμιλῇ, ἀστράπτει καὶ βροντᾷ ὡσαν τὸν Δία. Διὰ τοῦτο τὸν ἔλεγον καὶ Ὁλύμπιον.

Νέος ἀκόμη ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς πόλεως. Πολὺ συντόμως ἔγινεν ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκον αἱ τάξεις τῶν πτωχῶν πολιτῶν. Τοῦ κόμματος τῶν **429 π. Χ.** πλουσίων ἀρχηγὸς τότε ἦτο ὁ Κίμων. Ὁ Περικλῆς ἔμεινεν ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ἕως ὅτου ἀπέθανε. Περισσότερον δηλαδὴ ἀπὸ τριάκοντα ἔτη.

Εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα ποτὲ δὲν ἐφάνη ἔξω εἰς τοὺς δρόμους. Ἐκτὸς μόνον ὅταν ἐπήγαινε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ εἰς τὰς ἄλλας δημοσίας συγκεντρώσεις. Ποτὲ δὲν ἐπήγαινε εἰς τὴν ἀγορὰν, ὅπως συνήθιζον οἱ περισσότεροι Ἀθηναῖοι, διὰ νὰ ἀκούῃ καὶ νὰ λέγῃ νέα. Εἶχε δὲ

πολύ ὀλίγους φίλους, τοὺς ὁποίους συναναστρέφετο.

Ὁ Περικλῆς ἔκαμεν ἓνα νόμον, ὁ ὁποῖος ὥριζεν, ὅτι κάθε πολίτης πτωχὸς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ χρήματα ἀπὸ τὸ δημόσιον, διὰ νὰ ἀγοράζῃ εἰσιτήριο καὶ νὰ πηγαίῃ εἰς τὸ θέατρον, ὅταν ἐπαίζετο δράμα.

Ὁ Περικλῆς εἶχε μεγάλα ὄνειρα διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἦθελε νὰ κάμῃ αὐτὰς τὴν ἰσχυροτέραν ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Τὸ ὅτι ἡ Ἑλλάς ἦτο διηρημένη εἰς διάφορα κράτη, αὐτὸ ἐνόμιζεν ὁ Περικλῆς πολὺ κακὸν καὶ ἐπικίνδυνον πρᾶγμα. Διὰ τοῦτο ὠνειρεύετο ἓν κράτος ἀθηναϊκόν, τὸ ὁποῖον νὰ κυριαρχῇ ὅλων τῶν ἄλλων.

Ὁ πολιτικός του ἀντίπαλος, ὁ Κίμων, ἤθελε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν δύναμιν τῆς Σπάρτης κατὰ ξηρὰν, ἐνῶ αἱ Ἀθηναὶ κατὰ θάλασσαν θὰ ἦτο ἡ πρώτη δύναμις. Ἐβλεπε δηλαδὴ τὴν πρόοδον τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν φιλικὴν συνεργασίαν τῶν δύο αὐτῶν πόλεων, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης.

Ὁ Περικλῆς ἐκάλεσεν ἀντιπροσώπους εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, διὰ νὰ συζητήσουν, πῶς θὰ κτίσουν καὶ πάλιν τοὺς ναοὺς, τοὺς ὁποίους οἱ Πέρσαι κατέστρεψαν. Ἐπίσης ἔρριψε μίαν ὥραιαν ἰδέαν. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ ἡμποροῦν ἐλευθέρως νὰ εἰσέρχωνται εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας καὶ νὰ φεύγουν, χωρὶς νὰ πληρώνουν κανένα φόρον. Εἰς αὐτὸ ὅμως δὲν ἦτο σύμφωνος ἡ Σπάρτη.

Ὁ Περικλῆς ἠθέλησε καὶ ἐπέτυχε νὰ κάμῃ τὰς Ἀθήνας ἰσχυρὸν κράτος. Αὐτὴν δὲ τὴν πόλιν νὰ τὴν κάμῃ τὴν ὥραιότεραν πόλιν τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν διοικεῖ τὰς Ἀθήνας ὁ Περικλῆς, ὀνομάζομεν χρυσοῦν αἰῶνα τῶν Ἀθηνῶν.

33. ΜΕΓΑΛΑ ΕΡΓΑ ΕΠΑΝΩ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ

Ἐκεῖνο πρὸ πάντων, τὸ ὁποῖον ἐστόλισε τὰς Ἀθήνας καὶ ἔκαμε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους νὰ θαυμάσουν, εἶναι τὰ με-

γάλα ἔργα, τὰ ὅποια ἔκαμεν ὁ Περικλῆς ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Τὰ ὑλικά, ὅσα ἐχρειάζοντο διὰ τὰ ἔργα αὐτά, ἦσαν λίθοι, μάρμαρον, χαλκός, ἐλεφαντοστοῦν, χρυσός, ἔβενος καὶ κυπάρισσος. Διὰ τὰ δουλευθῶν αὐτά, ἐχρειάζοντο πολλοὶ καὶ διάφοροι τεχνῖται· δηληδὴ τέκτονες, πλάσται, σιδηρουργοί, λιθουργοί, βαφεῖς, χρυσοχόοι, ἐλεφαντουργοί, ζωγράφοι, διακοσμηταὶ καὶ τορνευταί.

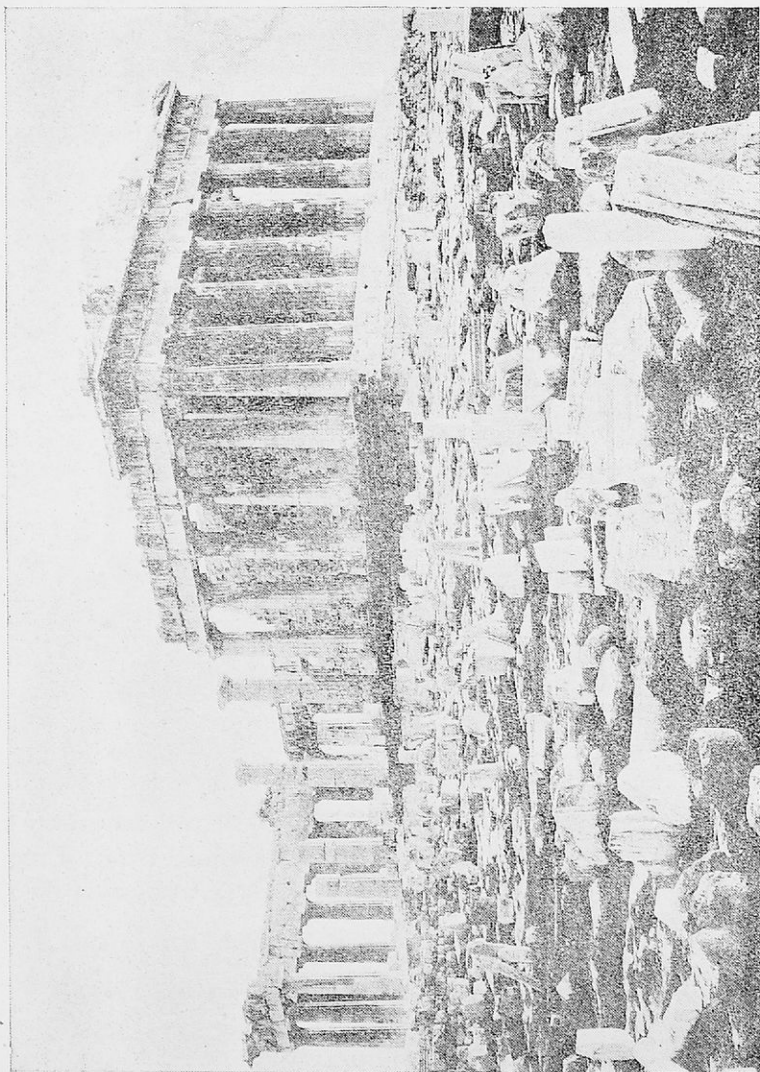
Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἔφερον τὰ ὑλικά αὐτά, ἦσαν εἰς τὴν θάλασσαν οἱ ἔμποροι, οἱ ναῦται καὶ οἱ κυβερνήται τῶν πλοίων· εἰς τὴν ξηρὰν δὲ οἱ ἀμαξοποιοί, οἱ ζευγηλάται, οἱ ἡνίοχοι, οἱ σχοινοποιοί, οἱ λινουργοὶ καὶ ἄλλοι. Ὁ Πλούταρχος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε διὰ τὸν Περικλέα, μᾶς λέγει, ὅτι κάθε τέχνη, καθὼς ὁ στρατηγός, ἐχρησιμοποῖει ὁλόκληρον στράτευμα ἀνθρώπων.

Ὅλοι λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν εἰς κίνησιν. Καμμία ἀνεργία δὲν ἐβασάνιζε τότε τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν ἔφθανον μάλιστα αἱ ἐργατικαὶ χεῖρες, τὰς ὁποίας διέθετον τότε αἱ Ἀθηναί. Ἦρχοντο καὶ ἀπ' ἔξω, ἀπὸ ἄλλα μέρη ἄνθρωποι νὰ ἐργασθῶν εἰς τὰς Ἀθήνας. Τί κινήσεις πραγματικῶς τότε εἰς τὰς Ἀθήνας! Τί μεγάλη δημιουργία!

Ὁ Παρθενών, ὁ ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, τὸ θαῦμα αὐτοῦ τοῦ κόσμου κτίζεται ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Τετρακόσια τεσσαράκοντα ἔξ ἔτη πρὸ Χριστοῦ!

446 π. Χ. Ὁ Περικλῆς ἔχει μεγάλην φιλοδοξίαν. Εἰς τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο ὁ παλαιὸς ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, τὸν ὅποιον κατέστρεψαν οἱ Πέρσαι, ὁ Περικλῆς θέλει νὰ ἀνεγείρῃ νέον μεγαλοπρεπέστερον ναόν. Ἡ Παρθένος Ἀθηνᾶ, ἡ προστάτις θεὰ τῶν Ἀθηνῶν, μὲ τὴν χάριν τῆς ὁποίας ἐσώθησαν αἱ Ἀθηναί καὶ ὅλη μαζὶ ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὴν δουλείαν, πρέπει νὰ τιμηθῇ ἐξαιρετικά. Ὁ ναὸς τῆς πρέπει νὰ γίνῃ τὸ ὠραιότερον οἰκοδόμημα ἀπὸ ὅλα, ὅσα ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῇ καὶ νὰ κατασκευάσῃ καὶ ὁ καλύτερος τεχνίτης.

Χρήματα ὑπῆρχον ἄφθονα. Εἰς τὰ εἰρηνικά αὐτὰ ἔτη, κατὰ τὰ ὅποια ἐκτίζετο ὁ Παρθενών, δὲν ἐξώδευον οἱ Ἀθηναῖοι χρήματα διὰ πλοῖα. Αἱ σύμμαχοι δὲ πόλεις τοῦ κράτους τῶν Ἀ-

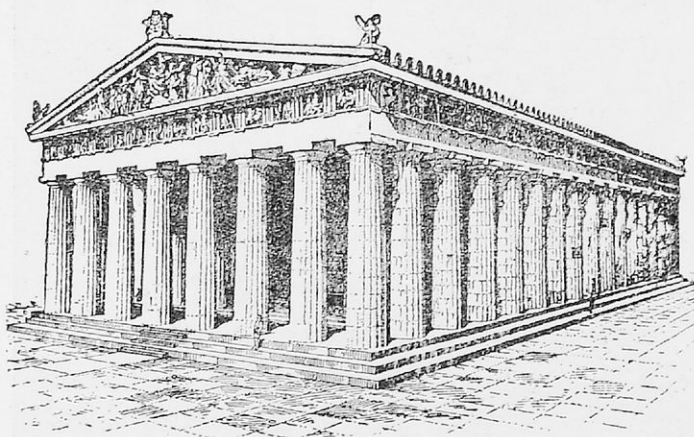

Ὁ Παρθενών.

θηνῶν προσέφερον ἄρκετὰ χρήματα διὰ τὴν συμμαχίαν. Μεγάλα περισσεύματα παρουσίαζε τότε ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους.

Ὁ Περικλῆς εἶχεν ὥς βοηθὸν διὰ τὰ μεγάλα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔκτιζεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἕνα μέγαλον καλλιτέχνην. Αὐτὸς ἦτο ὁ Φειδίας.

Ὁ Φειδίας ἦτο ὁ γενικὸς ἐπόπτης καὶ διευθυντὴς ὅλων τῶν ἔργων. Ἦτο ὁ μεγαλύτερος ἀγαλματοποιὸς τῆς ἀρχαιότητος, ἴσως δὲ καὶ ὅλων τῶν αἰώνων! Ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του

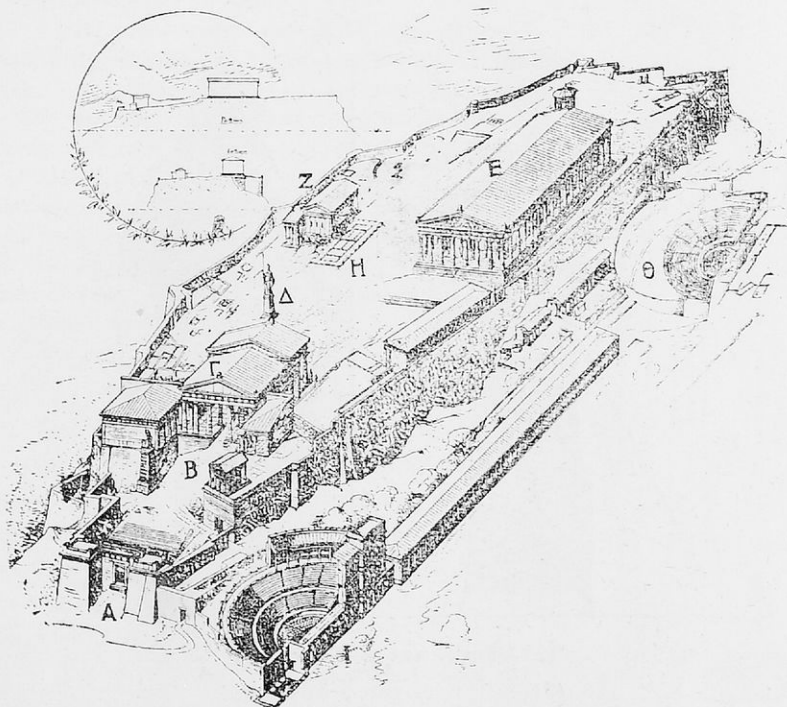
Ἡ Παρθενὸν. (Ἀναπαράστασις).

εἰργάζοντο ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν οἱ καλύτεροι ἀρχιτέκτονες, τοὺς ὁποίους εἶχε νὰ παρουσιάσῃ ὁ κόσμος τότε. Τοὺς ἀρχιτέκτονας ἐβοήθησε πολὺ καὶ τὸ ὁλόλευκον μάρμαρον, τὸ ὁποῖον ἤρχετο ἀπὸ τὸ Πεντελικόν.

34. ΜΙΑ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ

Ἄς κάμωμεν ἕνα περίπατον μετὰ τὴν φαντασίαν μας καὶ ἄς ἀναβῶμεν τὸν ἱερὸν λόφον τῶν Ἀθηνῶν. Εἶναι τριακόσια μέτρα ὕψηλός καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως. Εἰς τὴν ἀρχὴν συναντῶμεν μίαν εἴσοδον, ἥ ὁποία σημειώνεται

μέ τὸ στοιχεῖον Α (βλέπε εἰκόνα). Ἀναβαίνομεν κατόπιν μίαν κλίμακα. Δεξιὰ μας, ἐκεῖ ὅπου σημειώνεται τὸ Β, ἔχομεν ἕνα χαριτωμένον οἰκοδόμημα. Εἶναι ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν Νίκην. Ἐμπρὸς μας 437-432 π. Χ. ἀκριβῶς καὶ εἰς τὸ σημεῖον Γ ὑψώνονται τὰ Προπύλαια. Ὁ ἀρχιτέκτων Μνησικλῆς τὰ ἔκτισεν αὐτὰ καί.

Πῶς ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν.

ἐχρειάσθησαν πέντε ἔτη νὰ τελειώσουν.

Ὅταν περάσωμεν τὰ Προπύλαια, ἀντικρύζομεν τὸ κολοσσιαῖον χάλκινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς. Τοῦτο δεικνύει τὸ σημεῖον Δ. Ἦτο τόσον ὑψηλὸν τὸ ἄγαλμα αὐτό, ὥστε τὸ ἄκρον τοῦ δόρατος ἔβλεπον οἱ ναῦται καὶ ὅσοι ἐταξίδευον τότε, μόλις ἐκαμπτον τὸ ἀκρωτήριο Σούνιον. Εἶναι ἔργον καὶ αὐτό.

τοῦ Φειδίου. Ἐκεῖ ὅπου σημειώνεται τὸ σημεῖον Ζ, εἶναι τὸ ἱερόν Ἑρέχθειον. Μεγάλην ἐντύπωσιν μᾶς κάμνει ἐκεῖ ἡ στοὰ τῶν κορῶν. Ἐπάνω εἰς ἓνα τοῖχον 2,6 μέτρων ὕψους στέκονται ἕξ κόραι. Αἱ κόραι αὐταὶ φέρουν εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν κάνιστρον. Ἦρεμοι, ὠραῖαι, εὐγενεῖς, γεμᾶται ἀπὸ χάριν καὶ ὑγείαν αἱ κόραι βαστάζουν τὴν στέγην. Ὁ ναὸς αὐ-

Ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ποσειδῶν.

(Εἰκὼν ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου).

τὸς εἶναι κτισμένος εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐφιλονίκησεν ἡ Ἀθηνᾶ μὲ τὸν Ποσειδῶνα διὰ τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ κλησίον εἰς τὰ θεμέλια τοῦ ἀρχαιότερου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς (σημεῖον Η).

Δεξιὰ μας, ἀπέναντι ἀκριβῶς τοῦ Ἑρεχθείου εἰς τὸ σημεῖον Ε, ὑψώνεται μεγαλοπρεπὴς ὁ ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, ὁ Παρθενών.

Ἀρχιτέκτων τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ ναοῦ ἦτο ὁ Ἰκτίνος. Ἀλλὰ καὶ δι' ἓνα ἄλλον ἄνδρα μανθάνομεν, ὅτι εἰργάσθη εἰς τὸν Παρθενῶνα. Αὐτὸς ἦτο ὁ **Καλλικράτης**, ὁ ὁποῖος ἔκαμε καὶ τὰ μακρὰ τείχη τοῦ Πειραιῶς. Φαίνεται, ὅτι ὁ Καλλικράτης ἦτο ἐργολάβος τοῦ οἰκοδομήματος.

Ἐπέρασαν 2.000 χρόνια χωρὶς χέρι ἀνθρώπου νὰ βλάψῃ τὸ θαυμάσιον αὐτὸ οἰκοδόμημα. Πρὶν ἀπὸ 250 χρόνια καὶ περισσότερον, τὸ 1687, εἰς ἓνα πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἔκαμαν οἱ Ἑνετοὶ μετὰ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι εἶχον τότε τὴν Ἑλλάδα μας ὑπόδουλον, ὁ Παρθενὼν ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν. Βλῆμα κανονιοῦ ἔπεσε μέσα εἰς τὸν ναὸν καὶ ἤνοψεν ἡ πυρῖτις, τὴν ὁποίαν ἐφύλασσον μέσα ἐκεῖ οἱ Τούρκοι. Μιά φοβερὰ ἔκρηξις ἐγίνε τότε καὶ κατέστρεψε τὸν θαυμάσιον αὐτὸν ναόν.

Ὁ Παρθενὼν ἦτο στολισμένος ἀπ' ἔξω εἰς ὅλας τὰς πλευρὰς μετὰ ὥραϊα ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα, τὰ ὁποῖα ἐσκάλισαν ὁ Φειδίας καὶ οἱ μαθηταὶ του. Ἐπίσης τὸ ἐσωτερικὸν μέρος ἀπὸ τὴν σειρὰν τῶν κιόνων, ἡ ζωφόρος καὶ τὰ δύο ἀετῶματα τοῦ ναοῦ ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω, ἦσαν θαυμασίως στολισμένα μετὰ γλυπτὰ ἔργα.

Τὰ ἀνάγλυφα τῆς ζωφόρου μᾶς παρουσιάζουν διαφόρους εἰκόνας ἀπὸ τὴν παρέλασιν, ἡ ὁποία ἐγένετο κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Ἡ παρέλασις αὕτη, ἡ πομπή, ἦτο τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ἑορτῆς, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἔφερον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τότε τὸν νέον πέπλον εἰς τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ ὁποῖον εὕρισκετο μέσα εἰς τὸν Παρθενῶνα. Ὁ πέπλος αὐτὸς ἦτο πραγματικὸν φόρεμα. Ἦτο μάλλινος καὶ τὸν ὕφαινον γυναῖκες καὶ παρθένοι τῶν Ἀθηναίων. Εἶχε κί-

Κόρη

ἀπὸ τὴν Ν. πρόστασιν
τοῦ Ἑρεχθεῖου.

Ἦτο μάλλινος καὶ τὸν ὕφαινον γυναῖκες καὶ παρθένοι τῶν Ἀθηναίων. Εἶχε κί-

τρινον χρώμα καὶ ἐστολίζετο μὲ εἰκόνας, κεντημένας ἐπάνω.
 "Ολοι οἱ Ἀθηναῖοι συνώδευσαν τὴν παρέλασιν αὐτήν.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ πολύτιμα ἀγάλματα, τὰ ὅποια ἐστολίζον τὸν Παρθενῶνα, κάποιοι Ἀγγλος λόρδος τὰ ἀφῆξε, μᾶς τὰ ἐπῆρε καὶ τὰ ἐπήγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν· εὐρίσκονται δὲ σήμερον ἐκεῖ.

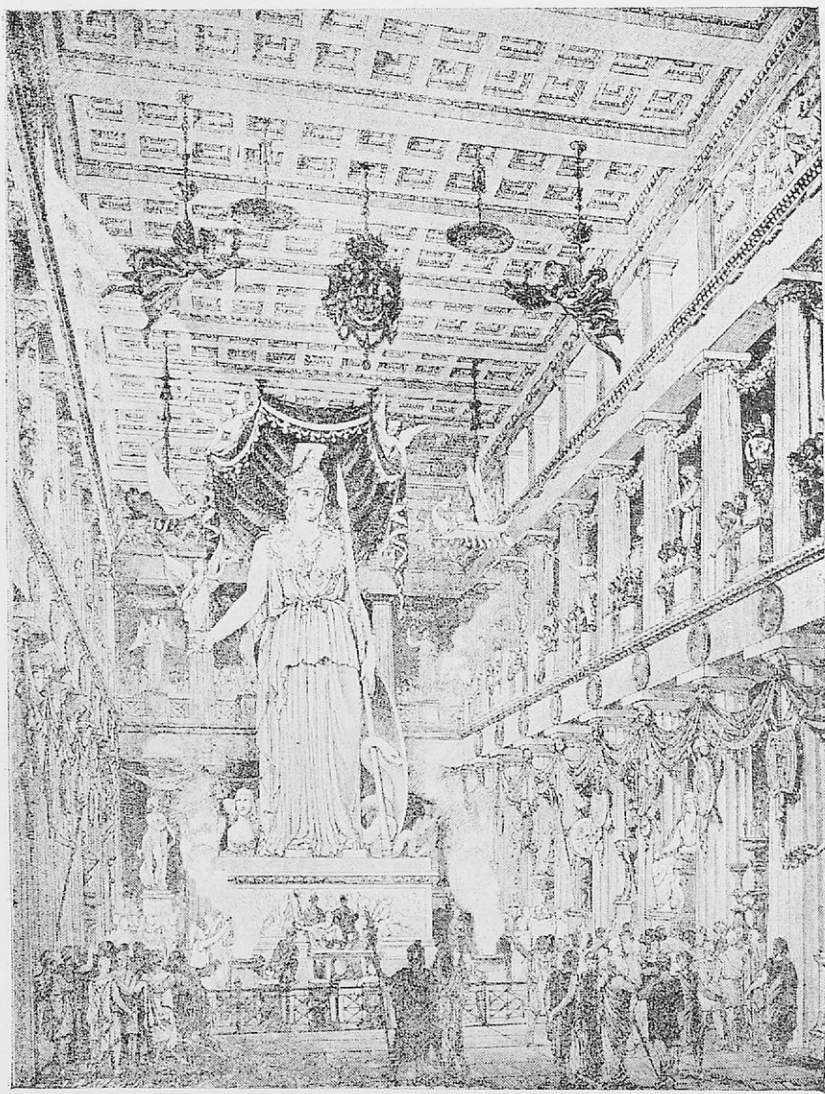
Τὸ σπουδαιότερον ἄγαλμα εὐρίσκετο μέσα εἰς τὸν ναόν.

Ἐρέχθειον· ἡ Στοὰ τῶν Κερῶν.

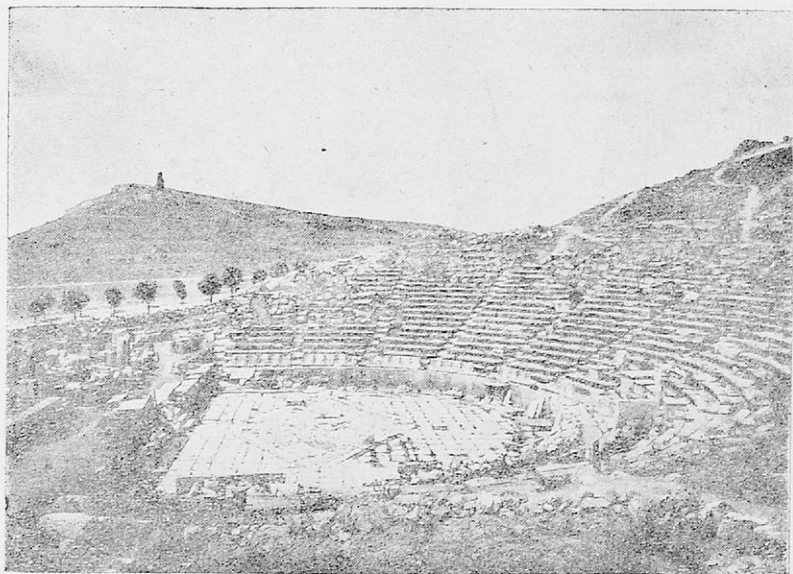
Ἦτο τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς. Ὁ σκελετὸς τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ ἦτο ξύλινος καὶ ἐσκεπάζετο ἀπὸ χρυσόν. Ἡ Ἀθηνᾶ εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐκράτει τὴν νίκην καὶ τὴν ἄλλην χεῖρα ἐστήριζεν εἰς σκῆπτρον. Αἱ χεῖρες, ὁ λαιμὸς καὶ τὸ πρόσωπον ἦσαν ὁπὸ ἐλεφαντοστοῦν. Ὁ ἴδιος ὁ Φειδίας μὲ τὴν θαυμασίαν τέχνην τοῦ κατεσκεύασε τὸ ὅρατον αὐτὸ ἄγαλμα.

Ἄς προχωρήσωμεν καὶ εἰς ἄλλα μέρη. Ἐκεῖ εἰς τὴν γω-

Ἐσωτερικὸν τοῦ Πρθενῶνος μετὰ τὸ ἄγχιμα τῇ; Ἀθηνᾶς.
(Ἀναπαράστασις).

νίαν, ὅπου σημειώνεται τὸ γράμμα Θ, κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, εἶναι ἔν ἄρχαϊον θέατρον, τὸ ὅποιον λέγεται Διονύσιακὸν θέατρον, διότι ἐκτίσθη πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Εἰς τὴν ἄλλην γωνίαν, εἰς τὸ σημεῖον Ι, εἶναι καὶ ἄλλο θέατρον, τὸ ὅποιον ἔκτισε πολὺ ἀργότερον ὁ πλούσιος πολίτης Ἡρώδης, ὅταν ἦσαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ Ρωμαῖοι. Τὸ θέατρον αὐτὸ λέγεται θέατρον τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ.

Τὸ Θέατρον τοῦ Διονύσου,

ὅπως τὸ ἐξέθαψεν ἡ σκαπάνη τῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων.

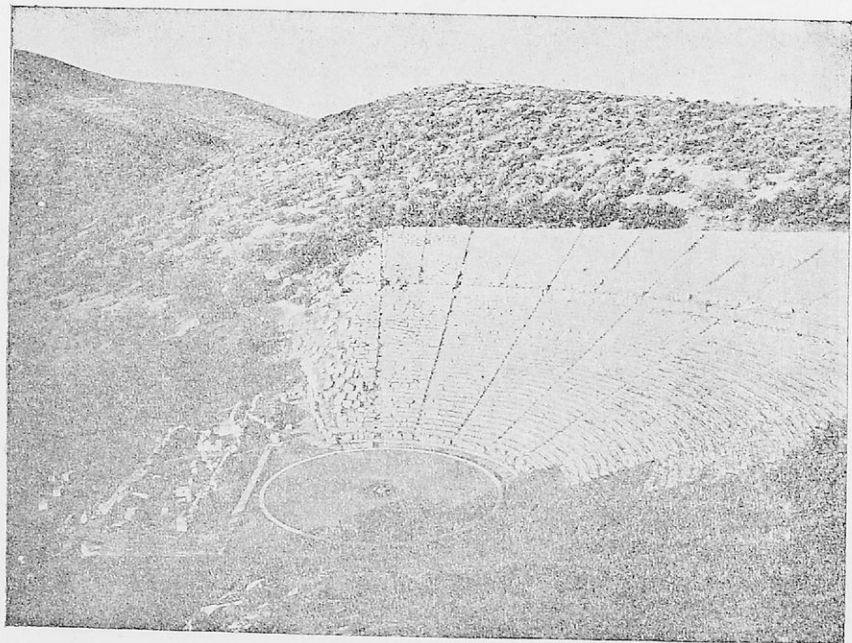
Πολλὰ θεάτρα ὑπῆρχον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Τὸ παλαιότερον ὅμως ἦτο τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου.

Τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὴν.

Μέσα εἰς τὸ θέατρον συνηθροίζοντο ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι, πλούσιοι καὶ πτωχοί, διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὰ δράματα, τὰ ὅποια ἐπαίζοντο.

Οἱ θεαταὶ ἐκάθηντο εἰς τὰ καθίσματα, τὰ ὅποια βλέπομεν νὰ ἀπλώνωνται εἰς σχῆμα κύκλου εἰς τὴν εἰκόνα (σελ. 64). Ἀπὸ ἐκεῖ ἔβλεπον πρὸς τὸ κέντρον, τὸ ὅποιον ἐλέγετο ὀρχήστρα.

Ἀπέναντι εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἐκεῖ ὅπου φαίνονται μόνον ἐρείπια, ὑπῆρχεν ἓν οἰκοδόμημα. Μέσα εἰς αὐτὸ εἰσῆρχοντο οἱ ἡθοποιοὶ καὶ μέσα ἀπὸ αὐτὸ ἔβγαινον εἰς τὴν ὀρχή-

Θέατρον τῆς Ἐπιδάου.

Ἄριστα διατηρημένον ἀρχαῖον θέατρον.

στραν. Τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ λέγεται σκηνή. Ἀριστερὰ ἀκριβῶς τοῦ θεάτρου ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Διονύσου.

35. ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΥ ΑΙΩΝΟΣ. Ο ΦΕΙΔΙΑΣ

Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους ἤκμασαν οἱ μεγαλύτεροι καλλιτέχναι, ἀπὸ ὅσους ἐγνώρισεν ὁ κόσμος.

Τὰ ἀγάλματα, τὰ ὅποια ἐλάξευσαν, εἶναι τόσοι ὥραϊα καὶ ἔχουν τόσοι τέχνην, ὥστε οἱ τεχνῖται τῆς σημερινῆς ἐποχῆς λέγουν, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ φθάσουν τὴν τέχνην των. Ἄλλοι πάλιν λέγουν, ὅτι μόνον μίαν φορὰν εἰς τὸν κόσμον παρουσιάσθησαν τοιοῦτοι καλλιτέχναι, ὅπως εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους.

Ἴππεῖς ἀπὸ τὴν Ζωφόρον τοῦ Παρθενῶνος.

Ἡ εἰκὼν παρουσιάζει δύο ἵππεῖς ἀπὸ τὴν παρέλασιν τῶν Παναθηναίων, τὴν ὁποίαν, ὅπως ἐμάθομεν, εἶχε σκαλίσῃ ὁ Φειδίας καὶ οἱ μαθηταὶ του εἰς τὴν ζωφόρον τοῦ Παρθενῶνος. Μᾶς κάμνει μεγάλην ἐντύπωσιν ἡ τέχνη, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ καλλιτέχνης παρουσίασε τοὺς ἵππεῖς ἀπὸ τὴν ἐορτὴν. Οἱ ὥροῖοι καὶ ζωηροὶ ἵπποι νομίζεις, ὅτι θὰ πετάξουν ὑψηλὰ, ἐνῶ οἱ ἵππεῖς κάθονται καλὰ ἐπάνω των.

Τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγάλματα ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ὁ **Φειδίας** εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Εἰς τὴν Ὀλυμπίαν εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους εἶχον κατασκευασθῇ ὥραϊα

κτίρια. Τὸ μεγαλοπρεπέστατον ἀπὸ ὅλα ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Διός.

Μέσα εἰς αὐτὸν τὸν ναὸν ἔπρεπε νὰ τοποθετηθῇ ὁ πατὴρ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὁ ὁποῖος ἔρριπτε τὸν κεραυνὸν καὶ ὁ Ὀλυμπος ἐσεῖετο ἀπὸ τὸν κρότον. Ὁ Φειδίας, ὁ ὁποῖος κατεσκεύασε καὶ τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὸν Παρθενῶνα, ἐχρησιμοποίησεν ὅλην τὴν μεγάλην τέχνην του νὰ κάμῃ ἄγαλμα, ὅπως ἔπρεπεν εἰς τὸν Δία. Καὶ τὸ ἐπέ-
τυχε. Τόσην τέχνην εἶχε τὸ ἄγαλμα, ὥστε ἓνας ἀρχαῖος συγγραφεὺς, ὁ ὁποῖος εἶ-
δεν αὐτὸ καὶ τὸ περιέγραψε, λέγει: «Ἐ-
γεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶδε τὸ ἄγαλμα τῆς Ὀλυμ-
πίας, δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον νὰ φαντασθῇ τὸν
θεὸν κατ' ἄλλον τρόπον».

Κάποιος δὲ ποιητῆς ἀπὸ τὴν Μακε-
δονίαν ἔγραψεν·

«Ἡ θεὸς ἦλθ' ἐπὶ γῆν ἐξ οὐρανοῦ εἰκόνα
δείξων,
Φειδία, ἣ σὺ γ' ἔβης τὸν θεὸν ὀψόμενος».

Τὸ ἄγαλμα αὐτὸ ὅπως καὶ τῆς Ἀ-
θηνᾶς εἶχε κατασκευασθῇ ἀπὸ χρυσὸν καὶ
ἐλεφαντοστοῦν. Ὅπως δὲ ὅλα σχεδὸν τὰ
ἔργα τοῦ Φειδίου, ἐχάθη καὶ τοῦ Διὸς πρὶν ἀπὸ πολλὰς ἐκα-
τοντάδας χρόνων.

Κεφαλὴ
τοῦ ἀγάλματος τῆς
Λημνίας Ἀθηνᾶς.

Εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ὠραιό-
τερα ἔργα τοῦ Φειδίου.

36. ΜΥΡΩΝ - ΠΟΛΥΚΛΕΙΤΟΣ

Ἄλλο πάλιν ὥρατον ἄγαλμα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα «ὁ δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος». Ἐνας νέος ἀθλητῆς ρίπτει μὲ μεγάλην χάριν τὸν δίσκον. Μεγάλην ἐντύ-
πωσιν μᾶς κάμνει, ὅταν βλέπωμεν τὸ ἄγαλμα αὐτό, ἢ ἐλευθε-
ρία, τὴν ὁποίαν ἔδωσεν ὁ καλλιτέχνης εἰς τὰς κινήσεις του. Τόση τέχνη ὑπάρχει μέσα εἰς τὸ ἄγαλμα αὐτό, ὥστε λέγουν, ὅτι εἶναι τὸ τελειότερον ἔργον, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ἀνθρώπινον χερί.

Ὁ τεχνίτης τοῦ ἀγάλματος ἦτο μέγας καλλιτέχνης. Ἦτο καὶ αὐτὸς μαθητὴς τοῦ διδασκάλου **Ἀγελάδα** ἀπὸ τὸ "Ἄργος. Εἰς τὴν ἰδίαν σχολὴν λέγουν, ὅτι ἐμαθήτευσε καὶ ὁ Φειδίας. Εἶναι ὁ σπουδαῖος καλλιτέχνης **Μύρων** ἀπὸ τὰς Ἐλευθεράς, χωρίον εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Βοιωτίας.

Δορυφόρος
τοῦ Πολυκλείτου.

Εἰς τὰ ἔνδοξα ἐκεῖνα χρόνια μαζί με τὸν Φειδίαν καὶ τὸν Μύρωνα, ἔζησε καὶ ἓνας ἄλλος λαμπρὸς καλλιτέχνης, νεώτερος ἀπὸ τὸν Μύρωνα καὶ τὸν Φειδίαν. Ἦτο καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ "Ἄργος καὶ ὠνομάζετο **Πολύκλειτος**. Καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ καλλιτέχναι εἶναι οἱ τρεῖς ἀστέρες, οἱ ὅποιοι μόνον μίαν φορὰν ἔλαμψαν εἰς τὸν κόσμον κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἐποχὴν. Καὶ διὰ τὸν Πολύκλειτον λέγουν, ὅτι ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἴδιον σχολεῖον μετὰ τὸν Μύρωνα καὶ τὸν Φειδίαν. Ἐν ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἔργα τοῦ Πολυκλείτου εἶναι ὁ **Δορυφόρος**. Εἶναι τόσο σπουδαῖον τὸ ἄγαλμα αὐτό, ὥστε οἱ καλλιτέχναι, οἱ ὅποιοι ἔζησαν ἀργότερον, τὸ ἐμελέτων καὶ τὸ εἶχον ὡς ἀν παράδειγμα εἰς τὴν τέχνην των. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐλέγετο **Κανὼν**.

Μερικοὶ λέγουν, ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι ὁ ἀνδριάς ἐνὸς νέου, ὁ ὅποιος ἐνίκησεν εἰς τὸ πένταθλον. Τὸ ἄγαλμα φέρει δόρυ ἢ ἀκόντιον εἰς τὴν χεῖρα. Ὁ κορμὸς εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ δύναμιν καὶ ἀντοχὴν. Ὁ θαυμάσιος αὐτὸς ἀθλητὴς φαίνεται, ὡς ἀνὰ βαδίξῃ ἢ ὡς ἀνὰ ἐστάθῃ ἑξαφνα, καθὼς ἐβάδιζεν.

Ὁ Πολύκλειτος ἦτο κυρίως χαλκοπλάστης, δηλαδὴ ἔχυνε καὶ ἐτόρνευε τὸν χαλκόν· ἔδωσε δὲ μεγάλην τελειότητα εἰς τὰ ἔργα του.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν καὶ δύο ἄλλους ωραίους ναοὺς. Ὁ εἷς εἶχε κτισθῇ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡφαίστου. Ὁ ναὸς αὐτὸς εἶναι ὁ γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Θησεῖον καὶ ἐσώθη μέχρι σήμερον κατὰ καλὴν τύχην σχεδὸν ἄθικτος.

Ὁ ἄλλος ναὸς ἐκτίσθη ἐπάνω εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον

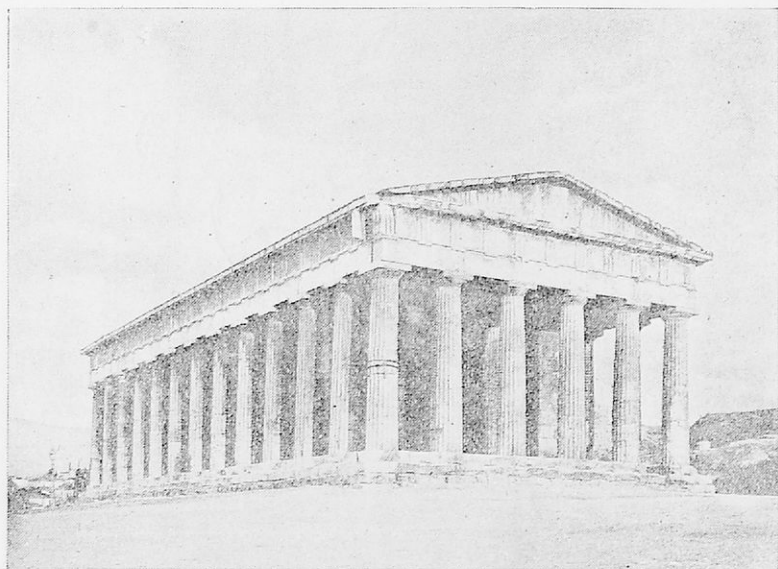

Ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀντίγραφα τοῦ Διοσκυβόλου.

πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος. Ὁ ναὸς αὐτὸς δὲν σφύζεται ὀλόκληρος. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος περνᾷ μὲ τὸ ἀτμόπλοιο ἀπὸ τὸ Σούνιον, βλέπει σήμερον μόνον μερικὸς ἀπὸ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς τοῦ κίονας.

Ἡ στέγη τῶν ὠραίων ναῶν, τοὺς ὁποίους εἶδομεν, στηρίζεται ἐπάνω εἰς ὠραίους στύλους. Τοὺς στύλους αὐτοὺς τοὺς ὀνομάζομεν κίονας.

Μερικοὶ ναοὶ ἔχουν μόνον ἐμπρὸς κίονας. Ἄλλοι ἔχουν κίονας ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω· καὶ ἄλλοι, ὅπως ὁ Παρθενών, ἔχουν

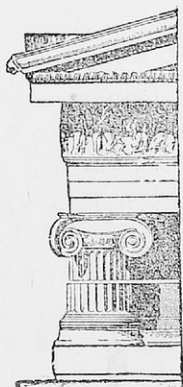
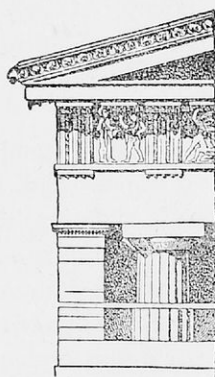

Τὸ Θησεῖον.

καὶ εἰς τὰς τέσσαρας πλευράς των. Οἱ κίονες δίδουν ὠραιότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν εἰς τὸν ναόν.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τεχνῖται εἶχον εὖρει ὠραῖα σχέδια, μὲ τὰ ὁποῖα κατεσκεύαζον κίονας διὰ τοὺς ναοὺς των. Τὰ σχέδια αὐτὰ τὰ λέγομεν ρυθμούς.

Ἐὰν προσέξωμεν ὀλίγον τὴν εἰκόνα τῆς σελ. 71, θὰ ἴδωμεν, ὅτι οἱ δύο ναοὶ ἔχουν δύο διαφόρους ρυθμοὺς κιόνων. Τοῦ πρώτου ναοῦ οἱ κίονες εἶναι παχεῖς καὶ σχηματίζουν αὖ-

Δωρικός και Ίωνικός ρυθμός.

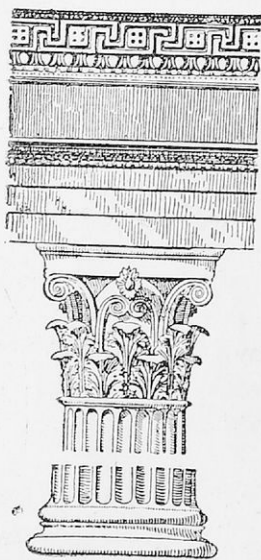
Αί δύο εικόνες ἐδῶ μᾶς παρουσιάζουν δύο ὠραίους ναούς, τῶν ὁποίων οἱ κίονες εἶναι κατεσκευασμένοι μὲ δύο διαφόρους ρυθμούς.

Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ μικρὸς καὶ ὠραίος ναὸς τῶν Ἀθηναίων εἰς τοὺς Δελφούς. Μέσα ἐκεῖ ἐφυλάσσοντο τὰ πολύτιμα ἀφιερώματα τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Διὰ τοῦτο ὁ ναὸς λέγεται καὶ θησαυροδότης τῶν Ἀθηναίων. Κάτω εἰς τὴν βάσιν καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν εἶναι τὸ τρόπαιον τοῦ Μαραθῶνος. Ἐπάνω εἰς τοὺς τοίχους εἶναι χαράγμην μουσικὴ ἑνὸς ὕμνου εἰς τὸν Ἀπόλλωνα.

Ὁ δεῦτερος ναὸς εἶναι ὁ χαριτωμένος ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, δεξιὰ καθὼς εἰσερχόμεθα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ναοὶ εἶναι ἐδῶ εἰς τὴν εἰκόνα, ὅπως ἦσαν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν.

λακας ἀπὸ ἐπάνω ἕως κάτω. Τοῦ δευτέρου οἱ κίονες εἶναι λεπτότεροι καὶ στηρίζονται ἐπάνω εἰς βάσιν. Αἱ κεφαλαὶ τῶν κίωνων τοῦ πρώτου ναοῦ εἶναι πολὺ ἀπλαῖ καὶ δίδουν μίαν σοβαρότητα εἰς τὸν κίονα· ἐνῷ αἱ κεφαλαὶ τῶν κίωνων τοῦ δευτέρου ναοῦ, δίδουν περισσοτέραν χάριν.

Λέγουν, ὅτι οἱ Ἰῶνες ἔκτιζον ἕνα ναὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν θεὰν Ἀρτεμιν. Ἦθελον λοιπὸν νὰ εὑρουν διὰ τὸν ναὸν κάτι νέον καὶ ὠραιότερον ἀπὸ τὸ παλαιὸν σχέδιον. Ἐσκέφθησαν νὰ κατασκευάσουν ἕνα κίονα, ὁ ὁποῖος νὰ ὁμοιάζη ὀλίγον μὲ γυναικεῖον σῶμα. Πράγματι ἡ κεφαλὴ τοῦ κίονος αὐτοῦ ἔχει κάτι, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει μὲ γυναικεῖαν κεφαλὴν. Ἡ βάσις δέ, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν στηρίζεται ὁ κίων, ἐνθυμίζει κάπως γυναικεῖον σανδάλιον.

Κορινθιακὸς ρυθμός.

Τὸ σχέδιον τῶν κίωνων τοῦ πρώτου ναοῦ ὀνομάζομεν *δωρικὸν* ρυθμόν. Τὸ δὲ σχέδιον τοῦ δευτέρου ναοῦ ὀνομάζομεν *ἰωνικὸν* ρυθμόν.

Ἀργότερον οἱ Ἕλληνες ηὔραν καὶ τρίτον σχέδιον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σχέδιον αὐτὸ διὰ πρώτην φοράν ἐδοκιμάσθη εἰς τὴν Κόρινθον, ὀνομάζεται *κορινθιακὸς* ρυθμός.

Ὁ κορινθιακὸς ρυθμός ἔχει ἐνδιαφέρουσαν ἱστορίαν!

Μίαν φοράν ὁ καλλιτέχνης **Καλλίμαχος**, καθὼς διήρχετο ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖον τῆς Κορίνθου, μὲ μεγάλην προσοχὴν παρατήρησε κάπου ἐκεῖ ἕν ἀριστοτέχνημα τῆς φύσεως.

Ἐν μικρὸν καλάθι ἀφημένον ἐπάνω εἰς ἕν μνήμα, ἀπὸ πολὺν καιρὸν εἶχεν ἀναποδογυρισθῇ ἀπὸ τὸν ἄνεμον. Τὰ ἀγκάθια, τὰ ὁποῖα εἶχον φυτρώσει ἐπάνω εἰς τὸ μνήμα, εἶχον περιτριγυρίσει τὸ καλάθκι αὐτὸ καὶ μὲ μεγάλην τέχνην τὸ εἶχον στολίσαι.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὥραϊον φαινόμενον συνέλαβεν ὁ καλλιτέχνης μέσα του τὸν ὥραϊον καὶ χαριτωμένον αὐτὸν ρυθμόν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὀνομάζονται ἄκανθοι αὐτά, τὰ ὁποῖα στολίζουν τὴν κεφαλὴν τοῦ κορινθιακοῦ κίονος.

38. ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΠΑΙΔΕΣ ΕΙΣ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

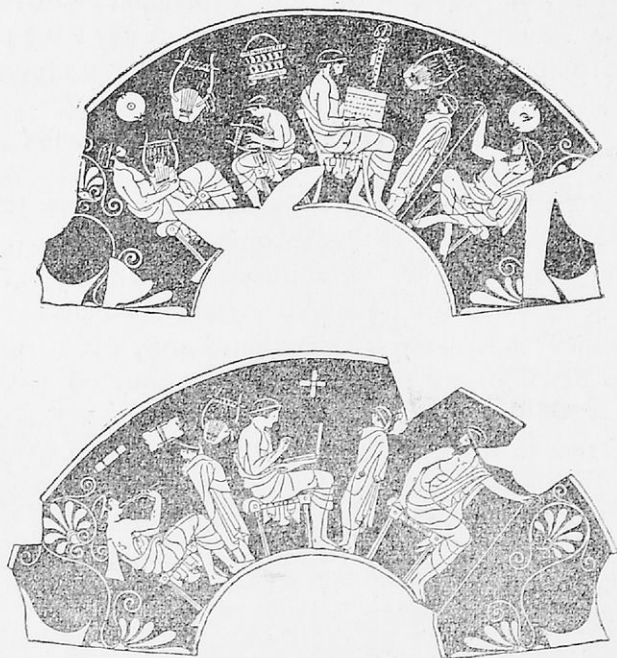
Καὶ τώρα ἄς παρακολουθήσωμεν ἓνα Ἀθηναῖον μαθητὴν, ὁ ὁποῖος πηγαίνει εἰς τὸ σχολεῖον του. Μόνον τὰ ἄρρενα ἐπὶ γαίνουν εἰς τὸ σχολεῖον. Τὰ κοράσια ὀλίγα πράγματα ἔβλεπον ἢ ἤκουον. Ἐγνώριζον μόνον νὰ γνέθουν, νὰ ὑφαίνουν καὶ νὰ μαγειρεύουν. Δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τὰ περισσότερα κοράσια δὲν ἤξευραν τότε οὔτε νὰ γράφουν οὔτε νὰ ἀναγινώσκουν.

Ὅταν τὸ παιδίον ἔφθανεν εἰς κατάληλον ἡλικίαν, οἱ γονεῖς του ἔστελλον αὐτὸ εἰς τὸ σχολεῖον. Γέρων δοῦλος, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο π α ι δ α γ ω γ ό ς, συνώδευεν εἰς τὸ σχολεῖον τὸν Ἀθηναῖον μαθητὴν καὶ ἐκράτει τὰ βιβλία του καὶ τὰ ἄλλα του ἐφόδια.

Σχολεῖα δημόσια δὲν ὑπῆρχον. Ἡ πολιτεία δὲν ἐφρόντιζεν, ὅπως σήμερον, νὰ ἔχῃ ὥραϊα οἰκήματα διὰ τὰ σχολεῖα. Οὔτε ἐπλήρωνε διδασκάλους ἀπὸ τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους. Εἰς τὰς Ἀθήνας κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τὰ σχολεῖα ἦσαν ἰδιωτικά. Εἰς πτωχὸς Ἀθηναῖος, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο γ ρ α μ μ α τ ο δ ι δ ά σ κ α λ ο ς, ἐδέχετο τὰ παιδιὰ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὁ γραμματοδιδάσκαλος αὐτὸς ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ ξένος.

Τὸν διδάσκαλον ἐπλήρωνον οἱ γονεῖς τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ ἡ πολιτεία παρηκολούθει τὰ ἰδιωτικά αὐτά σχολεῖα, μήπως κανὲν ἄσχημον πρᾶγμα ἐδιδάσκετο εἰς τὰ παιδιὰ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν.

Ὁ γραμματοδιδάσκαλος ἐδίδασκεν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Διὰ περισσότερον προχωρημένους μαθητὰς ἦσαν ἀνώτεροι διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο γ ρ α μ μ α τ ι κ ο ί. Αἱ οἰκίαι, ὅπου ἐδέχοντο οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς των, ἐλέγοντο

Ἐσωτερικὸν ἀρχαίου σχολείου.

Εἰς τὰς δύο εἰκόνας μας ἔδω ἔχομεν κάτι ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ ἀρχαίου σχολείου, τὸ ὁποῖον εἶναι ζωγραφισμένον ἐπάνω εἰς ἀρχαῖον ἀγγεῖον. Κάποιος ἀγγειογράφος, ὀνομαζόμενος **Δεῦρις**, μᾶς παρουσίασε, τί ἐγένετο μέσα εἰς τὸ σχολεῖον τὸν καιρὸν ἐκεῖνον.

Εἰς τὴν πρώτην εἰκόνα βλέπομεν ἀριστερὰ ἓνα μουσικοδιδάσκαλον κιθαριστὴν νὰ κάθηται μὲ τὴν λύραν του. Δίδει μάθημα εἰς τὸν παῖδα, ὁ ὁποῖος κάθηται ἀπέναντί του. Εἰς τὸ μέσον ἄλλος διδάσκαλος, γραμματικός, ἀνοίγει ἓνα κυλινδρικὸν πάπυρον. Κάποιος νέος εἶναι ἔμπρὸς τοῦ ὄρθιος καὶ μανθάνει ἓν ποίημα. Ὅπισω ἀπὸ τὸν παῖδα εἶναι ὁ δοῦλος, ὁ παιδαγωγός, ὁ ὁποῖος συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ κρατεῖ τὰ βιβλία του.

Εἰς τὴν δευτέραν εἰκόνα ἔχομεν μάθημα μουσικῆς. Ὁ διδάσκαλος φυσᾷ εἰς ἓνα αὐλὸν καὶ κανονίζει τοὺς τόνους. Εἰς τὸ μέσον ὁ διδάσκαλος διορθώνει τὸ τετράδιον τοῦ μαθητοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὄρθιος ἔμπρὸς του. Ὅπισω ἀπὸ τὸν μαθητὴν κάθηται ὁ δοῦλος.

σχολαί. Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος ὑπῆρχον οἱ παιδοτρίβαι. Ἐπίσης ὑπῆρχον οἱ διδασκαλοὶ, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον τὴν μουσικὴν, οἱ κιθαρισταί.

Οἱ μαθηταὶ ἐμάνθανον ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῶν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶχον μάθει καὶ ἐκεῖνοι, ὅταν ἦσαν νέοι. Τὴν μουσικὴν ἐμάνθανον ὄχι διὰ διασκέδασιν. Ἡ μουσικὴ ἦτο μάθημα, τὸ ὁποῖον ὠφέλει τὴν ψυχὴν τῶν παιδίων. Ἐκαμνε δηλαδὴ αὐτὰ εὐγενέστερα καὶ καλύτερα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γραφὴν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν οἱ μαθηταὶ ἀπεστήθιζον πολλὰ μέρη ἀπὸ τὸν **Ὅμηρον** καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποιητάς, ὅπως τὸν **Ἡσίοδον**, τὸν **Σόλωνα**, τὸν **Φωκυλίδην** καὶ ἄλλους. Ὀλίγα ἔτη ἀργότερον ἐμάνθανον οἱ νέοι ἐπίσης καὶ ἀριθμητικὴν, γεωμετρίαν καὶ ἱχνογραφίαν.

39. ΟΙ ΣΟΦΙΣΤΑΙ

Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς τὰς Ἀθήνας ἐφάνησαν νέοι διδασκαλοὶ φημισμένοι, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο σοφισταί. Οἱ σοφισταὶ ἐπήγαινον ἀπὸ τὴν μίαν πόλιν εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἐδίδασκον σπουδαῖα πράγματα.

Πολλοὶ ἐξυπνοὶ Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον μάθει μουσικὴν, ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν εἰς τὰ σχολεῖα, παρεκάλουν μὲ ἐπιμονὴν τοὺς γονεῖς τῶν ἐπιτρέψουν εἰς αὐτοὺς νὰ παρακολουθήσουν τοὺς σπουδαίους αὐτοὺς διδασκάλους. Ἐλεγον εἰς τοὺς γονεῖς τῶν, ὅτι τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ἔμαθον, δὲν ἦσαν ἀρκετὰ καὶ ἐζήτουν χρήματα ἀπὸ αὐτοὺς νὰ πληρώσουν καὶ νὰ γίνουν μαθηταὶ τῶν σοφιστῶν.

Μὲ τοὺς διδασκάλους αὐτοὺς, τοὺς σοφιστάς, ἀρχίζει μία νέα πνευματικὴ ζωὴ εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ σοφισταὶ ἐδίδασκον, πῶς νὰ ὁμιλῇ κανεῖς ὥρατα εἰς τὰς δημοσίας συγκεντρώσεις, εἰς τὰ δικαστήρια καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Πολλοὶ γονεῖς ὠδήγουν τοὺς υἱούς τῶν εἰς τοὺς σοφιστάς, διὰ νὰ ἴδουν, ἐὰν ἠδύναντο νὰ γίνουν καλοὶ ρήτορες.

Οἱ σοφισταὶ ἐκαλλιέργουν τὴν γλῶσσαν, ἐγνώριζον δὲ μαθηματικά καὶ ἀστρονομίαν. Οἱ νέοι λοιπὸν τότε ἤρχισαν νὰ μανθάνουν κάτι ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν ἤρχισε νὰ

καλλιέργει πρὶν ἀπὸ ἑκατὸν πενήκοντα ἔτη περίπου ὁ Θαλῆς ἀπὸ τὴν Μίλητον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

40 ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΘΗΤΕΙΑ

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα μαθήματα οἱ παῖδες τῶν Ἀθηναίων ἐδιδάσκοντο τὴν γυμναστικήν. Ὁ διδάσκαλος τῆς γυμναστικῆς, ὁ παιδοτρίβης, ἐφρόντιζεν, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι παῖδες νὰ ἔχουν ὥραϊα καὶ ὑγιᾶ σώματα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον, ὅτι ὥραϊα καὶ εὐγενῆς ψυχὴ ἡμπορεῖ νὰ κατοικῇ μόνον μέσα εἰς ὥραϊον καὶ εὖρωστον σῶμα. Ὡραῖον σῶμα καὶ ὑγιῆς νοῦς ἦσαν τὸ ἰδανικὸν τῶν ἀρχαίων.

Οἱ ἀρχαῖοι παῖδες ἔρριπτον τὸν δίσκον, ἤσκοῦντο εἰς τὸν δρόμον καὶ εἰς τὴν πάλην. Οἱ νέοι ἔρριπτον ἐπίσης ἀκόντιον καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὴν ξιφομαχίαν καὶ εἰς τὴν ἵππασίαν.

Ἀρχαῖον ἄγαλμα
παριστάνει παγκρατιστάς.

Σπουδαῖον ἀγώνισμα ἦτο τὸ πένταθλον, τὸ ὁποῖον εἶχε πέντε ἀγωνίσματα· τὸν δρόμον, τὸ ἀκόντιον, τὸ ἄλμα, τὸν δίσκον καὶ τὴν πάλην. Τὸ δυσκολώτερον ὅμως ἀγώνισμα ἦτο τὸ παγκράτιον, τὸ ὁποῖον εἶχε δύο δύσκολα ἀγωνίσματα, τὴν πάλην καὶ τὴν πυγμὴν.

Οἱ ἀθληταὶ εἰς τὸ ἀγώνισμα αὐτὸ ἦτο δυνατόν νὰ μεταχειρισθοῦν κάθε μέσον, διὰ νὰ νικήσουν τὸν ἀντίπαλον.

Ὅταν οἱ παῖδες ἐγίνοντο δέκα ὀκτὼ ἐτῶν, ἐπήγαινον νὰ

ὕπηρετήσουν τὴν πατρίδα ὡς στρατιῶται. Τότε ὁ κάθε νέος, ὁ ὅποιος ὠνομάζετο ἔφηβος, ἔδιδε τὸν ὄρκον τῆς πίστεως εἰς τὴν πατρίδα.

Ὁ ὄρκος αὐτὸς ἦτο πολὺ ὥραϊος καὶ ἔλεγε τὰ ἑξῆς:

«Οὐ καταισχνῶ ὅπλα τὰ ἱερά, οὐδ' ἐγκαταλείψω τὸν παραστά-

»την, ὅτε ἂν στοιχήσω, ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὑπὲρ ὁσίων καὶ
 »μόνος καὶ μετὰ πολλῶν τὴν πατρίδα δὲ οὐκ ἐλάττω παραδώσω,
 »πλείω καὶ δὲ ἀρείω, ὅσης ἂν παραδέξωμαι· καὶ εὐηκοήσω τῶν ἀεὶ
 »κραινόντων καὶ τοῖς θεσμοῖς τοῖς ἰδρυμένοις πείσομαι καὶ ὅσους
 »ἂν ἄλλους τὸ πλῆθος ἰδρύσῃται ὁμοφρόνως· καὶ ἂν τις ἀναιρῇ τοὺς
 »θεσμοὺς ἢ μὴ πείθεται, οὐκ ἐπιτρέψω, ἀμυνῶ δὲ καὶ μόνος καὶ
 »μετὰ πάντων καὶ ἱερὰ τὰ πάτρια τιμῶ» ἴστορες θεοὶ τούτων».

Ἐπὶ δύο ἔτη ὁ Ἀθηναῖος ἔφηβος ἤσκειτο εἰς τὴν στρα-
 τιωτικὴν τακτικὴν καὶ τὴν ὀπλομαχίαν. Ἐμάνθανε δηλαδὴ,
 πῶς νὰ τάσσεται εἰς τὴν μάχην καὶ πῶς νὰ μεταχειρίζεται τὰ
 ὅπλα του. Ἐπίσης ἤσκειτο εἰς τὴν ψευδομάχην, ὅπως κάμνουν
 καὶ οἱ στρατιῶται σήμερον. Αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς ἀσκήσεως
 ἐλέγετο σκῖαμαχία.

Κατὰ τὰ ἔτη τῆς στρατιωτικῆς του θητείας ὁ νέος δὲν
 ἐπετρέπετο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Ἀπὸ
 τὸ εἰκοστὸν ἔτος μέχρι τοῦ πεντηκοστοῦ οἱ πολῖται Ἀθηναῖοι
 ὑπεχρεοῦντο νὰ προσέλθουν εἰς τὸν στρατόν, ὅταν ἡ πατρίς
 ἐκάλει αὐτούς. Μετὰ τὸ πεντηκοστὸν ἔτος καὶ μέχρι τοῦ ἐξη-
 κοστοῦ δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς ἐκστρατείας ἔξω τῶν συνό-
 ρων τῆς Ἀττικῆς, ὑπῆρέτουν
 δὲ μόνον ὡς φρουροὶ τοῦ πα-
 τρίου ἐδάφους.

Ἕλλην πελταστής.

(Εἰκὼν ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου).

Οἱ πολῖται, οἱ ὅποιοι
 ἦσαν τὸ σπουδαιότερον μέ-
 ρος τοῦ στρατεύματος, ἀνῆ-
 κον εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας
 τάξεις τῶν Ἀθηναίων πολι-
 τῶν· δηλαδὴ εἰς τοὺς πεν-
 τακοσιομεδίμνους, τοὺς ἱππεῖς καὶ τοὺς ζευ-
 γίτας. Ἡ τελευταία τάξις τῶν θητῶν ἔδιδεν ἐλαφρότερον
 ὥπλισμένους, οἱ ὅποιοι ἦσαν πελτασταί, σφενδονῆ-
 ται καὶ τοξόται.

41. ΕΟΡΤΑΙ ΚΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐορτάς, ὅπως ἦσαν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες τὰ Ἴσθμια, τὰ Πύθια καὶ τὰ Νέμεσ, εἰς τὰς ὁποίας ἐλάβανον μέρος ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ὑπῆρχον καὶ ἐορταὶ

Παναθηναϊκὸν ἀγγεῖον

θρησκευτικά, αἱ ὁποῖαι ἐωρτάζοντο εἰς κάθε μίαν πόλιν.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πολλὰς ἐορτάς. Ἀλλὰ αἱ περισσότερον σπουδαῖαι ἦσαν τὰ Παναθήναια, τὰ Διονύσια καὶ τὰ Ἐλευσίνια.

Τὰ Παναθήναια ἐωρτάζοντο πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἦσαν ἡ μεγαλυτέρα ἐορτὴ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐώρταζον τὰ Παναθήναια κάθε τέσσαρα ἔτη καὶ εἰς τὴν

ἀρχὴν τοῦ ἀττικοῦ ἔτους, κατὰ τὸν μῆνα Ἑκατομβαιῶνα, ὁ ὁποῖος ἀντιστοιχεῖ μετὰ τὸν σημερινὸν Ἰούλιον μῆνα.

Κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἐγίνοντο ἀθλητικοὶ καὶ μουσικοὶ ἀγῶνες. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ἑορτῆς ἦτο ἡ περὶ φημος πομπὴ τῶν Παναθηναίων, τὴν ὁποίαν, ὅπως ἐμάθομεν, ὁ Φειδίας καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ ἐλάξευσαν ἐπάνω εἰς τὴν ζωφόρον τοῦ Παρθενῶνος.

Παναθηναϊκὸν ἀγγεῖον

Ἡ ὡραία αὐτὴ παρέλασις τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν ἐγίνετο μετὰ τὴν ἐξέξῃς σειρὰν, ὅπως τὴν παρουσίασαν εἰς ἡμᾶς οἱ τεχνῖται.

Ἐπὶ κεφαλῇς τῆς πομπῆς ὠδηγεῖτο μέγα πλοῖον ἐπάνω εἰς τροχούς, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸν ἱερὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς. Μετὰ τὸ πλοῖον ἤρχοντο παρθένοι Ἀθηναῖαι, αἱ ὁποῖαι ἐβάσταζον κάνιστρα μετὰ εὐώδη ἄνθη καὶ στάμνους μετὰ οἶνον. Κατόπιν ἤρχοντο οἱ βόες διὰ τὴν θυσίαν. Ἠκολούθουν ἀντιπρό-

σωποι ξένων πόλεων με έρυθρούς μανδύας, παιδιά, τὰ ὅποια ἐκράτουν ὑδρίας καὶ γέροντες με κλάδους ἐλαίας. Τέλος ἤρχοντο ἄρματα καὶ ὀπίσω ἀπὸ αὐτὰ παρήλαυνον ἵπποις ἐπάνω εἰς ζωηρά ἄλογα.

Ὁ Σοφοκλῆς.

Ἄλλη πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἑορτὴ εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο ἡ ἑορτὴ τῶν Διονυσίων, τὴν ὁποίαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐώρταζον κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τῆς ἀμπέλου, τοῦ Διονύσου. Καὶ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἐγίνοντο δραματικοὶ ἀγῶνες. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπαίζοντο δραματικὰ ἔργα· ἐν καθῆ ἡμέραν. Εἰς τὸ τέλος ἐπαίζετο ἐν διασκεδαστικὸν ἔργον, τὸ σατυρικὸν δράμα.

Τὰ ἔξοδα διὰ τὴν παράστασιν εἰς τὸ θέατρον ἔκαμνον, ὅπως θὰ ἴδωμεν, πλούσιοι πολῖται, οἱ χορηγοί.

Ὁ ποιητής, τοῦ ὁποῦ το ἔργον ἤρχετο πρῶτον, ἐλάμβανε βραβεῖον, τὸ πρῶτεῖον. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ δεύτερα καὶ τρίτα βραβεῖα.

Ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπήγαινον εἰς τὸ θέατρον, διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὰς παραστάσεις τῶν δραμάτων. Οἱ πτωχοί, ὅπως ἐμάθομεν, ἐλάμβανον χρήματα ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον διὰ τὸ εἰσιτήριόν των. Τοῦτο εἶχε προτείνει ὁ Περικλῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ὁ λαὸς ἐψήφισε τὸν νόμον αὐτόν. Ὁ Περικλῆς ἐγνώριζεν, ὅτι τὸ θέατρον ἦτο διὰ τὸν λαὸν ὅλον πολὺ σπουδαῖον σχολεῖον. Ἐκεῖ ἐπαίζοντο ἔργα τῶν τριῶν μεγάλων ποιητῶν, τοὺς ὁποῖους εἶχον τότε αἱ Ἀθηναί. Οὗτοι ἦσαν ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐ-

Ὁ Εὐριπίδης.

ριπίδης. Τὰ ἔργα τῶν μεγάλων τούτων τραγικῶν θὰ μένουν ἀθάνατα καὶ θὰ διδάσκουν πάντοτε τὸν κόσμον. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ ὅλον τὼν τὸ δίκαιον ὑπερηφανεύοντο, διότι οἱ μεγαλύτεροι δραματικοὶ ποιηταὶ ἦσαν συμπατριῶται τῶν.

Οἱ ἠθοποιοὶ ἢ οἱ ὑποκριταί, ὅπως τοὺς ἔλεγον τότε, ἐφόρουν μακρυὰ φορέματα, κοθόρνους, δηλ. ὑψηλὰ ὑποδήματα καὶ προσωπίδας.

Μία ἐπίσης σπουδαία ἑορτή, ἡ ὁποία ἐγίνετο πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς Δήμητρος, ἦσαν τὰ Ἑλευσίνια μυστήρια. Ἐωρτάζοντο κάθε πέντε ἔτη κατὰ τὸν μῆνα Αὐγούστου. Κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἐγίνετο μία σεμνὴ παρέλασις, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο δυνατόν νὰ λάβῃ μέρος κάθε πολίτης. Ἡ πομπὴ τῶν Ἑλευσινίων ἤρχιζεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἔφθανε διὰ τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ εἰς τὴν Ἑλευσῖνα, ὅπου ἐγίνοντο μυστηριώδεις λατρεῖαι τῆς θεᾶς. Αἱ μυστηριώδεις αὐταὶ τελεταὶ ἐλέγοντο Ἑλευσίνια μυστήρια καὶ ἐλάμβανον εἰς αὐτὰ μέρος μόνον ὠρισμένοι ἄνθρωποι.

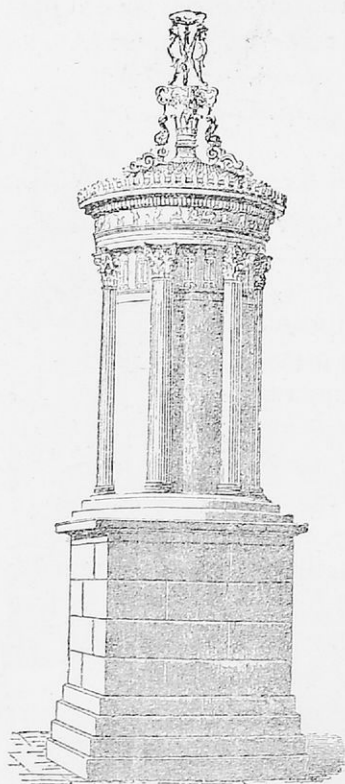

Ἀρχαῖος
ὑποκριτής.

42. Αἱ ὑποχρεώσεις τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν. οἱ λειτουργοὶ

Οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται ἐνόμιζον, ὅτι ὁ πανηγυρισμὸς ὅλων αὐτῶν τῶν ἑορτῶν, περὶ τῶν ὁποίων ὠμιλήσαμεν, ἦτο πατριωτικὸν καθήκον. Διὰ τοῦτο μὲ προθυμίαν μεγάλην ἐλάμβανον μέρος καὶ εἰς τὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα ἐχρειάζοντο διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἑορτῶν τούτων.

Κάθε πλούσιος Ἀθηναῖος ἐθεώρει τιμὴν καὶ ὑποχρέωσιν του νὰ ἀναλάβῃ τὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα ἐχρειάζοντο διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἑορτῶν τούτων, εἴτε διὰ τοὺς ἀθλητικοὺς εἴτε διὰ τοὺς δραματικοὺς ἀγῶνας.

Τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους.

Εἰς τὴν εἰκόνα ἐδῶ βλέπομεν τὸ μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνήγειρεν ὁ χορηγὸς Λυσικράτης, Ἀθηναῖος. Οὗτος ἐνίκησεν εἰς ἓνα δραματικὸν ἀγῶνα τὸ ἔτος 335 π. Χ. καὶ ἔστησε τὸν χάλκινον τρίποδα, τὸν ὁποῖον ἔλαβεν ὡς βραβεῖον, ἐπάνω εἰς ὥραιαν ὑψηλὴν βάσιν. Ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κίονας εἶναι σκαλισμένα ἀνάγλυφα, τὰ ὁποῖα ἱστοροῦν μίαν περιπέτειαν τοῦ θεοῦ Διονύσου. Ὁ λαὸς ὀνομάζει τὸ μνημεῖον τοῦτο σήμερον «Φανόρι τοῦ Διογένους».

Αἱ ἰδιαίτεραι αὐταὶ ὑποχρεώσεις τῶν πολιτῶν ἐλέγοντο λειτουργίαι. Αἱ σπουδαιότεραι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν ἡ χορηγία, ἡ γυμνασιαρχία καὶ ἡ τριηραρχία.

Ἡ χορηγία ἦτο ἡ περισσότερον δαπανηρὰ λειτουργία. Ὁ πλούσιος δὲ Ἀθηναῖος, ὁ ὁποῖος ἀνελάμβανε τὴν δαπάνην αὐτὴν, ἐλέγετο χορηγός.

Ὁ χορηγὸς ἔπρεπε νὰ εὖρη τὰ κατάλληλα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀπετέλουν τὸν χορὸν διὰ τοὺς λυρικοὺς καὶ δραματικοὺς ἀγῶνας, διὰ τοὺς ὁποῖους ὠμιλήσαμεν. Ἐπρεπε νὰ ἐξοδεύσῃ χρήματα, διὰ νὰ μάθουν εἰ χορευταὶ μουσικὴν καὶ χορόν. Ἐπίσης ἔπρεπε νὰ προμηθεύσῃ διὰ τὰ μέλη τοῦ χοροῦ τὰ κατάλληλα ἐνδύματα καὶ τὰς προσωπίδας.

Ὁ χορηγὸς κατέβαλλε καθε προσπάθειαν νὰ ἐτοιμάσῃ ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον τὸν χορόν. Ἐάν ὁ χορὸς ἐνίκα εἰς τὸν δραματικὸν ἀγῶνα, τότε ὁ χορηγὸς ἐλάμβανε βραβεῖον. Τὸ βραβεῖον αὐτὸ ἦτο τρίπους χάλκινος, τὸν ὁποῖον ὁ χορηγὸς ἀφίερωνε μὲ ἀναμνηστικὴν πλάκα εἰς τὸν Ἀπόλωνα ἢ τὸν Διόνυσον.

Ὁ τρίπους αὐτὸς ἐτοποθε-

τεῖτο εἰς μέρος πολυσύχναστον καὶ μάλιστα εἰς τὴν ὁδὸν Τριπόδων, ἥ ὁποία ὠδῇγει ἀπὸ τὴν ἀγορὰν εἰς τὸ θέατρον κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν.

Πολλὰς ὁμῶς φορὰς ὁ χορηγὸς κατεσκευάζεν ἕν χορηγικὸν μνημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτοποθέτει τὸν τρίποδα. Τοιοῦτον μνημεῖον εἶναι τοῦ Λυσικράτους, τὸ ὁποῖον σφάζεται ἀκόμη σήμερον.

Ἡ γυμνασιαρχία, ἦτο μία ἄλλη λειτουργία, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πολίτης ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἀναλάβῃ τὰ ἔξοδα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν λαμπροδρομίαν. Τὸ ἀγώνισμα αὐτὸ ἦτο ἐπίσης δαπανηρὸν καὶ ἐγένετο κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας ἑορτάς.

Κατὰ τὰς ἑορτάς τῶν Διονυσίων καὶ τῶν Παναθηναίων πλούσιοι πολῖται παρέθετον γεῦμα εἰς τοὺς πολίτας τῆς φυλῆς των. Καὶ τοῦτο ἦτο μία λειτουργία, ἥ ὁποία ἐλέγετο ἐστίασις. Τέλος ἡ πολιτεία ἀνέθετεν εἰς ἕνα ἢ δύο πλουσίους πολίτας νὰ ἀναλάβουν τὰ ἔξοδα διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν μιᾶς τριήρους. Ἡ λειτουργία αὕτη ἐλέγετο τριήραρχία.

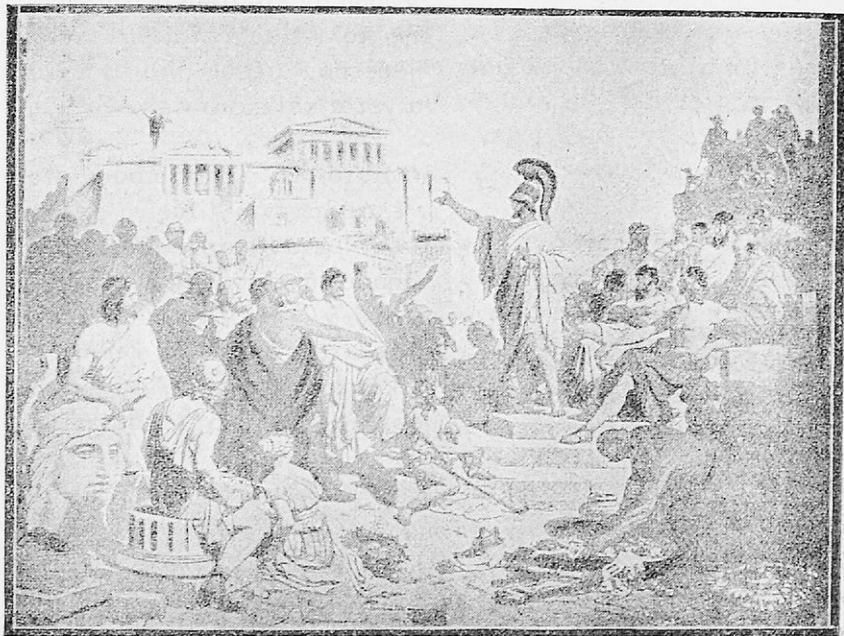
Ὁ τριήραρχος ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ εὕρῃ τοὺς καλυτέρους ἄνδρας ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους πολίτας, οἱ ὁποῖοι θὰ ὑπρέτουν ὥς ναῦται. Τούτους πολλὰς φορὰς ἐπλήρωνεν ἀπὸ τὸ βαλάντιόν του. Ἐπίσης ὁ τριήραρχος ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐξοδεύῃ διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ πλοίου καὶ νὰ ἐπισκευάζῃ κάθε βλάβην, ἥ ὁποία ἐγένετο κατὰ τὴν ἐκστρατείαν.

43. ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ - ΒΟΥΛΗ

Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐξέλεγον ἀντιπροσώπους διὰ τὴν δημοσίαν συνέλευσιν, ὅπως κάμνομεν σήμερον. Ὁ πολίτης Ἀθηναῖος ἦτο μέλος τῆς συνελεύσεως τοῦ δήμου, ἥ ὁποία ἐλέγετο Ἐκκλησία τοῦ Δήμου. Ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι, εἰ ὁποῖοι εἶχον ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν, συνηθορίζοντο ἐπάνω εἰς

ένα μικρὸν λόφον, ἀπέναντι τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ὄχι μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀγορὰν. Τὸ μέρος αὐτὸ ἐλέγετο **Πνύξ**.

“Ὅλοι οἱ πολῖται, οἱ ὅποιοι εἶχον δικαίωμα νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἦσαν 25,000. Πολλοὶ ὅμως ἀπὸ αὐτοὺς εἶχον τὰς οἰκίας των μακρὰν ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔρχωνται τακτικὰ εἰς τὴν Πνύκα. Ἄλ-

‘Ο Περικλης ἀγρεύει εἰς τὴν Πνύκα.

(Εἰκὼν νεωτέρου ζωγράφου).

λοι πάλιν ἦσαν στρατιῶται ἢ ναῦται ἢ ἔμποροι καὶ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας· ἄλλοι δὲ διὰ διαφόρους λόγους δὲν ἐπήγαινον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τακτικὰ. Διὰ τοῦτο ὀλίγοι μόνον χιλιάδες ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν κανονικὴν συνέλευσιν.

Αἱ κανονικαὶ συνελεύσεις εἰς τὴν Πνύκα ἐγίνοντο μίαν φορὰν τὴν ἑβδομάδα. Ἀλλὰ καὶ ἐάν δὲν ἦτο ὁ κανονικὸς χρό-

νος, ἦτο δυνατόν νά γίνη συνεδρία, ὅταν κάτι ἑκτακτον συνέβαινεν εἰς τήν πόλιν.

Πόλεμος, εἰρήνη, ἐκστρατεῖαι, συμμαχίαι μέ ἄλλα κράτη, φόροι, τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νά πληρώσουν οἱ πολῖται καί ἄλλα στρατιωτικά, οἰκονομικά καί πολιτικά προβλήματα, ἦσαν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀπασχόλουν τοὺς Ἀθηναίους πολίτας ἐπάνω εἰς τήν Πνύκα.

Πολλοὶ ρήτορες, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον καλύτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολίτας τὰ πράγματα τῆς πολιτείας, ἐλάμβανον τὸν λόγον καί ἀνέβαινον εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τὸ βῆμα. Ἀπὸ τὸ βῆμα αὐτό, τὸ ὁποῖον φαίνεται καί εἰς τὴν εἰκόνα μας, ὠμίλουν πρὸς τὸν λαόν.

Οἱ ἄρχοντες τίποτε δὲν ἠδύναντο νά ἀποφασίσουν μόνοι των. Τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν ἐλάμβανεν ὁ λαός, ὁ ὁποῖος ἐψήφιζεν ἢ ἀπέρριπτε τὰς προτάσεις μέ ἀνάτασιν τῆς χειρός.

Μετὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἡ σπουδαιότερα ἀρχὴ τῆς πολιτείας ἦτο ἡ βουλὴ τῶν πεντακοσίων. Μέλη τῆς βουλῆς αὐτῆς ἦσαν 50 πολῖται ἀπὸ κάθε φυλῆν, οἱ ὁποῖοι εἶχον συμπληρώσει τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των. Οἱ βουλευταὶ ἐξελέγοντο μέ κληρὸν κατ' ἔτος ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς φυλῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ὁ καθείς. Ἐκάστη φυλὴ ἐξέλεγε πεντήκοντα βουλευτάς. Αἱ δέκα λοιπὸν φυλαί, εἰς τὰς ὁποίας, ὅπως γνωρίζομεν, ἦσαν διηρημένοι οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξέλεγον πεντακοσίους βουλευτάς.

Ἡ βουλὴ εἶχε καθήκον νά προετοιμάζῃ τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα θά συνεζήτουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐλάμβανεν ἀναφορὰν ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, ἐδέχετο τοὺς πρέσβεις, οἱ ὁποῖοι ἦρχοντο ἀπὸ ἄλλας πόλεις καί ἦσκει ἀστυνομικὰ καθήκοντα ἐπὶ τῶν πολιτῶν.

Τὰ καθήκοντα αὐτὰ ἐξετέλουν μέ ὠρισμένην σειρὰν οἱ βουλευταί. Ἐπὶ 35 ἡμέρας εἶχον τὴν ἐξουσίαν οἱ 50 βουλευταὶ τῆς μιᾶς φυλῆς, ἐπὶ 35 ἄλλας ἡμέρας οἱ βουλευταὶ τῆς ἄλλης φυλῆς καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Τοιουτοτρόπως καθ' ὅλον τὸ ἔτος, τὸ ὁποῖον ἦτο διηρημένον εἰς δέκα μέρη, ἐκυβέρνην καὶ οἱ πεντακόσιοι.

Οἱ 50 βουλευταί, οἱ ὅποιοι εἶχον τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ δέκα ἡμέρας, ἐλέγοντο πρυτάνεις καὶ ἡ φυλή, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκον, ἐλέγετο πρυτανεύουσα φυλή. Οἱ πρυτάνεις ἐκάθηντο εἰς ἓν οἰκοδόμημα κυκλοτερές εἰς τὴν ἀγοράν, τὴν θόλον, τὸ ὅποιον ἐλέγετο καὶ πρυτανεῖον. Ἐκεῖ ἔτρωγον καὶ προσέφερον θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ κράτους.

Οἱ πρυτάνεις ἐξέλεγον διὰ κλήρου τὸν πρόεδρον, ὁ ὅποιος ἐλέγετο ἐπιστάτης. Ἡ ἐξουσία τοῦ ἐπιστάτου διήρκει μίαν ἡμέραν καὶ μίαν νύκτα.

44. Οἱ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ - Οἱ ΣΤΡΑΤΗΓΟΙ

Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους οἱ δέκα στρατηγοὶ ἀπέκτησαν πολὺ μεγάλην δύναμιν. Ὅπως γνωρίζομεν, οἱ δέκα στρατηγοὶ ἐξελέγοντο ἀπὸ τῶν δέκα φυλάς· δηλαδὴ εἰς ἀπὸ ἐκάστην φυλὴν. Ἀργότερον ὅμως ὅλοι οἱ στρατηγοὶ ἐξελέγοντο ἀπὸ ὅλην τὴν ἐκκλησίαν ἀδιακρίτως φυλῆς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ στρατηγοὶ ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἰδιαιτέραν ἱκανότητα, διὰ τοῦτο δὲν ἐξελέγοντο μὲ κλήρον, ἀλλὰ μὲ τὴν ψῆφον τῶν πολιτῶν.

Πρῶτον καὶ κύριον καθήκον τοῦ στρατηγοῦ ἦτο νὰ διευθύνῃ τὸν στρατόν. Ἀλλὰ ἐκτὸς αὐτοῦ εἶχε καὶ ἄλλα καθήκοντα. Ἐπρεπε νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ κράτους, τὴν ὁχύρωσίν του καὶ διὰ τὴν καλὴν διατήρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου.

Ὁ στρατηγὸς ἐπίσης ἦτο ἀπασχολημένος καὶ μὲ ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους· δηλαδὴ ἤρχετο εἰς συνεννοήσεις μὲ ξένους πρέσβεις καὶ ἔκαμνε συνθήκας. Εἶχε δὲ τὸ δικαίωμα νὰ καλῇ εἰς ἔκτακτον συνεδρίαν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἐὰν ἐνόμιζεν, ὅτι τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ ἐκάλει τοῦτο.

Πολλὰς φορὰς οἱ πολῖται ἔδιδον ἀπόλυτον δύναμιν εἰς τὸν στρατηγόν, ὅπως π. χ. εἰς τὸν Περικλέα καὶ τότε ὁ στρατηγὸς ἐλέγετο στρατηγὸς αὐτοκράτωρ.

45. ΤΑ ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Τὸ παλαιὸν δικαστήριον, ὃ Ἀ ρ ε ι ο ς Π ά γ ο ς, ὑπῆρχε καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀλλὰ ἐδίκαζε μόνον τὰς δίκας φόνου καὶ ἐμπρησμοῦ. Τὰ περισσότερα ὅμως ἀδικήματα ἐδικάζοντο ἀπὸ ἓν ἄλλο δικαστήριον πολὺ σπουδαῖον, τὴν Ἑ λ ι α ί α ν, ἡ ὁποία εἶχεν ἕξ χιλιάδας δικαστάς. Οἱ δικασταὶ τῆς Ἑ λ ι α ί α ς ἦσαν Ἀθηναῖοι πολῖται ἡλικίας τριάκοντα ἐτῶν καὶ ἐξελέγοντο μὲ κληρὸν κατ' ἔτος. Οἱ δικασταὶ ἦ ἡ λ ι α σ τ α ῖ, πρὶν ἀναλάβουν τὰ καθήκοντά των, ἔδιδον ὄρκον, ὅτι θὰ ἐκτελέσουν τὸ καθήκον των εὐσυνειδήτως.

Ἐκ τῶν ἕξ χιλιάδων δικαστῶν οἱ χίλιοι δὲν ἦσαν τακτικοί· οἱ ἄλλοι ἦσαν διηρημένοι εἰς δέκα τμήματα, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο δ ι κ α σ τ ῆ ρ ι α. Τὸ κάθε δικαστήριον εἶχε πεντακοσίους δικαστάς. Περισσότερον σοβαρὰς δίκας πολλὰς φορὰς ἐδίκαζον δύο δικαστήρια, δηλαδὴ χίλιοι δικασταί. Ἦτο δὲ δυνατόν καὶ τρία ἢ τέσσαρα δικαστήρια μαζὶ νὰ δικάσουν πολὺ σοβαρὰς δίκας.

Τὸ δικαστήριον τῆς Ἑ λ ι α ί α ς ἦτο κυρίαρχον τοῦ δήμου εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης.

46. ΜΙΑ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΟΙΚΙΑ

Ἔως τώρα ἐγνωρίσαμεν τοὺς Ἀθηναίους ἔξω εἰς τὰς δημοσίας συγκεντρώσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ θέατρον. Εἶδομεν ἐπίσης τοὺς ναοὺς των, ὅπου προσήρχοντο, διὰ νὰ τιμῇσουν τοὺς θεοὺς των.

Ἄς ἔλθωμεν τώρα νὰ ἴδωμεν, πῶς ἔζων οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι μέσα εἰς τὰς οἰκίας των.

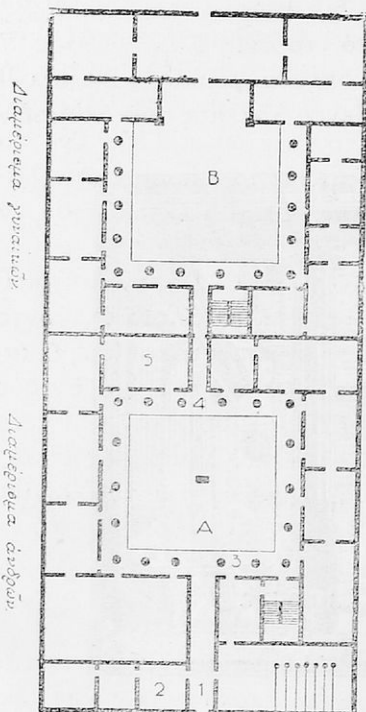
Ἡ εἰκὼν μᾶς παρουσιάζει μίαν οἰκίαν πλουσίου Ἀθηναίου. Ἡ οἰκία αὕτῃ δὲν εἶναι κατεσκευασμένη, ὅπως αἱ ἰδικαί μας σήμερον, νὰ βλέπη εἰς τὸν δρόμον. Οὔτε ἔχει παράθυρα εἰς τὸ ἰσόγειον. Ἀπὸ τὸν δρόμον φαίνεται ὡς τοῖχος ἀπλοῦς μὲ μίαν θύραν.

Ὁ τοῖχος εἶναι κατεσκευασμένος ἀπὸ πλίνθους ἢ λίθους. Ἐπάνω εἰς τὴν θύραν εἶναι προσηρμοσμένον κάτι, διὰ νὰ

κτυπᾷ κανεὶς νὰ τοῦ ἀνοίξουν. Αὐτὸ τὸ ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι
 ρόπτρον. Ἡ θύρα ἤνοιγε πρὸς τὰ ἔξω.

Ὁ ἑπισκέπτης εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὴν, τὴν ὁποῖαν ἔχομεν
 εἰς τὴν εἰκόνα, διέρχεται ἀπὸ στε-
 νὸν πέρασμα, τὸ ὁποῖον λέγεται
 θυρῶν (ἀριθ. 1). Ἀριστερὰ συνα-
 ντᾷ δωμάτιον (ἀριθ. 2), εἰς τὸ ὁ-
 ποῖον ἔμενεν ὁ θυρωρός. Τὸ δωμά-
 τιον αὐτὸ ἔχει ἑν ὄνομα, τὸ ὁποῖον
 ἀκούομεν καὶ σήμερον· ἐλέγετο
 θυρωρεῖον. Ὁ θυρωρός ἦτο
 δοῦλος καὶ ἔκαμνε τὴν ἐργασίαν
 αὐτὴν, ἥ συνώδευε τὰ τέκνα τῶν
 κυρίων τοῦ ἔξω.

Μετὰ τὸν στενὸν αὐτὸν διά-
 δρομον φθάνομεν ἔμπρὸς εἰς
 μίαν τετράγωνον ἀνοικτὴν αὐλὴν
 (ἀριθ. 3). Γύρω ἀπὸ τὴν αὐλὴν
 αὐτὴν ὑπάρχουν, ὅπως βλέπομεν,
 στῦλοι. Τὸ μέρος αὐτὸ ἐλέγετο
 αὐλὴ περιστύλος καὶ εἶ-
 ναι τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς οἰκίας.
 Ἐκεῖ εἰς τὸ ὠραῖον καὶ ἥπιον
 κλίμα τῶν Ἀθηναίων ἡ ἀθηναϊκὴ
 οἰκογένεια διήρχετο τὸν περισ-
 σότερον καιρὸν τῆς. Εἰς τὸ μέσον
 τῆς αὐλῆς ὑπῆρχε βωμός, ὅπου
 ἐθυσίαζον εἰς τὸν προστάτην θεὸν
 τῆς οἰκίας, τὸν Δία. Ὁ βωμός

Σχέδιον ἀρχαίας οἰκίας.

1. Θυρῶν.—2. Θυρωρεῖον
3. Περίστυλος ἢ παστάς.
4. Μέταυλος.—5. Θάλαμος.

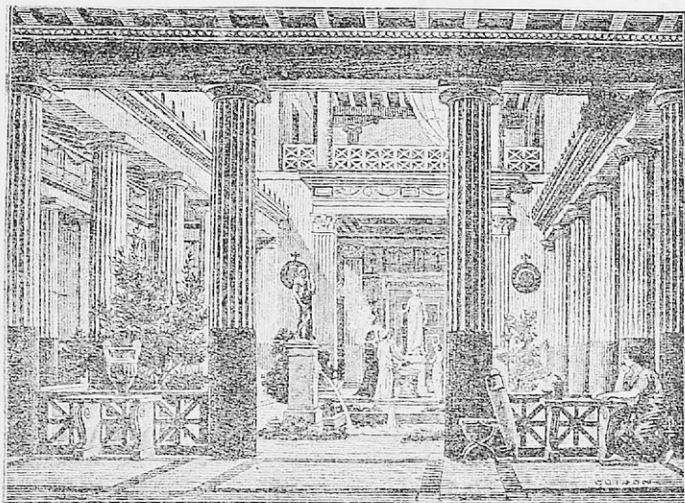
αὐτὸς ἦτο ὅτι εἶναι σήμερον εἰς τὰς ἰδικὰς μας οἰκίας τὸ
 εἰκονοστάσιον.

Γύρω ἀπὸ τὴν αὐλὴν βλέπομεν ἄλλας θύρας νὰ ἀνοίγουν
 καὶ νὰ ὀδηγοῦν εἰς διάφορα δωμάτια, ὕπνου, φαγητοῦ, ἀπο-
 θήκας καὶ εἰς ἑν μικρὸν μαγειρεῖον.

Τὸ ἴδιον αὐτὸ σχέδιον παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας

καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι· διατηρεῖται δὲ ἕως σήμερον ἀκόμη εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας.

Ἀπέναντι τῆς αὐλῆς εἰς τὸ σημεῖον 4 εἶναι ἄλλη μία εἴσοδος, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς ὅμοιον διαμέρισμα. Εἰς τὸ διαμέρισμα αὐτὸ ἔμενον αἱ γυναῖκες· διὰ τοῦτο τὸ μέρος αὐτὸ ἐλέγετο γυναικωνίτις. Ἐκεῖ, ὅπου σημειώνεται ὁ ἀριθμὸς 5, ἦτο ὁ θάλαμος. Ἐκεῖ ἔμενον ὁ κύριος τοῦ σπιτιοῦ

Ἀναπαράστασις ἀρχαίας εἰκίας.

καὶ ἡ σύζυγός του. Αἱ περισσότεραι οἰκίαι εἶχον τὸ δεύτερον αὐτὸ μέρος εἰς τὸ ἐπάνω πάτωμα. Τοῦτο ἐλέγετο ὑπερῶον.

Εἰς τὸ ἐπάνω πάτωμα ὑπῆρχον μικρὰ παράθυρα, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο θυρίδες ἢ φωταγωγοί. Ἡ στέγη τῆς οἰκίας ἦτο ἐπίπεδος καὶ ἦτο δυνατόν νὰ περιπατήσῃ κανεὶς εὐκόλως. Τὰ δωμάτια σπανίως τὰ ἐθέρμαινον, ἀλλὰ ὅταν ἦτο ἀνάγκη, ἔκαιον κάρβουνα μέσα εἰς ἓν εἶδος σημερινῶν μαγκαλιῶν. Αὐτὰ ἐλέγοντο ἀνθράκια, πύραυνοι. Τὴν νύκτα τὴν οἰκίαν ἐφώτιζον λυχνῖαι μὲ ἔλαιον. Οἱ τοῖχοι τῆς οἰκίας τοῦ Κίμωνος εἶχον καὶ ζωγραφίας. Αἱ ἄλλαι

ὅμως οἰκίαι ἀργότερον ἐσυνήθιζον νὰ ἔχουν ζωγραφίας, διότι τότε αἱ ζωγραφίαι εἰς τοὺς τοίχους δὲν ἦσαν τοῦ συρμοῦ.

Τὰ ἐπιπλα ἦσαν πολὺ ἀπλᾶ. Ὑπῆρχον πολλὰ μετάλλινα σκεύη, καθρέπται μπρούντζινοι διὰ τὰς γυναῖκας καὶ πολλὰ ζωγραφισμένα ἀγγεῖα.

Σκηνὴ ἀπὸ τὴν οἰκίαν νύμφης.

Ἡ εἰκὼν μᾶς δεικνύει κάτι ἀπὸ τὴν ζωὴν μέσα εἰς τὴν ἀρχαίαν οἰκίαν. Εἶναι ἡ δευτέρα ἡμέρα τοῦ γάμου. Εἰς τὴν νύμφην προσέρχονται φίλοι, διὰ νὰ τὴν ἐπισκεφθοῦν. Μία κάθηται καὶ ἄλλη στέκεται ὀρθία. Καὶ αἱ δύο παίζουν μὲ ἓνα πουλάκι. Ἀλλὴ φίλη πλησιάζει καὶ φέρει ὡς δῶρον ἓν ὠραῖον ἀγγεῖον. Ἀλλὴ τακτοποιεῖ ἄνθη εἰς ὠραῖα ζωγραφισμένα βάζα. Ἀλλὴ μία τακτοποιεῖ τὸ φόρεμά της καὶ παρατηρεῖ. Πόσον ἀπλοῦν εἶναι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας! Πόσον χαριτωμένοι μᾶς παριστάνονται οἱ νεαραὶ αὐταὶ γυναῖκες! Πόσον ὠραῖα εἶναι τὰ φορέματά των!

47. ΤΙ ΕΦΟΡΟΥΝ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Εἰς ὅλην τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἡ ἐνδυμασίᾳ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἦτο ἡ ἰδίᾳ. Οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἦσαν πολὺ ἀπλοῖ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν των, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν ἀνατολικῶν λαῶν καὶ μάλιστα οἱ Πέρσαι ἐφόρουν πολὺ ἐπιδεικτικὰ καὶ πολυποίκιλα φορέματα.

Ἡ ἐνδυμασίᾳ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἦτο σχεδὸν ὁμοία, ἂν καὶ τῶν γυναικῶν τὰ φορέματα ἔπιπτον ἐπάνω των περισσότερον πλούσια καὶ χυτά.

Ἡ ἀρχαία ἐνδυμασία εἶχε δύο φορέματα. Τὸ ἐν ἦτο τὸ

ἑσωτερικὸν φόρεμα καὶ ἐλέγετο χιτῶν, τὸ ἄλλο ἐφόρουν ἀπ' ἔξω καὶ τὸ ὠνόμαζον ἱμάτιον ἢ μανδύαν. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ φορέματα προεφύλασσον τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν θερμότητα τοῦ θέρους.

Ὁ χιτῶν ἦτο ἀπλοῦν φόρεμα, τὸ ὁποῖον περιέβαλλε τὸ σῶμα ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω. Εἰς τοὺς ὤμους ἐπιάνετο μὲ πόρπας καὶ ἐζῶνετο εἰς τὴν μέσην.

Χιτῶν ἀπλοῦς, χιτῶν μὲ διπλοῖδιον, ἱμάτιον.

Ὁ χιτῶν τῶν ἀνδρῶν ἔφθανε μέχρι τῶν γονάτων, ἐνθ' ὧν γυναικῶν ἔφθανε χαμηλὰ μέχρι τῶν ποδῶν (ποδῆρης χιτῶν). Αἱ γυναῖκες ἐζῶνον τὸν χιτῶνα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ πτυχαὶ τοῦ φορέματος ἐπιπτον πλούσιαι εἰς τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ σώματος.

Τὸ ἱμάτιον ἦτο ὕφασμα μάλλινον καὶ ἐπίμηκες. Τὸ ὕφασμα αὐτὸ ἦτο χονδρότερον ἀπὸ τὸν χιτῶνα καὶ ἦτο ἢ λεῖον ἢ μὲ χνοῦδι. Ἐρρίπτετο ἐπάνω ἀπὸ τὸν χιτῶνα καὶ ἔφθανεν ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τῆς κνήμης. Ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐτα-

κτοποιεῖτο τὸ ἱμάτιον εἰς τὸ σῶμα, ἐφανέρωνε τὴν καλαισθησίαν καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος τὸ ἐφόρει.

Τὸ ἱμάτιον τὸν χειμῶνα ἦτο δυνατόν νὰ περιτυλιχθῇ σφιγκτὰ γύρω εἰς τὸ σῶμα, ἐνῶ τὸ θέρος ἐτακτοποιεῖτο κατὰ τοῖτον τρόπον, ὥστε νὰ ἀφήνῃ τὰ μέλη τοῦ σώματος περισσότερον ἐλεύθερα.

Οἱ ἐργάται ἐβγαζον τὸν χιτῶνα κατὰ τὴν ἐργασίαν ἢ ἀφήρουν τὴν πόρπην ἀπὸ τὸν δεξιὸν ὤμον καὶ ἄφηνον ἐλεύθερον τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ στήθους καὶ τὸν ὦμον.

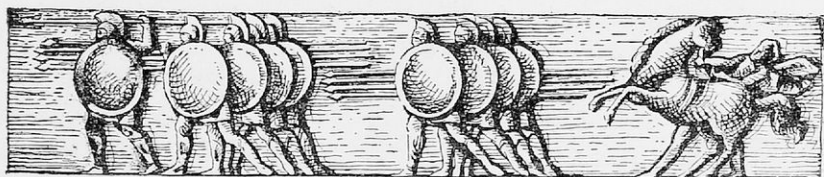
Εἰς τοὺς πόδας των οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἐφόρουσαν σανδάλια, ἀλλὰ περιεπάτουσαν καὶ χωρὶς σανδάλια. Ὑπῆρχον τότε διαφόρων εἰδῶν σανδάλια.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους οἱ ἄνδρες δὲν ἐφόρουσαν πλέον κοσμήματα, ὅπως εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὀμήρου. Αἱ γυναῖκες ὅμως ἠγάπων πάντοτε τὰ ὠραῖα κοσμήματα.

Ὁ Ἀθηναῖος εὐγενὴς ἐνεδύετο τὸν χιτῶνα, ἐτακτοποιεῖ ὠραῖα τὸ ἱμάτιον ἢ τὸν μανδύαν, ἐφόρει τὰ σανδάλιά του, ἐλάμβανε μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα, ἢ ὅποια ἔφερε δακτύλιον, τὴν ράβδον τοῦ καὶ ἀσκεπὴς ἐξήρχετο εἰς περίπστον εἰς τὰς ὁδοὺς.

Ἡ Ἀθηναῖα κυρία μὲ πολλὴν χάριν καὶ ἀπλότητα ἐτακτοποιεῖ τὰ φορέματά της. Τὴν κεφαλὴν της, ἢ ὅποια ἦτο ὠραῖα κτενισμένη, ἔδενε μὲ περιδέσμον. Εἰς τὰ ὦτα της ἐκρέμα ὠραῖα σκαλισμένα ἐνώτια, εἰς τὸν λαιμὸν ὠραῖον περιδέρσιον καὶ ἔφερεν εἰς τὰς χεῖρας της ψέλλια (βραχιόλια). Ἡ Ἀθηναῖα ἐκράτει ἐπίσης, ὅπως ἡ σημερινὴ κυρία, ριπίδιον ἢ ὀμβρέλλαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

42. ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἡ ὥραία εὐτὴ ἐποχή, ἡ ὁποία τόσον λαμπρὰ ἐδόξασε τὰς Ἀθήνας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεγαλυτέρου πολιτικοῦ τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Περικλέους, ἔφθανε δυστυχῶς εἰς τὸ τέλος της.

Ὁ κακὸς δαίμων τῆς Ἑλλάδος ἐφθόνησε τὴν δόξαν τῆς πατρίδος μας τότε καὶ ἐσκόρπισε μῖτος ἀδελφικόν. Δύο μεγάλα κράτη, αἱ ἑνδοξοὶ Ἀθηναὶ καὶ ἡ ἡρωϊκὴ Σπάρτη, ἐμισήθησαν τόσον πολὺ, ὥστε τρομερὸς πόλεμος ἦναψε μεταξύ των. Ὁ ἐμφύλιος αὐτὸς πόλεμος ἐκράτησε πολλὰ ἔτη καὶ εἶχε πολὺ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα.

Ὁ πέμπτος λοιπὸν αἰὼν πρὸ Χριστοῦ (ὁ ὁποῖος 431–404 π. Χ. ἀρχίζει ὁπὸ τὸ 499 καὶ τελειώνει τὸ 400) ἦρχισε μὲ πόλεμον τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ τελειώνει ἐπίσης μὲ πόλεμον. Ἀλλὰ αὐτὴν τὴν φορὰν χύνεται αἷμα ἀδελφικόν! Οἱ Ἕλληνες πολεμοῦν μεταξύ των!

Διατί ὅμως ἦναψεν ὁ ἀδελφικὸς αὐτὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἐχώρισε τὴν Ἑλλάδα εἰς δύο ἐχθρικά στρατόπεδα;

Ὁ Περικλῆς εἰς τὰ ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας, ἐπέτυχε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ μεγάλα σχέδια, τὰ ὁποῖα ὠνεϊρεύθη.

Αἱ Ἀθῆναι πράγματι ἔγιναν, ὅπως ἤθελεν ὁ Περικλῆς, κράτος ἰσχυρόν. Πολλαὶ πόλεις καὶ νῆσοι, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, ἄλλαι μὲ τὴν θέλησίν των, ἄλλαι καὶ διὰ τῆς βίας ἔγιναν σύμμαχοι τῶν Ἀθηνῶν. Σιγὰ σιγὰ δὲ ὅλαι αὐταὶ αἱ σύμμαχοι πόλεις ἐκτὸς ὀλίγων, δηλαδὴ τῆς Λέσβου, τῆς Χίου καὶ τῆς Σάμου, ἔχασαν τὴν αὐτονομίαν των καὶ ἔγιναν ὑπήκοοι τῶν Ἀθηνῶν. Ἔπρεπε δηλαδὴ τότε αἱ πόλεις αὐταὶ νὰ ἔχουν τὸ ἴδιον πολίτευμα, τὸ ὅποιον εἶχον αἱ Ἀθῆναι, τὰ ἴδια μέτρα καὶ τὰ ἴδια σταθμά. Εἰς τὸ τέλος αἱ Ἀθῆναι κατώρθωσαν νὰ παραδεχθοῦν οἱ σύμμαχοί των νὰ κυκλοφοροῦν μόνον τὰ νομίσματα τῶν Ἀθηνῶν. Τὰ ἰδικὰ των νομίσματα δὲν εἶχον πλέον ἀξίαν. Αἱ σύμμαχοι πόλεις διὰ τὰς ὑποθέσεις των ἐπήγαινον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτουν τὴν ἀθηναϊκὴν δικαιοσύνην.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινεν, ὅπως ἤθελεν ὁ Περικλῆς, ἓν μέγα ἀθηναϊκὸν κράτος, ὅσον ποτὲ ἄλλοτε, μὲ κέντρον τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ λαμπρὰ ἔργα, τὰ ὅποια ἔκαμεν ὁ Περικλῆς εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ πόλις ἔγινεν, ὅπως εἶπεν ὁ Περικλῆς «*Ἑλλάδος παιδευσίς*», δηλ. σχολεῖον δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν μεγάλην αὐτὴν δύναμιν, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν Ἀθηνῶν ἐφοβήθησαν οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ σύμμαχοί των Κορίνθιοι.

Οἱ Κορίνθιοι ἦσαν σπουδαῖοι ἔμποροι καὶ ἦσαν κύριοι τοῦ Ἰονίου πελάγους. Τὰ ἐμπορικά των πλοῖα ἔφθανον μέχρι τῶν πλουσίων ἀποικιῶν τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας. Μὲ μεγάλην δὲ ἀνησυχίαν ἐβλεπον, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν κύριοι ὅλου τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἶχον στρέψει τὰ βλέμματά των καὶ πρὸς δυσμάς. Ἦθελον δηλαδὴ οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὸ ἐμπόριόν των νὰ ἀνταγωνισθοῦν τοὺς Κορινθίους καὶ εἰς τὴν δυτικὴν θάλασσαν τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Ἡ συμμαχία μάλιστα τῶν Ἀθηναίων μὲ τοὺς Ἀκαρνανάς, ὀλίγα ἔτη πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον, παρῶξυνε πολὺ τὰς σχέσεις τῶν δύο τούτων πόλεων. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ Κορίνθιοι ἦσαν κυρίως ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι προέτρεψαν τοὺς Σπαρτιάτας νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν.

49. ΟΙ ΔΥΟ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ. ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΕΧΘΡΟΤΗΤΑΙΣ

Ὅταν ἤρχισεν ὁ πόλεμος, ἡ Ἑλλάς εὐρέθη διηρημένη εἰς δύο στρατόπεδα. Τὸ ἐν στρατόπεδον ἦτο ἡ Σπάρτη μὲ τοὺς συμμάχους τῆς, ὅλους σχεδὸν τοὺς Πελοποννησίους καὶ πόλεις ἀπὸ τὴν στερεάν Ἑλλάδα· μαζί μὲ τοὺς Σπαρτιάτας ἐπῆγαν καὶ οἱ Θηβαῖοι. Τὸ ἄλλο στρατόπεδον ἦτο τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν μὲ ὅλας σχεδὸν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ μὲ τὰς ἀποικίας εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐπίσης μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν ἡ Κέρκυρα καὶ ἡ Ζάκυνθος. Ἡ Λευκὰς ἦτο μὲ τὸ μέρος τῶν Πελοποννησίων.

Οἱ Σπαρτιάται ἦσαν πολὺ ἰσχυροὶ κατὰ ξηρὰν καὶ εἶχον στρατὸν περισσότερον ἀπὸ 40.000 ὁπλίτας. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ὀλίγον στρατὸν πεζικόν, ἦσαν ὅμως πολὺ ἰσχυροὶ κατὰ θάλασσαν.

Ἦτο λοιπὸν ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος ἀγὼν μεταξὺ μιᾶς δυνάμεως, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ ἰσχυρὰ κατὰ ξηρὰν καὶ μιᾶς ἄλλης, παντοδυνάμου κατὰ θάλασσαν.

Ὁ πόλεμος ἤρχισε τὴν ἀνοιξιν περίπου τοῦ ἔτους 431 πρὸ Χριστοῦ.

Ὁ Περικλῆς διέταξεν ὅλοι οἱ κάτοικοι, οἱ ὅποιοι εὕρισκοντο ἔξω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, νὰ ἀφήσουν τὰς οἰκίας των καὶ τὰ κτήματά των, μαζί δὲ μὲ τὰς γυναῖκας των καὶ τὰ τέκνα των καὶ μὲ ὅσα πράγματα ἠδύναντο νὰ φέρουν, νὰ ἔλθουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, τὰς ὁποίας ὑπερήσπιζον καὶ συνέδεον ἀπρόσβλητα τεῖχη. Ὁ Περικλῆς εἶχε πολὺ καλὰ προβλέψει τὸν πόλεμον αὐτὸν καὶ δι' αὐτὸ ἀπετελείωσε τὰ Μακρὰ Τεῖχη. Τὰ τεῖχη αὐτὰ προεφύλαξαν τότε τὸν πληθυσμὸν καὶ ἐξησφάλισαν τὴν συντήρησίν του ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Κόσμος πολὺς τότε ἀπὸ τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς ἦλθε καὶ ἐκλείσθη μέσα εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ δημόσιοι χώροι τῆς πόλεως, τὰ περιφράγματα τῶν ναῶν καὶ κυρίως ὁ χώρος μεταξὺ τῶν δύο Μακρῶν Τειχῶν ἐγέμισαν ἀπὸ πρόσφυγας.

Ἰσχυρὸς σπαρτιατικὸς στρατὸς εἰσῆλθε τότε εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς

Σπάρτης Ἄρχιδαμος, πολὺ συνετὸς ἄνθρωπος. Ὁ Ἀρχίδαμος ἦτο φίλος τῆς εἰρήνης καὶ εἶχε προΐδει τὰς καταστροφάς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἤρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν ἐμφύλιον αὐτὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο προσεπάθησε μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀποτρέψῃ τὸν πόλεμον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν. Οἱ χωρικοὶ πρόσφυγες τῆς Ἀττικῆς ἔβλεπον ἀπὸ τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηναίων μὲ πόνον εἰς τὴν καρδίαν των τὰ κτήματά των νὰ καταστρέφονται, τὰ δένδρα των νὰ ἐκριζώνωνται, τὰ ἀμπέλια των, τὰ χωράφια των καὶ τὰ ἐλαιόδενδρά των νὰ καταστρέφονται· ἔβλεπον ἐπίσης τὰ πηγὰδια των νὰ σκεπάζονται μὲ χῶμα. Αὐτὸ ἔκαμνον οἱ Σπαρτιᾶται κάθε χρόνον. Μὲ τὸ νὰ ἐρημῶνουν τὴν χώραν, ἐνόμιζον, ὅτι θὰ ἐξαντλήσουν τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Περικλῆς εἶχε πείσει τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἀποφεύγουν κάθε μάχην εἰς τὴν ξηράν, διότι οἱ ἀντίπαλοί των εἶχον ἰσχυρὸν πεζικὸν στρατόν. Ἔστελλεν ὅμως πλοῖα ἀθηναϊκὰ εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, τὰ ὁποῖα ἀπεβίβαζον στρατιώτας καὶ ἔκαμνον τὰ ἴδια εἰς τὰς πόλεις τῶν Πελοποννησίων.

Τὸ σχέδιον τοῦ Περικλέους ἦτο νὰ κάμῃ τοὺς ἐχθροὺς νὰ κουρασθοῦν. Ἦθελε δὲ νὰ δείξῃ εἰς αὐτοὺς, ὅτι μὲ ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ διαθέσουν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ νικηθοῦν αἱ Ἀθηναί. Αὐτὸ τὸ σχέδιον ἦτο πολὺ καλόν· δὲν θὰ παρήρχετο δὲ πολὺς καιρὸς καὶ θὰ ἐφαίνοντο τὰ ἐπιτυχῆ του ἀποτελέσματα. Ἀλλὰ κάτι πολὺ φοβερὸν συνέβη τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου.

50. Ο ΛΟΙΜΟΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἔφθασεν εἰς τὸν Πειραιᾶ ἀπὸ ξένον λιμένα, ἔλεγον, ὅτι ἔφερε μίαν φοβερὰν ἀσθένειαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐπειδὴ δὲ ὅλος ὁ προσφυγικὸς πληθυσμὸς ἔζη εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ ὅχι μὲ τόσον ὑγιεινὰς συνθήκας, ἢ ἀσθένεια πολὺ γρήγορα ἔλαβε μεγάλην ἑκτασιν. Οἱ ἄνθρωποι ἦσαν συσσωρευμένοι εἰς τὰς οἰκίας φίλων των, ἢ ἔμενον εἰς πνιγρὰς καλύβας. Τοῦτο δὲ ἐβοήθησε πολὺ τὴν διάδοσιν τῆς νόσου.

Ὁ μέγας ἱστορικὸς **Θουκυδίδης**, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, μᾶς λέγει, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀπέθνησκον ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Οἱ νεκροὶ εὐρίσκοντο ἐξηπλωμένοι εἰς τοὺς δρόμους ὁ εἷς ἐπάνω εἰς τὸν ἄλλον. Ἄλλοι πάλιν ἐτοιμοθάνατοι ἔσβηναν κοντὰ εἰς τὰς κρήνας, ὅπου ἐπῆγαν νὰ δροσισθοῦν ὀλίγον. [Οἱ ναοί, ὅπου εἶχον κατασκηνώσει, ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ νεκρῶν. Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ὅσοι ἦσαν ὑγιεῖς, ἐπειδὴ δὲν ἤξευρον, τί θὰ ἀπογίνουν, εἶχον παραμελήσει τὰ καθήκοντά των πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

51. ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ. ΔΗΜΑΓΩΓΟΙ

Μεγάλη καταστροφή! Τὸ ἐν τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἀθηνῶν ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν. Ἡ μεγαλύτερα ὁμῶς συμφορὰ, ἡ ὁποία ἐπληξε τότε τὰς Ἀθήνας, ἦτο ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους, ὁ ὁποῖος προσεβλήθη ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἰδίαν νόσον. Ὁ Περικλῆς ἀπέθανεν εἰς ἡλι- 429 π. Χ. κίαν ἐβδομήκοντα ἐτῶν. Ποῖος ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἦτο ἄξιός τῶρα νὰ συνεχίσῃ μὲ ἐπιτυχίαν τὸν πόλεμον αὐτόν;

Μερικοὶ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβον νὰ κυβερνήσουν τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους, δὲν ἦσαν καλοὶ ἀρχηγοί. Ἐγιναν ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅσα πρέπει νὰ ἤξεύρῃ ὁ ἀρχηγός. Ἐνῶ ὁ Περικλῆς ἠναντιώμετο πολλάκις εἰς τὸν λαόν καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτόν τὴν ἀλήθειαν, αὐτοὶ ὅταν ὠμίλουν εἰς τοὺς πολίτας, ἔλεγον μόνον ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἡχάριστον αὐτοὺς καὶ ὄχι τὴν ἀλήθειαν. Ὁ λαὸς λοιπὸν ἡχάριστεῖτο καὶ ἐξέλεγεν αὐτοὺς στρατηγοὺς ἄρχοντας. Αὐτοὺς τοὺς ἀρχηγούς, οἱ ὁποῖοι κατάρθωνον μὲ τὴν κολακείαν νὰ ἔχουν τὸν δῆμον μὲ τὸ μέρος των καὶ νὰ τὸν ὀδηγοῦν, ὅπως αὐτοὶ ἤθελον, ὀνομάζομεν **δημαγωγούς**.

Τοιοῦτος δημαγωγός, ὁ ὁποῖος ἐφάνη εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους, ἦτο ὁ **Κλέων**. Ὁ Κλέων

δὲν κατήγετο ἀπὸ εὐγενῆ οἰκογένειαν. Ἦτο ἰδιοκτῆτης ἑνὸς βυρσοδεψείου, ὅπου εἰργάζοντο πολλοὶ δοῦλοι καὶ ἦτο ἄνθρωπος ἐμπαθὴς καὶ ὀρμητικός. Ἀντίπαλός του ἦτο ὁ **Νικίας**, πλούσιος καὶ ἀπὸ παλαιὰν εὐγενῆ οἰκογένειαν. Ὁ Νικίας ἦτο ὁ εὐγενέστερος ἀπὸ τοὺς πολιτικούς ἀνδρας τότε καὶ δὲν εἶχε καθόλου ἐγωϊσμόν. Ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ἤθελε τὴν εἰρήνην μὲ τοὺς Σπαρτιάτας.

Ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης ἐξηκολούθησεν ἐπὶ δέκα ἔτη μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, ὅπως καὶ πρότερον.

Δύο σπουδαῖα γεγονότα ἐγίναν μέσα εἰς τὰ δέκα αὐτὰ ἔτη. Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων **Κημισθένης** μὲ ἀθηναϊκὸν στόλον κατέλαβε τὴν **Πύλον**, εἰς τὰ παράλια **425 π. Χ.** τῆς Μεσσηνίας, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυαρίνου. Εἰς μίαν νῆσον ἐκεῖ, τὴν **Σφακτηρίαν**, ἤχμαλωτίσθησαν **420** ὀπλίται, ἐκ τῶν ὁποίων **181** ἦσαν σπουδαῖοι τῆς Σπάρτης πολῖται. Τότε ἐξ αἰτίας τοῦ Κλέωνος οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν τοὺς ὄρους διὰ τὴν εἰρήνην, τοὺς ὁποίους ἐπρότειναν οἱ Σπαρτιάται. Ἐχάθη οὕτω μία μεγάλη εὐκαιρία διὰ τοὺς Ἀθηναίους νὰ εἰρηνεύσουν μὲ τὴν Σπάρτην καὶ νὰ κρατήσουν τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν εἶχον μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων.

52. ΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΡΑΣΙΔΟΥ

Τὸ ἄλλο γεγονὸς εἶναι ἡ ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Σπαρτιάτης **Βρασίδης** εἰς τὴν Θράκην. Διὰ πρώτην φοράν ἡ Σπάρτη μὲ τὸν γενναῖον αὐτὸν καὶ μεγαλοφυῆ στρατηγὸν ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους εἰς τὰς ἀποικίας. Ὁ Βρασίδης ἦτο ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἐγνώρισεν ἡ Σπάρτη. Αὐτὸς τότε ἔσωσε τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὴν ἀπελπιστικὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε φθάσει.

Ὁ Βρασίδης εἶχε πολλὸς ἀρετάς. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν του ἦτο ἀκούραστος καὶ ἀποφασιστικός. Οἱ ἄρχοντες τῆς πατρίδος του δὲν ἦσαν πάντοτε σύμφωνοι εἰς τὰ μεγάλα

σχέδια, τὰ ὁποῖα συνελάμβανε τὸ ἐπιχειρηματικόν του πνεῦμα. Ἐλλὰ καὶ μίαν ἄλλην ἀρετὴν εἶχεν ὁ Βρασίδης, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον οἱ συμπατριῶται του. Ἦτο σπουδαῖος ρήτωρ καὶ ἐπειθε πολὺ μὲ τὸν λόγον του.

Ὁ Βρασίδης ἐστηρίχθη εἰς τὴν φιλίαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας **Περδίκκου** καὶ ἐπεχείρησε μίαν μεγάλην καὶ δύσκολον ἐκστρατείαν.

Ἐβάδισε διὰ μέσου τῆς Θεσσαλίας, ἣ ὁποία δὲν ἦτο φίλη μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐβάδισε πρὸς τὴν Χαλκιδικὴν μέχρι τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, ὅπου ἐκυρίευσεν μίαν σπουδαίαν ἀποικίαν τῶν Ἀθηναίων, τὴν **Ἀμφίπολιν**.

Ἐναντίον τοῦ Βρασίδου ἐξεστράτευσεν ὁ Κλέων μὲ ἀθηναϊκὸν στόλον καὶ στρατόν.

Εἰς μίαν μάχην, ἣ ὁποία ἔγινε παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν, πλησίον εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς ἐνίκηθη. Οἱ δύο στρατηγοὶ Κλέων καὶ Βρασίδης ἔπεσαν κατὰ τὴν μάχην. Τότε εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκέρδισε τὸ κόμμα τοῦ Νικίου. Ὁ Νικίας ἦλθεν εἰς **421 π. Χ.** συνεννόησιν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἔκλεισεν εἰρήνην, ἣ ὁποία ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του ὠνομάσθη **Νικίειος εἰρήνη**· τετρακόσια εἴκοσι καὶ ἕν ἔτος πρὸ Χριστοῦ· μετὰ δέκα ἔτη δηλαδὴ ἐμφυλίου πολέμου.

53. Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ. ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΕΙΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝ

Ἡ εἰρήνην δὲν ἐκράτησε διὰ πολὺν καιρόν. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ᾔθελε νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ πόλεμος ἐναντίον τῆς Σπάρτης, ἔγινεν ὁ **Ἀλκιβιάδης**.

Ὁ Ἀλκιβιάδης κατήγετο ἀπὸ πολὺ πλουσίαν οἰκογένειαν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἦτο συγγενὴς τοῦ Περικλέους. Ἦτο περὶ φημος διὰ τοὺς πολλοὺς ἵππους καὶ διὰ τὰς πολλὰς ἀμάξας του. Ἐγινε μαθητὴς τοῦ μεγαλυτέρου διδασκάλου, ὁ ὁποῖος ἔζη τότε, τοῦ Σωκράτους. Ἦτο πολὺ ὥραϊος ὁ Ἀλκιβιά-

δης καὶ ἔξυπνος, ἀλλὰ ἡγάπα πολὺ τὰς φιλονικίας καὶ τὴν δόξαν. Ἦθελε πάντοτε νὰ εἶναι πρῶτος.

Ἐνῶ ἀκόμη ἦτο πολὺ νέος, ἔλαβε μέρος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου εἰς δύο μάχας μαζί με τὸν διδάσκαλόν του τὸν Σωκράτην. Εἰς μίαν μάλιστα ἀπὸ αὐτὰς ἐπληγώθη.

Ὁ Ἀλκιβιάδης.

Ὁ Ἀλκιβιάδης κατῴρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς πατριώτας του νὰ κάμουν μίαν ὀλεθρίαν ἐκστρατείαν εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν. Ἐκεῖ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον φίλους συμμάχους πόλεις ἀπὸ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἦτο εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ Περικλῆς. Ὁ σπουδαῖος αὐτὸς πολιτικός με ἐνδιαφέρον εἶχε στρέψει τὸ βλέμμα του καὶ εἰς τὰς πλουσίας ἐκείνας ἑλληνικὰς ἀποικίας. Ἡ σπουδαιότερα ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις ἐκεῖ ἦσαν αἱ **Συρακοῦσαι**. Ἡ πόλις ὅμως αὐτὴ ἦτο ἀποικία καὶ φίλη τῶν Κορινθίων· ἦτο δὲ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας.

Τώρα ὁ Ἀλκιβιάδης με τὴν μεγάλην φιλοδοξίαν του ἐσκέφθη νὰ πραγματοποιήσῃ ἓν μέγα ὄνειρον· νὰ κυριεύσῃ ὁλόκληρον τὴν Σικελίαν. Ἐὰν κατῴρθωνε τοῦτο, θὰ ἔκαμνε τὰς Ἀθῆνας ἡγεμόνα ὅλου τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν ἕως τὴν δύσιν.

Ἡ εὐκαιρία ἐδόθη. Ἡ **Ἑγεστα**, πόλις εἰς τὴν Σικελίαν, φίλη δὲ καὶ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, ἐζήτησε τὴν βοήθειάν των, διότι ἐπολέμει τότε ἐναντίον τῶν γειτόνων τῆς Σελινουντίων. Οἱ κάτοικοι τῆς **Σελινουντος** ὑπεστηρίζοντο ἀπὸ τοὺς Συρακοσίους, φίλους τῶν Κορινθίων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων.

Οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται, χωρὶς νὰ γνωρίζουν, οὔτε πόσον μεγάλη ἦτο ἡ Σικελία, οὔτε πόσον πληθυσμὸν εἶχε, συνεφώνησαν με τὴν γνώμην τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἐκστρατείαν αὐτήν. Ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν εἶχεν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, καταστρεπτικώτατα ἀποτελέσματα διὰ τοὺς Ἀθηναίους.

Ἦτο ἄνοιξις: Τετρακόσια δέκα πέντε ἔτη πρὸ Χριστοῦ! Οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι εἶχον μαζευθῇ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς, διὰ νὰ προπέμψουν τοὺς ἀναχωροῦντας στρατιῶτας, ποτὲ ἕως τώρα δὲν εἶχον ἴδῃ στρατὸν 415 π. Χ. τόσον ὥραϊα ὥπλισμένον. Ἐτοιμοὶ νὰ ἀποπλεύσουν ἦσαν 134 τριήρεις ἀθηναϊκαί. Μέσα εἰς τὰ πλοῖα ἦσαν 30.000 ἄνδρες. Ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν 5.000 ὀπλίται, βαρέως ὥπλισμένοι καὶ μὲ λαμπρὰς στολὰς. Ὅλα αὐτὰ τὰ πλοῖα καὶ οἱ στρατιῶται ἐξεκίνουν διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐκστρατείαν.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πολὺ καλὰ ἐνόουν, ὅτι τόσον μέγας στρατὸς καὶ στόλος δὲν ἐπήγαιεν εἰς τὴν Σικελίαν νὰ βοηθήσῃ μόνον τὴν πόλιν Ἐγεσταν. Ὁ στρατὸς αὐτὸς ἐπήγαινε νὰ κυριεύσῃ ὁλόκληρον τὴν Σικελίαν. Ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου ἦσαν ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε 30 ἐτῶν, ὁ Νικίας καὶ ὁ Λάμαχος. Ὁ στόλος μὲ τὰς εὐχὰς τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν παραλίαν, ἀνεχώρησε διὰ τὸν μέγαν πλοῦν.

Ἀλλὰ συνέβη τότε, τὴν παραμονὴν ἀκριβῶς τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεχώρησεν ὁ στόλος διὰ τὴν Σικελίαν, περίεργον γεγονός.

Τὴν πρωτὴν τῆς ἡμέρας ἐκείνης εὐρέθησαν κομμέναι αἱ κεφαλαὶ τῶν Ἑρμῶν. Οἱ Ἑρμαῖ ἦσαν στηλαι εἰς τὰς ὁδοὺς, ἔφερον δὲ ἐπάνω τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑρμοῦ. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου κατηγορήσαν αὐτόν, ὅτι μὲ μερικοὺς φίλους τοῦ ἔκαμε τὴν ἀσέβειαν αὐτὴν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐσέβοντο πολὺ τοὺς Ἑρμᾶς καὶ ἔκαμαν τότε τὴν παραφροσύνην νὰ στείλουν εἰς τὴν Σικελίαν πλοῖον νὰ ὀδηγήσῃ τὸν Ἀλκιβιά-

Στήλη Ἑρμοῦ.

δην εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ δικασθῇ. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὁμῶς κατάρθωσε νὰ δραπετεύσῃ εἰς τὴν Σπάρτην· ἐκεῖ δὲ ἔδωσεν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ὀλεθρίας συμβουλὰς διὰ τὴν πατρίδα τοῦ

Αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν ἀπέτυχον. Οἱ Σπαρτιᾶται ἔστειλαν βοήθειαν εἰς τοὺς Συρακουσίους, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐν τῷ μεταξύ ἀποκτήσει θάρρος.

413 π. Χ. Ὁ Νικίας ἔβλεπεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον τίποτε νὰ κατορθώσῃ. Μία ἄλλη βοήθεια, ἡ ὁποία ἐστάλη ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὸν Νικίαν, δὲν ἠμπόρεσε νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν. Οἱ Συρακούσιοι ἐνίκησαν τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι ἔπαθον ἐκεῖ τρομερωτάτην καταστροφὴν.

Νόμισμα Συρακουσίων.

Ἐκόπη εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τοῦ 413 π. Χ. καὶ θεωρεῖται ἐν ἀπὸ τὰ ὀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας σφραγιστολογικῆς τέχνης.

Ὁ ἱστορικός Θουκυδίδης μᾶς περιγράφει μὲ τὰ ζωηρότερα χρώματα τὴν καταστροφὴν αὐτὴν καὶ λέγει τὰ ἑξῆς :

«Αὐτό, τὸ ὁποῖον συνέβη τότε, εἶναι τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλον»
 »τὸν πόλεμον κατὰ τὴν γνώμην μου καὶ τὸ μεγαλύτερον, ἀπὸ ὅσα
 »ἤκουσα. Ἡ φοβερὰ αὐτὴ καταστροφὴ ἐδόξασε πολὺ τοὺς νικητάς,
 »ὑπῆρξε δὲ πολὺ ὀλεθρία διὰ τοὺς ἡττημένους. Διότι (οἱ Ἀθηναῖοι)
 »ἐνικήθησαν καθ' ὅλοκληρίαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν
 »ὑπέστησαν δὲ τὰς μεγαλυτέρας συμφορὰς καὶ ἔχασαν τὰ πάντα.
 »Ἐπαθον ἀληθῆς πανωλεθρίαν καὶ ἔχασαν καὶ τὸν περικλὺν στρατὸν
 »καὶ τὰ πολεμικὰ πλοῖα. Ἀπὸ τόσον πολλοὺς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι
 »ἐπῆγαν εἰς τὴν Σικελίαν, πολὺ ὀλίγοι ἐσώθησαν καὶ ἐγύρισαν εἰς
 »τὴν πατρίδα των».

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ εἰδησις τῆς τρομερᾶς καταστροφῆς τῶν ἀθηναϊκῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Σικελίαν, κανεῖς δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τὸ πᾶν κατεστράφη. Κανεῖς δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἶχον σωθῇ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ διηγοῦντο μὲ ἀκρίβειαν τὰ γεγονότα.

Μὲ ποίας ἐλπίδας προέπεμπον τότε οἱ Ἀθηναῖοι τὴν λαμπρὰν αὐτὴν στρατιάν, ὅταν ἔφευγεν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ! Μὲ πόσῃ λύπῃ καὶ μὲ πόσον φόβον ἐμάνθανον τώρα τὴν φρικτὴν καταστροφὴν!

Ἀπελπισία κατελάμβανε τοὺς Ἀθηναίους, ὅταν ἐσκέπτοντο, ὅτι ἔχασαν εἰς τὴν Σικελίαν τὰ καλύτερα παλληκάρια τῶν. Μεγάλῃ ἀπογοήτευσιν ἠσθάνοντο, διότι ἔβλεπον, ὅτι ὁ ναύσταθμος δὲν εἶχεν ἄρκετὰ τώρα πλοῖα καὶ ὅτι τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους δὲν εἶχον χρήματα!

Ἐνα μέγανον τώρα φόβον εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι. Ἐπίστευον, ὅτι οἱ ἐχθροὶ μὲ τὰ πλοῖα τῶν, μὲ τὸν στρατόν τῶν, ἔπειτα ἀπὸ μίαν τόσον μεγάλῃν νίκην θὰ ἤρχοντο τώρα ἐναντίον τοῦ Πειραιῶς. Φόβος ἐπίσης τοὺς κατελάμβανε, ὅταν ἐσκέπτοντο, ὅτι οἱ ἐχθροὶ τῶν, πολὺ ἰσχυροὶ εἰς τὴν ξηρὰν, θὰ ἐπετίθεντο ἐναντίον τῶν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ· οἱ σύμμαχοί τῶν δὲ θὰ ἐπήγαινον μὲ τὸ μέρος τῆς Σπάρτης. Ὅλα ἐφανέρωνον, ὅτι τίποτε δὲν ἔσφριζε πλέον τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν!

Ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν μὲ τὰ μέσα, τὰ ὅποια εἶχον, νὰ μὴ ὑποχωρήσουν. Ἀπέναντι τοῦ κινδύνου, ὁ ὅποῖος τόσον αἰφνιδίως παρουσιάσθη, ἦσαν πρόθυμοι νὰ φανοῦν πειθαρχικοὶ εἰς ὅλα. Αὐτὸ συνηθίζει νὰ κάμνῃ ὁ λαὸς εἰς τοιαύτας περιστάσεις, λέγει ὁ Θουκυδίδης. Ἀλλοίμονον ὅμως! Τὸ τόσον ἰσχυρὸν κράτος, τὸ ὅποῖον εἶχον δημιουργήσει οἱ Ἀθηναῖοι, ἤρχισε πλέον νὰ διαλύεται. Ἡ ἔνδοξος ἐκείνη ἐποχὴ δὲν πρόκειται νὰ ἔλθῃ πάλιν! Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πλέον χάσει τὸν ἄνδρα, ὁ ὅποῖος τοὺς συνεκράτει καὶ τοὺς καθωδῆγει ἀσφαλῶς εἰς τὴν πρόοδον. Θλιβερὰ πράγματα ἔγιναν

μέσα εἰς ἑννέα ἔτη, μετὰ τὴν καταστροφὴν εἰς τὴν Σικελίαν.

Οἱ Σπαρτιάται τὴν ἄνοιξιν τοῦ 413 π. Χ. εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ κατέλαβον τὴν **Δεκέλειαν**. Ἀφοῦ δὲ ὠχύρωσαν τὸν τόπον, ἔκαμνον ἐπιδρομὰς καὶ ἐλεηλάτουν τὴν Ἀττικὴν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ Ἀθηναὶ ἦσαν πόλις πολιορκημένη.

Πολλαὶ νῆσοι ἐξ ἄλλου εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἔφυγον ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν καὶ ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπίσης εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἀπεχώρησαν αἱ σύμμαχοι πόλεις ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης.

Τὸ χειρότερον ὅμως ἦτο, ὅτι οἱ Σπαρτιάται ἔκαμαν συμμαχίαν μὲ τοὺς Πέρσας. Αἱ δύο αὐταὶ δυνάμεις ἀποφασίζουν τῶρα νὰ κτυπήσουν ἀπὸ κοινοῦ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Πέρσαι δίδουν χρήματα καὶ βοηθοὺν τοὺς Σπαρτιάτας νὰ κατασκευάσουν στόλον. Τῶρα οἱ Σπαρτιάται ἤμποροῦν μὲ τὸν στόλον τῶν νὰ πολεμοῦν τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, ἐνῶ προηγουμένως μόνον κατὰ ξηρὰν ἐπολέμουν αὐτούς. Παρ' ὅλα ταῦτα μέσα εἰς τὰ τόσα ἀτυχήματα, τὰ ὅποια ἐπληξαν τότε τὰς Ἀθήνας, ἔλαμψε καὶ πάλιν διὰ μερικὰ ἔτη ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν Μίλητον, ἡ ὁποία ἀπεστάτησεν ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας, ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς ἐκέρδισε σπουδαίαν νίκην. Ἡ νίκη αὕτη ἐσταμάτησε τὰς ἐπιτυχίας τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους.

55. Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΕΠΙΣΤΡΕΦΕΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ὁ πολυπλάνητος Ἀλκιβιάδης ἐφιλονίκησε μὲ τοὺς Σπαρτιάτας, ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸν Πέρσῃν σατράπην **Τισσαφέρνην**. Ἐκεῖ ἐφρόντισε μὲ κάθε τρόπον νὰ διαβάλλῃ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ νὰ τοὺς βλάψῃ.

Κατόπιν κατῴρθωσε μὲ μεγάλην ἐπιτηδειότητα νὰ συμφιλιωθῇ μὲ τοὺς συμπατριώτας του. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐλησμόνησαν τὸ παρελθὸν καὶ διώρισαν τὸν Ἀλκιβιάδην ἕνα ἀπὸ τοὺς δέκα στρατηγούς. Σπουδαίας πραγματικῶς νίκας ἐκέρδισαν τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῶν. Δι' ἓν δὲ χρονικὸν διάστημα ἔγιναν πάλιν κύριοι εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ θάρρος καὶ ἡ στρα-

τηγική τέχνη τοῦ Ἀλκιβιάδου συνετέλεσαν, ὥστε ὁ στόλος τῶν Ἀθηνῶν νά νικήσῃ τὰ πλοῖα τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀλλὰ καί ἡ δυσπιστία καί ἡ ψυχρότης, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Τισσαφέρνης πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, ἐβοήθησε τότε πολὺ τοὺς Ἀθηναίους.

Εἰς τὸν Ἑλλησποντον οἱ Σπαρτιάται ἐπαθον μεγάλην καταστροφὴν ἀπὸ τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον καί ἤναγκάσθησαν νά εἰρηνεύσουν μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλὰ 410 π. Χ. οἱ Ἀθηναῖοι ἀνοήτως ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις τῶν Σπαρτιατῶν, διότι παρεσύρθησαν ἀπὸ ἓνα δημαγωγόν.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ὕστερα ἀπὸ ὀκτῶ ἐτῶν ἀπουσίαν ἐπέστρεψε καί πάλιν εἰς τὴν πατρίδα του. Μὲ τὴν στρατηγικὴν καί διπλωματικὴν του ἱκανότητα εἶχε πολὺ βοηθήσει τὴν πατρίδα του μέσα εἰς τὰ τρία ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἦτο στρατηγός. Οἱ συμπατριῶται του τὸν ἐδέχθησαν μὲ πολὺ μέγαλον ἐνθουσιασμόν καί τὸν διώρισαν ἀρχηγόν τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου καί τοῦ στρατοῦ.

56. Ο ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΕΙΣ ΑΙΓΟΣ ΠΟΤΑΜΟΥΣ

Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἥλλαξαν πολὺ εἰς βάρος τῶν Ἀθηναίων. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας ἔστειλε σατράπην εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἀντὶ τοῦ Τισσαφέρνους τὸν νεώτερον υἱόν του, τὸν **Κῦρον**. Ὁ Κῦρος ἦτο δραστήριος καί φιλόδοξος ἄνθρωπος. Συγχρόνως οἱ Σπαρτιάται ἐξέλεξαν ναύ- 408 π. Χ. ἀρχον ἓνα πολὺ σπουδαῖον ἄνδρα, τὸν **Λύσανδρον**.

Ὁ Λύσανδρος ἦτο σπουδαῖος στρατιωτικὸς καί διπλωμάτης· ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μὲ τὸν Κῦρον καί ἐκέρδισε τὴν ἐμπιστοσύνην του.

Οἱ Ἀθηναῖοι μετ' ὀλίγον ἔκαμαν τὴν ἀπερισκεψίαν νά παύσουν τὸν Ἀλκιβιάδην ἀπὸ τὴν στρατηγίαν, διότι ἐνίκηθῃσαν εἰς μίαν ὄχι σπουδαίαν μάχην, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλκιβιάδης δὲν ἦτο παρών. Εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμαν καί τὸ τελευταῖον μέγα σφάλμα νά ἀπομακρύνουν τὸν καλύτερον καί τὸν περισσότερον ἱκανὸν στρατηγόν, τὸν ὁποῖον εἶχον τότε. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπεσύρθη εἰς τὸν Ἑλ-

λήσποντον, ἀπὸ ὅπου ἡδύνατο νὰ παρακολουθῇ ὅσα συνέβαινον. Καὶ ἦτο πεπρωμένον εἰς αὐτὸν νὰ μὴ ἴδῃ πλεόντας Ἀθήνας.

Ὁ ναύαρχος **Κόνων**, ὁ ὁποῖος διεδέχθη τὸν Ἀλκιβιάδην, ἦτο ἱκανὸς στρατηγός, ἀλλὰ δὲν ἦτο τόσον ἰσχυρός, ὥστε νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον τῶν δύο ἡνωμένων δυνάμεων τοῦ Λυσάνδρου καὶ τοῦ Κύρου.

Δύο ἔτη μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ ὡς ναυάρχου ὁ Λύσανδρος ἐνίκησε τοὺς Ἀθηναίους εἰς μίαν θέσιν τοῦ Ἑλλησπόντου, πλησίον τῶν ἐκβολῶν ἑνὸς μικροῦ ποταμοῦ, ὁ
405 π. Χ. ὁποῖος ἐλέγετο **Αἰγὸς ποταμοῦ**. Ἐκεῖ οἱ Ἀθηναῖοι ἔπαθον μεγάλην καταστροφὴν.

Ὅλος σχεδὸν ὁ στόλος ὁ ἀθηναϊκὸς καὶ οἱ ἄνδρες ἡχημαλωτίσθησαν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιατάς ἀπὸ ἀμέλειαν τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔδωσαν προσοχὴν εἰς τὴν ὀρθὴν προειδοποίησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο, ὅπως γνωρίζομεν, ἐκεῖ πλησίον. Ἐν δὲ πλοῖον ἀπὸ τὰ σωθέντα, ἡ Πάραλος, ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ τὴν συμφορὰν.

Ὅταν ἡ θλιβερὰ εἵδησις διεδόθη εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἕνας θρῆνος ἠκούετο ἀπὸ τὸν λιμένα ἕως τὰς Ἀθήνας διὰ μέσου τῶν μακρῶν τειχῶν. Ὁ καθεὶς ἀνεκοίνωνε τὴν καταστροφὴν εἰς τὸν ἄλλον. Κανεὶς δὲν ἐκοιμήθη ἐκείνην τὴν νύκτα.

57. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ - Η ΠΤΩΞΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ μεγάλη αὕτῃ νίκη τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τοὺς Αἰγὸς Ποταμοὺς ἐσημείωσε καὶ τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Οἱ Ἀθηναῖοι τῶρα ἐπερίμενον τὸν ἐχθρὸν μὲ τὰ πλοῖα του εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἔκαμνον ὅ,τι ἤμποροῦσαν, διὰ νὰ ἀμυνθοῦν. Εἰς ὀλίγον χρόνον ὁ Λύσανδρος ἐπολιόρκησε τὸν Πειραιᾶ. Ὁ σπαρτιατικὸς δὲ στρατὸς εἶχεν ἀποκλείσει τὰς Ἀθήνας συγχρόνως ἀπὸ τὴν ξηράν. Ὑστερον ἀπὸ μερικοὺς μῆνας, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι ὑπέφερον πολὺ ἀπὸ τὴν πείναν, ἠναγκάσθησαν οἱ πολιορκούμενοι νὰ παραδοθοῦν.

“Ολοι οί σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν συνηθοίσθησαν τότε εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἔκαμαν συνέδριον. Εἰς τὸ συνέδριον αὐτὸ οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Θηβαῖοι ὑπεστήριζον, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουιν σπονδαὶ μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ὅτι αἱ Ἀθηναὶ ἔπρεπε νὰ καταστραφοῦν ἐντελῶς.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅμως μὲ σωφροσύνην δὲν συνεφώνησαν. Εἶπον, ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταστραφῇ πόλις ἑλληνική, ἡ ὁποία εἰς τοὺς μεγάλους κινδύνους προσέφερε πολὺ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ κόσμος ὅλος, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ σήμερον τὰς Ἀθήνας, πρέπει νὰ εἶναι εὐγνώμων εἰς τὴν Σπάρτην. Εἰς τὴν θαυμασίαν στάσιν, τὴν ὁποίαν ἐκράτησε τότε εἰς τὸ συνέδριον, ἐσώθη ὁ ὡραῖος πολιτισμὸς τῶν Ἀθηνῶν. Ἐὰν ὑπερίσχυον αἱ γνώμαι τῶν ἄλλων καὶ κυρίως τῆς Κορίνθου, ἡ ὁποία ἐπολέμει μόνον διὰ τὸ ἐμπόριόν της, δὲν θὰ εἴχομεν τίποτε ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τοῦ Περικλέους. Ἡ διαγωγή αὐτῇ, ἡ ἀξιοπρεπὴς καὶ μεγαλόψυχος, ὅπως ἐταίριαζεν εἰς Σπαρτιάτας, εἶναι ἀξία θαυασμοῦ.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐτελείωσεν ὁ τρομερὸς αὐτὸς ἀδελφικὸς πόλεμος. Ποτὲ ἄλλοτε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν ἐγίναν τόσοι μεγάλοι καταστροφαὶ εἰς τὴν πατρίδα μας, ὅσον κατὰ τὸν φοβερὸν ἐκεῖνόν πόλεμον. Πόλεις ἡρμώθησαν ἀπὸ κατοίκους, ἄνδρες ἐξωρίσθησαν, σφαγαὶ ἀνθρώπων συχναὶ ἐγίναν. Ἡ Ἑλλάς τότε ἐξησθένησε πολὺ καὶ ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος πρὶν ἀπὸ ὀλίγα ἔτη ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμὴν του, ἐσταμάτησε.

Τὸν πόλεμον τὸν πελοποννησιακὸν δυνάμεθα νὰ τὸν διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς περιόδους : 1) Εἰς τὴν περίοδον τῶν δέκα πρώτων ἐτῶν, δηλ. 431—421 π. Χ., ἡ ὁποία κλείει, ὅπως ἐμάθομεν, μὲ τὴν Νικίειον εἰρήνην. Τὴν περίοδον αὐτὴν τοῦ πολέμου οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον Ἀρχιδάμειον πόλεμον, ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμον.

2) Εἰς τὴν περίοδον ἀπὸ τῆς Νικείου εἰρήνης μέχρι τῆς καταστροφῆς εἰς τὴν Σικελίαν (421—413 π. Χ.).

3) Εἰς τὸν Δεκελεικὸν πόλεμον (413—404 π. Χ.).

ἀπὸ τὸν χρόνον δηλαδή, κατὰ τὸν ὅποιον οἱ Σπαρτιᾶται ὠχύρωσαν τὴν Δεκέλειαν μέχρι τέλους τοῦ πολέμου.

58. Η ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΟΙ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΤΥΡΑΝΝΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι συνεφώνησαν νὰ κάμουν εἰρήνην μετὰ τοὺς Ἀθηναίους· ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον οἱ Ἀθηναῖοι νὰ κρημνίσουν τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὰ ὀχυρώματα τοῦ Πειραιῶς, νὰ παραδώσουν τὰ πολεμικά των πλοῖα, πλὴν δώδεκα καὶ νὰ ἀνακαλέσουν τοὺς ἐξορίστους των. Ἐπίσης οἱ Ἀθηναῖοι ἔπρεπε νὰ ἔχουν τοὺς ἰδίους φίλους καὶ τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς μετὰ τὴν Σπάρτην. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διελύετο ἡ περίφημος συμμαχία τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία ἐκράτησε περισσότερον ἀπὸ ἑβδομήκοντα ἔτη. Ὅλοι οἱ φυγάδες τότε ἐπέστρεψαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ κατεκρήμνιζον τὰ τεῖχη μετὰ προθυμίαν καὶ μετὰ συνοδείαν αὐλῶν. Ἐνόμιζον, ὅτι ἐκεῖνη ἡ ἡμέρα ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ παλαιὸν πολίτευμα κατηργήθη εἰς τὰς Ἀθήνας. Τώρα τριάκοντα ἄνδρες διορίσθησαν ὡς κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ σπουδαιότερος καὶ περισσότερον σκληρὸς ἀπὸ ὅλους
404 π. Χ. ἦτο ὁ **Κριτίας**. Ἀλλὰ οἱ τριάκοντα αὐτοὶ ἄρχοντες ἔκαμαν πολλὰ ἐγκλήματα. Πολλοὺς κατεδίκασαν εἰς θάνατον χωρὶς δίκην καὶ πολλοὺς ἐξώρισαν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὠνομάσθησαν **τύραννοι**.

Κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ ἔτους 403 π. Χ. ὁ **Θρασύβουλος**, εἷς ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἐξορίστους, μετ' ὀλίγους συντρόφους κατέλαβε μίαν ὀχυρὰν τοποθεσίαν εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Βοιωτίας, ἡ ὁποία ἐλέγετο **Φυλὴ**. Ἐκεῖ ἐνίκησε τὸν στρατὸν, τὸν ὅποιον ἔστειλαν ἐναντίον του οἱ τριάκοντα τύραννοι. Κατόπιν ὁ Θρασύβουλος ἐβάδισεν εἰς τὸν
403 π. Χ. Πειραιᾶ καὶ κατέλαβε τὰ ὑψώματα τῆς Μουνυχίας.

Κατὰ τὴν γενομένην ἐκεῖ μάχην ἐφονεύθη ὁ Κριτίας. Οἱ τριάκοντα τύραννοι ἐνίκηθησαν καὶ ἔφυγον εἰς Ἐλευσίνα. Τότε εἰς τὰς Ἀθήνας ἐξελέγησαν δέκα ἄνδρες, διὰ νὰ καταπαύσουν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

59. ΟΙ ΣΠΑΡΤΙΑΤΑΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΗΓΕΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οἱ Σπαρτιάται ἀφοῦ ἐνίκησαν τοὺς Ἀθηναίους, ἔγιναν αὐτοὶ οἱ πρῶτοι εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὅλαι αἱ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν προηγουμένως μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηνῶν, τῶρα ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τῆς Σπάρτης, ἡ ὁποία ἦτο νικήτρια. Οἱ Σπαρτιάται λοιπὸν ἔλαβον τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἄλλοτε οἱ Ἀθηναῖοι. Ἐγιναν ἡγεμόνες ὅλης τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, τῶν εὕρισκομένων εἰς ἄλλα μέρη.

Εἰς τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν, οἱ Σπαρτιάται ἔστειλαν ἀνὰ ἓνα σπαρτιάτην διοικητὴν, ἓνα ἄρμ ο σ τ ῆ ν. Οἱ ἄρμοσται ἦσαν περισσότερον τυραννικοὶ εἰς τοὺς συμμάχους, παρὰ ὅσον ἦσαν ἄλλοτε οἱ Ἀθηναῖοι. Διὰ τοῦτο πολὺ γρήγορα ἐμιοῖθησαν ἀπὸ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις, τὰς ὁποίας ἐκυβέρνην. Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης ἐκράτησεν εἴκοσιν ἑπτὰ ἔτη.

60. Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΑΙ ΤΟΥ

Ἐπερίμενε κανεὶς, ὅτι καλύτεραι ἡμέραι θὰ ἔφθανον εἰς τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ πολιτεύματος ὕστερα ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῶν τριάκοντὰ τυράννων.

Δυστυχῶς οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμαν τότε μίαν πολὺ κακὴν πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος ἐξακολουθεῖ νὰ νομίζῃ ὡς ἐντροπὴν διὰ τοὺς Ἀθηναίους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μὲ μίαν ψευδῆ κατηγορίαν οἱ Ἀθηναῖοι δικάσται κατεδίκασαν εἰς θάνατον τὸν μεγαλύτερον ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον εἶχε τότε ὅλη ἡ Ἑλλάς· τὸν φιλόσοφον **Σωκράτην**.

Ὁ Σωκράτης ἐγεννήθη εἰς ἓν χωρίον πλησίον τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ πατὴρ του **Σωφρονίσκος** ἦτο γλύπτης καὶ κατεσκεύαζεν ἀγάλματα. Τὴν ἰδίαν ἐργασίαν ἔκαμνε καὶ ὁ Σωκράτης, ὅταν ἦτο νέος. Λέγουν μάλιστα, ὅτι ἐν ἄγαλμα εἰς τὴν Ἀκρό-

Ὁ Σωκράτης.

πολιν, τὸ ὁποῖον παρίστανε τὰς τρεῖς Χάριτας, ἦτο ἔργον ἰδικόν του.

Ὁ Σωκράτης δὲν εἶχε λάβει μεγάλην μόρφωσιν, ὅπως οἱ πλούσιοι Ἀθηναῖοι, διότι ἦτο πολὺ πτωχός. Ἀλλὰ ὁ θεὸς τὸν εἶχε προικίσει μὲ δυνατόν νοῦν. Μὲ βαθεῖαν σκέψιν ὁ Σωκράτης ἐξήταζε διάφορα πράγματα εἰς τὸν κόσμον. Ἠρώτα μέσα του «τί εἶναι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο καὶ διὰ ποῖον λόγον ἔγινε;» ἡγάπα δηλαδὴ νὰ μανθάνῃ καὶ νὰ γνωρίζῃ καλὰ ὅ,τι ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον· ἦτο μὲ ἄλλους λόγους φίλος τῆς σοφίας ἢ φιλόσοφος.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐγνώριζον ἀμέσως εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν τὸν ἄνθρωπον μὲ τὴν ἰδιότροπον μύτην καὶ τὰ πτωχικὰ φορέματα.

Ὁ Σωκράτης, ὅπως ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπήγαινε εἰς τὰς παλαιστρας καὶ εἰς τὰ γυμναστήρια. Ἦτο δὲ ἀπὸ τοὺς γενναίους ὀπλίτας, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον εἰς σπουδαίας μάχας. Εἰς τὴν μάχην, ἢ ὁποῖα ἐγίνεν εἰς μίαν ἀποικίαν τῶν Ἀθηναίων, τὴν **Ποτίδειαν** εἰς τὴν Χαλκιδικήν, οἱ Ἀθηναῖοι στρατιῶται ἐθαύμασαν τὴν ἀντοχὴν τοῦ Σωκράτους.

Εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Σωκράτους οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐγνώριζον καλὰ, ποῖον εἶναι τὸ καλὸν καὶ ποῖον εἶναι τὸ δίκαιον. Δὲν εἶχον κανέν ἐνδιαφέρον δι' ἄλλα καλύτερα πράγματα, παρὰ μόνον διὰ τὸ κόμμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκον. Ἐπειδὴ ὁ κάθε πολίτης ἐμίσει φοβερά τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἀνῆκον εἰς τὸ ἀντίθετον κόμμα, διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι εἶχον χάσει τὸ πραγματικόν των ἐνδιαφέρον διὰ τὸ ἴδιον τὸ κράτος. Τὸ κόμμα ἦτο διὰ τὸν Ἀθηναῖον πολίτην τότε ἀνώτερον ἀπὸ ὅλα. Οἱ ἄνθρωποι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς εἶχον χάσει τὴν ἠθικὴν των καὶ δὲν ἠμπόρουν νὰ διακρίνουν, τί εἶναι δίκαιον καὶ τί εἶναι ἄδικον.

Ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον αὐτὰς τὰς κομματικὰς ἰδέας, διὰ τοῦτο ἔκαμνον μεγάλα σφάλματα, ὅταν ἐγίνεν ὁ μέγας πόλεμος. Μέσα εἰς τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην ἐποχὴν τῶν παθῶν ἐφάνη ἡ μεγάλη μορφή τοῦ Σωκράτους, ποὺ ἐδίδασκεν ὥραϊα πράγματα.

«Ἐὰν κανεῖς μὲ ἄφηνεν» ἔλεγε «νὰ προτιμήσω μεταξὺ δύο »πραγμάτων' νὰ ἀδικοῦμαι ἐγώ, ἢ νὰ ἀδικῶ ἄλλους, θὰ ἐπροτίμω»
»νὰ ἀδικοῦμαι ἐγὼ μᾶλλον, παρὰ νὰ ἀδικῶ».

Ὁ συνήθης τόπος, ὅπου ὁ Σωκράτης διήρχετο ὅλην σχεδὸν τὴν ἡμέραν του, ἦτο ἡ ἀγορά. Ἐκεῖ συνηθροίζοντο οἱ περισσότεροί Ἀθηναῖοι. Ὁ Σωκράτης συνωμίλει μὲ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὅποιον συνήντα. Εἰς τὰς συνομιλίας του ἔθετεν ἐρωτήματα καὶ ἠκολούθει συζητήσεις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ συνομιλητοῦ του. Τὰ ζητήματα τῶν συνομιλιῶν του ἦσαν· τί εἶναι ἀρετή, τί εἶναι δικαιοσύνη, τί εἶναι πατρις καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ τὴν ἀγαπᾷ περισσότερο ἀπὸ ὅλα. Ἐπίσης συνεζήτει περὶ ψυχῆς, ἢ ὅποια εἶναι τὸ πολυτιμότερον πρᾶγμα εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄλλα. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νέους ἔγιναν φίλοι τοῦ Σωκράτους καὶ ἦσαν πάντοτε μαζί του. Σπουδαῖαι ἦσαν αἱ συζητήσεις τοῦ Σωκράτους μὲ τοὺς σοφιστάς.

Ὁ Σωκράτης δὲν ἐλάμβανε χρήματα ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, ὅπως ἔκαμνον οἱ σοφισταί. Οὐτε ἐζήτησε νὰ ἔχῃ ἀξίωμα εἰς τὴν πολιτείαν. Εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν ἔζησεν ὡς ὁ πτωχότερος ἄνθρωπος.

61. ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Ἀπέκτησεν ὅμως πολλοὺς ἐχθρούς, οἱ ὅποιοι τὸν ἐσυκοφάντησαν, ὅτι κάμνει κακὸν εἰς τοὺς νέους καὶ ὅτι εἶναι ἄθεος. Οἱ Ἀθηναῖοι δικασταὶ ἐπίστευον, ὅτι ὁ Σωκράτης δὲν ἦτο φίλος τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ὁ Κριτίας, ὁ ἀρχηγὸς τῶν τριάκοντα τυράννων, ἦτο κάποτε μαθητὴς του. Διὰ τοῦτο τὸν ἔφερον εἰς τὸ δικαστήριον, διὰ νὰ τὸν δικά- 399 π. Χ.
σουν. Ἐκεῖ ὁ Σωκράτης μὲ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον συνήθως συνεζήτει, ἀπέκρουσε τὴν κατηγορίαν. Ἀλλὰ οἱ δικασταὶ τὸν κατεδίκασαν νὰ πῇ τὸ κ ὠ ν ε ι ο ν καὶ νὰ ἀποθάνῃ.

Ὅταν ὁ Σωκράτης εὕρίσκετο εἰς τὴν φυλακὴν, ὁ Κρίτων, εἷς ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, ἐπρότεινεν εἰς τὸν διδάσκαλον νὰ δραπευτεύσῃ ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς ἄλλο μέρος, ὅπου θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ ἡσυχος. Ὁ Κρίτων ἦτο

πλούσιος Ἀθηναῖος καὶ ἦτο πρόθυμος νὰ προσφέρῃ πολλὰ χρήματα, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἀγαπημένον του διδάσκαλον. Ὁ Σωκράτης ὁμῶς εἰς μίαν ὥραίαν συζητήσιν μετὰ τὸν Κρίτων ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ πολῖται ἔχουν ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος. «*Ἡ πατρίς*» εἶπεν ὁ Σωκράτης εἰς τὸν Κρίτωνα «*εἶναι τὸ πολυτιμότερον, τὸ σεβαστότερον καὶ τὸ ἁγιώτερον πρᾶγμα καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπὸ τὴν μητέρα καὶ ἀπὸ τοὺς προγόνους ὅλους*». Τὰς τελευταίας ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι ἔμενον ἀπὸ τὰ ἐβδομήκοντα ἔτη τῆς ἡλικίας του, ἐπέρασεν ὁ Σωκράτης ἡσυχος μέσα εἰς τὴν φυλακὴν. Ἐκεῖ ἐπῆγαινον τακτικὰ οἱ μαθηταὶ του καὶ συνεζήτουν μαζί του, ὅπως πάντοτε.

Ὁ Σωκράτης εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν ἐν ἰδανικὸν εἶχεν ἤθελε νὰ κάμῃ τὴν πατρίδα του εὐτυχῇ. Ἐπίστευεν, ὅτι τὴν εὐτυχίαν τῆς πατρίδος τὴν δημιουργοῦν οἱ πολῖται τῆς. Ἐὰν ὁ κάθε ἄνθρωπος, ὁ κάθε πολίτης εἶναι ἐνάρετος καὶ ἐννοῇ τὸ δίκαιον, τότε καὶ ὅλη ἡ πολιτεία, ἡ πατρίς, εἶναι τόπος εὐλογημένος, εἰς τὸν ὅποιον οἱ ἄνθρωποι ζοῦν εὐτυχεῖς. Διὰ τοῦτο εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν ὁ Σωκράτης ἐφρόντισε νὰ διδάξῃ μετὰ τὰς ἀπλᾶς συζητήσεις, τὰς ὁποίας ἦτο δυνατόν νὰ παρακολουθῇ ὁ κάθε ἄνθρωπος, ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἐνόμιζε καλὸν καὶ δίκαιον.

62. ΠΛΑΤΩΝ

Ὁ Πλάτων ἦτο ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Σωκράτους· κατήγετο δὲ ἀπὸ ἀριστοκρατικὴν καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν. Ὁ Πλάτων ἔγραψε τὰς περισσοτέρας συζητήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμεν ὁ ἀγαπημένος του διδάσκαλος μετὰ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπῆγαινον μαζί του καὶ ἡρώτων νὰ μάθουν· τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ποῖον εἶναι τὸ καθῆκον, τὸ ὅποιον ἔχει εἰς τὸν κόσμον. Τὰς συζητήσεις αὐτὰς μᾶς περιγράφει μετὰ τὴν ζωὴν ὁ Πλάτων, ὥστε νομίζομεν, ὅτι εἴμεθα παρόντες καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτάς.

Τὰ βιβλία τοῦ Πλάτωνος μετὰ τὰς βαθεῖας σκέψεις των, ὀνομάζονται *διαλόγοι*. Εἶναι δὲ τὰ ὠραιότερα βιβλία ἀπὸ ὅλα, ὅσα ἐγράφησαν εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ

μανθάνομεν τὰς ιδέας τοῦ Σωκράτους. Ἐὰν δὲν ἔγραφεν ὁ Πλάτων, δὲν θὰ ἐγνωρίζομεν τὰς μεγάλας φιλοσοφικὰς ιδέας τοῦ Σωκράτους, διότι ὁ Σωκράτης δὲν ἔγραψε τίποτε.

63. Ο ΞΕΝΟΦΩΝ ΚΑΙ Η ΑΝΑΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ

Ἄλλος σπουδαῖος μαθητὴς τοῦ Σωκράτους ἦτο ὁ **Ξενοφῶν** ὁ Ἀθηναῖος. Ὁ Ξενοφῶν δὲν εἶχε τὸν μέγαν νοῦν τοῦ Πλάτωνος. Ἦτο ὅμως ἀπὸ τοὺς περισσότερον μορφωμένους ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους εἶχον τότε αἱ Ἀθηναί. Ὁ Ξενοφῶν ἔγραφε τόσον ὥραϊα καὶ τόσον ἀπλᾶ ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρετο, ὥστε ὅλοι ἠδύναντο πολὺ εὐκόλῃ νὰ τὰ καταλαμβάνουν. Ἡ γλῶσσα τοῦ Ξενοφώντος εἶναι πολὺ ἀπλῆ. Καὶ ἡμεῖς σήμερον μελετῶμεν τὰ ἔργα τοῦ Ξενοφώντος μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν.

Ὁ Ξενοφῶν ἔγραψε πολλὰ βιβλία. Εἰς ἓν βιβλίον του γράφει ὅσα ἐνεθυμεῖτο ἀπὸ τὰς συζητήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν ὁ διδάσκαλός του μὲ τοὺς μαθητάς του. Διὰ τοῦτο τὸ βιβλίον αὐτὸ ὀνομάζεται **Ἀπομνημονεύματα**. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἀπὸ τὰ βιβλία του εἶναι ἄλλο καὶ λέγεται **Κύρου Ἀνάβασις**. Ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ Ξενοφώντος μανθάνομεν μίαν πολὺ ἐνδιαφέρουσαν ἱστορίαν.

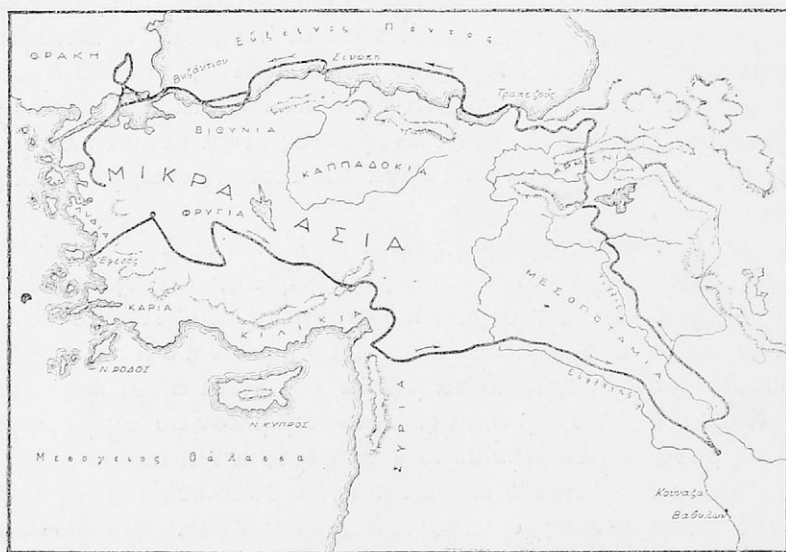
Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Δαρεῖος, ἔγινε βασιλεὺς εἰς τὴν Περσίαν ὁ μεγαλύτερος υἱός του, ὁ **Ἀρταξέρξης**. Ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀρταξέρξου Κύρος ἐμάθομεν, ὅτι ἦτο σατράπης εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἔμενεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, τὰς Σάρδεις.

Ὁ Κύρος ὅμως ἦτο περισσότερον ἔξυπνος καὶ ἱκανώτερος παρὰ ὁ ἀδελφός του. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ γίνῃ αὐτὸς ὅλης τῆς Περσίας βασιλεὺς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἔκαμε φίλους πολὺ σπουδαίους Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἐγνώρισεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Αὐτοὶ δὲ ὑπεσχέθησαν εἰς αὐτὸν νὰ τὸν βοηθήσουν, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ μεγάλα του σχέδια.

Ὅταν ἐτελείωσεν ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὁ Κύρος συνήθροισε δέκα περίπου χιλιάδας στρατοῦ (**μυριοὺς**)

ἀπὸ μισθοφόρους Ἑλληνας. Μὲ αὐτοὺς καὶ μὲ ἄλλον πολὺν στρατὸν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν ἐξεκίνησε νὰ ὑπάγῃ ἐναντίον τῆς πρωτεύουσας τοῦ περσικοῦ κράτους, τῶν **Σούσων**. Ἡ κυβέρνησις τῆς Σπάρτης ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν ἐπίσης μυστικά νὰ τὸν βοηθήσῃ.

Ὁ Ξενοφὼν συνώδευσε τοὺς Ἑλληνας μισθοφόρους ὅχι ὡς ἀξιωματικοί, ἀλλὰ ὡς προσωπικὸς φίλος ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς των.

Χάρτης τῆς ἀναβάσεως τοῦ Κύρου.

Οἱ Ἕλληνες μισθοφόροι στρατιῶται εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἐγνώριζον, ὅτι ἡ ἐκστρατεία ἐγένετο ἐναντίον τοῦ βασιλέως εἰς τόσον μακρυνὴν χώραν. Ὅταν τὸ ἔμαθον αὐτό, ἦσαν πλέον πολὺ μακράν, ἀπ' ὅπου ἐξεκίνησαν. Μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ λάβουν μεγαλύτερον μισθόν, οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἠκολούθησαν τὸν Κύρον εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου εἶναι αὕτη, τὴν ὁποίαν περιγράφει ὁ Ξενοφὼν εἰς τὸ βιβλίον του, τὸ ὁποῖον φέρει τὸ ὄνομα Ἀναβάσεις Κύρου.

Ὁ στρατὸς τοῦ Κύρου ἐπορεύθη διὰ μέσου τῆς Φρυγίας, τῆς Κιλικίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας μέχρι τῆς Βαβυλῶνος. Ἐκεῖ συνηντήθη μὲ τὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἦτο περισσότερος καὶ ἔγινε μάχη εἰς μίαν πόλιν πλησίον τῆς Βαβυλῶνος, τὰ **Κούναξα**.

Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἐνίκησαν μὲν οἱ Ἕλληνες τὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ἀλλὰ ἐφονεύθη ὁ Κύρος.

Θάλαττα! Θάλαττα!

(Εἰκὼν νεωτέρου ζωγράφου).

64. Η ΚΑΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΜΥΡΙΩΝ

Οἱ δέκα χιλιάδες Ἕλληνες, οἱ μύριοι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου εἶδον, ὅτι δὲν εἶχον πλέον λόγον νὰ ἐξακολουθήσουν ἐκεῖ τὸν ἀγῶνα. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς πατρίδας των. Οἱ Πέρσαι ὁμῶς μὲ προδοσίαν κατῴρθωσαν νὰ φονεύσουν ὅλους τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων. Τότε οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν δύσκολον ἐκείνην στιγμήν ἐξέλε-

ξαν στρατηγόν των τὸν Ξενοφῶντα. Ὁ Ξενοφῶν ἀνέλαβε νὰ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς ὀπίσω εἰς τὴν πατρίδα των ἀπὸ ἄλλον δρόμον.

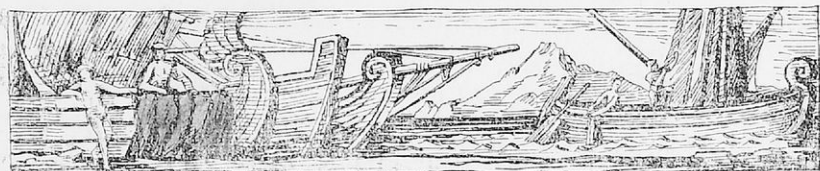
Τέσσαρας μῆνας ἐβάδιζον οἱ μύριοι μέσα εἰς ἐχθρικὰς χώρας καὶ ἐπὶ ἐβδομάδας ἦσαν ἡναγκασμένοι νὰ μάχωνται μετὰ περσικὰ στρατεύματα τοῦ Τισσαφέρνηους, τὰ ὁποῖα τοὺς ἠκολούθουν. Ὅταν ἔφθασαν πρὸς βορρᾶν τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ, ἔπρεπεν εἰς τὰς ὀρεινὰς χώρας τῆς Ἀρμενίας, ὅπου εἶχον φθάσει, νὰ πολεμήσουν ἐναντίον ἀγρίων λαῶν. Τὸν δὲ χειμῶνα ἐβάδιζον ἐπάνω εἰς ὄρη ὑψηλά, σκεπασμένα ἀπὸ χιόνι.

Τέλος μίαν ἡμέραν ἀντήχησεν ἡ φωνὴ «*θάλαττα ! θάλαττα !*». Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐβάδιζον ἐμπρός, εἶχον ἴδει τὴν
400 π. Χ. θάλασσαν τοῦ Εὐξείνου πόντου. Αὕτῃ εἶναι ἡ περίφημος κ ἄ θ ο δ ο ς τ ῶ ν μ υ ρ ί ω ν.

Ἡ συνεκστρατεία αὕτῃ τῶν δέκα χιλιάδων Ἑλλήνων ὠφέλησε πολὺ, διότι οἱ Ἕλληνες ἔμαθον ἀκριβῶς τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος ἔφερεν εἰς τὸ μυθικὸν βασιλεῖον τῶν Περσῶν. Τὸ ὅτι δὲ ὀλίγοι Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ κράτους των καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των μετὰ ὀλίγας ἀπωλείας, αὐτὸ ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας θάρρος.

Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι Ἕλληνες τῆς Ἀναβάσεως τοῦ Κύρου ἔγιναν οἱ πρωτοπόροι διὰ μίαν ἄλλην ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἀργότερα ὁ Μακεδὼν βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΟΙ ΠΕΡΣΑΙ ΑΝΑΜΕΙΓΝΥΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ , ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

65. ΟΙ ΣΠΑΡΤΙΑΤΑΙ ΠΟΛΕΜΟΥΝ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΑΣ

Δὲν ἐπέρασαν πολλὰ ἔτη, ἀφ' οὗτου ἀδελφικοὶ πόλεμοι ἐτάραξαν τὴν Ἑλλάδα καὶ νέοι πάλιν ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ ἐχώρισαν τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐχθρικά στρατόπεδα. Ἡ διαίρεσις αὐτῇ τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξεν ὁ καλύτερος σύμμαχος διὰ τὸν βασιλέα τῆς Περσίας. Εὗρε τότε οὗτος εὐκαιρίαν νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος πρὸς ὠφέλειαν τοῦ κράτους του. Θὰ ἴδωμεν λοιπὸν τώρα, εἰς ποῖον ἐξευτελισμὸν ἔφερε τοὺς Ἕλληνας ἡ διχόνοια, τὴν ὁποίαν εἶχον μεταξύ των. Ἐνῷ ἄλλοτε οἱ Ἕλληνες ἠνωμένοι ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας καὶ ἐδόξασαν τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα εἰς τὰς μάχας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἔμειναν ἀθάνατοι, τώρα δέχονται τὴν βοήθειαν τοῦ Πέρσου βασιλέως, διὰ νὰ πολεμοῦν μεταξύ των!

Ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης εἶχε μάθει, ὅτι οἱ Σπαρτιάται εἶχον μυστικὰ ὑποστηρίξει τὸν Κῦρον εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον του. Ἐπίσης ἐγνώριζεν ὁ μέγας βασιλεὺς, ὅτι ὁ σπαρτιάτης ναύαρχος Λύσανδρος εἶχε στενὰς σχέσεις μὲ τὸν Κῦρον. Μόλις λοιπὸν ὁ Κῦρος ἀπέθανεν, οἱ Σπαρτιάται ἔμειναν ἐκτεθειμένοι ἀπέναντι τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας. Ὅταν δὲ αἱ ἰω-

νικαὶ πόλεις ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, διότι ἐφελ-
 βοῦντο τὸν Τισσαφέρνην, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει τότε τὴν θέσιν
 τοῦ Κύρου, οἱ Σπαρτιάται ἔστειλαν εἰς αὐτοὺς βοή-
 396 π. X. θειαν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 396 π. X. εἰς τὴν Μικρὰν Ἀ-
 σίαν εὐρίσκετο ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀγ-
 σίλαος. Ὁ Ἀγσιίλαος ἦτο μικρὸς κατὰ τὸ ἀνάστημα καὶ
 χωλός. Εἰς τὸ ἰσχνὸν ὅμως καὶ μικρὸν ἐκεῖνο σῶμα ὑπῆρχον
 μεγάλα ἄρεταί. Ὁ Ἀγσιίλαος εἶχεν ἀσκηθῆ ἀπὸ μικρὸς εἰς
 τὴν σπαρτιατικὴν σκληραγωγίαν καὶ τὴν πειθαρχίαν. Διὰ τοῦτο
 ἦτο ἀπλοὺς εἰς τοὺς τρόπους καὶ τὴν ἐνδυμασίαν του, εὐπει-
 θῆς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Σπάρτης καὶ πολὺ εὐγενῆς. Οἱ συμ-
 πολῖται του τὸν ἠγάπων πολὺ διὰ τὰς ἀρετάς του αὐτάς. Ὁ
 Ἀγσιίλαος εἶχεν ἐπιτυχίας εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν
 σατραπῶν καὶ ἐσχεδίαζε μεγάλας ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν
 Περσῶν.

Τὰ σχέδια ὅμως τοῦ Ἀγσιίλαου δὲν ἐπρόκειτο νὰ πρα-
 γματοποιηθοῦν, διότι οἱ Πέρσαι ἔδωσαν χρήματα καὶ ἐπεισαν
 τὰς πόλεις εἰς τὴν Ἑλλάδα, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐχθραὶ τῶν Σπαρ-
 τιατῶν, νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Σπάρτης.

Οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Κορινθιοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἄλλοτε φίλοι
 τῶν Σπαρτιατῶν, τώρα ἐμίσουν φοβερὰ τοὺς Σπαρτιάτας.

Ὁ Ἀθηναῖος ναύαρχος Κόνων ἐξ ἄλλου, ὁ ὁποῖος εὐρί-
 σκετο εἰς Κύπρον, ἔλαβε χρήματα ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Περ-
 σῶν καὶ ἔκαμε στόλον. Μὲ τὸν στόλον αὐτὸν ὁ Κόνων ἐνίκησε
 τὰ πλοῖα τῶν Σπαρτιατῶν πλησίον τῆς Ρόδου. Ἀπὸ τότε ἡ
 Σπάρτη ἔχασε τὰς συμμαχοὺς τῆς πόλεις εἰς τὴν Μικρὰν
 Ἀσίαν. Αἱ πόλεις αὗται ἐξεδίωξαν τότε τοὺς Λακεδαιμονίους
 ἀρμωστές.

Ὁ Κόνων μετὰ τὴν ναυμαχίαν ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Πει-
 ραιᾶ καὶ ἔκτισε καὶ πάλιν τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὰ
 393 π. X. ἄλλα ὀχυρώματα τοῦ Πειραιῶς. Τὰ σπουδαῖα αὐτὰ
 τεῖχη, τὰ ὁποῖα πρὶν ἀπὸ δέκα ἔτη ἐκρημνίζοντο
 ὑπὸ τοὺς ἥχους τῶν αὐλητριδῶν, τώρα μὲ χρήματα περσικὰ
 ἀνιδρύοντο καὶ πάλιν.

66. ΝΕΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

“Ὅπως εἵπομεν, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐπειδὴ εἶδεν, ὅτι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἐμίσουν τοὺς Σπαρτιάτας, ἔστειλε χρήματα καὶ προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ πολεμήσουν ἐναντίον των. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἀγησίλαος μὲ τὸν στρατὸν του θὰ ἠναγκάζετο τότε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Πρῶτοι οἱ Θηβαῖοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Σπάρτης. Οἱ Θηβαῖοι, ἄλλοτε ἄσπονδοι ἐχθροὶ τῶν Ἀθηναίων, ἐζήτησαν τώρα τὴν βοήθειάν των. Κατὰ πρότασιν τοῦ Θρασυβούλου οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἔγιναν σύμμαχοι τῶν Θηβαίων.

Οἱ Σπαρτιάται εἰς μάχην, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὴν πόλιν τῆς Βοιωτίας **Ἀλίαρτον**, πλησίον τῆς Κωπαΐδος λίμνης, ἐνίκηθησαν ἀπὸ τοὺς Θηβαίους. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἐφονεύθη ὁ Λύσανδρος καὶ τὰ καλύτερα παλληκάρια τῆς Σπάρτης.

Τότε αἱ Θῆβαι, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἄργος ἔκαμαν συμμαχίαν ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν. “Ὅλαι αὐταὶ αἱ πόλεις ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Σπάρτης. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας ἐβοήθησε καὶ πάλιν μὲ χρήματα τὸν πόλεμον αὐτόν.

Οἱ Σπαρτιάται ἐπειδὴ εἶδον, ὅτι ὅλαι σχεδὸν αἱ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν προηγουμένως σύμμαχοί των, ἐστράφησαν ἐναντίον των, ἠναγκάσθησαν νὰ παραγγεῖλουν εἰς τὸν Ἀγησίλαον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα. Ὁ γηραιὸς Ἀγησίλαος μὲ μεγάλην ταχύτητα ἐπέρασε τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Βοιωτίας **Κορώνειαν** ὁ Ἀγησίλαος ἐνίκησε τὸν στρατὸν τῶν συμμάχων, ἀλλὰ ἐπληγώθη καὶ ὁ ἴδιος βαρέως.

Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε μεταξὺ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν συμμάχων εἰς τὴν χώραν τῶν Κορινθίων. Διὰ τοῦτο τὸν πόλεμον τοῦτον ὀνομάζομεν **κορινθιακὸν πόλεμον**. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἐκράτησεν ἐννέα 395–386 π. Χ. ἔτη. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον σπουδαίας ἐπιτυχίας κατὰ θάλασσαν. Πολλοὶ δὲ πόλεις ἤλθον

καὶ πάλιν μὲ τὸ μέρος των. Ἡ παλαιὰ συμμαχία τοῦ ἀθηναϊκοῦ

Ἐπιτύμβιον μνημεῖον τοῦ πεσόντος κατὰ τὸν χορινθιακὸν πόλεμον Δεξίλεω (Κεραμεικὸς Ἀθηνῶν).

κράτους ἐφαίνετο νὰ ἀναζητῇ καὶ πάλιν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ ξηρὰν

ὁ στρατηγὸς Ἰφικράτης εἶχεν ὀργανώσει πολὺ καλὸν ἀθη-
ναϊκὸν στρατόν.

Οἱ Σπαρτιάται ὕταν εἶδον, ὅτι εἶχον ἀπομονωθῆ καὶ ὅτι οἱ περισσότεροι Ἕλληνες εἶχον ἐνωθῆ ἐναντίον των, ἐσκέφθησαν νὰ ζητήσουν τὴν συμμαχίαν τῶν Περσῶν. Ἀπὸ καιρὸν εἶχε σταλῆ ἀντιπρόσωπος τῆς Σπάρτης εἰς τοὺς Πέρσας διὰ συν-εννόησιν. Ὁ μέγας βασιλεὺς ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι πάλιν αἱ Ἀθηναὶ ἐγίνοντο δύνამις σπουδαία καὶ ἦτο κίνδυνος αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νὰ ἐνωθοῦν με αὐτάς, ἐπροτίμησε νὰ ὑπάγῃ τώρα με τὸ μέρος τῆς Σπάρτης.

Με τὴν ἐπέμβασίν του ἔκλεισε τότε εἰρήνη μεταξύ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἡ ὁποία φέρει καὶ τὸ ὄνομά του, ἡ βασιλέως εἰρήνη. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν συν-εννόησιν με τὸν βασιλέα εἶχε σταλῆ ἐκ μέρους τῶν 386 π. Χ. Σπαρτιατῶν ὁ ναύαρχος Ἀνταλκίδας, ἡ εἰρήνη αὕτη λέγεται καὶ ἀνταλκίδειος εἰρήνη.

Διὰ τῆς εἰρήνης αὐτῆς αἱ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως καὶ αἱ **Κλαζομεναι** καὶ ἡ **Κύπρος**, παρεχωροῦντο εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας· ὅλοι δὲ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις, εἴτε μικραὶ εἴτε μεγάλαι, ἔπρεπε νὰ εἶναι αὐτόνομοι. Ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐπίσης τὸ δικαίωμα νὰ κανονίζῃ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, τὴν ὁποίαν θὰ ἔκαμνον μεταξύ των αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις. Με αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ βασιλεὺς ἐφαίνετο, ὥσάν νὰ ἦτο κύριος τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοί του.

Τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον ἔτρεφον τότε αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις μεταξύ των, δὲν ἄφηνεν αὐτάς νὰ ἴδουν, ὅτι ὑπεδούλωννον τὴν πατρίδα των εἰς ξένον δεσπότην. Ὁ ἐγωῖσμός, τὸν ὁποῖον εἶχον τότε οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι, ποῖος θὰ ὑπερισχύσῃ τοῦ ἄλλου, ἔφεραν τὴν καταστρεπτικὴν διαίρεσιν μεταξύ των. Διηρημένοι λοιπὸν ὑπέγραψαν τότε εἰς τὰ Σοῦσα τὴν πολιτικὴν των καταδίκην· ὅτι δηλαδή ἡ Ἑλλάς ποτὲ δὲν θὰ ἐγίνετο ἓν κράτος!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΑΙ ΘΗΒΑΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΙΣΧΥΡΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

67. Ο ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ

Αἱ Θῆβαι χρεωστοῦν τὴν μεγάλην δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, εἰς δύο σπουδαίους ἄνδρας· τὸν **Πελοπίδαν** καὶ τὸν **Ἐπαμεινώνδαν**.

Ὁ Πλούταρχος, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔγραψε διὰ τὸν βίον των, διηγεῖται πολὺ ἐνδιαφέροντα πράγματα δι' αὐτοὺς. Ὁ Πελοπίδας ἀνετράφη μέσα εἰς πολὺ μέγαν πλοῦτον καὶ πολὺ νέος ἔγινε κάτοχος μεγάλης περιουσίας. Τὴν περιουσίαν ὅμως αὐτὴν δὲν ἐχρησιμοποίησε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ ἐβοήθει τοὺς πτωχοὺς, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀνάγκην. Ἐδείκνυε κατα τὸν τρόπον αὐτόν, ὅτι ἦτο κύριος τῶν χρημάτων καὶ ὄχι δοῦλος αὐτῶν.

Ὁ Πελοπίδας ἔκαμε λαμπρὸν γάμον καὶ ἀπέκτησε καὶ τέκνα. Παρημέλησεν ὅμως ἐντελῶς τὴν περιουσίαν του καὶ ἀφίερωσεν ὅλον του τὸν χρόνον εἰς τὸ νὰ ὑπηρετῇ τὴν πατρίδα. Διὰ τοῦτο ἡ περιουσία του ἡλαττώθη πολὺ. Κάποτε εἰς φίλος του τὸν συνεβούλευε νὰ μὴ παραμελῇ τὰ χρήματα, τὰ ὅποια εἶναι πρᾶγμα πολὺ ἀναγκαῖον. Ὁ Πελοπίδας ἀπήντησε μὲ εἰρωνείαν· «*Ἀλήθεια πολὺ ἀναγκαῖον πρᾶγμα διὰ τὸν Νικόδημον αὐτόν*» καὶ ἔδειξε κάποιον χῶλόν καὶ τυφλόν.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὁ φίλος τοῦ Πελοπίδου, ἦτο ἀντιθέτως συνηθισμένος εἰς τὴν πτωχείαν, τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τοὺς γονεῖς του. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο φιλόσοφος καὶ ἡσχο-

λεῖτο μὲ ἀνώτερα πράγματα, δὲν ἔδιδε προσοχὴν εἰς τὴν πενίαν του. Τὰ φορέματά του ἦσαν πολὺ ἀπλᾶ· τὸ φαγητόν του πολὺ λιτόν. Ἦτο ὅμως ἀκούραστος εἰς τοὺς κόπους καὶ εἰς τὰς ἐκστρατείας· ἐνόμιζε δὲ ἐντροπὴν νὰ φαίνεται, ὅτι ἐξοδεύει διὰ τὸ σῶμα του περισσότερα, ἀπὸ ὅ,τι ἐξώδευεν ὁ πτωχότερος ἄνθρωπος τῶν Θηβῶν.

Καὶ οἱ δύο ἄνδρες, λεγεί ὁ Πλούταρχος, ἦσαν ἐξ ἴσου ἐπιτήδειοι διὰ κάθε ἀρετὴν. Μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι ὁ Πελοπίδας ἐπρωτίμα νὰ γυμνάζεται, ὁ δὲ Ἐπαμεινώνδας νὰ φιλοσοφῇ. Καὶ οἱ δύο εἶχον πολλὰς ἀρείας, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἔκαμαν ἐνδόξους· ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον προτέρημα καὶ τῶν δύο ἦτο ἡ ἀγάπη τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸν ἄλλον. Μέσα εἰς τόσας στρατηγίας εἰς πολέμους καὶ εἰς τόσας πολιτικὰς ἐνεργείας διετήρησαν μέχρι τέλους θερμὴν πάντοτε τὴν φιλίαν των.

Ἡ ἀληθινὴ οἰτία τοῦτου τοῦ πράγματος ὀφείλεται εἰς τὴν ἀρετὴν των· διότι καὶ οἱ δύο δὲν ἐζήτουν μὲ τὰς πράξεις των δόξαν ἢ πλοῦτον, τὰ ὁποῖα πολλάκις φέρουν τὸν καταστρεπτικὸν φθόνον. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο εἶχον μέσα των ἓνα ἱερὸν πόθον· νὰ ἴδουν τὴν πατρίδα των μεγάλην καὶ λαμπράν. Διὰ τοῦτο τὰ κατορθώματα τοῦ ἐνὸς ὁ ἄλλος τὰ ἐθεώρει ὡς ἰδικά του.

68. Ο ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝΕΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΤΟΥ

Δὲν εἶχον ἀκόμη παρέλθει τέσσαρα ἔτη. ἀφ' οὔτου ἔγινεν ἡ εἰρήνη τοῦ βασιλέως· σοβαρὸν δὲ τότε ἐπείσοδιον ἔγινεν εἰς τὰς Θήβας. Ἐκεῖ ὑπῆρχε κόμμα φιλοσπαρτιατικόν. Κάποτε σπαρτιατικὸς στρατὸς διήρχετο ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐπορεύετο εἰς τὴν Θράκην. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ φιλοσπαρτιατικοῦ αὐτοῦ κόμματος εἰς τὰς Θήβας ἦλθον εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ σπαρτιατικοῦ στρατοῦ. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συνεννόησεως αὐτῆς ἦτο νὰ καταλάβουν τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν **Καδμεῖαν** 1500 Λακεδαιμόνιοι στρατιῶται.

Μὲ τὴν προστασίαν τοῦ σπαρτιατικοῦ στρα- 382 π. Χ. τοῦ, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο εἰς τὴν Καδμεῖαν, τὸ κόμμα τὸ φιλοσπαρτιατικὸν κατῴρθωσε νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας του τὴν

κυβέρνησιν τῶν Θηβῶν. Τότε οἱ σπουδαιότεροι Θηβαῖοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀντίθετοι πρὸς τὴν νέαν κυβέρνησιν, ἐξωρίσθησαν καὶ εὗρον καταφύγιον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μαζὶ μὲ τοὺς ἐξορίστους ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας. Ὁ Πελοπίδας δὲν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ τὴν πατρίδα του ὑπὸ τὸν ξένον στρατιωτικὸν ζυγόν. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ ἓν θαρραλέον ἐπιχείρημα. Αὐτὸς μαζὶ μὲ ἄλλους ἐνεδύθησαν φορέματα κυνηγῶν καὶ μὲ τὰ κυνηγετικὰ σκυλλιά τῶν ἐπῆγαν εἰς τὰς Θήβας, χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοήσουν.

Ἐκεῖ μὲ πολὺ ἐπιτήδειον τρόπον κατάρθωσαν νὰ ἀνατρέψουν τὴν κυβέρνησιν τῶν Θηβῶν καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα τῶν ἀπὸ τὴν σπαρτιατικὴν κατοχὴν. Τότε τὰ σπαρτιατικὰ στρατεύματα μετὰ τριῶν ἐτῶν κατοχὴν ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὰς Θήβας.

Ἡ νίκη αὐτὴ ἔδωσε πολὺ θάρρος εἰς τοὺς Θηβαίους. Οἱ Θηβαῖοι στρατιῶται δὲν ἐφοβοῦντο πλέον τὸν σπαρτιατικὸν στρατόν. Ἀπὸ τότε ἐδόθη τὸ σύνθημα διὰ φανερόν πόλεμον τῶν Θηβαίων ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει διὰ τὰς Θήβας ἑνδοξος ἐποχή.

69. ΑΘΗΝΑΙ ΚΑΙ ΘΗΒΑΙ

Οἱ Ἀθηναῖοι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐκήρυξαν ἐπίσης τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Σπάρτης καὶ ἔκλεισαν συμμαχίαν μαζὶ μὲ τοὺς Θηβαίους. Ἡ συμμαχία καὶ τῶν δύο
378 π. Χ. πόλεων ἐστερεοποιήθη περισσότερον, ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐβοήθησαν τοὺς Θηβαίους εἰς ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Ἀγησίλαος ἐναντίον τῶν Θηβῶν.

Τότε οἱ Ἀθηναῖοι εὗρον τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν νὰ κάμουν καὶ πάλιν ὕστερα ἀπὸ ἑκατὸν ἔτη τὴν ἀττικὴν συμμαχίαν. Αὐτὴ λέγεται δευτέρᾳ ἀττικῇ συμμαχίᾳ. Ὁ σκοπὸς τῆς συμμαχίας αὐτῆς ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν πόλεων ἀπὸ τὸν ζυγόν τῶν Σπαρτιατῶν.

—Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα, ὅπως ἄλλοτε, νὰ αὐξάνουν τὸν φόρον, τὸν ὅποιον προσέφερον αἱ σύμμαχοι

πόλεις. Διὰ τοὺς φόρους αὐτοὺς ἀπεφάσιζεν ἕν συνέδριον, τὸ ὁποῖον ἐγένετο εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ ἀντιπροσώπων ὄλων τῶν συμμάχων πόλεων. Τότε αἱ Ἀθηναὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν ἰσχυρὸν στόλον καὶ στρατόν.

Οἱ Θηβαῖοι ἐξ ἄλλου ἤθελον νὰ ἐκδιώξουν ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Βοιωτίας τὰς σπαρτιατικὰς φρουράς, ὅπου ὑπῆρχον. Ἦθελον δὲ νὰ ἐνώσουν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Βοιωτίας εἰς μίαν συμμαχίαν μετὰ ἀρχηγὸν τὰς Θηβας. Αὐτὸ καὶ ἐγένε μετὰ τὰς στρατιωτικὰς ἐπιτυχίας τῶν Θηβαίων.

Ἀρχηγὸς τότε τοῦ θηβαϊκοῦ στρατοῦ ἦτο ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ἄνδρας, ἀπὸ ὅσους εἶχε τότε ἡ Ἑλλάς. Μέγας πολιτικὸς ἀνὴρ ἦτο ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ πολὺ σπουδαῖος στρατηγός. Εἶχε μεγάλην μόρφωσιν, ὅπως εἶπομεν καὶ πολλὰς γνώσεις· ἐπίσης εἶχεν ὀξὺν καὶ φωτεινὸν νοῦν καὶ εὐγλωττίαν τόσην, ὥστε νὰ πείθῃ ὅσους τὸν ἤκουον.

Ἡ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Θηβαίων δὲν ἐκράτησε πολὺ. Μετὰ ἑπτὰ ἔτη διελύθη ἀπὸ ἀντιζηλίαν καὶ τῶν δύο αὐτῶν πόλεων.

70. Η ΜΑΧΗ ΕΙΣ ΤΑ ΛΕΥΚΤΡΑ. Η ΛΟΞΗ ΦΑΛΑΓΞ ΤΟΥ ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΟΥ

Τὸ θέρος τοῦ 371 π. Χ. μετὰ τὴν μεσολάβησιν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας ἐγένετο εἰς τὴν Σπάρτην συνέδριον ὄλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Εἰς τὸ συνέδριον αὐτὸ ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ εἰρήνη μετὰξὺ αὐτῶν ὑπὸ τὸν ὅρον, **371 π. Χ.** ὅλαι αἱ πόλεις νὰ εἶναι αὐτόνομοι. Ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι ὑπέγραψαν τὴν εἰρήνην αὐτὴν πλην τῶν Θηβαίων.

Τότε ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης **Κλεόμβροτος** ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Βοιωτίας, διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Θηβαίους νὰ παραδεχθῶν τὴν εἰρήνην.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ ἰδίου ἔτους εἰς τὰ **Λεῦκτρα** τῆς Βοιωτίας ἐγένετο μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας μάχας τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ θηβαϊκὸς στρατὸς μετὰ τὸν μεγάλον ἀρχηγὸν τοῦ Ἐπαμεινώνδαν, ἂν καὶ ἦτο ὀλιγώτερος ἀπὸ τὸν σπαρτιατικόν, ἐνίκησεν ἐκεῖ λαμπρὰν νίκην. Διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν μάχην

ἐκείνην ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐφήρμοσεν ἐν νέον στρατηγικὸν σχέδιον, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἐσκέφθη.

Τὸ σχέδιον τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἦτο τὸ ἑξῆς: Ὁ θηβαῖκος στρατὸς παρετάχθη ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ εἰς δύο φάλαγγας. Ἡ μία θὰ ἔκαμνε τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, ἐνῶ ἡ ἄλλη θὰ ἐπροχώρει βραδέως καὶ θὰ ἔμενεν ὅσον τὸ δυνατόν ὀπίσω. Εἰς τὴν πρώτην φάλαγγα, ἡ ὁποία θὰ ἔκαμνε τὴν ἐπίθεσιν, ἐτοποθέτησεν ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰς πυκνὰς γραμμὰς τοὺς καλυτέρους ἀπὸ τοὺς σιρατιώτας του. Ἡ

Ὅπλιται Βειωτοί.

ἄλλη, ἡ ὁποία θὰ ἐπήγαινε σιγὰ καὶ θὰ προσεπάθει νὰ ἀποκρούῃ τοὺς ἐχθρούς, ἦτο ὀλιγώτερον ἰσχυρά. Ἡ πρώτη ἔπρεπε νὰ ἐπιτεθῇ καὶ νὰ διασπάσῃ τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς τὴν στροφὴν, τὴν ὁποίαν θὰ ἔκαμνε, διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν ἐχθρόν, τὸν ὁποῖον εἶχε περάσει, θὰ ἔσπευδε καὶ ἡ ἄλλη, ἡ ἀδύνατος φάλαγξ. Ὁ ἐχθρικός στρατὸς θὰ ἐκυκλῶνετο τότε καὶ θὰ ἐκτυπᾶτο ἀπὸ δύο μέρη. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς παρατάξεως ὠνομάσθη λ ο ξ ἦ φ α λ α γ ξ.

Τὸ σχέδιον αὐτὸ ἔχει τόσῃν οπουδαιότητα, ὥστε δύο φορές μεγάλοι Γερμανοὶ στρατιωτικοὶ τὸ μετεχειρίσθησαν εἰς τοὺς πολέμους,

πού ἔκαμαν. Κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον (1914-1918) ὁ Γερμανὸς στρατάρχης **Χίντενμπεουργκ** μετὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ἑπαμεινώνδου ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησε τοὺς Ρώσους.

Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν τῶν Λεύκτρων ἔλαβε μέρος καὶ ὁ ἱερός λόχος τῶν Θηβαίων μετὰ ἀρχηγὸν τὸν Πελοπίδαν.

Ὁ ἱερός λόχος ἀπετελεῖτο ἀπὸ τριακοσίων ἀνδρῶν Θηβαίων, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀσκηθῇ μετὰ σύστημα διὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Σπαρτιῶν. Ἦσαν δὲ πάντοτε ὑπὸ τὰ ὄπλα.

Οἱ Σπαρτιῶται, ἂν καὶ ἐπολέμησαν μετὰ μεγάλην ἀνδρείαν, ἐνίκηθησαν ὅμως ἀπὸ τοὺς Θηβαίους. Ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος καὶ τετρακόσιοι Σπαρτιῶται ἔπεσαν εἰς τὴν μάχην. Μετὰ μεγάλης ἀπωλείας οἱ Σπαρτιῶται ἔφυγαν εἰς τὴν πατρίδα των.

71. Ο ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΥΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΙΔΟΥ

Ἡ μεγάλη φήμη, τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ Σπαρτιῶται, ὅτι ἦσαν ἀνίκητοι εἰς τὴν μάχην, ὀλιγόστευσεν ἔπειτα ἀπὸ τὴν λαμπρὰν νίκην, τὴν ὁποίαν ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι εἰς τὰ Λεύκτρα. Τώρα οἱ Θηβαῖοι γίνονται τὸ ἰσχυρότερον κράτος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πολλὰ πόλεις φεύγουν ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ πηγαίνουν μετὰ μέρος τῶν ἰσχυρῶν Θηβῶν.

Ὁ Ἑπαμεινώνδας μετὰ τὸν στρατὸν τοῦ ἐβάδισεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔφθασεν ἕως τὴν Σπάρτην. Αἱ γυναῖκες τῶν Σπαρτιῶν ἔλεγον, ὅτι ποτὲ δὲν εἶδον καπνὸν νὰ βγαίνει ἀπὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον. Αὐτὴν ὅμως τὴν φορὰν εἶδον τὸν θηβαϊκὸν στρατὸν νὰ πολιορκῇ τὴν ἐνδοξὸν πόλιν των. Οἱ δοῦλοι εἴλωτες ἐπῆγαν μετὰ μέρος τῶν Θηβαίων. Ὅσοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ἐπῆγαν νὰ τοὺς βοηθήσουν· ἐπῆγαν νὰ ὑπερασπίσουν τὴν Σπάρτην.

Ἡ πόλις εἶχεν ὥς τεῖχη μόνον τὰ γενναῖα στήθη τῶν παλληκαριῶν της. Ἀλλὰ τεῖχη δὲν εἶχε. Τότε πρόχειροι φράκται κατεσκευάσθησαν εἰς τοὺς δρόμους καὶ αἱ οἰκίαι ἐχρησίμευσαν ὥς ὀχυρώματα. Ὁ Ἑπαμεινώνδας δὲν ἐπεχείρησε νὰ κυριεύσῃ τὴν γενναίαν Σπάρτην· προήλασεν ὅμως μέχρι

τοῦ Γυθείου καὶ κατέστρεψε τὴν χώραν, τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ δένδρα της.

Τρεῖς φορές ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἔκαμε μίαν πόλιν, ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομα **Μεγαλόπολις**. Ἐκεῖ συνηθροίζοντο ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων τῆς Ἀρκαδίας καὶ συνεσκέπτοντο διὰ τὰ συμφέροντά των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἐπαμεινώνδας συνεβίβασε τὰς πόλεις τῆς Ἀρκαδίας, αἱ ὁποῖαι ἀλληλοεφθονοῦντο καὶ ἡ κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς ἤθελε νὰ εἶναι ἡ ἀρχηγός.

Ἐπίσης ὁ Ἐπαμεινώνδας ἡλευθέρωσε τὴν Μεσση-
369 π. Χ. νίαν, ἡ ὁποία τριακόσια ἔτη ἐστέναζεν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Σπαρτιατῶν. Μία νέα πόλις ἰσχυρὰ ἐκτίσθη πλησίον τοῦ ὄρους **Ἰθώμη** καὶ ὠνομάσθη **Μεσσήνη**. Ἡ Μεσσήνη ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ νέου μεσσηνιακοῦ κράτους.

Ἐνῷ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔδιδε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἕως τότε δοῦλαι εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ὁ ἄλλος σίρατηγός τῶν Θηβῶν καὶ φίλος τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ὁ Πελοπίδας, ἔκαμνεν ἐκστρατείας πρὸς βορρᾶν.

Τρεῖς ἐκστρατείας ἔκαμεν ὁ Πελοπίδας εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Εἰς μίαν ὅμως μάχην, ἡ ὁποία ἐγένινεν ἐκεῖ, ἐφονεύθη, ἐνῷ τὰ στρατεύματά του ἐνίκησαν.

72. Η ΜΑΧΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΝ. ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΟΥ

Διὰ τετάρτην φοράν ὁ Ἐπαμεινώνδας ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι αἱ πόλεις τῆς Ἀρκαδίας εἶχον μετὰ τῶν διχονοίας. Μερικαὶ πόλεις ἤρχισαν τότε νὰ μισοῦν τοὺς Θηβαίους καὶ εἰς τὸ τέλος οἱ Μαντινεῖς καὶ οἱ βόρειοι Ἀρκάδες ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις καὶ συνεφιλώθησαν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Ὁ Ἐπαμεινώνδας

εἰς τὴν **Μαντινείαν** τῆς Ἀρκαδίας συνήντησε τὸν
362 π. Χ. στρατὸν τῶν Σπαρτιατῶν ἠνωμένον μὲ τοὺς συμμάχους των. Ἐκεῖ ἐδόθη σπουδαία μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίκησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ εἰς ἐκείνην τὴν μάχην μετεχειρίσθη

τὸ ἴδιον στρατηγικὸν σχέδιον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐκέρδισε τὴν μάχην εἰς τὰ Λεῶκτρα. Οἱ δὲ Σπαρτιάται, οἱ ὅποιοι δὲν ἤθελον νὰ ἀλλάξουν τὴν στρατιωτικὴν τῶν τακτικὴν, ἐνίκηθησαν καὶ πάλιν. Δυστυχῶς ὅμως κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἐπληγώθη θανάσιμως ὁ Ἐπαμεινώνδας. Ἡ αἰχμὴ ἐνὸς δόρατος ἐπέρασε τὸ στήθος του καὶ οἱ ἱατροὶ εἶπον, ὅτι ἐὰν ἐξαγάγουν τὸ δόρυ, θὰ ἀποθάνῃ.

Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

(Εἰκὼν νεωτέρου ζωγράφου).

Εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μεγάλου τραυματίου ἔχουν συγκεντρωθῇ οἱ φίλοι του. Ὅλοι εἶναι καταλυπημένοι, διότι χάνουν τὸν μέγαν των στρατηγόν.

Ὁ ἐτοιμοθάνατος Ἐπαμεινώνδας ἐζήτησε νὰ φέρουν ἐμπρός του τὴν ἀσπίδα του καὶ ἠρώτησε, πῶς πηγαίνει ἡ μάχη. «Ὁ ἐχθρὸς ἐνίκηθη» ἦτο ἡ ἀπάνησις. «Τώρα ἄς ἀποθάνω» εἶπε καὶ διέταξε νὰ ἐξαγάγουν ἀπὸ τὸ στήθος του τὸ δόρυ. Κανεῖς

ὅμως δὲν ἐτόλμα. Τότε ἔσυρε μόνος τὴν αἰχμὴν καὶ αἷμα πολὺ ἤρχισε νὰ τρέχῃ.

Ἐποθνῆσκεις, στρατηγέ μου, ἐφώναξε κάποιος ἀπὸ τοὺς φίλους του, χωρὶς νὰ ἀφήσῃς τέκνα νὰ φέρουν τὸ ὄνομά σου τὸ ἔνδοξον.

«Ἄλλὰ ἀπὸ τώρα ἀρχίζω νὰ ζῶ» εἶπεν ὁ Ἐπαμεινῶδας. «Αἱ δύο θυγατέρες μου, ἡ μάχη εἰς τὰ Λεῦκτρα καὶ ἡ μάχη εἰς τὴν Μαντίνειαν, θὰ μὲ δοξάσουν εἰς τοὺς αἰῶνας».

Ὁ θάνατος τοῦ Ἐπαμεινῶνδου ἐστέρησε τὴν Ἑλλάδα μίαν ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας φυσιогνωμίας της. Ἐν τούτοις ὅμως ὁ μεγάλος αὐτὸς πατριώτης, ὁ φιλόσοφος στρατηγός, ὁ σπουδαῖος ρήτωρ, ὁ ἠθικός ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔζη ὡς ἀσκητῆς, δὲν συνέλαβεν εἰς τὸν ἰσχυρὸν του νοῦν τὴν μεγάλην ἰδέαν νὰ ἐιώσῃ τὴν Ἑλλάδα ὅλην εἰς ἓν κράτος. Ἦθελε μόνον νὰ κόμῃ τὰς Θήβας μέγα κράτος, ὅπως ἦτο προηγουμένως ἡ Σπάρτη καὶ ἀκόμη ἐνωρίτερον αἱ Ἀθῆναι.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινῶνδου ἐναυάγησαν καὶ τὰ μεγάλα του σχέδια, νὰ κόμῃ δηλαδὴ τὴν πατρίδα του μεγάλην. Κανεῖς ἄλλος κατόπιν αὐτοῦ δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον του.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε πλέον τότε κανὲν κράτος ἰσχυρὸν. Οὔτε καὶ αὐταὶ αἱ Ἀθῆναι. Ὅλαι αἱ πόλεις εἶχον ἐξαντληθῇ πολὺ ἀπὸ τοὺς μακροὺς ἐμφυλίους πολέμους. Ὁ ἐχθρὸς δὲ τῆς Ἑλλάδος, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἠδύνατο τώρα νὰ κανονίζῃ αὐτὸς τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἑλλήνων.

73. ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

Εἰς ἐκείνους τοὺς κακοὺς καιροὺς διὰ τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρχαν ἄνθρωποι Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι μὲ μεγάλην λύπην ἐβλεπον τὴν πατρίδα των νὰ εἶναι διηρημένη καὶ τόσον ἐξηντλημένη. Μεγάλην δὲ ἐντροπὴν ἠσθάνοντο, ὅταν ἐβλεπον, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἦτο ὡσάν δεσπότης τῆς πατρίδος των. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἰς τὴν ζωὴν των ἓν ὄνειρον εἶχον· νὰ ἴδουν τὴν πατρίδα των, ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἡνωμένην εἰς ἓν κράτος.

Νὰ τὴν ἴδουν κράτος ἰσχυρόν καὶ ἔνδοξον, ὅπως ἄλλως τε ἔπρεπε νὰ εἰς αὐτήν.

Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους συνέλαβε τὴν ἰδέαν αὐτὴν καὶ τὴν ὑπεστήριξε εἰς τοὺς λόγους τοῦ πρὸς τὸν λαόν, ἦτο ὁ ρήτωρ **Ἰσοκράτης**.

Ὁ Ἰσοκράτης ἔλαβεν ἀπὸ μικρὸς μεγάλην μόρφωσιν καὶ εἶχε διδασκάλους τοὺς καλυτέρους ἀπὸ τοὺς σοφιστάς· ἤκουσε δὲ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Σωκράτην. Ἐγένετο ἄριστος ρήτωρ καὶ εἶχε καὶ σχολὴν ρητορικὴν, ὅπου ἐμαθήτευσαν σπουδαῖοι ἄνδρες.

Οἱ μαθηταὶ τῆς σχολῆς τοῦ δὲν ἐσπούδαζον μόνον τοὺς κανόνας τῆς ρητορικῆς, ἀλλὰ ἡσχολοῦντο καὶ μὲ τὰ πολιτικά. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς λόγους, τοὺς ὁποῖους ἔγραψεν ὁ Ἰσοκράτης, ἀναγινώσκουμεν ὠραίας ιδέας διὰ τὸ συμφέρον ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς ἓνα λόγον τοῦ, τὸν Πανηγυρικό, συμβουλεύει τοὺς Ἕλληνας νὰ ὁμονήσουν μεταξὺ τῶν καὶ ὅλοι μαζί νὰ πολεμήσουν τὸν βάρβαρον.

Ἀλλὰ πῶς ἦτο δυνατόν οἱ Ἕλληνες νὰ ὁμονήσουν καὶ ποῖος μέγας πολιτικός νοῦς θὰ κατάρθωνε νὰ ἐνώσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς ἓν κράτος; Ποῖος θὰ ἦτο αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο συγχρόνως καὶ μέγας στρατηγός, διὰ νὰ ὁδηγήσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τῶν βαρβάρων;

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἰσοκράτους ἦτο ὁ νέος βασιλεὺς ἐνός κράτους ἑλληνικοῦ, τὸ ὁποῖον εὗρίσκετο πρὸς βορρᾶν τῆς Ἑλλάδος. Ἦτο ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων **Φίλιππος**.

Εἰς μίαν ἐπιστολὴν τοῦ ὁ Ἰσοκράτης γράφει πρὸς τὸν Φίλιππον: «Βασιλεῦ! νὰ μιμηθῇς τὸν γενάρχην σου Ἡρακλέα καὶ μαζί μὲ τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐκστρατεύσῃς ἐναντίον τῶν βαρβάρων».

Ὁ Ἰσοκράτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ο ΜΑΚΕΔΩΝ ΕΝΩΝΕΙ ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

74. ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ

Πέραν ἀπὸ τὸν φημισμένον Ὀλυμπον, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ βορειότερον σύνορον τῆς Θεσσαλίας, ὑπάρχει μία μεγάλη ἐλληνικὴ χώρα. Ἡ χώρα αὕτη εἶναι τὸ περισσότερον ὄρεινὴ, ἔχει ὅμως καὶ μερικὰς πλουσίας πεδιάδας. Τρεῖς μεγάλοι ποταμοὶ διαρρέουν τὴν χώραν αὕτην. Ὁ εἷς εἶναι ὁ Ἀλιάκμων, ὁ ἄλλος ὁ Ἀξιὸς καὶ ὁ τρίτος εἶναι ὁ Στρυμὼν.

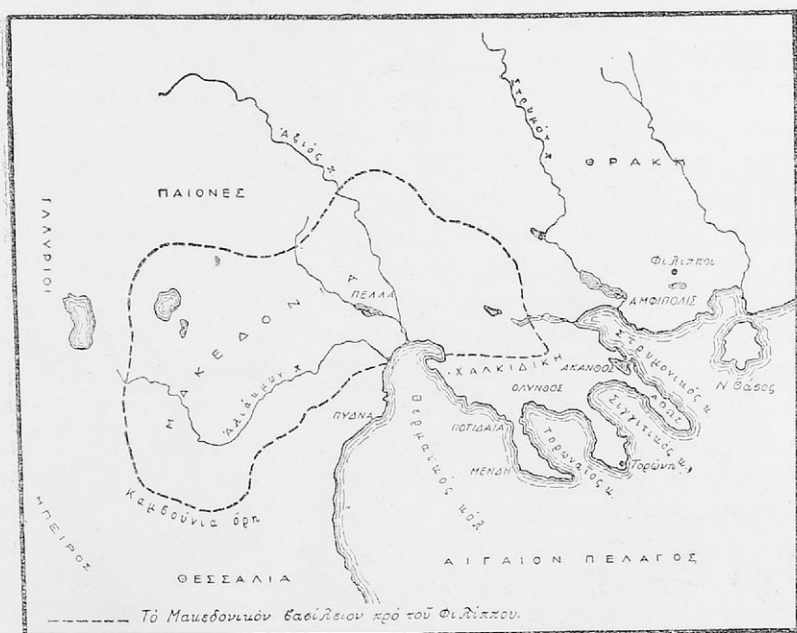
Ἡ χώρα αὕτη εἶναι ἡ Μακεδονία μας.

Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὴν Μακεδονίαν κατῴκει μία ἐλληνικὴ φυλὴ, οἱ **Μακεδόνες**. Οἱ Μακεδόνες κατήγοντο ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους κατήγοντο καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνες. Ἀλλὰ αἰῶνας πολλοὺς ἦσαν διεσκορπισμένοι ἐπάνω εἰς τὰ ὄρεϊνὰ μέρη τῆς χώρας τῶν καὶ ἔξω οἱ περισσότεροι ὡς βοσκοὶ προβάτων. Ἦσαν δὲ καὶ γεωργοί. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Μακεδονίας δὲν ἦσαν τόσον πολιτισμένοι, ὅπως ἦσαν οἱ Ἕλληνες τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο πολλοὶ Ἀθηναῖοι ὠνόμαζον αὐτοὺς τότε βαρβάρους. Μὲ τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι δὲν ἦσαν οἱ Μακεδόνες Ἕλληνες.

Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες εἶχον κάμει εἰς τὰ παράλια τῆς Μα-

κεδονίας πολλές ἀποικίας. Πολλοὶ ἀποικιοὶ ἑλληνικοὶ ὑπῆρχον εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Ἡ σπουδαιότερα ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς ἦτο ἡ "Ὀλυνθος. Ἡ "Ὀλυνθος ἦτο ἡ πρωτεύουσα, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἔγινε πολὺ ἰσχυρά.

"Ὅταν οἱ Μακεδόνες ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατέβησαν πρὸς

Χάρτης τῆς Μακεδονίας.

τὴν παραλίαν, ἐγνώρισαν τοὺς Ἕλληνας τῶν ἀποικίων καὶ ἔμαθον πολλὰ πράγματα ἀπὸ αὐτοῦς.

Οἱ Μακεδόνες ὠμίλουν ἰδιαίτεράν ἑλληνικὴν διάλεκτον, τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες κατελάμβανον.

Οἱ Μακεδόνες ἀπέκτησαν σπουδαίους βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι εἶχον εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν πρωτεύουσάν των εἰς τὴν σημερινὴν Ἔδεσσαν. Ἡ Ἔδεσσα ἐλέγετο καὶ Αἰγαί. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ

ονόματα σημαίνουν πόλεις υδάτων. Πραγματικῶς εἰς τὴν ὥραίαν αὐτὴν πόλιν τῆς Μακεδονίας τρέχουν ἄφθονα νερά.

75. ΑΡΧΕΛΑΟΣ

Πολὺ σπουδαῖος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη εἰς ἓν κυνήγιον, ὅταν εἰς τὰς Ἀθήνας ἔπινε τὸ κώνειον ὁ Σωκράτης, ὑπῆρξεν ὁ **Ἀρχέλαος**. Ἐπὶ **413-399 π. Χ.** τῆς ἐποχῆς του ἡ Μακεδονία προώδευσε πολὺ, διότι καὶ δρόμοι σπουδαῖοι ἐγίναν ἐκεῖ καὶ πολλὰ οἰκοδομήματα. Τελειότερον τότε διωργανώθη ὁ μακεδονικὸς στρατός, ὁ πεζικὸς καὶ ὁ ἱππικὸς. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως εἶναι, ὅτι ὁ Ἀρχέλαος ἔφερεν εἰς τὴν χώραν του τὸν πολιτισμὸν τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Ποιηταὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἦλθον τότε εἰς τὴν Μακεδονίαν, μαζὶ δὲ μὲ αὐτοὺς καὶ ὁ Εὐρύπιδης. Ἐπίσης εἰς τὴν μακεδονικὴν αὐλὴν ἦλθεν ὁ ζωγράφος **Ζεῦξις**, ὁ ὁποῖος ἐζωγράφησε τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν, τὴν **Πέλλαν** καὶ ἄλλοι φιλόσοφοι.

Ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ὑπῆρξαν σπουδαῖοι καὶ ὠδήγησαν τὴν δραστηρίαν αὐτὴν ἑλληνικὴν φυλὴν εἰς τὴν πρόοδον. Ὁ σπουδαιότερος ὅμως ἀπὸ ὅλους, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸ κράτος του ἰσχυρὸν καὶ ἑνδοξον, ἦτο ὁ **Φίλιππος**.

Ὁ μέγας αὐτὸς στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης ἠνώσεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα εἰς ἓν κράτος· ἤρχιζε δὲ νὰ ἐτοιμάζεται διὰ μίαν μεγάλην ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἡ ὁποία θὰ ἐδόξαζεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας.

76. ΦΙΛΙΠΠΟΣ

Ὁ Φίλιππος ἦτο υἱὸς τοῦ **Ἀμύντου** τοῦ Β' καὶ ἦτο περίπου εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν, ὅταν ἐγίνε βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας.

Ἦτο ὑψηλός, ὠραῖος καὶ εἶχεν εὐγενεῖς τρόπους. **360 π. Χ.** Δὲν ἦτο ὅμως πολὺ φίλος τῆς ἀληθείας καὶ μετεχειρίζετο κάθε τρόπον, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν του.

Ὅταν ἦτο μικρός, ὠδηγήθη ἀπὸ τὸν Πελοπίδαν μαζί με ἄλλους ὁμήρους εἰς τὰς Θήβας, ὅπου ἔζησε μερικά ἔτη. Αἱ Θήβαι ἐχρηρίμευσαν τότε διὰ τὸν Φίλιππον σπουδαῖον στρατιωτικὸν σχολεῖον. Μὲ τὸν στρατιωτικὸν τοῦ νοῦν παρηκολούθησε τὴν στρατιωτικὴν τακτικὴν τοῦ Ἑπαμεινώνδου καὶ ἔμαθε πολλὰ στρατιωτικὰ πράγματα. Ὁ Φίλιππος ἐγνώρισεν ἐπίσης ἐκεῖ πολὺ καλὰ τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκοντο τότε αἱ ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι.

Νόμισμα
Ἀμύντου.

Ὅταν ἔγινε βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, συνήνησε πολλὰς δυσκολίας εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους τοῦ. Μέσα εἰς τὸ κράτος ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον ἑνὸς πρίγκιπος, ὁ ὅποιος ἐζήτηι νὰ λάβῃ τὸν θρόνον. Τὸν πρίγκιπα αὐτὸν τὸν ὑπεστήριξαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τοῦ ἔδωσαν στρατόν. Εἰς μίαν μάχην ὅμως ὁ Φίλιππος ἐνίκησε τὸν μνηστήρα αὐτὸν τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου καὶ συνέλαβεν αἰχμαλώτους τοὺς Ἀθηναίους μισθοφόρους. Ἀλλὰ μὲ πολλὴν φιλικότητα συμπεριφέρθη πρὸς αὐτούς. Ἄφησεν ἐλευθέρους τοὺς Ἀθηναίους στρατιώτας καὶ ἔκαμε φιλίαν με τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Φίλιππος.

Εἰκὼν ἐπὶ μακεδονικοῦ νομίσματος.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Φίλιππος ἔγινε κύριος τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου. Κανεῖς πλέον δὲν ἠδύνατο νὰ διεκδικήσῃ ἀπὸ αὐτὸν τὴν βασιλείαν εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Μὲ τὰς στρατιωτικὰς μεθόδους τοῦ Ἑπαμεινώνδου, τὰς ὁποίας ἐσπούδασεν ὁ Φίλιππος εἰς τὰς Θήβας, κατῴρθωσε νὰ διοργανώσῃ τὸν μακεδονικὸν στρατόν καλύτερον ἀπὸ ὅ,τι ἦτο ἄλλοτε. Ἐκαμε δὲ τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα, ἡ ὁποία ἦτο ὁμοία μετὰ τὴν ἑλληνικὴν. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ ἑλληνικὴ φάλαγξ εἶχεν ὀκτὼ στίχους βαρέως ὀπλισμένων ὀπλιτῶν, παρατεταγμένων παραπλεύρως εἰς πυκνὴν παράταξιν, ἡ μακεδονικὴ φάλαγξ εἶχε δέκα ἑξ πυκνὰς γραμμάς. Ὁ κάθε στρατιώτης ἔφερε δόρυ μακρὸν ἑξ μέτρα, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο

σάρισσα. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνδρες ἐλέγοντο σαρισσοφόροι. Ἡ σάρισσα ἐκρατεῖτο τοιουτοτρόπως, ὥστε προεξεῖχε πολὺ ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ κάθε λογχοφόρου.

Μὲ τὸν πειθαρχημένον τοῦ πεζικὸν καὶ ἱππικὸν στρατὸν ὁ Φίλιππος ἐνίκησε τοὺς ἐπικινδύνους ἐχθρούς, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο εἰς τὰ βόρεια μέρη τοῦ κράτους του. Μέσα εἰς ἓν ἔτος κατῶρθωσεν ὁ δραστήριος αὐτὸς βασιλεὺς νὰ στερεώσῃ τὸ κράτος του καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ἀλλὰ ἡ φιλοδοξία του νὰ κάμῃ τὸ κράτος του μέγα καὶ ἰσχυρόν, δὲν τὸν ἄφηνεν ἡτυχον.

Ἐκυρίευσεν τὴν ἀκμαίαν ἀποικίαν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Στρυμόνα ποταμὸν Ἀμφίπολιν καὶ ἔγινε κύριος τῆς πλούσιας χώρας, τῆς εὐρισκομένης μεταξὺ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ καὶ τοῦ Νέστου. Ἐκεῖ πλησίον τῆς σημερινῆς Καβάλλας ὑπῆρχε σπουδαία παλαιὰ πόλις. Αὐτὴν ὁ Φίλιππος τὴν ὠνόμασε **Φιλίππους**.

Νόμισμα Φιλίππων.

Μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας αὐτῆς ὁ Φίλιππος ἔγινε κύριος τοῦ χρυσοφόρου ὄρους **Παγγαίου** καὶ εὗρεν οὕτω νέας πηγὰς χρυσοῦ. Λέγουν, ὅτι ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα αὐτὰ τοῦ Παγγαίου ἐκέρδιζεν ὁ Φίλιππος πολλὰ ἑκατομμύρια σημερινῶν χρυσῶν δραχμῶν κατ' ἔτος. Τότε ἐκόπησαν καὶ νέα νομίσματα μακεδονικὰ χρυσᾶ. Σπουδαῖος ἦτο ὁ μακεδονικὸς στατήρ, ὁ ὅποιος εἶχεν ἀξίαν εἴκοσιν ἀττικῶν ἀργυρῶν δραχμῶν. Ὁ μακεδονικὸς στατήρ ἀντικατέστησε τὸ περσικὸν νόμισμα, τὸν δαρεικὸν (βλ. εἰκ. σ. 121), ὁ ὅποιος ἐκυκλοφόρει εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τότε ἔπαυσε νὰ κυκλοφορῇ ξένον νόμισμα εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Μὲ τὰ χρηματικά αὐτὰ μέσα, τὰ ὅποια πλούσια εἰσήρχοντο εἰς τὸ κράτος του, ὁ Φίλιππος κατεσκεύασε πλοῖα. Περὶ φημα ἦσαν τὰ πολεμικά του πλοῖα μὲ τὰς τέσσαρας καὶ πέντε σειρὰς τῶν κωπῶν. Πλήν τούτων κατεσκεύασε καὶ πολιορκητικὰς μηχανάς. Ἐπίσης μανθάνομεν, ὅτι ὁ Φίλιππος εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐξώδευε πολλὰ χρήματα καὶ ἔκαμνε

προπαγάνδαν. Πολλοὶ ἄνδρες εἰς τὰς πόλεις αὐτάς ἦσαν φίλοι τοῦ Φιλίππου καὶ ἐπροπαγάνδιζον διὰ μίαν ἔνωσιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Φίλιππον.

Νόμισμα Φιλίππου.

Δὲν ἐπέρασε πολὺς χρόνος, ἀφ' ὅτου ὁ Φίλιππος ἔγινε κύριος τῆς Ἀμφιπόλεως καὶ νέος πόλεμος ἀδελφι-
355 π. Χ. κὸς ἐγίνεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἐπειδὴ ἔγινε διὰ κάποιαν ὑπόθεσιν τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν, ὠνομάσθη ἱερός πόλεμος. Οἱ εὐγενεῖς τῆς Θεσσαλίας ἐζήτησαν τὴν βοήθειάν του καὶ τότε ὁ Φίλιππος εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος. Εἰσῆλθε μὲ στρατὸν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἔγινε κύριος αὐτῆς. Κατόπιν ἐπροχώρησε μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἤθελε νὰ προχωρήσῃ καὶ εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα, ἀλλὰ στρατὸς συμμαχικὸς Ἀθηναίων, Σπαρτιανῶν καὶ Φωκῶν ἐσταμάτησε τὸν Φίλιππον εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ δὲν τὸν ἄφησε νὰ προχωρήσῃ.

77. Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΑΤΑΣΤΡΕΦΕΙ ΤΗΝ ΟΛΥΝΘΟΝ

Ὁ Φίλιππος ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ πράγματα τῆς Θεσσαλίας, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ τὴν
ἀνοιξιν τοῦ ἰδίου ἔτους ἔκαμεν ἐκστρατείαν ἐναν-
352 π. Χ. τίων τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Κερσοβλέπτου καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του μέχρι τῆς Προποντίδος. Τώρα τὸ κράτος τοῦ Φιλίππου εἶχε τόσην ἑκτασιν, ὅσην δὲν

εἶχε ποτὲ ἄλλο ἐλληνικὸν κράτος. Πρὸς ἀνατολὰς ἔφθανε μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ πρὸς νότον μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν.

Οἱ Ὀλύνθιοι, οἱ ὁποῖοι, ὅπως εἴπομεν, εἶχον μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ἦσαν ἰσχυρὸν κράτος, μὲ μεγάλην ἀνησυχίαν ἔβλεπον τὴν δύναμιν τοῦ Φιλίππου νὰ μεγάλωνη τόσο πολύ.

Νόμισμα Ὀλυνθίων.

Πολὺ δικαίως ἐφοβοῦντο, ὅτι ὁ Φίλιππος δὲν ᾔθελε βεβαίως νὰ βλέπῃ ἐν κράτος, ὅπως τὸ ἰδικόν των, μέσα εἰς τὸ κράτος του. Διὰ τοῦτο ἔκαμαν φιλίαν καὶ συμμαχίαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους, διὰ νὰ προστατεύσουν τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους των.

Ὁ Φίλιππος ἐθεώρησεν, ὅτι ἡ συμμαχία αὐτῇ τῶν Ὀλυνθίων καὶ τῶν Ἀθηναίων ἐστρέφετο ἐναντίον του. Εὗρε τότε τὴν εὐκαιρίαν, τὴν ὁποίαν ἐπερίμενε. Διέλυσε τὴν συμμαχίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει προηγουμένως μὲ τὴν Ὀλυνθον καὶ ἐξεστράτευσεν ἐναντίον αὐτῆς μὲ ἰσχυρὸν στρατόν.

Ἡ Ὀλυνθος ἐκυριεύθη διὰ προδοσίας, πρὶν προφθάσουν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ στείλουν τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ἐζήτησαν ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Ὀλύνθιοι. Φοβερὰ καταστροφή ἐπερίμενε τότε

τὴν φημισμένην Ὀλυνθον. Ὁ Φίλιππος διέταξε τοὺς
348 π. Χ. στρατιώτας του νὰ καταστρέψουν ἐντελῶς τὴν πόλιν.

Ἡ ἄλλοτε τόσο πλουσία καὶ ἰσχυρὰ πρωτεύουσα τῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου μετεβλήθη εἰς ἔρείπια. Ὅσοι δὲ Ὀλύνθιοι ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν καταστροφήν, ἐγίναν δοῦλοι. Ὅλοι αἱ παραθαλάσσιαι πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν της, ἐγίναν τότε ὑποτελεῖς εἰς τὸν Φίλιππον.

‘Ο Φίλιππος ἐντὸς δώδεκα περίπου ἐτῶν ἀφ’ οὔτου ἔγινε βασιλεὺς, μὲ τὴν σπάθην του καὶ μὲ τὴν ὀξύτάτην του διπλωματίαν κατώρθωσε νὰ κάμῃ τὸ κράτος του πολὺ δυνατὸν καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Ἐρείπια Ὀλύνθου.

Περισσότερον ἀπὸ δύο χιλιάδες ἔτη ἐπέρασαν, ἀφ’ οὔτου κατεστράφη ἡ ἐνδοξος Ὀλυνθος. Χώματα πολλὰ ἐσκέπασαν τὰ ἐρείπιά της. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ Ἀμερικανὸς ἀρχαιολόγος **Ρόμπινσον** ἔσκαψεν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Αἱ ἀνασκαφαὶ του ἔφερον εἰς φῶς ἓν μέρος ἀπὸ τὴν θαμμένην αὐτὴν πόλιν.

Μὲ συγκίνησιν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπισκέπτεται σήμερον τὴν ἀρχαίαν Ὀλυνθον, βλέπει τὰ ἐρείπια τῶν οἰκίων της, τοὺς δρόμους της, τὰς λεωφόρους της, τὰς ὥραιας ἐπαύλεις καὶ τὰ ὑδραγωγεῖα της. Ἀκόμη καὶ σήμερον ὁ σοφὸς αὐτὸς Ἀμερικανὸς ἀρχαιολόγος ἐρευνᾷ τὸ μέρος, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ νέα πράγματα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἤκμασε τόσας ἑκατοντάδας ἐτῶν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς.

Πολλοὶ ἄνδρες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔβλεπον πλέον καθαρά, ὅτι ὁ Μακεδὼν βασιλεὺς βαθμηδὸν θὰ ἐγίνετο κύριος ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως εἶδομεν, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι εἶχον ἐξαντλήσει πολὺ τοὺς Ἕλληνας. Αἱ Θῆβαι, ἡ ὁποία τελευταίως εἶχε φανῇ μὲ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Πελοπίδου καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ὅτι θὰ ἐγίνετο ἡγεμὼν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἔχασε τὴν δυνάμιν της μετὰ τὸν θάνατον τῶν δύο ἐνδόξων ἀρχηγῶν της. Ἡ Σπάρτη καὶ αὕτη εἶχεν ἐξαντληθῇ. Ἐμεινον μόνον αἱ Ἀθῆναι, αἱ ὁποῖαι εἶχον δυνάμιν κατὰ θάλασσαν καὶ συμμάχους.

Ἀλλὰ νέος πόλεμος συνέβη μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων τῶν ὀλίγα ἔτη πρὶν ὁ Φίλιππος καταστρέψῃ τὴν Ὀλυνθον. Ὁ πόλεμος αὐτὸς λέγεται εἰς τὴν 353 π. Χ. ἱστορίαν συμμαχικὸς πόλεμος. Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνικήθησαν καὶ τότε πολλοὶ πόλεις ἔφυγον ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν.

Τότε εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία εἶχε τόσον ἐνδοξον ἱστορίαν εἰς τὸ παρελθόν, διὰ πρώτην φοράν παρετηρήθη τὸ ἐξῆς γεγονός. Οἱ Ἀθηναῖοι κουρασμένοι ἀπὸ τοὺς πολέμους, δὲν εἶχον καμμίαν πλέον προθυμίαν νὰ σπεύσουν ἐκεῖ, ὅπου ἐκάλει αὐτοὺς τὸ συμφέρον τῆς ἰδίας τῶν πόλεως. Ἐν κόμμα εἶχε τότε φανῇ εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε κανέν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα τοῦ κράτους. Ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος αὐτοῦ ἦτο ὁ **Εὐβουλος** καὶ ὁπαδοὶ του οἱ περισσότεροι Ἀθηναῖοι. Τὸ χειρότερον ὅμως ἀπὸ ὅλα ἦτο, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔπαυσαν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ στρατιωτικά, ἐπλήρωνον δὲ ξένους ναύτας καὶ στρατηγούς, διὰ νὰ ἔχουν αὐτοὺς ὡς μισθοφόρους εἰς τὰ πλοῖα τῶν. Οἱ ἴδιοι αἱ Ἀθηναῖοι ἠρέσκοντο νὰ ἀσχολοῦνται μὲ ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις καὶ μὲ ἄλλα θεάματα.

Τὴν μακαρίαν αὐτὴν ἡσυχίαν τῶν Ἀθηναίων ἠθέλησε νὰ τὰρῶξῃ εἰς νέος πολιτικός, ὁ **Δημοσθένης**.

79. ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

Ὅταν ἦτο ὁ Δημοσθένης μικρὸς, εἶχε πολλὰ σωματικὰ ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα μόνος του διώρθωσεν. Ἦτο, ὅπως

μανθάνομεν, τραυλός· κατώρθωσεν ὅμως μὲ ἐπίμονον ἀσκησιν νὰ διορθώσῃ τὸ ἐλάττωμα αὐτό. Ἐπειδὴ τὸ στήθος του ἦτο στενόν, συνήθιζε νὰ ἀναβαίνει εἰς ὑψηλοὺς λόφους τροχάδην.

Ἡ φωνὴ του ἦτο ἀσθενής· ἔπρεπε δὲ ὡς ρήτωρ νὰ ἀκούεται ἀπὸ τὸν λαόν. Καὶ αὐτὸ τὸ φυσικόν του ἐλάττωμα διώρθωσε μὲ τὸν ἐξῆς τρόπον. Συνήθιζε νὰ κατοβαίνει εἰς τὴν παρὰ τὴν Φαλήρου, ὅταν ἡ θάλασσα ἦτο τρικυμιώδης. Ἐκεῖ ἔμπρὸς εἰς τὰ κύματα ἀνέπτυσσεν ὅλην τὴν δύναμίν του καὶ ἐφώναζεν, ὥσάν νὰ ἦτο εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ ὠμίλει ἔμπρὸς εἰς τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐθορύβει.

Ὁ Δημοσθένης.
Ἔργον τοῦ γλύπτου
Πολυεύκτου.

Ὁ Δημοσθένης ἐμελέτα πολὺ τὸν Θουκυδίδην, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ὠραῖον τρόπον εἰς τὴν ἔκφρασίν του. Ἦθελε δὲ νὰ μιμῆται τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἀπήγγελλεν ὁ Περικλῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Τόσον ἐπιμελής ἦτο ὁ Δημοσθένης, ὥστε πολὺ μέρος ἀπὸ τὴν νύκτα ἐμελέτα ἢ ἔγραφε. Διὰ τοῦτο κάποιος εἶπε· «τοῦ Δημοσθένους οἱ λόγοι λυχνίας ὄξουσιν».

Ὁ Δημοσθένης ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος ρήτωρ τῆς ἀρχαιότητος. Πολλοὶ ἄλλοι ρήτορες ὑπῆρξαν τότε, τῶν ὁποίων οἱ λόγοι ἐσώθησαν ἕως σήμερον, ἀλλὰ ὁ Δημοσθένης ὑπερέβαλεν ὅλους μὲ τὴν τέχνην του.

Ὁ Δημοσθένης ἔγραψε λόγους, τοὺς ὁποίους ἀπήγγειλεν εἰς τὰ δικαστήρια. Ὅταν μάλιστα ἦτο δέκα ὀκτὼ ἐτῶν, παρουσιάσθη εἰς τὸ δικαστήριον καὶ κατήγγειλε τοὺς κηδεμόνας τῆς περιουσίας τοῦ πατρὸς του. Οἱ σπουδαιότεροι ὅμως λόγοι του εἶναι πολιτικοί. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι εἶναι κεραυνοί, τοὺς ὁποίους ἔρριπτεν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου.

Ὁ Δημοσθένης περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἀθηναίους ἔβλεπεν, ὅτι ὁ Φίλιππος εἶχε σκοπὸν νὰ κυριεύσῃ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, μαζὶ δὲ καὶ τὴν ἑνδοξον πατρίδα του. Τὸν ἐλύπει

δὲ πολὺ, ὅταν ἔβλεπε τοὺς πατριώτας του νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκοντο καὶ νὰ λησμονοῦν τὸ ἔνδοξον παρελθόν των.

Ἡ πατριωτικὴ του ψυχὴ δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ἀνεχθῇ ἡ τόσον ἔνδοξος πατρίς του νὰ ὑποδουλωθῇ εἰς τὸν βάρβαρον, ὅπως ὠνόμαζε τὸν Φίλιππον. Διὰ τοῦτο προσεπάθει μὲ τοὺς λόγους του νὰ ἀναπτύξῃ τὸ φρόνημα τὸ ἐθνικὸν τῶν Ἀθηναίων συμπολιτῶν του καὶ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ πολεμήσουν μὲ ὅλα των τὰ μέσα ἐναντίον τοῦ Φιλίππου χάριν τῆς ἐλευθερίας των. Σπουδαῖοι εἶναι οἱ πύρινοι λόγοι του ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, οἱ ὁποῖοι λέγονται *Φιλιππικοὶ* καὶ *Ὀλυνθιακοί*.

Οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους εἶναι σπουδαῖοι, διότι ἔχουν μεγάλην ρητορικὴν τέχνην. Ἀλλὰ καὶ δι' ἓνα ἄλλον ἀκόμη λόγον. Μέσα εἰς αὐτοὺς βλέπομεν ἓνα μέγαν πατριώτην, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ τοὺς συμπατριώτας του καὶ νὰ τοὺς μεγαλώσῃ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν πρέπει ὁ κάθε πολίτης νὰ τρέφῃ διὰ τὴν πατρίδα του.

Δὲν ἠμποροῦμεν ὅμως νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ ἀντίθετοι πολιτικοὶ τοῦ Δημοσθένους, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριζον τότε τὸν Φίλιππον, δὲν ἦσαν καλοὶ πατριῶται. Τὸ ἐναντίον ἦσαν καὶ αὐτοὶ μεγάλοι πατριῶται καὶ ὠνειρεύοντο τὴν ἔνωσιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων εἰς ἓν κράτος ἰσχυρόν. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Ἰσοκράτους, διὰ τὸν ὁποῖον ἐμάθομεν, ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι σπουδαῖοι ἄνδρες ὑπὲρ τῆς ὡραίας αὐτῆς ἰδέας, ὅπως ὁ στρατηγὸς **Φωκίων** καὶ ὁ ρήτωρ **Αἰσχίνης**. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοί ἔβλεπον, ὅτι ἡ διαίρεσις τῆς Ἑλλάδος εἰς μικρὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἐμίσουντο φοβερὰ μετοξύ των καὶ συχνὰ ὀλληλοεσπαράσσοντο, δὲν ἤδύνατο ποτὲ νὰ θεραπευθῇ. Ὁ διχασμὸς αὐτὸς ἔβλεπον, ὅτι ὠδήγει τὴν πατρίδα των εἰς τὴν καταστροφὴν. Ἡ Ἑλλὰς ἐχρειάζετο ἓνα μονάρχην, ὁ ὁποῖος θὰ ἤνωνεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Φίλιππος δὲ τότε παρουσιάσθη ὡς σωτὴρ πραγματικῶς εἰς ἐκείνους τοὺς κακοὺς καιροὺς διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ μεγάλη στρατηγικὴ καὶ πολιτικὴ του ἰκανότης, ἡ διπλωματικὴ του ἐπιτηδειότης ἔκσμιαν τὸν Φίλιππον, ὅπως λέγει

Ένας μεγάλος Μακεδών άρχαίος ιστορικός, τόν μεγαλύτερον άνθρωπον, όμοιον τοῦ όποιου ποτέ άλλοτε δέν είδεν ή Εὐρώπη.

ΒΟ. Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΦΘΑΝΕΙ ΠΛΗΣΙΟΝ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

Ό Δημοσθένης μέ τήν μεγάλην του δραστηριότητα καί τήν πολιτικήν του ικανότητα κατώρθωσε νά ένωση όλους τούς Έλληνας, τούς εύρισκομένους πρὸς νότον τῆς Θεσσαλίας καί πρὸς βορράν τῆς Πελοποννήσου, έναντίον τοῦ Φιλίππου.

Πρὶν ἀπὸ δέκα ή δέκα πέντε ἔτη ή ένωσις αὐτῇ τῶν Έλληνων θά είχε καλὰ ἀποτελέσματα. Άλλά τώρα ήτο ἀργά πλέον. Καμμία δύναμις δέν ήδύνατο τώρα νά σταματήσει τὸν όρμητικὸν δρόμον τοῦ Φιλίππου. Ό Φίλιππος μέ ίσχυρόν στρατὸν εὗρε τήν εύκαιρίαν νά ἐκστρατεύσῃ έναντίον τῆς Ελλάδος.

Μίαν ἑσπέραν ή πόλις τῶν Άθηνῶν ἔγινεν ἀνάστατος. Οἱ πρυτάνεις ἀπὸ μίαν εἴδησιν, ή όποία ήλθεν εἰς αὐτοὺς, ἀφήκαν τὸ δεῖπνον τῶν εἰς τὸ μέσον καί ἔτρεξαν εἰς τήν ἀγορὰν ἀνήσυχτοι. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐφρόντισαν νά εἰδοποιήσουν τοὺς δέκα στρατηγοὺς νά ἔλθουν διὰ συμβούλιον. Άλλοι ἀφῆρεσαν ἀπὸ τὰ παραπήγματα τῶν μικροπωλητῶν εἰς τήν ἀγορὰν τὰ ξύλα. Μὲ αὐτὰ ἤναψαν πυρὰ ἐπάνω εἰς τὸν Λυκαβηττόν. Τοιουτοτρόπως ἐδόθη τὸ σημεῖον καί εἰς αὐτοὺς, οἱ όποιοι εἶχον τὰς κατοικίας τῶν μακρὰν ἀπὸ τήν πόλιν, ὅτι τήν ἄλλην ἡμέραν θά ἐγίνετο εἰς τήν Πνύκα ἔκτακτος συνεδρία. Επίσης διετάχθη ὁ σαλπικτής νά σαλπίσῃ τὸ πρόσταγμα καί εἰς τοὺς ἄλλους πολίτας.

Τὴν πρωΐαν, πρὶν ἀκόμη ή βουλή συνεδριάσῃ καί λάβῃ τὰς ἀποφάσεις, διὰ νά παρουσιασθῇ εἰς τήν ἐκκλησίαν, ὁ λαὸς ἀνυπόμονος εἶχε συγκεντρωθῇ εἰς τήν Πνύκα καί ἐπερίμενε νά μάθῃ τήν ἀπόφασιν τῆς βουλῆς.

Τί πράγμα εἶχε συμβῇ λοιπόν, τὸ όποῖον ἔκαμε τὸν λαὸν τῶν Άθηνῶν νά ἀνησυχῇ τόσον πολύ;

Ό Φίλιππος κατέλαβε τήν μεγαλυτέραν πόλιν τῆς Φωκίδος, τήν **Έλάτειν**, ή όποία εύρίσκετο εἰς πολὺ σπουδαίαν θέσιν· ήτο εἰς τὸν δρόμον, ὁ όποῖος ἔφερεν ἀπὸ τὰς Θερμοπύ-

λας εἰς τὴν Βοιωτίαν. Αὐτὸ ἀνεκοίνωσαν οἱ πρυτάνεις, ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡ βουλή. Αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔφερε τὴν εἴδησιν, ἦτο ἐπίσης παρὼν, ὥστε κανεῖς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι ἡ εἴδησις δὲν ἦτο ἀπολύτως ἀληθής.

Μεγάλη σιωπὴ καὶ κατάπληξις ἀπλώνεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Πολλὰς φορὰς ὁ κήρυξ προσκαλεῖ τοὺς ρήτορας νὰ συμβουλευσούν, τί πρέπει νὰ γίνῃ εἰς τὴν τόσον κρίσιμον θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασεν ἡ πατρίς. Πολλὰς φορὰς ἀκούεται ἡ φωνὴ του: «*τίς ἀγορεύειν βούλεται;*» Κανεῖς ὅμως δὲν τολμᾷ νὰ εἴπῃ τὴν γνώμην του.

Μόνον ὁ Δημοσθένης ἀνέβη εἰς τὸ βῆμα καὶ ἐξήγησε, ποῖον σκοπὸν εἶχεν ὁ Φίλιππος, μὲ τὸ νὰ καταλάβῃ τὴν ἴσον σπουδαίαν ἐκείνην θέσιν. «*Ὁ Φίλιππος*» εἶπεν ὁ Δημοσθένης «*μὲ τὴν ἔνοπλον αὐτὴν ἐπίδειξιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε ἴσον πλησίον*» εἰς ἡμᾶς, *θέλει νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς φίλους του, εἰ ὁποῖοι ἐργάζονται δι' αὐτὸν μέσα εἰς τὴν πόλιν. Ἐπίσης θέλει νὰ κατατλήξῃ τοὺς ἐχθροὺς του καὶ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ὑποχωρήσουν ἀπὸ φόβον εἰς ὅσα δὲν θέλουν ἢ νὰ ἀναγκασθῶν διὰ τῆς βίας. Τί πρέπει λοιπὸν τώρα νὰ κάμωμεν;*»

Ὁ Δημοσθένης μὲ τὸν λόγον του ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Συνεβούλευσε δὲ αὐτοὺς νὰ ἐκστρατεύσουν, ὅσοι ἔχουν ἡλικίαν στρατεύσιμον, καθὼς καὶ οἱ ἵππεῖς καὶ νὰ βοηθήσουν τοὺς Θηβαίους, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ κίνδυνος ἦτο πολὺ πλησίον.

ΒΙ. Η ΜΑΧΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑΝ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον θάρρος καὶ ἤρχιζαν νὰ ἐλπίζουν, ὅτι θὰ ἀποκρούσουν τὸν κίνδυνον καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν. Διέταξαν λοιπὸν ὅλους, ὅσοι ἠδύνατο νὰ φέρουν ὅπλα, νὰ ἀναχωρήσουν διὰ τὴν Βοιωτίαν.

Ὅλα τὰ παλληκάρια τῶν Ἀθηναίων μὲ μέγαν ἐνθουσιασμόν ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ ἔφθασαν μὲ σύντομον πορείαν εἰς τὴν Χαιρώνειαν τῆς Βοιωτίας, εἰς τὰ σύνορα τῆς Φωκίδος. Οἱ κάτοικοι τῆς Βοιωτίας ἐθαύμασαν τὴν ταχύτητα, μὲ τὴν ὁποίαν

ἔφθασαν οἱ Ἀθηναῖοι στρατιῶται. Ἐφρόντισαν δὲ καὶ αὐτοὶ νὰ μὴ φανοῦν κατώτεροι. Ἔσπευσαν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ ἐστρατοπέδευσαν μαζί μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Ὅλοι τώρα μαζί ἐπερίμεναν τὸν Φίλιππον.

Ὁ Φίλιππος ἔφθασεν εἰς τὴν Χαιρώνειαν μὲ τριάκοντα χιλιάδας πεζοὺς καὶ ὄχι ὀλιγωτέρους ἀπὸ δύο χιλιάδας ἵππεῖς. Καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἦσαν γενναῖοι καὶ εἶχον φρόνημα ὑψηλόν, ἀλλὰ ὁ Φίλιππος εἶχε περισσότερον καὶ καλύτερον στρατὸν ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνας· μεγαλυτέραν δὲ στρατηγικὴν ἱκανότητα.

Καὶ εἰς κάτι ἄλλο ἀκόμη ὑπερεῖχεν ὁ Φίλιππος. Εἶχε μαζί του τὸν ἐνδοξον διάδοχον τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε δέκα ῥκτώ ἐτῶν.

Ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τοὺς καλυτέρους Μακεδόνας στρατηγούς διηύθυνε τὴν πτέρυγα, ἡ ὁποία ἦτο ἀπέναντι τῶν Θηβαίων. Ὁ Φίλιππος ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἄλλης πτέρυγος καὶ ἦτο ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων.

Μάχη πεισματώδης ἐγίνε τότε εἰς τὴν **Χαιρώνειαν** καὶ ἐκράτησε πολλὰς ὥρας. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Μακεδόνες πολεμοῦν μὲ μεγάλην γενναιότητα καὶ ἡ ἐλπίς διὰ **338 π. X.** τὴν νίκην φαίνεται δι' ἓνα ὠρισμένον χρόνον νὰ ταλαντεύεται.

Ὁ Ἀλέξανδρος θέλει νὰ δείξῃ εἰς τὸν πατέρα του, πόσον ἱκανὸς εἶναι· πολεμεῖ δὲ μὲ τόσῃν ὁρμῇ, ὥστε τὸ ἀπέναντί του στράτευμα, τὸ ὁποῖον ἐπολέμει ἐπίσης μὲ ἡρώισμόν, φαίνεται, ὅτι θὰ διασπασθῇ. Ὁ Φίλιππος πολεμεῖ ἐπίσης μὲ μεγάλην ἀνδρείαν καὶ κινδυνεύει εἰς τὰς πρώτας γραμμάς. Δὲν θέλει νὰ ἀφήσῃ εἰς κανένα τὴν δόξαν τῆς νίκης· οὔτε καὶ εἰς τὸν υἱόν του τὸν ἴδιον. Κατὰ πρῶτον λοιπὸν ἀπώθησε τοὺς ἀπέναντί του καὶ ἔπειτα ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ τραποῦν εἰς φυγὴν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγένινεν αἴτιος τῆς νίκης. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ὁ Φίλιππος ἐφήρμοσε τὸ σχέδιον τῆς λοξῆς φάλαγγος.

Χίλιοι Ἀθηναῖοι ἐφονεύθησαν εἰς τὴν μάχην αὐτὴν καὶ δύο χιλιάδες ἐγίναν αἰχμάλωτοι. Πολλοὶ ἐπίσης ἀπὸ τοὺς Θηβαίους ἐφονεύθησαν καὶ περισσότεροι ἠχμαλωτίσθησαν.

Ὁ Φίλιππος ὕστερα ἀπὸ τὴν μάχην ἐπέτρεψε νὰ ταφοῦν οἱ νεκροί. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι ἔθαψαν μαζί τοὺς ἥρωας νεκροὺς των.

Εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἀργότερα ἐστήθη μέγας μαρμάρινος λέων πρὸς τιμὴν τῶν ἀνδρείως πεσόντων κατὰ τὴν μάχην.

Ὁ λέων τῆς Χαιρωνείας.

Τὸνλέοντα αὐτὸν τὸν βλέπομεν σήμερον ἀπὸ μακρὰν καθὼς ταξιδεύομεν μὲ τὸν σιδηρόδρομον.

Οἱ Μακεδόνες δὲν ἦσαν βέβαια εἰς τόσον βαθμὸν πολιτισμένοι, ὅπως ἦσαν οἱ κάτοικοι τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Ἦσαν ὅμως λαὸς ἰσχυρός. Ἐκεῖνο δέ, τὸ ὁποῖον τοὺς ἔκαμνε νὰ εἶναι ἄριστοι στρατιῶται, ἦτο ὅτι ἦσαν ἠνωμένοι ὅλοι καὶ δὲν ἦσαν διηρημένοι, ὅπως οἱ Ἕλληνες τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Ἐπί-

σης εἶχον καλοὺς ἡγεμόνας καὶ τὸ σπουδαιότερον εἶναι, ὅτι εἶχον μέσα των δυνατὸν ἐθνικὸν φρόνημα.

82. ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Ὁ Φίλιππος ἐτιμώρησεν αὐστηρὰ τοὺς Θηβαίους διὰ τὴν ἀποστασίαν των· ἐτοποθέτησε δὲ μακεδονικὴν φρουρὰν ἐπάνω εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν, τὴν Καδμείαν.

Πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συμπεριεφέρθη μὲ ἐπιείκειαν. Ἐκαμε μὲ αὐτοὺς εἰρήνην, ἄφησεν ἐλευθέρους τοὺς αἰχμαλώτους Ἀθηναίους καὶ ἐκήρυξε τὰς Ἀθήνας πόλιν αὐτόνομον καὶ ἐλευθέραν.

Ὁ Φίλιππος ἐσέβετο πολὺ τὰς Ἀθήνας διὰ τὸν ἀνώτερον πολιτισμὸν των καὶ τὴν δύναμιν των κατὰ θάλασσαν. Προσεπάθει δὲ πάντοτε νὰ κερδίσῃ τὴν φιλίαν τῶν Ἀθηναίων. Τότε δὲ μὲ τὴν ἐπιείκειαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους αἰχμαλώτους καὶ τὸν σεβασμὸν του πρὸς τοὺς πεσόντας νεκροὺς των, ἤλπισεν, ὅτι θὰ ἐκέρδιζε τὴν ἡθικὴν καὶ ὑλικὴν των δύναμιν διὰ τὰ μεγάλα του σχέδια. Ἐξ ἄλλου τότε τὸ κόμμα τοῦ Δημοσθένους δὲν εἶχε πλέον μεγάλην δύναμιν. Πράγματι οἱ Ἀθηναῖοι τόσον πολὺ ἐνεθουσιάσθησαν ἀπὸ τὴν διαγωγὴν αὐτὴν τοῦ Φιλίππου, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπερίμενον, ὥστε ἔστησαν εἰς τὴν ἀγορὰν τὸ ἄγαλμά του. Εἰς αὐτὸν δὲ καὶ τὸν υἱὸν του Ἀλέξανδρον ἀπένειμαν δικαιώματα Ἀθηναίου πολίτου.

Κατόπιν ὁ Φίλιππος ἔκαμεν ἐν συνέδριον εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου ἦλθον ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Μόνον ἡ Σπάρτη δὲν ἔστειλεν ἀντιπροσώπους.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων ἔκαμαν ὅλοι μὲ τὸν Φίλιππον εἰρήνην καὶ ἔγιναν σύμμαχοι μὲ αὐτόν. Ἀνεκήρυξαν δὲ τὸν Φίλιππον ἡγεμόνα καὶ ἔδωκαν εἰς αὐτόν τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον θὰ ἔκαμνον ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Ὁ Φίλιππος τότε εἶχε φθάσει εἰς τὸ μεγαλύτερον σημεῖον τῆς δόξης του. Ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, τὴν Πέλλαν, διὰ νὰ κάμῃ τὰς ἐτοιμασίας του διὰ τὴν μεγάλην ἐκστρα-

τείαν. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ μεγάλα του σχέδια.

Κάποτε, ἐνῶ ἐτέλει τοὺς γάμους τῆς κόρης του
336 π. Χ. Κλεοπάτρας μετὸν βασιλέα τῆς Ἑπείρου, ἐδολοφονήθη ἀπὸ κάποιον εὐγενῆ Μακεδόνα εἰς ἡλικίαν 47 ἐτῶν. Εἰς τὸν θρόνον τῶρα τὸν μακεδονικὸν ἀνῆλθεν ὁ υἱὸς του ὁ Ἀλέξανδρος.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ
ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΣΤ' ΑΙΩΝ

- 560 π. Χ. 'Ο Κροΐσος ὑποτάσσει τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.
550 π. Χ. 'Ο Κῦρος γίνεται βασιλεὺς τῶν Περσῶν.
546 π. Χ. Τὸ κράτος τῶν Λυδῶν γίνεται τμῆμα τοῦ περσικοῦ κράτους.

Ε' ΑΙΩΝ

- 498 π. Χ. Καταστροφή τῶν Σάρδεων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.
492 π. Χ. Ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου εἰς τὴν Ἑλλάδα.
490 π. Χ. Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν Μαραθῶνα.
485 π. Χ. 'Ο Ξέρξης γίνεται βασιλεὺς τῶν Περσῶν.
480 π. Χ. Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία.
479 π. Χ. Ἡ ἐν Πλαταιαῖς καὶ ἡ ἐν Μυκᾶλῃ μάχη.
478 π. Χ. Ἰδρυσις τῆς πρώτης ἀθηναϊκῆς συμμαχίας.
461-429 π. Χ. Περικλῆς.
446 π. Χ. Ἀνοικοδόμησις τοῦ Παρθενῶνος.
437-432 π. Χ. Οἰκοδόμησις τῶν Προπυλαίων τῆς Ἀκροπόλεως.
431-421 π. Χ. Ἡ πρώτη περίοδος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.
429 π. Χ. Θάνατος τοῦ Περικλέους.
425 π. Χ. Κατάληψις τῆς Πύλου ἀπὸ τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον.
421 π. Χ. Νικίειος εἰρήνη.
415-413 π. Χ. Ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων.
413 π. Χ. Ἡ ἐν Σικελίᾳ καταστροφή. Τείχισις τῆς Δεκελείας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν.

- 405 π. Χ. Ἡ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καταστροφή τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου.
- 404 π. Χ. Οἱ τριάκοντα τύραννοι ἐν Ἀθήναις.
- 403 π. Χ. Ὁ Θρασύβουλος ἐλευθερώνει τὰς Ἀθήναις ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν τριάκοντα.
- 401 π. Χ. Ἡ ἀνάβασις τοῦ Κύρου. Ἡ μάχη παρὰ τὰ Κούναξα.

Δ' ΑΙΩΝ

- 396 π. Χ. Ἡ βασιλέως εἰρήνη.
- 382 π. Χ. Κατάληψις τῆς Καδμείας ὑπὸ σπαρτιατικοῦ στρατοῦ.
- 378–377 π. Χ. Ἰδρυσις τῆς δευτέρας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας.
- 371 π. Χ. Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη.
- 362 π. Χ. Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη.
- 360 π. Χ. Ὁ Φίλιππος γίνεται βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας.
- 358 π. Χ. Συμμαχικός πόλεμος.
- 357 π. Χ. Ὁ Φίλιππος κυριεύει τὴν Ἀμφίπολιν.
- 355 π. Χ. Ἱερὸς πόλεμος.
- 352 π. Χ. Ὁ Φίλιππος γίνεται κύριος τῆς Θεσσαλίας.
- 338 π. Χ. Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη.
- 336 π. Χ. Θάνατος τοῦ Φιλίππου.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

1. Ὁ Δαρεῖος	Σελ. 9
2. Γωνία τοῦ ἀνακτόρου τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν	» 10
3. Χάρτης τοῦ περσικοῦ κράτους ἐπὶ Δαρείου καὶ Ξέρξου	» 11
4. Πέρσαι στρατιῶται	» 13
5. Ὁ Μιλτιάδης	» 18
6. Ὁπλίτης Δωριεὺς	» 19
7. Ἕλληνες ὀπλίται ἐν πορείᾳ	» 20
8. Ἕλλην ὀπλίτης καταβάλλων Πέρσην	» 22
9. Ὁ Θεμιστοκλῆς	» 28
10. Ἀρχαῖον ἀγγεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ τεχνίτης ἔχει ζωγραφίσει τριήρη	» 29
11. Μέρος ἀθηναϊκῆς τριήρους	» 29
12. Ἀθηναϊκὴ τριήρης (ἀναπαράστασις)	» 30
13. Ὁ Ἡρόδοτος	» 33
14. Χάρτης τοῦ στενοῦ τῆς Σαλαμῖνος	» 42
15. Μακρὰ τεῖχη ἀπ' Ἀθηνῶν μέχρι Πειραιῶς	» 50
16. Ὁ Κίμων	» 51
17. Ὁ Περικλῆς	» 54
18. Ὁ Παρθενῶν	» 57
19. Ὁ Παρθενῶν (ἀναπαράστασις)	» 58
20. Πῶς ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν	» 59
21. Ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ποσειδῶν	» 60
22. Κόρη ἀπὸ τὴν Ν. πρόστασιν τοῦ Ἐρεχθείου	» 61
23. Ἐρέχθειον· ἡ στοὰ τῶν κορῶν	» 62
24. Ἐσωτερικὸν τοῦ Παρθενῶνος μὲ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς (ἀναπαράστασις)	» 63
25. Τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου	» 64
26. Θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου	» 65

61. Χάρτης τῆς Μακεδονίας	Σελ. 133
62. Νόμισμα Ἀμύντου	» 135
63. Ὁ Φίλιππος	» 135
64. Νόμισμα Φιλίππων	» 136
65. Νόμισμα Φιλίππου	» 137
66. Νόμισμα Ὀλυνθίων	» 138
67. Ἐρείπια Ὀλύνθου	» 139
68. Ὁ Δημοσθένης	» 141
69. Ὁ λέων τῆς Χαιρωνείας	» 146

Ἡ καλλιτεχνικὴ διακόσμησις τοῦ βιβλίου ἐσχεδιάσθη ἀπὸ τὸν ζω-
γράφον κ. **Ἀγνήνορα Ἀστεριάδην.**

ΤΙΝΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ ΤΩΝ (σελ. 5—52)

Εἰσαγωγή	Σελ.	5
1. Αἱ ἰωνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν	»	6
2. Μῆδοι καὶ Πέρσαι	»	7
3. Κύρος, ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων	»	7
4. Τὸ ἀχανὲς κράτος τοῦ Κύρου	»	8
5. Καμβύσης-Δαρείος	»	9
6. Αἱ ἰωνικαὶ πόλεις ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Περσῶν	»	12
7. Ἡ ἰωνικὴ ἐπανάστασις	»	14
8. Ὁ Μαρδόνιος ἐκστρατεύει ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος	»	15
9. Οἱ Πέρσαι φθάνουν εἰς τὸν Μαραθῶνα	»	16
10. Ὁ Μιλτιάδης	»	18
11. Ποῖοι ἀντιπαρετάχθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα	»	19
12. Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων	»	21
13. Ἡ φυγὴ τῶν Περσῶν	»	22
14. Τιμαί εἰς τοὺς πεσόντας. Θάνατος τοῦ Μιλτιάδου	»	25
15. Δέκα ἔτη εἰρηνικὰ	»	26
16. Ὁ Θεμιστοκλῆς	»	27
17. Ὁ δίκαιος Ἀριστείδης	»	30
18. Ὁ Ξέρξης ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα	»	32
19. Ὁ Λεωνίδας καὶ τὸ ἔνδοξον στενὸν τῶν Θερμο- πυλῶν	»	33
20. Ἡ ἥρωϊκὴ ὑπεράσπισις τοῦ στενοῦ τῶν Θερμοπυλῶν	»	35
21. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀφήνουν τὴν πατρίδα των. Ὁ Ξέρ- ξης καίει τὰς Ἀθήνας	»	37
22. Τὸ συμβούλιον τῶν ναυάρχων εἰς τὴν Σαλαμίνα	»	39

23. Ἡ ἔνδοξος ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος	Σελ.	41
24. Ὁ Ξέρξης φεύγει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα	»	44
25. Ὁ Μαρδόνιος εἰς τὴν Ἑλλάδα	»	45
26. Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς Πλαταιάς. Ὁ Παυσανίας	»	46
27. Μετὰ τὴν νίκην	»	47
28. Ἡ μάχη εἰς τὴν Μυκάλην. Ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ἰωνικῶν πόλεων	»	48
29. Αἱ Ἀθηναὶ γίνονται ἡ πρώτη ναυτική δύναμις. Ἡ ἀθηναϊκὴ συμμαχία	»	48
30. Τὸ τέλος τοῦ Θεμιστοκλέους	»	50
31. Ὁ στρατηγὸς Κίμων	»	51

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ο ΧΡΥΣΟΥΣ ΑΙΩΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

(σελ. 53-92)

32. Ὁ Περικλῆς	»	53
33. Μεγάλα ἔργα ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν	»	55
34. Μία ἐπίσκεψις εἰς τὴν Ἀκρόπολιν	»	58
35. Οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος. Ὁ Φειδίας	»	65
36. Μύρων-Πολύκλειτος	»	67
37. Δωρικός, ἰωνικός καὶ κορινθιακὸς ρυθμὸς	»	70
38. Οἱ Ἀθηναῖοι παῖδες εἰς τὸ σχολεῖον	»	73
39. Οἱ σοφισταὶ	»	75
40. Γυμναστική. Στρατιωτικὴ θητεία	»	76
41. Ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις	»	78
42. Αἱ ὑποχρεώσεις τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν. Οἱ λειτουργοὶ	»	81
43. Ἐκκλησία τοῦ δήμου. Βουλὴ	»	83
44. Οἱ Ἀθηναῖοι ἄρχοντες. Οἱ στρατηγοὶ	»	86
45. Τὰ ἀθηναϊκὰ δικαστήρια	»	87

46. Μία αθηναϊκή οίκια	Σελ. 87
47. Τι ἐφόρουν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες	» 90

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(σελ. 93-116)

48. Αἰτία τοῦ πολέμου	» 93
49. Οἱ δύο ἀντίπαλοι. Αἱ πρῶται ἐχθροπραξίαι	» 95
50. Ὁ λοιμὸς εἰς τὰς Ἀθήνας	» 96
51. Θάνατος τοῦ Περικλέους. Δημαγωγοὶ	» 97
52. Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Βρασίδου	» 98
53. Ὁ Ἀλκιβιάδης. Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν	» 99
54. Αἱ τελευταῖαι ἐπιτυχίαι τῶν Ἀθηναίων	» 103
55. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπιστρέφει εἰς τὰς Ἀθήνας	» 104
56. Ὁ Λύσανδρος καὶ ἡ καταστροφή εἰς Αἰγὸς πο- ταμοῦς	» 105
57. Τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Ἡ πτώσις τῶν Ἀθηναίων	» 106
58. Ἡ εἰρήνη καὶ οἱ τριάκοντα τύραννοι εἰς τὰς Ἀ- θήνας	» 108
59. Οἱ Σπαρτιᾶται γίνονται ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδος	» 109
60. Ὁ Σωκράτης καὶ οἱ μαθηταὶ του	» 109
61. Καταδίκη καὶ θάνατος τοῦ Σωκράτους	» 111
62. Πλάτων	» 112
63. Ὁ Ξενοφὼν καὶ ἡ ἀνάβασις τοῦ Κύρου	» 113
64. Ἡ καθόδος τῶν μυρίων	» 115

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΟΙ ΠΕΡΣΑΙ ΑΝΑΜΕΙΓΝΥΟΝΤΑΙ
ΕΙΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
(σελ. 117-121)

65. Οἱ Σπαρτιᾶται πολεμοῦν τοὺς Πέρσας	» 117
--	-------

66. Νέοι ἐμφύλιοι πόλεμοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ κο-
ρινθιακὸς πόλεμος Σελ. 119

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΑΙ ΘΗΒΑΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΙΣΧΥΡΟΝ ΚΡΑΤΟΣ (σελ. 122—131)

67. Ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας » 122
68. Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερώνει τὴν πατρίδα του » 123
69. Ἀθηναὶ καὶ Θῆβαι » 124
70. Ἡ μάχη εἰς τὰ Λευκίτρα. Ἡ λοξὴ φάλαγξ τοῦ
Ἐπαμεινώνδου » 125
71. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐκστρατεύει εἰς τὴν Πελοπόν-
νησον. Θάνατος τοῦ Πελοπίδου » 127
72. Ἡ μάχη εἰς τὴν Μαντίνειαν. Θάνατος τοῦ
Ἐπαμεινώνδου » 128
73. Ὁ Ἰσοκράτης » 130

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ο ΜΑΚΕΔΩΝ ΕΝΩΝΕΙ ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (σελ. 132—148)

74. Οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες » 132
75. Ἀρχέλαος » 134
76. Φίλιππος » 134
77. Ὁ Φίλιππος καταστρέφει τὴν Ὀλυνθον » 137
78. Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος » 139
79. Δημοσθένης » 140
80. Ὁ Φίλιππος φθάνει πλησίον τῶν Θηβῶν » 143
81. Ἡ μάχη εἰς τὴν Χαιρώνειαν τῆς Βοιωτίας » 144
82. Θάνατος τοῦ Φιλίππου » 147

Ἀνάδοχος: «Ἐταιρία Ἐκδοτικῶν Οἰκῶν» Ἰ. Κολάρος καὶ Σία Α.Ε.
Μ. Σολίβερος Α. Ε.—Ι. Σιδέρης—Δ. Τζάκας—Σ. Δελαγορμάτικας
Τέποις: «Ρυθμός» Μέτωνος.—Ἀθήναι.

